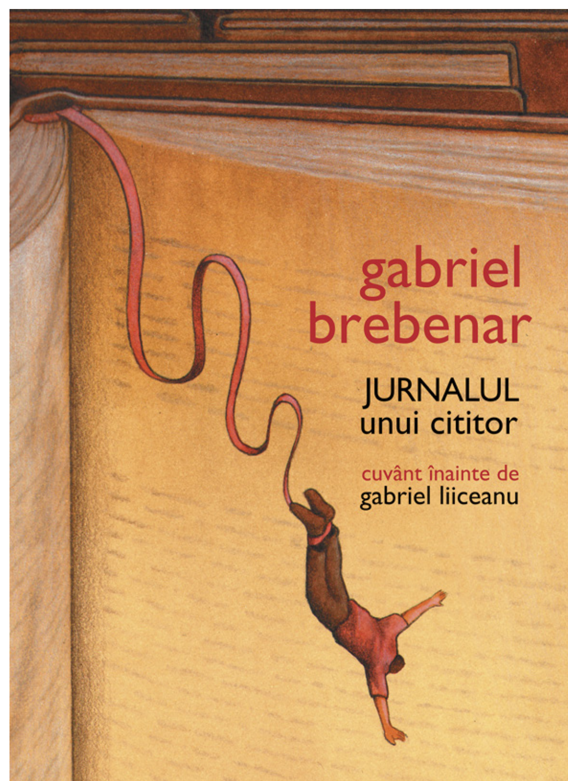
MemoriiJurnale

gabriel brebenar

JURNALUL unui cititor

cuvânt înainte de
gabriel liiceanu

gabriel
brebenar
JURNALUL
unui cititor
cuvânt înainte de
gabriel liiceanu

Cititorul borgesian din Basarabasa

Cazul lui Gabriel Brebenar are, bănuiesc, unicitatea lui. Pentru că el întrupează o utopie culturală: dacă tot ce au gândit şi au simţit oamenii de-a lungul vremii s-a depozitat în cărţi, iar cărţile se află la îndemâna noastră, a te împlini, omeneşte vorbind, nu înseamnă oare a intra în condiţia infinitului lecturii? Nu poate deveni cititul un mod de a fi? Iar viaţa, în consecinţă, nu trebuie organizată în vederea acestei îndeletniciri supreme?

Viaţa de până acum a lui Gabriel Brebenar (a împlinit de curând 32 de ani) nu a fost decât o lungă pregătire în vederea obţinerii acestei condiţii. Perioada studiilor de la Facultatea de Filozofie din Timişoara este trecută, retrospectiv, la categoria „timpului pierdut“: a cursurilor proaste, a imposturii universitare, a plictisului organizat – pe scurt, a unui timp care a ratat investiţia profitabilă în porţia zilnică a cititului. La fel, anul petrecut după facultate, ca profesor la un liceu din Brad, este resimţit nu numai ca un nou prilej de irosire, ci şi ca unul de dezabuzare, de încredinţare că „nimic nu e de făcut“, că sistemul de învăţământ românesc este atât de „căzut“, încât a-l părăsi e unica soluţie de a te sustrage de la un înec colectiv. Iarăşi, decorul citadin, cu „viaţa la bloc“, cu mitocănia şi vulgarităţile lui, cu psihozele legate de privitul la televizor şi cu dependenţa de gadgeturi imbecilizante, este şi el nepotrivit pentru condiţia lecturii. Pentru a putea să citeşti cu adevărat, pentru a practica *cititul ca mod de existenţă*, trebuie să părăseşti urgent oraşul şi, odată cu el, orice formă de viaţă instituţională.

La capătul acestei reducţii existenţiale în trepte, soluţia se impune de la sine: trebuie revenit într-un „acasă“ primordial, în satul bunicilor, la Basarabasa. Trebuie redescoperite elementele primordiale ale vieţii. Trebuie reinventat Bunul Sălbatic, dar reciclat la scara „culturii mari“, trebuie imaginat un Cioran care schimbă Parisul pe Coasta Boacii. Coseşti, te scalzi în Criş, te tăvăleşti, toamna, în frunzişul pădurii, bei o bere cu un prieten – şi în rest citeşti, citeşti ziua şi noaptea, devorezi trei-patru cărţi pe săptămână, te răzbuni prin ele de absenţa maeştrilor, notezi citatele în care te regăseşti cu întrebările tale, cu spaimele şi neînţelegerile tale, încercând să afli, dostoievskian, cum de pot oamenii, într-un univers guvernat,

pasămite, de un Dumnezeu bun, să producă şi să suporte atâta oroare. Pe scurt, te dai cu capul de pereţii existenţei, chemând în ajutor – pentru ca gestul să aibă eficacitate maximă – pe scriitorii şi filozofii mari ai lumii. Cititul, ghidat de toate aceste întrebări şi devenit în cele din urmă scop în sine, tortură dar şi terapie, ia toate chipurile imaginabile: când drog, când gâfâială, când extaz, când galop al minţii, când ingurgitare nesăbuită urmată de senzaţii de vomă spirituală, când inventariere a paginilor citite ca singură agoniseală a vieţii, numărare înfrigurată a unor arginţi nevăzuţi, niciodată îndeajuns de mulţi pentru a-l linişti pe posesorul lor: „Câte cărţi se pot citi într-o viaţă de om? Citi *şi reciti*. Să zicem: 8632, dintre care 1237 citite de două ori, 429 citite de trei ori, 135 de patru ori, 64 de cinci ori, 18 de şase ori, 15 de şapte ori, 5 de nouă ori, 3 de douăsprezece ori. E puţin. E *foarte puţin*."

Dar ce se află la capătul lecturii? În fond, orice autor a început prin a citi. Atunci nu e oare firesc ca orice autor care te face să intri în vibraţie cu el să se transforme într-un posibil model? Poate că toţi ne împlinim, într-un fel sau altul, *imitând* şi poate că la capătul lecturii se află actul care a făcut lectura cu putinţă: scrisul. Autorul nu e, până la urmă, decât un tentator. Celui care, citindu-l, a intrat în transă, autorul îi adresează un complice „fă ca mine".

Gabriel Brebenar nu a scăpat acestei tentaţii. Aşa cum citind romane cavalereşti rişti să pleci în lume însoţit de un scutier, trăind în tovărăşia marilor isprăvi ale scrisului începi să visezi la propria ta faptă culturală. Frumuseţea acestei cărţi vine din ambiguitatea poziţiei autorului ei. Care, scriind un jurnal *de cititor*, îşi revendică, modest, calitatea de „simplu cititor", unul care face fişe şi note de lectură pentru că nu este în stare să fie „scriitor adevărat". („Mă gândesc cu tristeţe că n-o să devin niciodată un bun scriitor, poate nici unul mediocru, din cauza a ceea ce numesc *obsesia formării*, de care nu ştiu dacă şi când am să scap.") Numai că, pe măsură ce-şi pune în pagină calitatea de cititor laolaltă cu neputinţa de-a scrie, autorul jurnalului devine scriitor. Unul care scrie (până acum Gabriel Brebenar a umplut câteva zeci de caiete, dintre care aici sunt publicate numai caietele 27–38), declarând că nu e capabil s-o facă.

Şi-atunci, jurnalul se transformă în *Ersatz* al scrisului întâlnit la alţii, un fel de a te instala, aşteptând graţia, în orizontul lui, o haltă a debutului (care

riscă, cu fiecare nou caiet început, să devină definitivă), clamare a unei înfrângeri sau formulare timidă a unei speranţe renăscute din recunoaşterea reiterată a propriei mediocrităţi.

Şi totuşi, la capătul miilor şi miilor de pagini citite cu patimă şi inventariate cu hărnicie, lui Gabriel Brebenar i se întâmplă ceva: sensibilitatea lui de „om cultivat“ ajunge să se exprime în tiparele propriei sale „formări“. Aşa cum francezii din secolul XIX ajunseseră să vadă natura prin intermediul peisajelor lui Corot (şi de-abia astfel să o vadă cu adevărat), Gabriel Brebenar îşi exprimă stuporile în faţa vieţii în stilistica lui Kierkegaard, Nietzsche, Dostoievski, Cioran, Sábato sau, pe de altă parte, a lui Dan C. Mihăilescu, Patapievici, Pleşu. Modelele de scriitori şi gânditori pe care năzuieşte să le imite devin înainte de orice cadre de percepţie, moduri de articulare ale unor răspunsuri la întrebările pe care le împărtăşeşte cu cei mari. „Cum de au simţit ei nevoia să scrie cărţi şi cum au putut scoate atât de mult din nişte biete cuvinte? Unii pot, eu prea puţin sau mai degrabă deloc. Dar faptul că au reuşit alţii reprezintă o consolare mai mult decât suficientă: au spus alţii şi pentru mine, pentru noi, cei care suntem lipsiţi de har artistic.“

De aceea, paginile lui Brebenar nu sunt paginile încrâncenate ale unui veleitar care, întâlnind scrisul, ajunge să-i deteste pe cei a căror performanţă n-o poate egala. „Ce fac? Nu ştiu… Am citit câteva rafturi de cărţi. Le-am citit pentru că mi-au plăcut. Îmi plac cărţile. N-o să scriu, ca Dostoievski, romane de şapte sute şaptezeci de pagini, nici mii de pagini extraordinare ca Cioran. Nici…, nici… Fac ce pot, cât pot, puţin… Ce pot? Pot fi un cititor borgesian şi cred că am început să fiu un mic cititor borgesian. Asta da. Şi fără efort, cu pasiune, cu bucurie.“

O bucurie resemnată respiră din această carte, bucuria unui om care a aflat că, mai presus de natură, există fiinţa limbii şi că o plimbare prin pădure dispare în propria ei efemeritate dacă nu e însoţită, deopotrivă, de plimbarea prin cuvântul „pădure“. Că, altfel spus, trecerea prin viaţă înseamnă puţin lucru dacă nu ajunge să fie deopotrivă trecerea prin cuvintele celor care au fixat-o în extazul mizeriei şi al splendorii ei.

GABRIEL LIICEANU

Caietul 27
28 august – 2 octombrie 2006

Luni, 28 august

Dacă n-o să reuşesc să scriu măcar o carte ca *Siddhartha* sau ca *Narcis şi Goldmund* înseamnă c-am trăit degeaba. Prima e din 1922, a doua din 1930, aşadar Hesse avea 45, respectiv 53 de ani; mai am ceva timp să mă coc; o operă la fel de frumoasă, de cuprinzătoare, dar mai tragică, mai *cumplită*, ca în Sábato. Asta pentru că Răul s-a amplificat şi trebuie, se cere exprimat; Hesse s-a refugiat în Evul Mediu şi în Castalia.

De ce îl iubesc pe Goldmund mai mult decât pe Siddhartha? Pentru că e *artist*, celălalt fiind *numai* căutător al înţelepciunii. Dar eruditul, înţeleptul şi ascetul Narcis îl iubeşte pe vagabondul păcătos Goldmund, el, care nu iubea pe nimeni. Mai mult: se întreabă dacă nu cumva şi Dumnezeu îl iubeşte mai mult pe prietenul lui, om al simţurilor, al instinctelor (chiar criminal), decât pe el, cărturarul, omul spiritului. Sublim e faptul că toţi trei, şi alţii – Lupul de stepă (care poartă iniţialele creatorului său) şi Joseph Knecht, Demian, Knulp, Peter Camenzind, Klingsor – au trăit în sufletul larg al lui Hermann Hesse.

Frumuseţea din Hesse e tot mai îndepărtată şi mai greu de *îndurat*. De îndurat, da, pentru că depărtarea o face din ce în ce mai inaccesibilă. Se va stinge definitiv?

Neologismele. Marea literatură se poate lipsi de ele, şi e mai bine dacă se întâmplă aşa. Îl contrazic pe Noica: marile cărţi nu se scriu neapărat cu pixuri ieftine. Se scriu cu câteva cuvinte simple: moarte, iubire, suferinţă, deznădejde, femeie, eternitate, păcat, speranţă, împăcare, prietenie, ratare, deşertăciune, mister, fericire. Pare simplu: cuvintele trebuie doar aşezate într-o anumită ordine. Şi totuşi miracolul acesta se petrece atât de rar…

Joi, 31 august, 22:04

Nu cred în viaţa de apoi. Cu toate astea, uneori simt că sunt asistat, cu înţelegere, de Noica, nu ştiu de unde şi cum. Şi sunt copleşit de patosul lui

cultural, şi mă gândesc la superba lui dăruire, la capacitatea lui de a se investi în alţii. Şi îmi spun, şi îi spun şi lui Cosmin: nu-l putem dezamăgi, ne-a întins mâna şi trebuie să ştim şi să merităm să o primim. De prea multe ori s-a luptat de unul singur cu morile de vânt, cu ignoranţa, suficienţa şi prostia. Şi acum, dincolo de mormânt, are nevoie de ajutor, şi nu-s mulţi cei care-l ajută; trebuie să punem şi noi umărul, cât putem…

„Îmbrăţişare“, „îmbrăţişare activă“. Nu „a te culca cu o femeie“, „a face sex“, „coit“, „a i-o trage“, „a i-o pune“, „a cordi“, „a penetra“, „a fecunda“, „a obosi patul“. Nici măcar „a face dragoste“. Oricine îşi poate cu adevărat imagina cum arată în timpul excesiv pomenitului proces ştie că e în el ceva profund dezagreabil, ridicol şi grotesc – gesturi, vorbe, facies, „acompaniament“ de fond. Noica, tot cu ajutorul cuvintelor, reuşeşte să mute actul sexual din zona animalicului într-o zonă mai umană: *îmbrăţişare*.

Probabil că seriozitatea în studiul filozofiei mai vine şi cu vârsta. Sper. E nevoie şi de o viaţă *ordonată*. Măcar nouă-zece luni pe an, căci se cuvine să-i plătesc tribut şi lui Dionysos…

Vineri, 1 septembrie

Socot că în ultimii doi ani şi ceva – de când *nu fac nimic*, nu am *ocupaţie* – am citit cel puţin cinci-şase mii de pagini pe care nu le-am pomenit aici. Pe de o parte ca să nu încarc şi mai mult însemnările cu nume şi titluri, pe de alta pentru că erau „numai“ prefeţe şi postfeţe, studii, articole, capitole răzleţe, bibliografii. Şi cu siguranţă că *unele* pagini au fost decisive. Cum să mă orientez în opera unui autor sau în istoria culturală a unei epoci fără toate astea?

Mereu se adună în jurul meu „bracuri de tomuri“ care după două-trei săptămâni merg la loc pe rafturi şi imediat încep să vină alte cărţi, şi ciclul se reia.

Nu ştiu dacă le-am pomenit vreodată aici pe Stella Petecel sau pe Rodica Croitoru, dar numele acestea nu prea faimoase, în spatele cărora se află nişte chipuri necunoscute mie, îmi vorbesc despre o seriozitate pe care nu o am, dar mi-o doresc.

„Academia e şcoala lui Platon. Liceul e al lui Aristotel. Filozofie de tip înalt de o parte, filozofie de gimnaziu, de alta. Istoria e dreaptă.“

Noica – *Jurnal filozofic*

Ulterior, Noica s-a ocupat mult de Aristotel – se mai ocupase şi în teza de doctorat – *Schiţă…* –, l-a tradus şi comentat, dar şi mai mult de Platon. A fost consecvent până la capăt. Socot că pe bună dreptate.

Duminică, 3 septembrie

Pe scurt despre două lecturi recente, prima chiar din dimineaţa asta, cu Steluţa pe la Criş. *Scrisori către un tânăr romancier*, a treia sau a patra oară. Toate „scrisorile“ sunt admirabile, cu o menţiune specială pentru prima – *Parabola teniei*.

„…Îţi recomand voluminoasa corespondenţă a lui Flaubert, cu precădere scrisorile către amanta sa Louise Colet, trimise între 1850 şi 1854, ani în care scria *Madame Bovary*, prima lui capodoperă. Pe mine m-a ajutat mult lectura acestei corespondenţe pe când lucram la primele mele cărţi. Deşi Flaubert era un pesimist, şi scrisorile lui sunt pline de injurii la adresa omenirii întregi, dragostea lui pentru literatură nu cunoştea limite“ (Humanitas, 2003, p. 16).

Spuneam altă dată că Vargas Llosa nu-i pomeneşte pe ruşi. Dar nici pe Sábato, deşi apar Borges, Márquez, Cortázar, Carpentier.

În cartea asta modelul peruanului, mărturisit sau nu, conştient sau mai puţin conştient, nu poate fi decât *Dragul şi îndepărtatul meu tânăr* din Sábato; asemănările sunt izbitoare, dar Sábato e mai patetic.

Mă bucur că Borges, Sábato, Vargas Llosa nu au fost doar mari scriitori, au fost şi excelenţi *comentatori* ai operelor altora şi ai artei literare în general. Îşi cunoşteau meşteşugul ca puţini alţii, şi din acest punct de vedere, dar şi din altele, îi lasă mult în urmă pe europeni.

Mă gândesc cu tristeţe că n-o să devin niciodată un bun scriitor, poate nici unul mediocru, din cauza a ceea ce numesc *obsesia formării*, de care nu ştiu dacă şi când o să pot scăpa.

Zilele trecute – *Jurnalul* lui Tolstoi, de la Cosmin, din păcate numai primul volum, Univers, 1975, completat, noaptea trecută, şi cu *Tolstoi* de

Ianoşi.

Despre Kierkegaard, Guardini spunea că a fost poate omul cel mai complicat care a scris vreodată despre chestiuni religioase; eu zic că i-a urmat Tolstoi, chiar spre sfârşitul aceluiaşi secol şi în primul deceniu al celui următor, când a început să fie cu adevărat descoperit şi danezul.

Fiecare dintre ei obişnuia să împingă problemele până dincolo de limita unde mai exista posibilitatea de a fi soluţionate, apoi întrebau ultimativ: ce-i de făcut? Le răspund eu: nimic, desigur, nu se mai poate face nimic. Vina e numai a voastră, cine dracu' vă pune să tot scormoniţi atâta?! Sunteţi condamnaţi să întrebaţi veşnic. Răspunsurile pe care o să le încercaţi nu o să vă mulţumească niciodată pe deplin!

Prima grandioasă negare a artei a fost opera unui mare artist: Platon. A doua a venit tot de la un fenomenal artist: Tolstoi. Contele-ţăran a fost la fel de intransigent, de categoric şi de înverşunat. O însemnare din 25 iunie 1894: „Se spune: arta e firească, pasărea cântă… etc." Omul *imită*, prost, pasărea (termenul e platonician). Arta ca deşertăciune la cub, vorba lui Sábato.

Ajutorarea săracilor (paginile acelea teribile); până unde? Până la moarte? Vulcănescu şi-a aplicat principiile, Tolstoi prea puţin.

Văicăreală toată viaţa: nu pot să scriu, scriu puţin şi prost, nu-mi iese etc. Dar a scris 90 de volume! (de format mare, ţine să precizeze Ianoşi), aşadar a fost unul dintre cei mai prolifici autori din toate timpurile, alături de Origen, Augustin sau Voltaire. Şi, de ce nu Iorga!!!

Citind jurnalul lui Tolstoi m-am tot gândit la vorbele unor contemporani. Patapievici: „Jurnalul relevă din urgenţa a ceea ce trebuie să devii sau este zadarnic să mai încerci." Liiceanu: „…fiinţa noastră morală e întemeiată nu pe virtute, ci pe remuşcare."

Marea greşeală (sau amăgire) a lui Tolstoi a fost aceea de a crede că se mai poate face ceva cu lumea asta. Ce-ar zice despre omenirea mileniului trei? De fapt Răul e acelaşi, dar a căpătat mult mai multă forţă; pentru „omul recent" poate exista ceva mai ridicol decât „tolstoismul"?

De procurat urgent vol. 2.

Acum ceva din alt „jurnal", cel al lui TETELU: „Doamne, aj vrea să trăiesc mai mult decât voi fi mort."

Luni, 4 septembrie

Am împlinit 27 de ani. Copiez aici o însemnare făcută pe un „Pomelnic morţi“: Armata Rahatofagă – Fernando Vidal Olmos, ca să nu zic Sábato.

Prietenul Ernesto s-a refugiat din faţa ororii în universul pur al matematicii. Eu nu am la îndemână decât lumea curată şi ordonată a filozofiei. (Nevoia de a-i *uita* pe oameni face refugiul inevitabil. Dar când?)

Mi-am amintit moartea stupidă, absurdă, a lui Laurenţiu Ulici. A făcut şi omul acesta câte ceva pentru mine, mai ales cu antologia *Nobel contra Nobel*. Am căutat însă *Biblioteca Babel*. Titlul mi-e mai drag decât cartea. Despre Dostoievski şi personajele sale şi alte pagini. Eram cu Steluţa în „Poduri“. A apărut Florinel, cu un pai agăţat de mustăţi, dornic de joacă. Apoi şi Bobiţă, gelos. Un soare blând după câţiva stropi de ploaie. Asta numesc eu fericire, cu literă mică, dar îmi ajunge.

Recitesc, cu toate că aşteaptă Faulkner şi Vargas Llosa, Virginia Woolf şi Döblin, Broch şi Casares, Carpentier, Grass şi Frisch, Tournier, Saramago ş.a. Lunile trecute am abandonat *Război şi pace* şi *Doctor Faustus*. Aş reciti însă *Greaţa*, *Pavilionul canceroşilor*, *Bătrânul şi marea*, dar nu le am. E oarecum plăcută şi aşteptarea…

Notam undeva despre recitit şi ca o formă de slăbiciune.

Ce fac eu aici e şi un fel de „şedinţă de *brainstorming*“. (Are sens? Nu ştiu, dar nu pot altfel.)

E aproape miezul nopţii. O noapte superbă, am fost să mă plimb. Lună imensă ce face să pălească stelele „din jur“. Asta e frumuseţea. Oamenii, în general (sunt om, aşadar – chiar dacă de cele mai multe ori n-aş vrea – sunt asemenea lor), nu o mai *văd*. E o banalitate, dar trebuie mereu spusă, că din oraşe cerul nu se mai poate privi, lumina artificială – Progresul Omenirii! – a înlocuit luna şi stelele.

Am şi eu, la fel ca Sábato, idei de astrofizician bântuit de erezii. Plimbarea a fost scurtă. M-am întors la mizeriile mele, deşi *afară* noaptea continuă să fie la fel de frumoasă…

(De ce oare nu mă pot bucura cu adevărat şi de unul singur? Nu ştiu, e greu, e greu de răspuns, e greu singur.)

Îmi amintesc acum că de multe ori Tolstoi notează doar data, locul şi „dacă voi trăi“. Bună treabă.

Marţi, 5 septembrie, 0:20

Ce puţin pot eu să scot din cuvinte! Am acum de spus lucruri cu adevărat atroce, ivankaramazoviene. Tot azi aveam de spus şi câteva lucruri fermecătoare, după o oră de coasă sau după baia la Criş. Ca de obicei, renunţ înainte să încep, pentru că ştiu că nu pot. Neputinţa asta e dureroasă, ca oricare neputinţă. Consolarea vine, ca de fiecare dată, din faptul că am pe cine să deleg ca reprezentant, să vorbească şi pentru mine. Sunt chiar destul de mulţi, poate prea mulţi: ăştia spun, spun de nu se mai opresc o veşnicie. Unii nu spun, pictează… sau cioplesc o bucată de lemn ori de piatră… sau cântă. Sau dansează. Alţii, în sfârşit, tac, şi tăcerea lor e plină de înţelesuri. Câţiva se hotărăsc să plece de aici…

Joi, 7 septembrie, 22:55

E o lună exagerat de plină şi de limpede. Am fost cu Diana pe Dealu Crucii.

Cam atât pentru azi. În afară de cele două ore cu Pitti, ziua asta poate să meargă în neant.

(Îmi amintesc cum îşi încheie Virgil Ierunca o însemnare despre o expoziţie: „Trec peste Rafael, Veronese, Tiziano, Pisanello. Nu vreau ca paginile acestui jurnal să depăşească limitele cotidianului care înseamnă şi a uita.“ Aşa. Exact aşa.)

Vineri, 8 septembrie

Azi-dimineaţă a murit Cezar, calul lui nenea Toader, vecinul. Mama Salvina zice că „o fost un cal fără naroc pa lumea asta… Şî animalile îs ca oamini, nu tăce au naroc“.

Ieri am fost la Brad să-i întâlnesc pe Mary şi Charlie. Raluca, verişoara Cristinei, îmi aminteşte că a rămas la ea *Lumea Sofiei*. Îmi mai spune că a renunţat de tot la filozofie şi va face „nu-ştiu-exact-ce, dar ceva de viitor“. (Era de aşteptat, şi pentru ea, care începe acum clasa a XII-a, e mai bine aşa.)

Ch. îmi spune că Mihai e mereu agitat, neliniştit, chiar fără motiv. Sigur, ştiam. Îi spun: „Totdeauna există un motiv. Cel mai important, copleşitor, dar pe care nu-l dibuim ca atare, e acela că suntem muritori. Eu trăiesc, simultan, în două paradisuri, *singurele* accesibile mie: natura şi cărţile. Cu toate astea, NELINIŞTEA nu mă ocoleşte."

Ieri, de la gară până acasă, pe un soare blând de toamnă, am citit articolul lui Liiceanu *Noica şi Securitatea* din numărul pe această lună al *ID* (femeia de la chioşc îmi întinde revista înainte să apuc să i-o cer). Azi, pe lîngă Steluţa, l-am reluat, cu lacrimi în ochi (mi-am spălat apoi faţa cu apă dintr-o urmă de bou, dar curată). Transcriu aici câteva rânduri:

„Însă pe Noica nu-l deranja foarte tare comunismul pe linia raporturilor acestuia cu proprietatea privată. Dimpotrivă, natura lui de ascet vibra la scoaterea omului de sub impactul lui *a avea*. Nu gândise niciodată societatea în termenii liberalismului economic, ci doar ai reformării morale.

Pe Noica îl deranja comunismul numai în măsura în care acesta ar fi redus viaţa la aspectele ei economice, la *producţie*, neglijând importanţa culturii pentru formarea unui *om adevărat*, ceea ce însemna: unul care, asimilând alfabetul culturii europene, poate gândi, prin compararea răspunsurilor alternative la marile întrebări ale omului, pe cont propriu."

„Valeţii istoriei" trebuie lăsaţi „să se bată pentru dreptul de a ne mătura străzile". Chiar nu fac altceva! Statul e un rău necesar, democraţia e un rău necesar, capitalismul e un rău necesar, „liberalismul economic", proprietatea sunt un rău necesar, banii sunt un rău necesar, *cultura e un bine întâmplător*. (Ce sens poate avea sfânta proprietate privată, „dreptul sacru la proprietate" pentru un somalez care nu are nimic, care *chiar nu are nimic*? Singurul ţap ispăşitor nu poate fi decât Dumnezeu…)

(„Înainte de a trece la construcţia ontologiei sale, Noica a întreprins, în *Rostirea filozofică românească*, un adevărat calcul de rezistenţă metafizică a limbii române.")

„…Noica, în generoasa lui nebunie…"

„A avut de fapt orgoliul şi naivitatea să creadă, într-un moment în care lumea încăpuse pe mâna diavolului, că-l poate converti pe diavol la opera lui Dumnezeu."

„…donquijotismul lui Noica…“

„A avut oare Noica naivitatea să creadă că istoria în care eram prinşi cu toţii poate fi traversată prin recursul perpetuu la somnambulism cultural?“

„Acesta pare să fie adevărul crud şi întortocheat despre cel mai frumos lucru care s-a petrecut în cele mai urâte timpuri ale istoriei noastre.“

Noica: „Eu vă caut pe dvs. *să mă ajutaţi să faceţi ceva în cultură*.“ Liiceanu: „Satana este tras în felul acesta pe singurul teritoriu în care nu e la el acasă: cel al spiritului. Singurul.“

Noica îi spune lui Pleşu: „Tu teoretizezi eticul, eu l-am trăit…“

„…Rămânerea în ţară, în ideea că aici se surpă un zid şi că cineva trebuie să-l împiedice să cadă…“

Chiar nu-l pot dezamăgi pe Noica!…

Tocmai am fost să-l văd pe Cezar pentru ultima oară. Mi-am reţinut cu greu lacrimile. (Mi-era ruşine să plâng; vecina Sîlvea a plâns toată ziua.)

(Narcis s-a ocupat de Bless, căluţul lui Goldmund, el, care nu se interesa deloc de animale.)

Aceeaşi zi, noaptea (ca să zic aşa). Pe următoarele pagini vor fi însemnări din ultimele opt-zece zile.

Când nişte tineri de bani-gata mor într-un accident, spunem că e o tragedie. Ăştia mor pentru că-s bogaţi, au maşini puternice, bani de discotecă şi alcool etc. Dar moartea copiilor săraci ai lumii e un fapt obişnuit. Unul la fiecare două secunde – după numărătoarea lui Sábato. (Chestia asta mă urmăreşte de câţiva ani buni, de când am citit prima oară *Înainte de tăcere*. Tocmai am calculat din nou: cam 15 milioane pe an, cifră perfect verosimilă.) Copiii ăştia-s *statistică*, vorba lui Stalin.

Aş vrea să-l *trezesc* pe Dumnezeu şi să-i dau *vestea* asta, împreună cu întreaga statistică a lunii (crime, violuri, nebuni, malformaţi etc. etc.). Să văd cum reacţionează, ce *mutră* face. Situaţia, desigur, i-a scăpat de mult de sub control, probabil încă de la început. Simone Weil: „Suferinţă: superioritate a omului faţă de Dumnezeu. A fost nevoie de Întrupare pentru ca superioritatea aceasta să nu devină *smintitoare*“ – frază citată şi de

Sábato, dar acolo e „revoltătoare“. Din cauza asta (adică datorită acestui fapt) Hristos cel *întrupat* poate să-mi fie aproape, Dumnezeu mai puţin… (Cunosc, desigur, poveştile cu Treimea, dar teologia e cea mai importantă ramură a literaturii fantastice, zice Borges. E şi spectaculoasă, şi foarte vastă…)

Răul. Îmi imaginez următoarea scenă: un pui de elefant merge încrezător printre picioarele mamei sale. Mama păşeşte agale, liniştită, în timp ce puiul e nevoit să-şi mişte energic picioruşele. Are o trompă ridicol de mică şi urechi la fel. Deodată, din senin, un glonţ o loveşte pe mamă drept în ochi, într-unul din ochii ei blânzi. Pare uimită. Alt glonţ. Rămâne o clipă încremenită, apoi se prăbuşeşte, o masă enormă de carne inertă, inutilă. Asta pentru o bucată de os. De fapt, pentru două. Puiul e speriat, aleargă înnebunit în jurul cadavrului care pentru el încă înseamnă *mamă*. E cruţat, până îi vor creşte colţii…

Atâta doar vreau, *dar vreau*: să ştiu ce e cu Răul ăsta uneori absolut şi zadarnic, apoi voi crede în orice poveşti cu sfinte treimi – sau pătrimi, n-am nimic împotrivă –, în sfinţi, îngeri, lumi şi vieţi de apoi.

Maestrul, pe care mi l-am dorit atât, dar nu l-am avut. Poate e mai bine aşa. Sau Noica, sau nimeni. Am descoperit totul de unul singur. Poate că nu am aflat cine-ştie-ce, dar cred că adevăratele descoperiri se fac pe cont propriu. Nu există *guru* mai bun decât cărţile, cărţile… maeştrilor.

Sâmbătă, 9 septembrie, 22:27

Recitesc din Greutatea şi harul. Ce femeie, ce om! Spun asta după ce fac un efort serios de a-i „completa“ unele texte. Deşi cred că selecţia şi gruparea textelor sunt bune – le-a făcut Gustave Thibon –, aş vrea să citesc paginile Simonei Weil aşa cum au fost scrise (îmi imaginez), de-a valma. Un fel de Tolstoi la bătrâneţe în variantă feminină, asta e S.W. …

Mi-era dor de Borges, *Opere*, 3 („eseuri“, cu ghilimelele necesare) şi de *Istoria filozofiei* a domnului Colţescu (au fost la Cosmin, cam degeaba). Aproape toate textele lui Borges sunt memorabile. Câteva dintre cele mai pe placul meu: *Necontenita întrecere dintre Ahile şi broasca ţestoasă*, *Versiunile homerice* (Borges e „elenist-ghicitor“), *Notă despre Walt*

Whitman, *Avataruri ale broaştei ţestoase*, *Pentru o reabilitare a lui* Bouvard et Pécuchet, *Flaubert şi destinul său exemplar*, *Sfera lui Pascal*, *Valéry ca simbol*, *Pascal*, *Kafka şi precursorii săi*, *Privighetoarea lui Keats* (conţine şi o mai mult decât lapidară şi superbă „istorie a filozofiei“), *Nouă respingere a timpului*, *Despre clasici*, *Cartea*, *Nemurirea*, *Emanuel Swedenborg*, *Timpul* (ultimele patru din *Borges oral*, 1979).

În mod oarecum surprinzător, Borges i-a inclus în „biblioteca personală“ şi pe Ibsen, Dostoievski, Hesse. Despre F.M.: „La fel ca descoperirea iubirii, la fel ca descoperirea mării, descoperirea lui Dostoievski marchează o dată memorabilă a vieţii noastre. Corespunde de obicei adolescenţei; maturitatea îi caută şi îi descoperă pe scriitorii senini.“

„Îmi închipuisem că Dostoievski era un soi de Dumnezeu de nepătruns, în stare să-i înţeleagă şi să-i justifice pe toţi oamenii. Am aflat cu uimire că a coborât uneori în arena politicii, care discriminează şi osândeşte.“

„În prefaţa la o antologie a literaturii ruse, Vladimir Nabokov a declarat că nu întâlnise nici o pagină a lui Dostoievski vrednică de a fi inclusă. Aceasta vrea să spună că Dostoievski nu trebuie judecat pentru fiecare pagină pe care a scris-o, ci pentru suma paginilor care alcătuiesc cartea.“

Viorel Colţescu pe un manuscris al istoriei sale: „În camera aproape cufundată în întuneric, cărţile stau pe rafturi, drepte şi tăcute – asemeni unor soldaţi gata oricând să ia lupta de la capăt. Şi, de fapt, trebuie, cu fiecare epocă, cu fiecare dintre noi, să reia această luptă nesfârşită pentru omenia din noi, invadată încontinuu de hoardele indiferenţei, comodităţii, dezabuzării – luptă cu rezultate mereu precare, totdeauna nesigure, pretutindeni puse în discuţie.“

Doamna Colţescu: „Pentru această luptă, singura pe care Viorel Colţescu o recunoştea ca îndreptăţită, l-am ajutat să mai aducă încă un soldat.“

La final: „*Non omis moriar multaque pars mei*
Vitabit Libitinam.“

Pentru a face serios filozofie trebuie să mă gândesc permanent la doi oameni: Constantin Noica şi Viorel Colţescu.

Borges: „Din fericire, nu suntem datori unei singure tradiţii; putem aspira la toate. Limitele mele personale şi curiozitatea mea îşi depun aici

mărturia.“

Luni, 11 septembrie, 21:59

Azi e, sunt sigur, prima şi singura zi a acestui an în care, până la ora asta, nu am citit nimic. Am cosit otavă ascultând muzică, am cărat saci de cartofi, am tăiat lemne la circular, am înotat, poate pentru ultima oară în acest an, în Criş (păcat, pentru că apa e foarte curată toamna, dar nopţile-s reci), am dormit o oră, iar am tăiat lemne, am jucat tenis, am băut o bere, am făcut o baie fierbinte. Tolstoi avea dreptate cu munca fizică înţeleasă ca „terapie“. Aş citi ceva frumos, dar nu ştiu ce să aleg. Poate Banchetul lui Platon, sau cel de lângă Copenhaga (nu le-am recitit vara asta).

(Tocmai am dat cu banul; a ieşit Kierkegaard.)

Marţi. Am muncit şi azi, dar mai puţin, am muncit cântând şi fluierând. Munca risipeşte gândurile negre, rămân numai mâinile mele şi colţii care muşcă din lemn. Tolstoi ştia el…

(Dar Ivan Denisovici al lui Soljeniţîn *nu cânta*…)

Joi, 14 septembrie, 13:02

Am reluat în întregime In vino veritas şi am mai scormonit prin Kierkegaard. Trebuie să spun câteva lucruri, chiar dacă-s banalităţi (banalităţi nu în sensul că ar fi lipsite de însemnătate, ci în acela că numele lui S.K. vorbeşte oarecum de la sine). În el au „locuit“ mai mulţi indivizi, mai multe personalităţi: a se vedea pseudonimele, „măştile“; asta e tragic. A fost posedat de o creativitate maladivă – Demonul! –, incredibilă, aproape la limita nebuniei: în câţiva ani a dat o operă fenomenală, au apărut şi trei-patru cărţi într-un an, unele chiar în aceeaşi lună sau zi – o treabă admirabil „regizată“. Plus un jurnal a cărui primă ediţie daneză completă, postumă, desigur, număra 17 volume! A excelat nu numai ca filozof-scriitor (şi invers), dar şi ca teolog: unii spun că mai ales ca teolog, dar nu-i tocmai aşa. Aş spune că a împins prea departe problematizările, discuţiile nesfârşite. Viaţa trebuie să fie mai simplă (altfel nu se poate!), trebuie trăită – şi teoretizată mai puţin. Cum au încăput atâtea într-un singur om? Prin Kierkegaard, Danemarca a dat suficient istoriei. (Hamlet a fost numai pe jumătate danez.)

Elie Faure chiar a reuşit să scrie un mare poem în proză despre Artă (uneori e numai proză). Mi-am propus să citesc în întregime cele cinci volume, dar încă nu am reuşit.

Trebuie să încep cu adevărat să mă pregătesc, în felul meu, pentru UE: să cercetez *sistematic* cultura greco-latină, poate şi limbile (în definitiv asta ne-a făcut ce suntem, dar am început să uităm), şi marile culturi ale Europei moderne (şase, plus câteva limbi).

Noica: „Dar toate acestea *sunt* în *Lysis*, sau doar par să fie? Sunt aşa? Sau ar putea fi şi altfel? La capătul desfăşurărilor de mai sus se poate ivi un surâs.

Întreaga cultură, de altfel, s-ar putea goli de sens sub un surâs. Poţi trece pe lângă ea, aşa cum se trece pe lângă *Lysis*, aşa cum s-a trecut pe lângă destine umane, catedrale şi cărţi. În destinul istoric al acestui dialog uitat stă astfel înscris ceva din precaritatea culturii înseşi. Surâzi, şi ea s-a stins. – Dar poţi surâde socratic, cu surâsul de la sfârşitul lui *Lysis*, şi ea se păstrează întreagă.“

(De prin clasa a X-a ştiu pe de rost rândurile astea. Ceea ce nu ştiu sigur e dacă m-am pătruns cu adevărat de ele.)

Fapt semnificativ: în timpul celor două mari romane, Tolstoi nu a ţinut jurnal. E normal: viaţa de familie mergea destul de bine, el scria, se simţea împlinit, prin urmare nu avea *nevoie* de jurnal.

Dar şi *Învierea*, elaborat mai târziu, e un mare roman. Însă aici Tolstoi e preocupat în primul rând de „mesaj“, de „idei“, şi mai puţin de arta literară. Iar *Sonata Kreutzer*, *Moartea lui Ivan Ilici* şi *Părintele Serghi* sunt operele unui damnat – chiar dacă artistul damnat e dublat aici de un moralist intransigent, radical.

(Dar Eliade? Cele două volume de jurnal publicate, mari, reprezintă cel mult un sfert din întreg… Explicaţie: la Eliade şi jurnalul e expresia împlinirii, nu a căutărilor – cum se întâmplă de obicei. La Eliade totul e împlinire – dar sper să mă contrazică *Jurnalul portughez*, pe care o să-l procur săptămâna viitoare.)

Pentru mine „Cel mai mare român“ nu e Carol I, ci EMINADE.

Iar I.P.C., cu *Studii româneşti I*. Încă nu mi-am procurat ultimele cărţi din seria de la Polirom, din cauză că nu am mai fost de multişor într-o mare librărie, şi nici nu am bani. Dar Culianu mi-a dat de lucru pentru câteva *decenii* bune. Mă gândesc însă, iar şi iar, cum ar fi să aştept o *nouă* carte a lui Culianu, să-l aud vorbind la televizor sau de la catedră…

Am citit fiecare studiu de cel puţin trei ori, dar prefer *Răzbunarea gnosticilor*. Studiile despre Eminescu şi Eliade sunt şi ele excelente, la fel ca aproape întreaga operă a lui Culianu. Şi aceste studii sunt dovada unei magistrale şi inegalabile erudiţii: parcă la I.P.C. erudiţia e *naturală*, nu făcută, dobândită.

Literatura *nescrisă* de Culianu la 50-60 de ani, „memoriile“ lui, incredibila lui erudiţie la aceeaşi vârstă… Acum ar avea numai 56 de ani…

Avea darul, *darul*! erudiţiei vii, fascinante, nu era posesorul unei erudiţii uscate şi vane.

Eminescu a dat *suficient*, ca poet cel puţin. Savantul umanist şi scriitorul Culianu a murit (a fost asasinat) la naştere. Opera întinsă a lui Culianu e, totuşi, numai cea de pubertate, adolescenţă şi (primă) tinereţe intelectuală. Ce-ar fi adus maturitatea şi bătrâneţea?

(…Platon mort după *Protagoras*, *Menexenos* sau *Menon*…)

Mircea nu spune „mă enervez!“, ci „mă găsesc toţi dracii“. Şi pe mine *mă găsesc* câteodată. Atunci trebuie să mă eliberez, cu muzică, sau să trag o beţie.

Pământ nelucrat, pârloagă. Buruienile crescute în voie îmi spun despre neputinţă, lene sau ceea ce numesc eu un soi de „caprăvecinism“: mai bine să crească buruienile pe holdă decât s-o dau altuia să o lucreze! îşi zic mulţi. Mă întristez. UE nu înseamnă colaci pe garduri, doar o garanţie că lucrurile ar putea începe cu adevărat să meargă.

(Din 2000 de ani de istorie românii au dus-o cât de cât bine 20: 1919–1939. Sper să înceapă următorii 20.)

Trei şi un sfert. Mă opresc. Sunt mulţumit: azi am citit trei ore şi am mâzgălit aici două. Pot să-mi permit o bere, cel mult două, apoi jucăm tenis, după ora nouă urmează altă rundă de citit până spre miezul nopţii. E bine aşa.

Vineri, 15 septembrie 14:10

Ieri am băut chiar trei beri, la Brotuna. Birtul ăla nenorocit e unul dintre reperele mele „existenţiale“ majore. L-am întâlnit acolo pe unul dintre foştii mei elevi (la logică). Acum e în ultima clasă de liceu – aşadar îmbătrânesc. Ştiu că nu a citit nici una dintre cărţile pe care le iubesc atât, nici măcar Maitreyi, şi ăsta e un eşec personal. Juca cărţi, pe bani, cu nişte prieteni. (Îmi vine acum în minte expresia noastră – Ch., Adi A., Alin M., Petrică – din vremea liceului, când ne pregăteam pentru o partidă de poker, uneori chiar în timpul orelor: „Scoate biblioteca!“ însă acasă aveam şi altă bibliotecă.) După prima bere încep să ameţesc. Pe măsură ce alcoolul îmi ajunge în sânge, în ritmul manelelor (hai şic, şic, şic, dansează din buric!), îmi amintesc teribilismele adolescenţei petrecute în cârciuma respectivă, le văd pe Laura, Kandy, pe Ch. beat prima oară, simt gustul oribil de votcă şi rom combinat cu fum de Carpaţi fără filtru. Tot acolo, în urmă cu doi ani, am băut cu tati o bere, una dintre puţinele băute împreună, ultima… În marea trecere… Cuvintele nu mă ajută. Cum ar putea ele oare să reînsufleţească vremurile alea? Nimic nu e statornic. Unde ne grăbim, şi de ce? Alergăm spre moarte şi nu mai rămâne nimic, nimic…

Memoria mea nu păstrează prea multe amănunte concrete (dar pot să revăd jurnalul acelor ani, plin tocmai de asemenea amănunte), dar reţine *atmosfera*. Viaţa avea parcă mai mult gust ca acum. Nu ştiu, nu ştiu…

Seara – tenis, apoi, la televizor, despre „marii români“ Ştefan cel Mare şi Ion Antonescu. Nişte criminali. Istoria mi-a devenit greu suportabilă, aproape tot ce ţine de ea – şi ce nu ţine? – mă irită, îngrozeşte, nelinişteşte. Istoria în general, iar istoria „patriei“ mă întristează ori de câte ori mă gândesc la soarta noastră prin veacuri. Cred că mai degrabă îmi iubesc ţara, numai că asta nu exclude dispreţul. Nu găsesc în trecutul nostru prea multe lucruri cu care să mă pot mândri. Etc. etc. Nu-i cer ţării decât să mă lase în pace, o voi lăsa şi eu în pace. Am alte treburi! (Mi-era ciudă că pierdusem vremea.)

Apoi Demons & Wizards.

Pe urmă Cioran, ca să-mi „verific“ prin el scepticismul şi pesimismul: nu există ieşire din acest coşmar. Ce pot să fac e să-l cercetez în amănunt şi, eventual, să las o mărturie despre el. Poate exagerez… Stingerea a fost pe la ora trei.

Azi, pe lângă Steluţa, din eseurile lui Sábato (a câta oară?), la întâmplare. Bine zice traducătoarea, Ileana Scipione: toate neliniştile lumii şi încă una! Sper să apară şi la noi *La Resistencia*, cartea lui Sábato din 2000. Am nevoie de ea poate mai mult ca oricând.

Prima zi de şcoală, din fericire nu şi pentru mine, prilej să mă gândesc iar la „sistem“. Unul potrivnic sieşi. Dispreţ, scârbă, mânie, sau toate trei.

(Asta de 10-12 ani, de când am început să adulmec putreziciunea învăţământului nostru. Nici o schimbare serioasă în bine în tot acest timp, de parcă cei care decid ar fi condamnaţi la prostie şi la ignoranţă eterne.)

Amintirea anului de profesorat e, din fericire, tot mai ştearsă: acum mă recunosc greu în *acela*.

Din nou o „expediţie“ timidă în Heidegger – *Repere pe drumul gândirii*. Timidă, dar am totuşi de spus următoarele:

– scrieri mici, dar dificile, apărute în zece-douăsprezece ediţii; *Sein und Zeit* la a XII-a ediţie în timpul vieţii autorului; la noi, *Tratatul* lui Noica îşi aşteaptă încă a treia ediţie, la 20 de ani după moartea filozofului;

– Liiceanu şi robia autoimpusă pe moşia lui Heidegger, acea „bucurie aspră“, acel „somnambulism cultural“; nu putea face altceva mai bun în acei teribili ani ’80: a fost, cred, un fel de a „uita“ istoria recentă şi de a ignora acel prezent;

– uimitor e faptul că a reuşit să traducă *S.Z.* într-o altă epocă, şi ea deloc senină, a lui Iliescu, a mineriadelor etc. etc.; n-a fost în zadar;

– notele sunt excelente, pe deplin lămuritoare, şi ar putea alcătui o mică introducere în gândirea lui Heidegger; de fapt asta şi sunt; Noica nu a mai apucat să vadă volumul, dar ar fi fost mândru de cei doi truditori, după cum ar fi şi mai mândru acum de Cătălin Cioabă, Sorin Lavric, Bogdan Mincă, Al. Baumgarten. Mi-aş da oricâţi ani din viaţă să-l pot învia pentru o vreme pe Noica: faptul că ştiu ce am de făcut nu e suficient, *prezenţa* lui Noica şi extraordinarul lui dar de antrenor cultural ar fi mereu stimulatoare, poate decisive. Şi atâtea altele…;

– Heidegger a exagerat cu scrisul. Probabil că ediţia operelor sale complete s-a încheiat şi presupun că e în sine intimidantă.

22:13

De nenumărate ori mi-am imaginat că sunt contemporan cu Eliade, Noica şi Cioran, dincolo de faptul că le sunt contemporan când îi citesc. Acum scenariul e cam aşa: Cioran are vârsta mea, Noica 29 de ani, Eliade 31. Cu Eliade şi Noica fac „planuri culturale“ de speriat şi, mai mult sau mai puţin, le îndeplinim. În Cioran găsesc un aliat loial şi consecvent împotriva optimismului celor doi, împotriva lumii şi a lui Dumnezeu. Cu el mă îmbăt, mergem împreună la bordel, ascultăm muzică şi discutăm în fumul ţigărilor până în zori, până la epuizare. Să se întunece soarele şi luna sub insultele noastre. Iar m-au găsit *toţi* dracii. Mă opresc, nu înainte de a o cita pe Sfânta Tereza, citată de Cioran: „Da, mi se pare că demonii se joacă, aruncându-şi mingea sufletului meu…“

Constat, aproape cu seninătate, că m-am înrăit peste măsură. Am nevoie de „lecturi sacre“, cât mai numeroase, din toate marile tradiţii religioase, dar mai ales din patristică.

Sâmbătă, 16 septembrie

TOLSTOIEVSKI. Din secolul XX, F. M. deţine prim-planul. Pentru secolul anterior mai mare a fost Lev. Istoria e dreaptă…

Însă e nevoie de nuanţări, de nesfârşite nuanţări: există mai mulţi Tolstoi! Pentru mine e clar că nu *acelaşi om* a scris *Anna Karenina* şi *Moartea lui Ivan Ilici* sau chiar *Sonata Kreutzer*; nu mai vorbesc de marele artist *dezgustat* de propria artă şi de cea a altor mari artişti.

Liiceanu şi „gargara guénoniană“. Paginile alea sunt teribile. Cred că putea să fie şi mai radical, dar, între prieteni (ştia că o să-l citească), s-a cenzurat. (În singura carte a lui Guénon pe care o cunosc – *Domnia cantităţii şi semnele vremurilor* – sunt şi pagini excelente.)

Mă simt mic şi neînsemnat, un gândac de bucătărie, un scrib nenorocit, un simplu mâzgălitor de hârtie: la vârsta mea Cioran avea *în urmă* inclusiv o carte fenomenală cum e *Lacrimi şi sfinţi*.

Joi, 21 septembrie, 12:37, pe terasă

Măştile la Kierkegaard: blestemul şi măreţia lui.

N-am *talent*, nici ce e *inspiraţia* nu ştiu. Dar îmi place să „transpir“ (Noica). Poate că talentul se construieşte, iar inspiraţia se cultivă. Sper.

Steaua – Rapid, sau invers. Aflu că au urmărit meciul 4 milioane de oameni, iar discuţiile de după meci, un milion. Cu totul, vreo 3 ore. Frumos fel de a petrece seara de duminică (şi noaptea, poate pentru a *uita* că începe o nouă săptămână). *Homo videns*, imbecilizare prin televiziune. „Nu merită să faci revoluţii sângeroase ca să-ţi umpli apoi casa cu fleacuri inutile şi cu copii idiotizaţi de televiziune“ (Sábato). În trei-patru ore se citeşte, pe îndelete, *Phaidon*…

Şpaga în tren. M-a izbit asemănarea dintre mâna conductorului care primea banii şi gheara unei păsări de pradă. Păsările astea au sfâşiat ţara. Adică mai ales *dinozaurii*. Furtul, sub o infinitate de forme, a fost şi încă e – din ce în ce mai puţin însă, pentru că nu se mai găseşte mare lucru de furat – *normal*. Toţi au furat (şi eu, de la liceu, o cretă pentru tanti Doina).

Multă vreme am crezut că pot adopta un fel personal de *maniheism*. Dar nu, Răul a învins.

A treia sau a patra oară *Gogol şi diavolul* de Dmitri Merejkovski (plus paginile din Cioran despre Gogol). Gogol a fost, fără îndoială, unul dintre marii damnaţi ai literelor, şi ăştia nu-s puţini. Sábato: „Mă gândesc la Gogol, beat, şezând la o masă, cu picioarele atârnând, spunând cât de tristă e Rusia, în timp ce plânge de atâta râs cu Puşkin, iar după aceea plânge cu adevărat.“ (Trebuie să recitesc măcar *Suflete moarte*.)

Un alt damnat: Baudelaire. Reluarea *Paradisurilor artificiale*, după o primă lectură cam grăbită şi superficială. Poetul a fost şi un prozator fenomenal, a dat şi aici „flori ale răului“. Citează pe un oarecare: „Pe cei dragi lui, Dumnezeu îi fereşte de lecturi inutile.“ Eu mă feresc singur. Dumnezeu mă poate, eventual, îndrepta spre lecturile *utile*.

Am făcut cunoştinţă şi cu un alt scriitor excepţional: De Quincey. „Ce altceva este creierul omenesc dacă nu un imens palimpsest natural?“

(După Gogol şi Baudelaire m-am îmbătat.)

Dumnzeu nu poate decât să mă ierte. „Blasfemiez“ şi hulesc numai pentru că sufăr. Mai mult pentru *celilalţi* decât pentru mine. Fără ororile din jur aş

fi *aproape* fericit. Dar nu pot să mă plâng: Hristos a luat asupra Sa *toate* suferinţele lumii…

(Eu iau, vorba lui Liiceanu, numai cât pot duce.)

Cu mama Salvina despre mizeria oamenilor şi nimicnicia lumii. Nu e prima dată. Pare că mă înţelege, că îmi dă dreptate, dar are un argument imbatabil: credinţa *fără fisură* în Viaţa de Apoi…

După Cioran, mai am eu dreptul să scriu? Ce să mai scriu?

Heidegger în *die Hütte* ori Noica la Păltiniş, sau, pe vremea domiciliului forţat, citind Augustin într-o încăpere – nu zic *cameră* – unde apa îngheţase în lighean. Liiceanu: „Cât de *mult* trebuie să ai în tine ca să vrei atât de puţin de la ceea ce este în afara ta?“ Atât de puţin…

„Îi simt pe amândoi ca pe nişte mari animale ieşite din scara omenirii, făcând un pas înapoi, un singuratic şi înfricoşător pas înapoi, căutându-şi bârlogul, ca o fiară care se pregăteşte să nască, pentru a obţine condiţia exterioară a înşurubării în propriul lor gând.“

(„Naşterea“ nu a fost, desigur, uşoară, iar „puii“…

Să poată admira puii e privilegiul puţinora, privilegiu care se obţine greu, foarte greu, după ani şi ani de eforturi solitare, neştiute de nimeni, lipsite de glorie…)

Vineri, 22 septembrie, 12:22, pe terasă

Tot aud că avantajele aderării (nu „integrării“, că ăsta chiar e un proces de durată) noastre la UE se vor vedea numai după un an, doi, trei. Eu am convingerea că avem enorm de câştigat încă din prima secundă. Dincolo de subvenţii grase, încrederea investitorilor etc. etc., pentru mine e decisiv efectul psihologic. În sfârşit, o să-mi spun, nu mai suntem la periferia lumii civilizate (chiar dacă încă nu merităm).

A murit baci Iuăn. De mai mulţi ani a fost numai un cadavru viu. Trebuie să am curajul să mă sinucid la timp.

Sâmbătă, 23 septembrie, 14:06, pe terasă

Chiar acum are loc înmormântarea, îi aud pe popi de-aici. Sunt convins că nici unul dintre cei care asistă nu-l simte pe baci Iuăn ca pe semenul lui,

cum îl simt eu în aceste clipe. Dacă nu e absurdă, slujba e oricum inutilă şi în orice caz nu respectă învăţătura lui Iisus.

Pe vremea când baci Iuăn mai ieşea „pe lemn“, sub tei, îmi cerea ţigări şi i le dădeam întotdeuna bucuros, căci ce rău mai puteau să-i facă? Aş vrea să mai fumez împreună cu el, lângă mormânt, o ultimă ţigară.

Miercuri, 27 septembrie, 22:32

Străbat, adică mă târăsc printr-o perioadă de suferinţe, deznădejdi şi disperări teribile. Au mai fost, dar parcă nu chiar aşa. Nu-i aici locul să scriu despre toate astea şi, deocamdată, nici în altă parte nu o pot face. Încă nu ştiu, nu înţeleg prea bine ce mi se întâmplă. Jurnalul portughez mi-a amplificat starea. Nu pot scrie nimic. Ascult The Doors. (Mi-am amintit că la 27 de ani a murit Jim Morrison; şi Kurt Cobain.) Ocupaţia mea principală e să mă feresc să-mi fie şi mai rău. Încă pot să fac asta.

0:15

Mai am câte ceva de făcut *pe-aici*, dar ştiu cum o să mor: o să-mi cumpăr un cuţit bun de vânătoare, o să-l ascut bine (cum ascut coasa), o să-l strâng tare în mâna dreaptă şi o să-mi fac o tăietură adâncă la mâna stângă. O să privesc cum curge sângele. Atât. (O mică răzbunare împotriva mea şi împotriva lumii.) Aşa să-mi aju…

Joi, 28 septembrie, 15:15

Mă sperie ce am scris. Dar hotărârea e luată şi e bună. În fiecare zi se sinucid zeci, poate sute de oameni, eu de ce n-aş putea? Nu sunt stăpânul propriei naşteri şi în bună măsură nici al propriei vieţi. Dar moartea îmi aparţine, aici întâmplarea nu are ce căuta. Trebuie să merg în întâmpinarea morţii, liniştit.

Dar, cum ziceam, mai am câte ceva de făcut pe-aci: mama Salvina, cărţile, adolescenţii. *Trebuie* să pot. (Chiar cu pastile, o vreme.)

(Trebuie să-mi „vroiesc viaţa“, vorba lui Noica.)

Eliade cel de la Lisabona a reuşit, totuşi, să meargă mai departe, în ciuda morţii Ninei, războiului şi sărăciei extreme. Noica a avut o vitalitate şi mai mare. Până şi Cioran a mers mai departe.

Gata cu văicăreala. O să mai amintesc poate de suferinţă (e un soi de „voluptate“ a suferinţei), dar încerc să scriu cu detaşare, de parcă ar fi vorba se suferinţa *altuia*. O dedublare: un Gabi care suferă, şi un altul care doar îl înţelege şi scrie câte ceva despre suferinţa *celuilalt*. Da, e bună terapia asta, nu ştiu însă dacă ea şi funcţionează ca atare.

Luni, 2 octombrie, 21:36

Acum îs fericit. Chiar fericit. Dar încă ştiu că fericirea mea nu anulează nici un atom din Răul lumii. Doar că acestuia i se refuză accesul în conştiinţa mea.

Deşi abătut (puţin spus), marţea trecută am fost la Timişoara să o întâlnesc pe doamna Adriana Babeţi. Oare va ieşi ceva din proiectul meu, *„antrenamentul cultural“ pentru adolescenţi*? Totul se va hotărî în următoarele două săptămâni. În autobuz am citit, a treia oară, *Giamilia* lui Aitmatov. Superbă. (Acum mi-ar face şi mai bine. Dar nu mai am nevoie de lectură, acum *trăiesc*…)

Mi-am dat toţi banii pe cărţi, dar a fost o bucurie: *Jurnalul potughez şi alte scrieri* (2 vol., 1000 de pagini cu totul) şi Petru Creţia – *Eseuri morale* şi *Infernul terestru* (despre E.A. Poe). Lecturi sărbătoreşti. De o săptămână tot citesc, recitesc şi răsfoiesc aceste cărţi. Le pipăi şi miros paginile proaspăt tipărite (relativ, căci volumele lui P.C. au apărut în 2003). Coperţile celor patru volume au aceeaşi culoare şi sunt superbe. Cu adevărat (şi la propriu), cărţi de căpătâi. Pe scurt, foarte pe scurt, despre fiecare.

Încep cu *Eseuri morale*, despre care îngrijitorii ediţiei nu au catadicsit să ofere nici o informaţie. Volumul e, din păcate, postum…

-– singurul neajuns: cartea e prea subţire; Petru Creţia nu a apucat să scrie despre iubire, prietenie, cărţi ş.a. Greşesc, doar Petru a tradus într-o limbă atât de frumoasă *Banchetul* şi a scris superb despre el;

-– primele şapte pagini le-am citit de multe ori, chiar cu lacrimi în ochi; uneori, şi atât e destul pentru a cunoaşte un om, un om adevărat; mai apoi am şi râs: „(Prostului) dacă îi vorbeşti de noaptea nefiinţei, el crede că se lasă întunericul şi aprinde lampa“;

-– aş vrea să mă uit prin toate hârtiile rămase de la Petru Creţia, să-i văd biblioteca, sau măcar să-i citesc şi recitesc cărţile (pe care, deocamdată, nu le am);

-– oricât ar fi fost iubit omul acesta, nu a fost iubit destul („Murim pentru că nu suntem iubiţi îndeajuns“, zice Patapievici);

-– cartea asta e revanşa lui Petru Creţia pentru toate eşecurile şi semieşecurile vieţii sale; am recitit a nu ştiu câta oară şi emoţionanta scrisoare a lui Gabriel Liiceanu, din *Epistolar*; însă pagina aceea despre P.C. din *Jurnalul de la Păltiniş* e, totuşi, urâtă, şi se cuvine, obligatoriu, să fie completată cu scrisoarea;

-– *Homo valachicus*; cartea asta e o sărbătoare a minţii, a sufletului şi a limbii, dar e şi o radiografie exactă a societăţii noastre postcomuniste, cum o arată eseul pomenit, teribil; ea e valabilă pretutindeni şi oricând, dar e potrivită mai ales aici şi acum;

-– Petru Creţia nu a citit şi recitit în zadar marile cărţi ale lumii, în original: simt în scrisul lui veacuri mai vechi sau mai noi de literatură nobilă, desăvârşită; eseurile astea dovedesc o măiestrie mai mare chiar decât a lui Andrei Pleşu;

-– suntem mai mult decât putem exprima: la P.C. se vede cel mai bine asta, cu toate că a reuşit să exprime enorm;

-(Caietele astea ale mele sunt, mă gândesc acum, o încercare eşuată de *zbor în bătaia săgeţii* exhaustiv.)

-– punct final provizoriu: încă o carte de suflet; Petru Creţia se poate considera împlinit, şi *este împlinit*.

Infernul terestru conţine simple note şi fişe de lectură. Adică nu tocmai simple. De citit povestirile lui Poe.

(Am găsit şi aici destule fraze care m-au rănit sau înseninat.)

Eliade rămâne pentru caietul următor.

Totuşi, un citat:

„Viaţa mea este – şi, mai ales, va trebui să fie – o retrăire fragmentară şi dezordonată a istoriei filozofiei. În foarte multe momente – calitativ deosebite unele de altele, se-nţelege –, realizez poziţiile teoretice ale tuturor filozofiilor, pe rând. Spune cinicul Antistene: «Aş prefera să devin nebun

decât să simt o plăcere.» De ce? E complet absurd pentru un cinic. Şi, cu toate acestea, am simţit *şi* această filozofie“ (I, p. 299).

Pe pagina anterioară Eliade transcrie din cartea lui Şestov despre Kierkegaard: „L’acceptation et l’endurance sont-elle réellment les seules réponses que l’homme puisse donner aux horreurs de la vie?“

Bună întrebare. Desigur că *bucuria* (de revăzut cât de des superbul eseu al lui Petru Creţia) şi fericirea, totdeauna relative, pot ţine loc de răspunsuri. Precare…

Caietul 28
3 octombrie – 29 noiembrie 2006

Marţi, 3 octombrie, 16:02, pe terasă

Jurnalul portughez şi alte scrieri. A trecut o săptămână de când am cele două volume, iar impresiile de lectură ar necesita cel puţin un caiet. Le aştept pe cele ale lui Dan C. Mihăilescu, în *ID*, pentru care jurnalul a fost „marea lectură a verii“. Totuşi, o să notez şi eu câte ceva. (Cred că o să revin toată viaţa la cartea asta, aşadar mai am timp şi pentru alte însemnări.)

Am început să citesc *Jurnalul portughez* în autogara din Timişoara şi am continuat 3-4 ore în autobuz, până s-a înserat; autobuzul nu avea lumină, dar am verificat câteva amănunte la lumina brichetei, apoi m-am răzbunat fumând, mascat de scaunul din faţă; acasă – ceva uşor de mâncare şi o cană de lapte, o baie, şi din nou cu Eliade până târziu în noapte, cu toate că mă trezisem la şase, petrecusem 10 ore în autobuz – spre Timişoara şi înapoi –, 4 într-un oraş aglomerat, zgomotos şi poluat.

-– trebuie să-mi fac o selecţie din această carte, cam 100 de pagini (numai jurnalul din 1945 e mai amplu);

-– e singura carte a lui Eliade „neperiată“, aşadar *aproape* sută la sută un document autentic (oricum autorul s-a autocenzurat, nimeni nu scrie tot ce are în minte şi în inimă);

-– trebuie să-l citez pe Eliade săptămânal (am renunţat să scot note: erau prea multe);

-– îl aşteptam pe *acest* Eliade, caracterizat de „criză, înfrângere, punere în discuţie a ordinii lumii şi a raţiunii de a fi“ (Mihai Zamfir, p. 79), un Eliade mai puţin harnic decât de obicei (cu toată văicăreala, a scris, totuşi, foarte mult – dacă e să mă gândesc numai la jurnal şi la *Prolegomene*, adică viitorul *Tratat…*); oricum, e vorba aici mai ales de un Eliade obosit, neurastenic, deprimat, deznădăjduit;

-– cartea asta seamănă cel mai mult cu *Şantier*, nu cu jurnalul ulterior, cel din care s-au publicat două volume;

-– din păcate nu am acum la îndemână paginile despre Portugalia din *Memorii*; de recitit grabnic;

-– picanterii: „o zi de vitejie“ cu Sorana („îmbrăţişată“ de zece ori într-o singură zi; asta da vitejie! nu doar cele de la masa de lucru), alte „îmbrăţişări“ etc.;

-– cred că despre Eliade aş putea scrie câteva sute de pagini fără nici o sursă, fără nici o lucrare a lui sau ale altora despre el la îndemână;

-– studiile despre istoria şi cultura noastră scrise pentru portughezi sunt cam şcolăreşti, iar cartea despre Salazar e cea mai puţin eliadescă lucrare din tot ce a scris Eliade;

-– Eliade *condamnat* la universalitate: Yoga şi Camões, Samkhya şi Balzac (*Moş Goriot* e un roman excelent, dar să-l citeşti de zece ori!), Lao Zi şi D'Annunzio, Buddha şi Huxley, şamanism şi Papini, Milarepa şi Laurence Sterne etc. etc.

(*Uomo universale* în cultura română, de la Cantemir la Culianu sau chiar la Andrei Pleşu şi Patapievici; doar în aria umanistă, nu în sens renascentist);

-– visez de mai mulţi ani o ediţie completă Eliade, cronologică; ar fi cazul să înceapă o asemenea ediţie măcar acum, la aproape 100 de ani de la naşterea lui Mircea Eliade; dar cred că visez degeaba, cultura română e nevolnică; e grăitor chiar cazul *Jurnalului portughez*: în spaniolă a apărut încă din 2000 sau 2001;

-– Eliade a scris foarte mult; încă nu i-am citit întreaga operă, dar mă bucur: chiar citind şi recitind 10-12 volume pe an, n-o să mă plictisesc niciodată;

-– când mi-am început eu jurnalul (în clasa a X-a, la 16 ani), nu citisem încă nici unul; de unde atunci nevoia de a înfrunta timpul *în felul ăsta*?;

-– din *Memorii*, am citit paginile despre Sorana şi Nina de foarte multe ori (într-un fel, mă priveau şi pe mine), dar numai acum am *înţeles*, atât cât se poate înţelege; s-ar putea scrie pagini teribile: Sorana distrusă, Nina moartă, amândouă înşelate, întreruperi de sarcini (ca în *Nuntă în cer*) etc.;

-– Culianu afirmă undeva că opera de savant a lui Eliade, învechindu-se, va fi uitată; eu cred că va fi şi ea salvată de literatura, eseistica şi

publicistica lui Eliade; opera lui Mircea Eliade nu poate fi abordată decât *în întregime*: cine nu e în stare de aşa ceva nu are dreptul nici să-i pomenească numele. (C. Avramescu îl compara pe Eliade cu Gilson, medievistul, o idee cum nu se poate mai idioată.);

-– aceeaşi pană a scris *Oceanografie*, *Făurari şi alchimişti*, *Isabel*…, *Sacrul şi profanul* etc.?: greu de crezut, dar e chiar aceeaşi;

-– Incredibilul Nicolae Iorga, „omul care a scris cel mai mult din lume“, cum îl numeşte Eliade;

-– Eliade îl citează pe… Bielinski: „Chiar dacă eu aş reuşi să ajung la cea mai înaltă treaptă pe scara perfecţiunii, aş cere să mi se dea socoteală pentru toate victimele condiţiilor grele de trai, pentru toate victimele istoriei, ale întâmplărilor şi ale superstiţiilor; în caz contrar, m-aş arunca din înaltul scării cu capul în jos. Nu doresc fericirea, chiar gratuită, dacă nu pot fi liniştit în ceea ce prieşte soarta fiecăruia dintre fraţii mei…“ (vol. 2, p. 382). Astea-s cuvinte sacre. Eliade comentează: „Absenţa unei justificări metaistorice a istoriei înseşi duce la disperare şi la nihilism.“ Dar o *asemenea justificare* nu există şi nu poate exista, asta e convingerea mea. În Portugalia, Eliade *ştia* asta, a *trăit* acest adevăr neliniştitor, dar, totuşi, a avut puterea de a continua, de a merge mai departe…;

-– Mihai Zamfir: „Aşa cum, abia în clipa morţii existenţa unui om capătă desen final şi se transformă în destin, modificând retrospectiv toate datele ei de până atunci, tot astfel şi destinul lui Mircea Eliade capătă abia acum, după publicarea *Jurnalului portughez*, o nouă coerenţă“;

– pun punct final provizoriu.

Luni, 9 octombrie, 13:15, pe terasă

Continuă să fie o toamnă superbă, chiar sunt gol până la brâu. Azi-dimineaţă, la cafea, mama Salvina mi-a povestit, pe larg, Moartea domnului Lăzărescu (fiind aseară cu Diana, uitasem de film). Printre altele, a spus şi următoarele: „Un om îi batrân dacă-i sîngur. Şî tu, la douzăci şî şăpce gi ani ieşci batrân dacă ieşci sîngur.“ Câtă dreptate are! Din fericire, dintr-o mare fericire, nu mai sunt singur…

(Să am grijă să o feresc şi pe mama Salvina de singurătate; pe tati nu l-am putut ajuta, n-am avut „acces“ la sufletul lui.)

Mi-am propus să-l citez săptămânal pe Eliade, timp de câteva luni, şi încep acum să o fac: „Când îmi voi publica jurnalul acestor trei ani, vor plânge şi fluturii de tristeţe“, dintr-o scrisoare către Jenny Acterian, Lisboa, 17 martie 1943, vol. 1, p. 459. Chiar aşa, *să plângă fluturii*…

Am lăsat la o parte câteva lecturi şi însemnări mai vechi, dar revin acum, pe scurt.

Îmi propusesem să citesc sau să recitesc toată opera lui Noica, în ordine cronologică. Am renunţat repede din cauză că îmi lipseşte chiar prima lui carte – *Mathesis…*, şi alte câteva. (Nu am nici volumele de publicistică şi nici unele traduceri.) Dar am reluat *Concepte deschise…*, *Schiţă…* şi *Douăzeci şi şapte…*. Câteva constatări laconice, adică „reconstatări“:

-– izolarea lui Noica la Sinaia a dat roade (nu cele opt romane poliţiste traduse acolo, evident!);

-– teza de doctorat, tipărită cu caractere normale, ar fi o lucrare impunătoare;

-– Noica nu avea obsesia Răului, aşadar putea lucra liniştit;

-– acel „teanc mare de fişe“ de care pomeneşte Liiceanu; mă apuc, dar aştept să apară primul volum din *Operele complete*;

– Noica şi istoria filozofiei; trebuie să-i urmez exemplul;

– *Treptele…* – un superb microroman despre categorii;

-– în *Sentimentul românesc al fiinţei* sunt câteva rânduri despre tânărul Charmides; am reluat dialogul;

-– aştept o biografie a lui Noica, măcar 200 de pagini; ştiu destul de multe lucruri despre viaţa lui, dar toate astea nu formează un *întreg*; o biografie, dar nu una seacă, nici apologetică, numai scrisă cu simpatie şi înţelegere;

-– în aceleaşi zile am reluat şi eseul lui Thomas Mann despre Schopenhauer (minte şi stil nemţeşti).

Luni, 30 octombrie, 13:50

Constat că n-am mai scris aici de exact trei săptămâni. Nici n-am simţit cu adevărat nevoia. S-au adunat mai multe foi cu diverse însemnări şi trebuie să fac ordine. Nu dezvolt nimic.

Concertul Crematory la Cluj, cu Ch., Sergiu şi Victor.

Cu Diana la Cheile Ribicioarei (peste 20 de kilometri pe jos). Discuţii bune cu Cosmin, inclusiv la telefon („pâine şi cultură!“). Cu Diana la Văliug – Semenic, Trei Ape, Crivaia. La Alba – Ducu Bertzi şi Marius Baţu, Nicu Alifantis. Acasă – plimbare prin pădure, spre Duşu, şi poze superbe. A fost o toamnă minunată, însă ieri, în sfârşit, a plouat, iar azi e frig. Diferite treburi mărunte (am pus rafturi pentru cărţi în locul ferestrei şi uşii din „camera galbenă“ etc.). Cu „antrenoratul cultural“ încă nimic, dar mai aştept.

Lecturi, câteva chiar de luna trecută:

Ortega – *Originea şi epilogul filozofiei* (de la Cosmin). Mi s-a părut că Ortega *aproximează* destul de mult, dar mi-am amintit vorbele lui Noica: „Asist la un seminar al lui Heidegger. Curios, nici el nu poate scăpa de ticurile profesoratului. Vrea răspunsuri corecte: nu să gândească elevul, deci să aproximeze; ci să *ştie*. Esenţa profesorului e de a împiedica gândirea să fie căutare, spre a fi exactitate.

Să nu se poată fără asta?“ (*Jurnal filozofic*)

Lautréamont – *Cântecele lui Maldoror*, numai fragmentele din *Antologia poeziei franceze*, vol. I, B.P.T., 1974. O operă dementă, sute de şerpi încolăciţi ce ascund câteva mărgăritare.

O mie nouă sute optzeci şi patru de Orwell. Tot romanul e îngrozitor, dar ultimele două propoziţii nu mai lasă nici o speranţă: „Câştigase bătălia cu sine însuşi. Îl iubea pe Fratele cel Mare.“

Găsesc într-un carneţel următoarea însemnare, de prin aprile sau mai: Tito Colliander – *Calea asceţilor*. De eliminat: nemulţumirea, nerăbdarea, precipitarea, mânia, invidia, teama, neliniştea, ura, descurajarea, lenea, tristeţea, îndoiala. Nu somn, nu distracţii, nu fleacuri.

De scris o apologie a virilităţii şi *deznădejdii*. Una cu adevărat bărbătească (Eliade a fost liric până la dezarticulare).

Reiau parţial *Despre conştiinţa filozofică*. E o carte de citit la 18 ani, la 19, la 20, şi pe urmă o dată la câţiva ani. Una dintre cele mai bune introduceri în filozofie din câte există. Chiar aşa.

A treia sau a patra oară cărticica lui Soloviov despre Platon. Ce diferenţă între stilul rusului şi marea erudiţie germano-anglo-franceză din acelaşi secol – pe care o cunosc numai indirect. (Nietzsche nu a fost un erudit, a fost mai degrabă un elenist *inspirat*.)

Miercuri, 22 noiembrie

Am în faţă opt foi şi foicele cu însemnări şi trebuie să scap de ele. E 10:50, scriu la geam, pe maşina de cusut. Despre ultimele săptămâni mai târziu, spre seară.

Îi spun lui Cosmin cam aşa: „– Merită să iroseşti ce ai mai bun pentru gunoaiele de la televizor? Chiar dacă la televizor vorbesc Liiceanu sau Patapievici, tot păcăleală se numeşte, pentru că i-ai *citit* puţin. Nu mai vorbesc de autorii care *i-au format*! Dacă poţi să faci treabă cu cărţile şi, făcând, te simţi împlinit, nu e catastrofal *să nu faci*? Să nu-ţi fie destul să ştii că poţi! «Dăruieşte-te, dragul meu, dăruieşte-te…»“

Lui Cosmin îi plac câinii; i-am dat exemplarul meu din cartea lui Brès despre Platon, pentru că pe o pagină e amprenta labei lui Bobiţă: stăteam întins pe iarbă şi citeam, Bobiţă însă avea chef de joacă şi a pus laba pe carte; l-am lăsat pe Platon cu ale lui şi m-am jucat cu Bobiţă.

I-am dus cărţile pe care le cumpărasem pentru el, la reducere (monografiile Humanitas):

„– Încă 1000-1500 de volume ca astea în bibliotecă, în căpăţână şi în suflet şi poţi spune că ai *început*. Uite cărămida asta…: o să faci cunoştinţă nu numai cu un barbar genial, cizmar, *philosophus teutonicus*, ci şi cu A. Koyré, ilustrul său comentator. Ce minte avea şi Koyré ăsta! Câţi crezi că îl pot aprecia? Cartea e în librării de şase ani şi nici la reducere nu se cumpără…

Trebuie să contribuim şi noi, suntem datori faţă de munca unor creatori ca ăştia. Faţă de Noica, de domnul Colţescu, de Liiceanu (fără el nu aveam la îndemână cărţile astea, şi să ştii că s-a străduit *şi pentru noi*, chiar pentru noi doi). Trebuie să *merităm* cărţile astea…“

Am împrumutat de la Cosmin cele două volume B.P.T. cu teatrul lui Eugen Ionescu şi am început să citesc *Cântăreaţa cheală* chiar în drum, la

stop. Băusem o bere, era foarte cald, nu oprea nici o maşină. Continuam să citesc şi să fumez, copleşit de vid, de nonsens, de absurd. Nici o speranţă pentru oameni, *niet* catharsis, ca la greci. O lume în care „pendula bate de 29 de ori“, sau bate „atât cât vrea“ (dar am râs, totuşi). Comicul tragic, sau invers. Ulterior am reuşit să mai citesc doar *Lecţia* şi *Jacques sau Supunerea*, pe celelalte le-am lăsat pentru o perioadă în care să le pot face faţă. Nu e anormal să mă afecteze aşa mult nişte simple piese de teatru? Simple…

Preşedintele Băsescu a spus că sistemul de învăţământ e mediocru. Oare Băsescu ştie ce-i un *eufemism*?

Aflu că la Hiroşima au fost mult mai multe victime decât ştiam eu. De la iatagan la bomba atomică. – Dar tehnologia e *a-morală*, mi se va spune! – Da, sigur, ştiu, dar ajută Răul să se manifeste, îi dă o nouă forţă. Ăsta se numeşte PROGRES. (Teribila Alejandra, sarcastic: „Progresul Omenirii!“ ...)

În ciuda a tot, îmi propun să fiu mulţumit. Am la îndemână aproape toate cărţile mari pe care le-au produs oamenii în ultimii 2500 de ani (ca să zic aşa), muzică bună, o cameră curată, linişte (exterioară!). De ce n-aş fi mulţumit?

Toamnă superbă. Oamenii îşi duc spre casă recolta. Muncesc mult, dar nu prea ştiu să se bucure de roadele muncii lor. Sunt sclavii muncii în sine.

Şi eu am muncit destul de mult de-a lungul anilor, dar am făcut-o ca să pot subzista decent (ce expresie!), să-mi pot cumpăra cărţi etc.

Uriaşa bibliografie critică a *Istoriei…* lui Eliade. Sunt vreo 4500-5000 de volume, studii etc. Fiind vorba de lecturi pe câteva decenii, nici nu e foarte mult! Bibliografiile respective sunt înspăimântătoare numai pentru cine nu-l ştie pe Eliade şi numai la prima vedere.

Cinci mii de volume de citit în 30-40 de ani e în regulă, dar Eliade a şi scris foarte mult. (Până la 20 de ani opera lui Eliade cuprinde cam 2000 de pagini! În următorii 10-12 ani s-au mai adăugat 3500-4000 de pagini.)

Anul cel mai prolific al lui Eliade a fost 1934, când au apărut *Întoarcerea din Rai*, *Lumina ce se stinge*, *Oceanografie*, *India*, *Alchimia asiatică*: nu

sunt cărţi scrise în acel an, dar nu asta contează; Eliade avea 27 de ani, vârsta mea actuală.

Vineri, 24 noiembrie

Muzica rock ca artă a lui Dionysos.

Proiectul de dicţionar de termeni ai filozofiei greceşti Creţia / Liiceanu. Contrar celor spuse de G.L., exista deja unul, tradus ulterior şi la noi. E dicţionarul lui F. E. Peters, foarte util, dar al românilor ar fi fost cu siguranţă *mai frumos*. Ar fi fost, să fi fost…

Adrian, adică Adi. A fost tractorist, dar s-au desfiinţat C.A.P.-urile. Apoi a fost miner, şi s-au închis minele. Acum trăieşte de pe urma a două vaci. E grăsuţ, blajin, destul de harnic (dar munceşte încet, meticulos). Are cam 40 de ani. Pronunţă „loc de muncă“ aşa cum pronunţ eu „Idee“, „Spirit“ sau „Absolut“…

Cristi Mâţu, cu o sticlă de vin în faţă. Îl întreb ce mai face: „– Pe-aci… cu Imanentul!“

Cartea tibetană a morţilor, din mica bibliotecă a lui Ch. Nu reuşesc să pătrund în text, poate şi din cauza ediţiei execrabile. Altădată.

Trebuie să-mi procur un manual bun de astronomie…

Extraordinarul maharajah Manindra Chandra Nandy de Cassimbazar. Nu am nici un nume european pe care să-l pun alături. Mecena e prea vechi.

Lecturile ultimelor cam trei săptămâni. Doar le enumăr; am citit în întregime numai patru sau cinci dintre cărţile următoare:

Anton Dumitriu – *Istoria logicii*, vol. II, cu logica scolastică şi cea renascentistă; lucrare excepţională; Eva de Vitray-Meyerovitch – *Rumi şi sufismul*, cu versuri superbe; Michel Haar – *Heidegger şi esenţa omului*, care m-a solicitat destul de serios, nefiind antrenat.

(Cam pestriţe lecturi, dar mă gândesc că primul traducător al lui Heidegger în franceză a fost Henry Corbin, viitorul ilustru cercetător al filozofiei şi religiei musulmane.

D.D. Roşca în filozofia românească: mult Hegel, evident; frumoasa prietenie dintre tinerii Roşca şi Blaga; oare ce discutau la 20 de ani, în

plimbările lor prin pădure?; Ion Pillat – *Portrete lirice*, cu pagini absolut magnifice despre *Don Quijote*, pe care le-am citit de trei ori în două zile; de asemenea, pagini excelente despre Goethe, Hugo, Baudelaire ş.a.; Alexandru Philippide – *Poezii* (şi *Caut ceea ce durează*), cu menţiune specială pentru *Monolog în Babilon*; Mircea Eliade – *Corespondenţă*, vol. III, (R.-Z.); Robert Şerban – *A cincea roată*, convorbiri cu Cărtărescu, Liiceanu, Pleşu, Mihai Şora ş.a.; Anton Dumitriu – *Culturi eleate şi culturi heracleitice*, pe care am mai răsfoit-o în perioada lucrării de licenţă; despre orientali – cam slăbuţ; Ion Biberi – *Eseuri literare, filozofice şi artistice*; *Pe culmile disperării*, pe care nu o mai citisem de cel puţin şapte ani; a fost o reîntâlnire singulară cu un Cioran sumbru, dar fierbinte ca un vulcan în erupţie, mai mult incandescent decât întunecat; Thomas de Quincey – *Ultimele zile ale lui Immanuel Kant*, care face toţi banii.

Mi-am cumpărat aceste cărţi din Alba, Bucureşti şi Timişoara. Mare lucru despre săptămânile care au trecut nu mai am de spus: discuţii cam proaste la Timişoara cu Bogdan şi bune cu Ch. şi Cosmin. Acesta din urmă a trecut în sfârşit la pastile antidepresive şi zice că e „în reconstrucţie“. Cam atât. Am isprăvit cu foile, dar am găsit altele, mult mai vechi.

Luni, 27 noiembrie, 9:50

Vechiul meu plan de lecturi, făcut după discuţiile acelea foarte serioase cu Alin. Mă uit la el ca la un schelet de dinozaur din care mi-au rămas numai câteva oase.

Mai pot oare dinozaurii căpăta viaţă?

Structura de rezistenţă a scheletului era următoarea:

(Planul e mai vechi de un an jumate şi presupunea lecturi sistematice, dar nu foarte aprofundate.)

1. Presocratici	1. Sofiști
2. Socrate / Platon	2. Filozofie elenistică
3. Aristotel	3. Scolastică
4. Plotin	4. Filozofie britanică
5. Augustin	5. Pascal / Montaigne
6. Toma	6. Böhme

7. Descartes	7. Iluminism francez
8. Spinoza	8. Schelling / Fichte
9. Leibniz	9. Schopenhauer / Kierkegaard
10. Kant	10. Nietzsche / Bergson
11. Hegel	11. Husserl / Şestov
12. Heidegger	12. Sartre / Unamuno
	13. Camus / Ortega
	14. Wittgenstein / Berdiaev

-– în stânga sunt cele 10 sau 12 mari nume ale filozofiei (după Noica); eu nu-s întru totul de acord, dar nu am dreptul la opinie, părerea mea nu contează aici. Totuşi: Pascal, Kierkegaard, Nietzsche, Unamuno, Şestov sau Cioran nu-s nume mari ale filozofiei, adică ăştia, care au scris „din resentiment“??;

-– lecturi combinate în felul următor: 1–1 (stânga/dreapta), 2–5, 3–2, 4–3, 5–6, 6–7, 7–4, 8–10, 9–11, 10–8, 11–9, 12–12, 13–14; două sau trei luni pentru fiecare moment, cu note, fişe, exegeze.

PATRISTICĂ

Clement	Ambrozie
Origen	(Augustin)
Chiril	Dionisie
Vasile	Maxim
Grigore de Nazianz	Ioan Scărarul
Grigore de Nyssa	Damaschin
Ioan Gură de Aur	Palamas
Evagrie	Simeon N. T.

-– plus Părinţii apostolici, Apologeţi greci şi latini, Ciprian, Metodiu, Eusebiu ş. a.;

– după trei ani, reluăm planul, aprofundăm ce ne place;

– ne *odihnim* cu literatură, religii, arte, muzică.

Pentru a urma un asemenea plan e nevoie de o viaţă ordonată. Nu am avut parte de aşa ceva. Planul e încă valabil şi o să facem ce şi cât putem. În condiţii ideale am putea mult, foarte mult.

Un plan şi mai vechi (din perioada profesoratului).

ISTORIA CULTURII prin ISTORIA IDEILOR, ISTORIA FILOZOFIEI, ISTORIA LITERATURII UNIVERSALE, ISTORIA ARTELOR, ISTORIA ŞTIINŢEI, ISTORIA RELIGIILOR;

ERUDIŢIE → „Schimbarea subiectului“ (Patapievici);

Istorie, geografie, geologie, fizică, chimie, psihologie, psihanaliză, astronomie, biologie (botanică, genetică etc.), drept, medicină, economie, ştiinţe politice, ştiinţe oculte, cosmologie, astrologie. Esenţialul din fiecare, ceea ce e destul de uşor de obţinut. Nu accept specializarea! Un scriitor sau un filozof care studiază geologia sau medicina (superficial, se-nţelege) nu are decât de câştigat.

După atâtea deşertăciuni, ceva cu adevărat important: note de lectură din *Casa morţilor*; îmi amintesc că le-am scos în urmă cu aproape trei ani, în cancelarie, în timpul unei „ferestre“:

„E o fiinţă care se obişnuieşte cu orice şi înclin să cred că e definiţia cea mai potrivită omului“ (p. 406).

„…omul îşi zgândăre mereu rana, voind parcă să se îmbete cu propria-i suferinţă, ca şi cum conştiinţa unei nenorociri copleşitoare ar constitui totodată şi un izvor de voluptate“ (p. 471).

„…toate în lume sunt stricăciune şi putregai“ (p. 627).

(Toată bucata numită *Bărbatul Akulinei* – din partea a doua, cap. 4.)

„…realitatea ni se înfăţişează într-o infinită diversitate şi nu îngăduie clasificări nete şi categorice“ (p. 668).

„Astfel, în temniţa noastră erau oameni pe care-i cunoşteam de ani de zile, dar pe care-i socoteam fiare şi-i dispreţuiam ca atare. Deodată însă, cu totul neaşteptat, se întâmpla nu ştiu cum ca, printr-o izbucnire spontană de o clipă, sufletele lor să se dezvăluie şi, fără să-şi dea ei înşişi seama, să reverse atâta bogăţie de simţire şi de umanitate, o atât de adâncă înţelegere a suferinţelor altora, pe lângă conştiinţa propriei lor suferinţe, încât aveai senzaţia că ţi s-a smuls o pânză de pe ochi şi la început nici nu-ţi venea să crezi tot ce ai văzut şi ai auzit“ (p. 669).

„Şi poate că marea lui dramă şi suferinţă era tocmai această dedublare sufletească, această luptă continuă între luciditatea necruţătoare a unui scepticism descumpănitor şi credinţa nestrămutată în temeinicia unor anumite convingeri personale şi nădejdi neîmplinite“ (p. 686).

„Trăim fără să trăim şi suntem morţi fără să murim“ (p. 710).

(Dostoievski – *Opere*, vol. III, E.P.L., 1967)

Marţi, 28 noiembrie, 11:02

O sută de autori şi cărţi „de luat pe o insulă“. Am făcut lista în urmă cu un an, în câteva minute. Îmi amintesc că i-am dat o copie xerox şi lui Cosmin, împreună cu alte copii, după planul transcris pe paginile anterioare şi după cel de literatură universală făcut pe la sfârşitul liceului, tot împreună cu Alin.

Aşadar:

Presocratici (fragmente esenţiale), Platon, Augustin (*Confesiuni*), Origen (*Despre rugăciune*, *Filocalia*), Clement (*Stromate*, *Pedagogul*), *Filocalia*, *Pelerinul rus*, Ioan al Crucii, Angelus Silesius, Meister Eckhart, *Dhammappada, Yoga-Sutra, Samkhya-Karika*, Lao Zi, Confucius, *Evanghelii*, Sf. Pavel, *Vechiul Testament* (câteva cărţi), *Vede, Upanişade* (antologii), Pascal, Böhme, Nietzsche, Schopenhauer, Kierkegaard, *Greaţa*, Camus Montaigne, Moralişti, *Alexis Zorba*, Cantemir, Noica, Blaga, Quevedo, Gracián, *Don Quijote*, *Procesul* şi *Metamorfoza*, Cioran, Tolstoi, Dostoievski, *Un om sfârşit, De veghe în lanul de secară*, Şestov, Berdiaev, *Pavilionul canceroşilor*, *Însinguratul*, Hesse, Sábato, H. Miller, García Márquez, Kundera, Borges, *Cartea de la San Michele*, Eliade, Culianu, *Bătrânul şi marea*, *Foamea* şi *Pan*, Leopardi, *Plugarul şi Moartea*, Shakespeare (nu în întregime), *Faust* şi *Werther*, Eminescu, Hölderlin, *Djamilia*, *Martin Eden*, stoicii, Poe, Baudelaire, Whitman, Unamuno, *Jurnalul de la Păltiniş* şi *Uşa interzisă*, *Zbor în bătaia săgeţii*, *Jurnalul fericirii*…

Nu am numărat „poziţiile“, nu o fac nici acum, nici nu completez lista (sigur am uitat câteva cărţi foarte dragi). Îmi amintesc că m-am oprit brusc, conştientizând cu acuitate zădărnicia listei: autorii mei de suflet sunt, mai mult sau mai puţin, mai apăsat sau mai puţin apăsat, în mine. Asta contează, nu o listă deşartă cu numele lor.

Şi pe foaia asta găsesc: Istoria culturii → Istoria ideilor etc., iar alături „NU specializare într-o Istorie anume, ci în *condiţia umană*“.

Găsesc şi câteva însemnări laconice pentru Cosmin: *Cultură*: cuvântul ăsta s-a banalizat şi uneori chiar pute; lectura e o bucurie, nu o datorie; „vibrează şi citeşte ce vrei“; geamantanul cu cărţi etc. etc.

Mama Salvina: „Nu mni-i bucurie gi nimnic, nu-mi place nimnic… oaminii nu să mai iubăsc…“

Nikolai Berdiaev, în *Adevăr şi revelaţie*: „Ideea chinurilor veşnice din infern este una dintre creaţiile cele mai atroce ale unei imaginaţii umane terorizate şi morbide. Se simte aici supravieţuirea unor străvechi instincte sadice şi masochiste care, în rest, au jucat un rol important în viaţa religioasă. O religie a spiritului trebuie să se purifice complet de astfel de elemente.

[…]

Psihologia infernului e admisibilă şi chiar necesară. Omul cunoaşte experienţa infernului, el încearcă în propria-i viaţă chinuri infernale. Dar ontologia care s-a încercat să i se atribuie infernului este imposibilă şi inadmisibilă. E una dintre construcţiile cele mai şocante, cele mai hidoase ale umanităţii. Omul nu se mulţumeşte să creeze, mult prea des, infernul în această lume, dar îl proiectează şi în viaţa veşnică, în lumea de dincolo, aducându-şi un prejudiciu lui însuşi! În felul acesta, el murdăreşte cu propriile-i tenebre lumina revelaţiei şi o face să pălească. Nici cea mai mică rază divină nu luminează decorul Gheenei, deşi Dumnezeu este Atotprezentul.

[…]

Ideea infernului este indisolubil legată de paradoxul răului. În zadar s-a vorbit, în zadar s-a acţionat încă de la începuturile gândirii filozofice pentru a se raţionaliza tema psihologică şi morală a răului, nimeni nu i-a venit de hac. Răul se dovedeşte a fi un scandal nu numai pentru om, dar şi pentru Dumnezeu, deoarece acesta din urmă e făcut răspunzător într-un mod aproape indiscutabil.

[…]

Dar iată acum ceva încă şi mai grav şi mai de temut: diavolul a reuşit totuşi, după cât se pare, să-şi clădească pentru vecie împărăţia de întuneric şi suferinţe – infernul. Din punctul său de vedere, infernul este o reuşită incontestabilă, revelaţia puterii sale, dar aceasta rămâne de domeniul paradoxului, din moment ce infernul şi chinurile sale veşnice trec în acelaşi timp drept un sector special al Împărăţiei lui Dumnezeu: cea în care triumfă justiţia lui represivă şi punitivă. Trebuie deci să admitem că Dumnezeu a dorit dintotdeauna infernul, după cum a dorit şi răul care duce la el, din

moment ce răul decurge din libertatea pe care Dumnezeu a dat-o creaturii lui. Astfel, libertatea se dovedeşte a-i fi fatală omului. E un paradox ce nu suportă nici o soluţie raţională capabilă să-i elimine antinomia.

Gândirea teologică se încurcă în contradicţii, deoarece ea aplică vieţii divine conceptele împrumutate din viaţa acestei lumi şi care nu sunt valabile decât pentru ea. Infernul aparţine lumii de aici şi nu celei de dincolo, iar răul aparţine aceleiaşi lumi. Prin însăşi esenţa lui, răul are un caracter paradoxal. Paradoxul se exprimă în aceea că răul se poate dovedi a fi una dintre căile binelui, în timp ce a-l combate poate constitui uneori un rău. O concepţie existenţială a răului, adică o concepţie neraţionalizată, îi conferă, înainte de toate, sensul unei încercări a libertăţii, noţiune care nu e legată de nici un fel de ontologie exprimată în concepte şi care este o descriere pură a unei experienţe de ordin spiritual“ (Cap. VIII, Ed. de Vest, Timişoara, 1993).

Aş incrusta în piatră următoarele cuvinte ale lui Danilo Kiš, din *Clepsidra*, dar mă mulţumesc să le transcriu aici:

„PROLEGOMENE PENTRU ORICE ISTORIE. Gloata murdară şi asudată de săraci zdrenţăroşi ai oraşelor; mulţimea animată şi entuziasmată de ideea de divinitate şi dreptate omenească; scene patetice cu mame care-şi ţin în braţe pruncii flămânzi cerând pâine; credinţa în Dumnezeu, în Bunătate, în Dreptate, în Cer; strigăte de disperare, blesteme; oratori şi provocatori care se urcă la tribune improvizate; plânsul copiilor care nu înţeleg nimic; rumoarea îngrozitoare a istoriei“ (p. 54).

„Oh, acest efort dureros al pântecului zănatic de femeie (uterul) care, lună de lună, cu încăpăţânare şi furie, timp de 40 de ani, îşi depune ouăle precum morunul, gata oricând pentru o nouă naştere, pregătit în fiece lună să îmbrăţişeze sămânţa morţii, s-o hrănească la inima ei, s-o legene în poala ei“ (p. 50).

„Ce sunt toate eforturile omenirii, tot ceea ce numim istorie, civilizaţie, tot ceea ce creează omul şi-l face pe om, ce-s toate dacă nu o încercare zadarnică a oamenilor de a se împotrivi absurdităţii agoniei generale, pasămite ca să inventeze această agonie, ca şi cum moartea s-ar putea inventa, ca şi cum i se poate da o altă importanţă şi un alt înţeles în afara aceluia pe care îl are! Filozofii cei mai cinici încearcă să atribuie morţii absurde o logică superioară sau să-i dea o turnură superioară pentru

consolarea generală, dar ceea ce rămâne pentru mine o taină de nepătruns e întrebarea de ce omul, în ciuda conştiinţei morţii, acţionează şi trăieşte ca şi cum moartea ar fi în afara lui, ca şi cum moartea ar fi un fenomen natural! Frisonul care m-a cuprins în ultimele zile m-a ajutat să înţeleg că boala mea, în ciuda acceselor puternice de frică, nu-i nimic altceva decât că uneori, din motive complet necunoscute mie, şi din revolta cu totul de neconceput, devin lucid, şi-n mine apare conştiinţa morţii ca atare; în acele momente de iluminare diabolică, moartea capătă pentru mine greutatea şi însemnătatea pe care o are *in sich* şi pe care, cel mai adesea, oamenii nici n-o sesizează (amăgindu-se cu munca şi arta, disimulându-i însemnătatea şi *vanitas*-ul prin sloganuri filozofice) pentru ca să-i simtă adevărata însemnătate abia în momentul când ea bate la uşă, clar şi fără echivoc, cu coasa în mână, ca în gravurile medievale. Dar ceea ce m-a îngrozit (adevărul nu consolează) şi a amplificat frisonul meu interior este că mi-am dat seama că, de fapt, nebunia mea este luciditate şi că pentru vindecare, căci această stare de tremur nu se mai poate suporta, este nevoie de nebunie, de demenţă, de uitare, că abia atunci nebunia mă va salva, ţicneala îmi va aduce însănătoşirea. Dacă dr. Papandropoulos m-ar întreba, cu vreo ocazie, cum stau cu sănătatea şi care este originea traumelor mele, a angoaselor, în acest moment aş şti să răspund clar şi răspicat: *luciditatea*“ (p. 128).

Caietul 29
8 februarie – 24 mai 2007

Joi, 8 februarie, 10:04, Basarabasa

Vreme primăvăratică, dar luni şi marţi am fost la sanie. M-am bucurat când băieţii au încropit la repezeală un pod de sănii ca să putem trece valea.

N-am mai scris aici de două luni jumate. Sunt complet confiscat de „proiectul“ pe care în sfârşit l-am început, dar acum elevii sunt în vacanţă şi am venit şi eu acasă. N-o să scriu cine ştie ce, doar o să transcriu un lung pomelnic de cărţi citite în ultima vreme. Cu detalii despre proiect o să revin cu altă ocazie, acum e prematur. Dar nebunia asta a mea a prins contur şi cred în continuare cu tărie că se poate face treabă bună. Totul se va decide în următoarele două săptămâni.

Aşadar, lecturile din decembrie:

Henri de Lubac – *Meditaţie asupra Bisericii*; Noica – *Moartea omului de mâine*, publicistică ’34–’37. E vorba mai ales de cărţi noi cumpărate la reducere, uneori la preţuri chiar foarte mici, sau de la două anticariate din Alba, de asemenea la preţuri foarte mici. Aşadar am citit, ca de obicei, haotic, am citit mai ales ce mi-a oferit întâmplarea, însă întâmplarea asta oferă multe…

Idei în dialog, *Dilemateca*. Mihai Şora la 90 de ani – interviuri în *Orizont* şi *România literară*. L-am reluat şi pe cel din *A cincea roată*. Mihai Şora e unul dintre ultimii reprezentanţi ai unei specii pe cale de iremediabilă dispariţie, dar sper să mă înşel. În săptămânile următoare l-am „sărbătorit“ cu *Clipa & timpul* şi cu *Eu & tu & el & ea sau Dialogul generalizat*. Le găsisem la preţuri foarte mici. Despre întâmplare să fie vorba? Celelalte volume s-au reeditat la Humanitas şi tre’ să mi le procur.

(Să nu uit rândurile subliniate cu roşu din interviuri, nici rândurile din jurnalul Marianei Şora.)

Michel Onfray – *Pântecele filozofilor. Critica raţiunii dietetice*, cu multe pagini chiar delicioase; câteva capitole din *Pur şi impur* de Vladimir Jankélévitch.

O săptămână la Văliug.

Am reluat paginile lui Sorin Lavric despre Noica din *Devenirea întru fiinţă*. Un nou eşec cu *Scrisori despre logica lui Hermes*.

Multe pagini reluate din:

Noica – *Despărţirea de Goethe*; Drimba despre culturile şi civilizaţiile antice; Blaga – *Trilogia valorilor*; Cioran – *Sfârtecare*; Ionesco – *Prezent trecut, trecut prezent*; corespondenţa Eliade–Culianu; Anton Dumitriu despre Don Quijote; Adriana Babeţi despre Cantemir (Orient/Occident, Nord/Sud).

La Văliug am stat toată ziua şi o parte din noapte tolănit pe pat, citind. A fost plăcut.

Librăria din Reşiţa era în renovare şi am început să fiu neliniştit că nu o să am ce să citesc până la Alba. Mi-am luat, totuşi – din supermarket! – *Înţeleptul singuratic*, antologie din filozofii arabi de Grete Tartler. Mult aristotelism. Am găsit şi *România literară* – Sorin Lavric despre primul volum de *Opere* Kierkegaard în româneşte; în sfârşit a început şi la noi o ediţie de *Opere* Kierkegaard! Până acum aveam zece cărţi la şapte edituri, unele traduse din alte limbi decât daneza. Încă nu am reuşit să-mi procur acest prim volum, dar urmează.

Cartea solidă (ca de obicei) a lui Ion Ianoşi despre Thomas Mann.

O bucurie a fost *Walden* de Thoreau, apărută la Junimea, cred că pe la începutul anilor ’70. Ce-ar spune Thoreau despre lumea mileniului trei? Şi nici un Walden n-ar mai avea unde să se refugieze…

Mic dicţionar de gândire politică liberală de Cristian Preda, în care fiecărui termen abordat i se consacră o pagină, ceea ce creează un dezechilibru de ansamblu. Marie-France despre Ionesco, pe care i-am luat-o lui Cosmin, şi cu ocazia asta am reluat-o; *Lumea Sofiei* reeditată în colecţia de la *Cotidianul*. Am recitit şi eu o bună parte din ea.

În perioada sărbătorilor: Marguerite Yourcenar despre *Mishima sau viziunea Vidului*. Sfârşitul cutremurător al lui Mishima. Ce-ar crede scriitorul despre Japonia de azi? S-ar sinucide în fiecare zi…

Am abandonat, deocamdată, pe *Bouvard şi Pécuchet*, dar m-am distrat pe cinste cu excelentul *Dicţionar de idei primite de-a gata*.

Sâmbătă,10 februarie, 22.05

Într-una din primele zile ale lui 2007: bucuria naivă şi inocentă că merg pe un trotuar din UE.

Lecturi din ianuarie şi început de februarie:

Idei în dialog, *Dilemateca*. Deşi în format elegant, aceasta din urmă e slăbuţă. *ID* ar merita să apară în asemenea format. *România literară*, *Orizont*;

Greaţa lui Sartre, pe care n-o pot reciti; la *Cotidianul* – cărţi de mâna a treia;

R.G. Colingwood – *O autobiografie filozofică*, lectură agreabilă, tradusă de Lobonţ şi Claudiu; Florin Lobonţ – *Noua metafizică engleză – o regretabilă necunoscută*. Claudiu mi-a spus că Lobonţ e acum în Scoţia; la Facultatea de Filozofie din Timişoara (cu majuscule! *sic!*) n-a avut loc!

Culianu – *Experienţe ale extazului*, mult prea tehnică pentru mine, destinată chiar numai specialiştilor de vârf ai domeniului;

V. Voiculescu – *Ultimele sonete…*, cu o traducere în franceză. E prima întâlnire dintr-o, sper, lungă serie. Trakl – *Opera poetică*, antume şi postume, variante, 2 volume, Cartier; *Antologia poeziei americane* de Ion Caraion, Univers, ’79, note şi bio-bibliografii de Petre Solomon, 750 pp.; François Villon reluat, în B.P.T.; nu mai puţin de trei cărţi despre Federico García Lorca: Ileana Georgescu – *„Netămăduita rană“ în poezia lui…* (netămăduita rană – adică *la muerte*), Univers, ’75, col. Eseuri, o carte scrisă excelent; trad. versurilor de Darie Novăceanu; Guillermo Díaz Plaja – *F.G.L.*, Univers, ’71, trad. versurilor de Aurel Covaci; O. Drimba – *F.G.L. rapsodul*, Albatros, ’81, trad. versurilor de Darie Novăceanu. Nu am citit în întregime cărţile astea, dar García Lorca m-a găzduit două-trei zile în universul său, în magnifica lui Spanie pe care atât a iubit-o. Cum să ucizi un asemenea om? Aşa cum se duc vitele la abator… Şi totuşi „compatrioţii“ lui au făcut-o…

Iorga – *Evocări din literatura universală*, Univers, ’72. Stil adesea ilizibil, dar şi pagini sau paragrafe excelente despre Leopardi, Ibsen, Tolstoi, Carducci.

Înţelepciunea arabă în poezia şi proza secolelor V-XIV, Univers, ’88, antologie şi trad. de Grete Tartler; *Orfeu şi Euridice în literatura universală*, Albatros, ’81, antologie de Ion Acsan. Acesta a tradus, se pare, din toate limbile pământului!

Călinescu – *Impresii asupra literaturii spaniole*, E.P.L., ’65, dar cartea e frumoasă, tipărită pe hârtie de calitate. Călinescu a făcut şi aici o treabă excelentă; după o prefaţă grăitoare – urmează *Cantar de Mio Cid*, romanele picareşti, misticii, Quevedo, Góngora, Cervantes, Unamuno, Lorca etc. Deşi Călinescu scrie bine despre *Oraculo manual*, în privinţa lui Gracián m-a dezamăgit. Cred chiar că nu a citit *Criticonul*, pentru că nu-l citează (dar îl *povesteşte* pe câteva rânduri!).

George Uscătescu – *Ontologia culturii*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică 1987, câteva capitole.

Sâmbătă, 21 aprilie, Văliug

La tati, în „camera albastră“, curată, luminoasă, liniştită.

Mi-am pierdut obişnuinţa jurnalului, dar nu-mi pare rău. Am lucrat la acel „ghid de lecturi pentru adolescenţi“. Poate o să spun altă dată povestea, că-i lungă şi acum n-am chef de ea.

Deşi după ghid sunt sătul de atâtea nume de autori şi titluri de opere, cred în continuare că lecturile sunt semnificative, şi mai ales despre cărţi o să notez câte ceva pe paginile astea. Ca de obicei.

Prin anticariatele din Alba (două) găsesc multe cărţi bune, ieftine şi curate. Mi-am propus ca până la 30 de ani să-mi procur *toate* cărţile bune care au apărut la noi între 1960 şi 1990. Un *anumit* paradis al culturii a fost, desigur, cu putinţă şi în acei ani. Vreau să văd cum arăta acel paradis sub forma unei biblioteci; am început să-l întrezăresc încă de acum vreo zece ani (prin bibliotecile familiei şi a celei din Vaţa), şi de atunci îl cunosc din ce în ce mai bine. Se vor aduna, cu siguranţă, mai multe mii de volume. Am aici, la Văliug, destule cărţi bune, adunate de ai mei în câteva decenii, dar şi multe, prea multe, proaste. Pe acestea din urmă le voi înlocui. Mi-e necaz că nu am avut şi încă nu am ediţiile monumentale din Hegel, Platon şi Dostoievski. Cu excepţia autorilor români şi a triadei Marx, Engels, Lenin, cred că au fost singurele ediţii monumentale de la noi. Şi, din păcate, au

rămas singurele… Am mai spus, cu părere de rău: cultura română e una de *broşuri*. Sunt răutăcios, dar pe bună dreptate. (Am trecut cu vederea vechile ediţii Shakespeare, Balzac, Goethe, Cehov, Byron etc., iar în anii din urmă Platon, Bruno, Nietzsche, Freud, Jung. Oricum, e foarte puţin…)

Giovanni Boccaccio – *Viaţa lui Dante* (E.P.L., 1965), excelentă; *Fiammetta* (Univers, 1973), pe care am abandonat-o, deocamdată; D.M. Pippidi – *Formarea ideilor literare în antichitate*, Ed. Enciclopedică, 1972; parţial o cunoşteam, excelentă; Scrisori Descartes (în franceză, Hatier, 1988; de cercetat mai serios, cu note); Lucreţiu – *Poemul naturii*, B.P.T., 1981, încă necitită; Paul Alexandru Georgescu – *Valori hispanice…*, C.R., 1986, pentru Cosmin, eu o aveam; La Bruyère – *Caractere*, B.P.T., 1966, 2 volume, lecturi fragmentare; de aprofundat; *Cântarea Cidului*, Univers, 1979, pe care deocamdată am ocolit-o; Ugo Foscolo – *Ultimele scrisori ale lui Jacopo Ortis*, E.L.U., 1966, pentru Cosmin; Romul Munteanu – *Noul roman francez*, E.L.U., 1968; Abatele Prévost – *Manon Lescaut*, B.P.T., 1969, pentru Cosmin; Alexandru Balaci – *Leopardi*, Albatros, 1972, monografie admirabilă din toate punctele de vedere; George Călinescu – *Studii de literatură universală*, Albatros, 1972; excelent scrie Călinescu despre Ovidiu, Petrarca, Tasso, Cervantes, Ibsen, Tolstoi, Cehov, „elenismul briţilor“ etc.; G. Ibrăileanu – *Scriitori români şi străini*, B.P.T., 1968, cu Baudelaire, Tolstoi etc.

La preţ de-o limonadă, superba cărticică numită *Sokrateion* – Ştefan J. Fay despre Mircea Vulcănescu. Cu 5 lei (un pachet de ţigări), din librărie, *In memoriam I. Fischer*. Nu ştiu de ce am luat-o, pentru că studiile erudite din ea nu-mi spun mare lucru. Dar mă bucur că există încă pe lumea asta oameni care mai scriu despre *Funcţiile cuvântului în Medeia*. Ce subiect! Eu nici măcar n-am citit tragedia.

Aş vrea să-i pot cumpăra lui Van Gogh câteva tablouri, să ne îmbătăm cu absint, să-i pot asigura câteva luni de linişte şi bunăstare, să-l privesc pictând…

Nu pot înţelege nevoia oamenilor de a citi ziare. Ce absurditate! Nu le ajunge televizorul?! Borges spunea că ziarele se citesc pentru a fi uitate…

Primesc de la Cosmin poemele pornografice ale lui Emil Brumaru. Le-am răsfoit o jumătate de oră după care le-am aruncat în foc. E a doua carte pe care mă răzbun în felul ăsta, prima fiind un *Manual de filozofie şi socialism ştiinţific*, pe care învăţase mami. Urmează manualele după care am fost nevoit să predau timp de 8 luni.

Privelişte din UE: un nonagenar gârbovit, un fel de mumie mişcătoare, pe holdă la împrăştiat de gunoi de bălegar. La Târnava l-am văzut, mergeam la stop. Apoi, până la Brad, cu un autobuz atât de hodorogit şi de murdar cum credeam că nu mai există decât în Tadjikistan (spun asta fiind, totuşi, obişnuit cu rablele de pe şoselele şi de pe căile ferate de la noi).

Duminică, 29 aprilie, în acelaşi loc

Avram Iancu „citat“ de Alexandru Dragomir: „No hai!“ De aplicat în cultură şi în toate.

Nu pot continua *Invenţia lui Morel* de A.B.Casares.

Cu cărţile prin licee. Acum înţeleg mai bine condamnarea lui Socrate…

E ciudat când Liiceanu sau Pleşu pronunţă nume ca Gigi Becali, Columbeanu (nu-mi amintesc prenumele; de altfel, până nu demult, şi mă felicit pentru aşa o ignoranţă, nici nu auzisem de el). Asta pentru că Liiceanu şi Pleşu pronunţă de obicei altfel de nume…

Să-i provoc pe Alin, Cosmin şi Victor să scriem despre „Forme ale Răului în lumea de azi“. Din păcate, Vargas Llosa şi Liiceanu nu au apucat să intre serios în problemă, doar au schiţat câteva idei; iar subiectul e inepuizabil.

În autogara din Alba, nebuna hrănind porumbeii şi vorbindu-le blând. Cu Iisus vorbea mai aspru, parcă îl certa pentru felul cum arată lumea…

Rânduri subliniate într-un număr mai vechi din *România literară*: „Celor din grup nu le-am spus nimic de mutare, până într-o seară când i-am întâlnit la masa de la cafeneaua Japy, şi mi-am însuşit magistrala formulă a lui Lope de Vega: «Şi rânduitu-m-am, căci dezordinii mele capăt se cuvenea să-i pun.» Nu-mi amintesc să fi auzit asemenea fluierături nici pe un stadion de fotbal… După Álvaro, n-aveam să supravieţuiesc crampelor pricinuite de trei mese pe zi la orele cuvenite…“

G. García Márquez – *A trăi…*

Simpaticul câine al vecinilor de aici, de la Văliug. Dar e legat cu un lanţ foarte scurt. Ce cruzime inutilă, ca să zic aşa! I-am aruncat o coajă de pâine, dar nu ajungea la ea; zadarnic întindea laba, îi mai lipseau câţiva centimetri. I-am împins-o cu un băţ, strecurat printre ochiurile gardului de sârmă.

Alte cărţi:

Lucian din Samosata – *Scrieri alese*, Univers, 1983. Arată de parcă ieri ar fi ieşit din tipografie şi cu siguranţă că nu a fost citită. Lucian e un autor de o incredibilă actualitate şi o să revin la el cu siguranţă. E surprinzător cum un scriitor de acum două milenii poate să spună atâtea lucruri esenţiale şi atât de pătrunzătoare despre lumea actuală; Ion Biberi – *Essai sur La Condition Humaine*, Litera, 1973. Cartea nu-i de lepădat, dar titlul e prea ambiţios;

N. Lascu – *Ovidiu – omul şi poetul*, Dacia, 1971. O monografie voluminoasă a unuia dintre cei mai buni cunoscători ai lui Ovidiu din câţi a avut secolul trecut. Bibliografii stufoase, erudiţie intimidantă, dar firească pentru cineva care a trăit o viaţă întreagă în lumea poetului. Fragmente numeroase şi, cred, bine alese din opera lui Ovidiu. Mi-au prins bine, pentru că în materie de Ovidiu eram, ca să zic aşa, virgin.

Federico García Lorca – *Carte de poeme*, E.S.P.L.A., 1958. Minunat!

Sofocle – *Antigona*, Albatros, 1979, colecţia Sinteze Lyceum, cu introducere, note, lămuriri şi bibliografie de Adelina Piatkovski, o cărticică admirabilă. Asemenea colecţii nu se mai practică acum, din lipsă de destinatari…

Patria şi *cetăţenii* ei:

În gara din Alba. Un bărbat tânăr, mic, şchiop, cu capul foarte mare, urât, înjură: „Băga-mi-aş pula-n mă-ta! Du-te la poliţie, futu-ţi gura mă-tii!“ O văd pe femeia pe care o înjură. E o ţigancă bătrână, foarte grasă şi murdară. Dacă îi dau individului un pumn, se prăbuşeşte, plin de sânge. Dar nu fac nimic. Îmi aprind o ţigară şi îmi reiau lectura: *Căutarea intermitentă*.

Vine trenul pe care îl aştept. Un bărbat cu o coadă de sapă. Urcă. Femeia (soţia lui, desigur) nu reuşeşte decât cu greutate, pentru că are o sacoşă

grea. Bărbatul nu o ajută, e, nu ştiu din ce cauză, foarte nervos. Femeia se plânge, bărbatul o înjură şi pleacă în compartiment. *Căutarea intermitentă*.

Vinţul de Jos. Conductorii văd pe fereastră o fată: ,,Bă ce bună-i asta, ui'! Ce dracu mâncă de-i aşa bună?…Cereale… Ce ţâţe are, şi n-are mai mult de şaişpe ani!“ Celălalt: ,,Ce bidoane are, şi ce cur… muista! Băga-mi-aş pula-n ea de curvă!“ Patrie, dragostea mea!

Căutarea intermitentă. Distrugător. (Ediţia de buzunar, pp. 10, 15–18, 146–148, 178–180, 181–182)

Câteva fragmente:

„Acest parc, acest castel sunt de o splendoare care te rup de cotidian; îţi îngăduie să crezi în Eternitate, în vara eternităţii. Această eternitate la care participăm cu toţii. Apoi, nu mai crezi. Atunci, parcul acesta pare dovada iluziei care e lumea asta, lumea mea, universul meu. Din nou, cerul ne redă curajul. Apoi, bizar, îmi relevă mai tare neantul care suntem, a cărui apariţie o dezvăluie spre a contrasta cu spiritul, cu sufletul nostru. Pe urmă, ceea ce apare reapare ca o lumină orbitoare, făgăduinţă a bucuriei definitive, incoruptibile, ca din nou să ne prăbuşim în chin şi disperare, şi asta, toate astea alternează de la o secundă la alta. Nu pot pune temei nici pe bucurie, echilibru, nici pe suferinţa pe care mi-o procură acest peisaj al luminii, rând pe rând. Nu pot prevedea ce şi cum vor fi de la o clipă la alta. Aşa va fi până la sfârşit. Va fi aşa până la sfârşit? Supremă instabilitate a Semnelor!“

„Ah! toţi cei ce au murit, toţi cei ce agonizează, toţi cei ce suferă, cei ce sunt omorâţi, violaţi, torturaţi… pe care-i torturează de secole şi de secole, la azteci, la arabi, la evrei, la japonezi sau chiar la chinezi, sau în timpul Revoluţiei Franceze, care a fost una dintre cele mai crude, şi, apoi, astăzi, în Iran, în Irak, în Palestina, în Liban, în Indii, în America de Sud, în America Centrală, în Irlanda, în Rusia, cea de ieri şi cea de azi, pretutindeni, pretutindeni, curge sângele răniţilor, cad capetele celor decapitaţi, ale celor torturaţi, asasinaţi şi cei însângeraţi, în viaţă, şi toţi cei ce n-au avut răgaz de pace fără suferinţă, măcar o clipită ca să contemple lumea, o secundă, un sfert de secundă… Miile şi miile de trupuri umflate ale înecaţilor, cei îngropaţi, îngropaţi, îngropaţi… Aici e infernul. Câţi au, rareori, o secundă ca în dimineaţa aceasta, o secundă ca să întrevadă o lucarnă pe cer, un ungher al frumuseţii, un ungher al transparenţei luminii, un moment de

transparenţă, clipa când poţi crede (prosteşte?) că Cerul îl iubeşte pe om; că oamenii se iubesc unii pe alţii.

În chip brutal, lucarna luminoasă de cer, secunda de pace pe care am avut-o, pe care o poţi avea câteodată, dispare, se întunecă, lumina divină se stinge în noaptea omului."

„Eu sunt Domnul care încearcă să înţeleagă Infinitul. Domnul care ar prea vrea să i se explice Infinitul. Domnul care se aşază faţă în faţă cu Infinitul. Care se ia la trântă cu Infinitul. Fără arme. Să imaginezi inimaginabilul. Să epuizezi inepuizabilul. A… Să ştii să te rogi. Şi pe urmă asta e tot. Să stai liniştit. Oare îmi pierd minţile?"

Ce fac? Nu ştiu… Am citit câteva rafturi de cărţi; nu prea multe. Le-am citit pentru că mi-au plăcut. Nu-i mare lucru. Îmi plac cărţile. Dar nu ştiu greacă, nici latină. Şi nici o limbă modernă, doar ceva franceză, dar asta nici nu se pune. Nu sunt uşor de învăţat, iar eu am avut de citit. Aşadar nu mă pot bucura de paginile originale din cărţile pe care le iubesc. Nici n-o să scriu, ca Dostoievski, romane de şapte sute şaptezeci de pagini, nici mii de pagini extraordinare, ca Cioran. Nici…, nici… Fac ce pot, cât pot, puţin… Ce pot? Pot fi un cititor borgesian, şi cred că am început să fiu un mic cititor borgesian. Asta da. Şi fără efort, cu pasiune, cu bucurie.

Luni, 30 aprilie, acelaşi loc

Politicul. De câteva luni e mai scârbos ca niciodată. Au curs fluvii de cerneală în legătură cu subiectul, eu n-o să risipesc decât câteva picături. Şi anume într-un mod cum nu credeam vreodată că o să ajung să o fac, adică citându-l pe… Noica:

„Cineva constata, pe bună dreptate, că mizeria morală de aci nu provine din faptul că se minte, se fură şi se înşală, cât din faptul că nimeni nu ştie cine minte, cine fură şi cine înşală.

Escrocheria românească nu este, probabil, mai păgubitoare materialiceşte decât escrocheria altor ţări, mai mult sau mai puţin democrate. Dar ea este mai penibilă şi, în fond, cu mult mai tragică, întrucât este anonimă, în măsura, adică, în care e proteguită de legi sau de o opinie publică scandalos de tolerantă.

Ne plângeam într-o zi că politica românească nu este impersonală: ea serveşte mai mult interesele şi orgoliile anumitor oameni politici. Avem prilejul să constatăm neîncetat că, în schimb, escrocheria este impersonală, că nimeni nu ştie cine anume a furat, dar ştie că s-a furat în general.“ Etc. etc.

(„Escrocherie la persoana a treia“, în *Moartea omului de mâine*)

Şi nu e singurul articol atât de surprinzător de actual. După 70 de ani, suntem în acelaşi loc… Zilele astea am reluat numeroase articole din volumul pomenit. Cel care-i dă titlul e superb. Tânărul Noica scrie excelent (şi) despre Eliade (ştiu articolele de vreo zece ani, din *Istoricitate şi eternitate* – o are Alin –, şi le-am tot citit), Blaga, Cioran etc. O menţiune specială merită notele lui Marin Diaconu – nu mai puţin de 70 de pagini tipărite mărunt, note pe deplin lămuritoare şi care, pe deasupra, sunt o bună introducere în epocă, şi dau o excelentă imagine a ei.

Cum ar fi arătat românia (da, românia) dacă nu s-ar fi furat nici un leu în 17 ani şi s-ar fi făcut reformele la timp? (dar *toate* reformele!) etc. etc.

Nu ca Luxemburg, desigur… (Am rămas mut când am văzut la televizor imagini din ţara asta: parcă era o proiecţie ideală, nu un loc extrem de real, la vest de Arad, ca să zic aşa; 70.000 de euro – da! – e acolo venitul mediu anual pe cap de locuitor; la noi vreo două mii şi ceva salariul mediu anual, dar, raportat la nr. de locuitori, salariaţi sunt foarte puţini; aşadar, luxemburghezii sunt de cel puţin 50 de ori mai bogaţi ca noi!). …Dar nici atât de infinit de departe…

Alte lecturi ale acestor zile (am ajuns aici joi după-amiază, şi am avut o imensă poftă de a citi, poftă care nu prea îmi lipseşte, dar acum chiar a fost neobişnuită – am citit, cred, aproape 1000 de pagini).

Numai reluări, din:

Blaga – *Zări şi etape*, *Încercări filozofice* (pagini care nu sunt în prima), *Trilogia valorilor* ; Sergiu Al-George – *Arhaic şi Universal* (Brâncuşi, Eliade, Blaga, Eminescu – adică *India în conştiinţa culturală românească*) ; Eckermann – *Convorbiri cu Goethe*; Daniel J. Boorstin – *Creatorii* (vol. I); Ovidiu Drimba – de data asta despre civilizaţii şi mai puţin despre culturi; Georges Minois – *Istoria sinuciderii*; cred şi acum că e o carte scrisă, în

general, fără har; de bună seamă însă că nu e obligatoriu ca o *Istorie* să fie scrisă cu har; dar capitolele bune nu lipsesc.

(O „scăpare“ năucitoare a autorului: la pagina 331, într-o enumerare de sinucigaşi ai sec. al XIX-lea, după Van Gogh şi Nerval apare… Nietzsche!)

Abia acum îmi dau seama că două dintre cele mai bune colecţii de la noi – Monografiile Humanitas şi Istoria Ideilor – au răposat, evident nu din lipsă de material, ci de cititori. E „strigător la cer“, cum ar spune Liiceanu.

Prezent trecut, trecut prezent şi *Sfârtecare*, dar nu în chip de concluzie, pentru că, în ciuda a tot, mă simt în continuare bine printre cărţi…

Marţi, 1 mai

Azi, Autobiografie spirituală de Simone Weil. Patos, fervoare, pasiune. Pagini magnifice, dar şi destule naivităţi. Greşesc, nu-s naivităţi. N-am dreptul să o judec pe Simone Weil ca pe o mâzgălitoare de hârtie oarecare. Criteriile obişnuite în judecarea unor pagini nu-i pot fi aplicate, pentru că nu o privesc, e dincolo de ele. Trebuie privită numai din interior. La fel ca în cazul marilor mistici, pot (adică mi-e îngăduit) doar să o citesc, să încerc să-i pătrund mesajul şi să TAC. Psihanaliştii ar avea ce spune despre S.W. şi, probabil, au şi făcut-o, dar asta-i blasfemie. Îmi dau seama că mai bine nu scriam nimic, pentru că e oricum prea puţin. Mai bine să-i dau cuvântul Simonei Weil:

„Ori de câte ori un om a invocat cu inimă pură pe Osiris, Dionysos, Krishna, Buddha, a invocat Tao etc., Fiul lui Dumnezeu i-a răspuns trimiţându-i Sfântul Duh. Iar Duhul a lucrat asupra sufletului lui, nu îndemnându-l să îşi părăsească propria tradiţie religioasă, ci dându-i lumina – iar în cazul cel mai fericit plenitudinea luminii – în interiorul acelei tradiţii“ (Humanitas, pp. 137–138).

„Religia catolică include în mod explicit adevăruri pe care alte religii le conţin în mod implicit. Dar, reciproc, alte religii conţin în mod explicit adevăruri prezente doar implicit în creştinism. Creştinul cel mai instruit poate încă să înveţe mult asupra lucrurilor divine din alte tradiţii religioase, deşi lumina interioară îl poate de asemenea face să întrezărească totul prin intermediul propriei lui tradiţii. Totuşi, în cazul în care celelalte tradiţii ar

dispărea de pe faţa pământului, pierderea ar fi ireparabilă. Misionarii au determinat deja destule asemenea dispariţii.“

„Sfântul Ioan al Crucii compară credinţa cu oglindiri în argint, adevărul fiind aurul. Diversele tradiţii religioase autentice sunt reflexe diferite ale unui acelaşi adevăr, reflexe poate la fel de preţioase. Dar nu ne dăm seama, pentru că fiecare trăieşte doar una dintre aceste tradiţii şi le priveşte pe celelalte din afară. Or, aşa cum spun fără încetare şi pe drept cuvânt catolicii necredincioşilor, o religie nu se cunoaşte decât din interior“ (pp. 141–142).

„Zelul misionarilor nu a creştinat Africa, Asia, Oceania, dar a adus aceste teritorii sub dominaţia rece, crudă şi distrugătoare a rasei albe, care a zdrobit totul“ (p. 140).

Joi, 17 mai, 9:55, Alba Iulia

Până acum n-am reuşit să scriu aici, dar trebuie să mă obişnuiesc. Sunt la „masa verde“ din „dormitor“, în faţa geamului deschis, cu un copac mare în faţă. Geamul dă spre o grădină interioară întinsă, înverzită, dar cam neîngrijită. Plouă în sfârşit, după câteva zile bune de căldură neobişnuită pentru luna mai. Glume cinice cu Charlie pe seama încălzirii globale.

Marţi i-am trimis lui Liiceanu ghidul. Nu ştiu ce va ieşi din asta, dar sper că ceva mai mult decât nimic. Ieri m-a sunat Adrian Dinu şi, probabil, voi lucra la librărie. Dar despre multele încurcături din ultima vreme voi scrie altă dată. Acum iar despre lecturi mai vechi (de prin februarie–martie).

Andrei Pleşu – *Minima moralia* – prima ediţie, găsită la un preţ de nimic într-un anticariat de aici. Am tot citit din ea, dar nu mă satur; am ales şi pentru ghid un capitol, iniţial o conferinţă – la Lugoj! – *Sensul culturii în lumea contemporană*.

Verdun-Louis Saulnier – *Literatura franceză*, 2 volume, traducere de Sorin Mărculescu, Albatros, 1973, Sinteze Lyceum. Scrisă limpede, alert şi eficient (iniţial în 5 volumaşe pentru Que sais-je? la P.U.F., de aici stilul mai mult telegrafic). Judecăţi sumare, tranşante, dar exacte (dincolo de subiectivităţile şi partizanatele inerente).

În sfârşit, lucrând destul de intens pentru ghid, m-am săturat până la urmă de *Memoriile* lui Eliade, *Jurnal filozofic* de Noica, *Jurnalul de la Păltiniş* şi

Zbor în bătaia săgeţii. Cred că am ajuns să cunosc aceste cărţi aproape la fel de bine ca autorii lor.

Cu Cosmin la Alin (Dumbrava), să se spovedească. Zice că i-a făcut bine. În trei despre relele sufocante ale lumii contemporane. De la Alin:

– o carte pe care nu o deschisesem de ani buni: *Mângâierile filozofiei* de Boethius, col. P.S.B. Admirabilă din toate punctele de vedere. De reluat măcar o dată la 3-4 ani. Filozofia apare aici, alegoric, ca o Femeie frumoasă. Îmi amintesc de zeiţa Dike din poemul lui Parmenide, cea care îi arată filozofului „calea adevărului“. Boethius nu era cu siguranţă străin de lucrul acesta.

Petru Creţia – *Studii filozofice*, pentru paginile pe care nu le cunoşteam, destul de puţine. Şi Alexandru Dragomir – *Cinci plecări din prezent*, îngrijită (adică mai mult decât atât) de Liiceanu; oricum gândul lui Dragomir trebuie căutat dincolo de stil; pentru mine calitatea majoră a lui A.D. este agerimea şi prospeţimea privirii sale asupra lumii, până la lucrurile cele mai (aparent) banale şi umile.

Iar *Încercarea labirintului*, cred că pentru a patra oară. Dar merită, merită. Am văzut că s-a reeditat la Humanitas şi e foarte bine. E anul centenarului. Dar, dacă nu mă înşel, o revistă ca *Dilemateca* nici n-a amintit evenimentul, iar în *România literară* şi *Idei în dialog* au apărut puţine materiale. E păcat. Şi eu care mă gândeam la o ediţie critică a operelor complete…

De la Cosmin, cursul lui Petrescu despre Heidegger. Bun, nu extraordinar, cred. Din păcate scrisul lui Petrescu nu e pe măsura oralităţii lui excepţionale. Păcat, pentru că nu-l aud decât o mână de studenţi. Ar trebui înregistrat…

Acuzaţiile infame de plagiat la adresa lui Liiceanu. Liiceanu plagiator al lui Heidegger, ce absurditate! Ce canalii! Am citit luările de poziţie ale lui Mircea Dumitru şi Sorin Lavric, exemplare. Dar parcă văd că pe acuzatori îi doare-n cot, cel puţin în cot! Ar trebui pălmuiţi. Măcar să-i pedepsească justiţia.

Îmi amintesc şi de circul din parlament, la discursul de condamnare a comunismului. Ce ţară este asta?

Iar din Hadot – *Plotin sau simplitatea privirii* (a fost la Victor). A treia sau a patra oară *Dialoguri* Borges / Sábato. Victor îmi împrumută *Povestiri despre bunul Dumnezeu* de Rilke, dar n-o pot citi.

Cu Cosmin la pădure. Cocoşei pentru Diana. În ziua următoare am fost să culeg alţii, bucuros.

Vineri, 10:15, acelaşi loc

Din manualul de istorie a religiilor elaborat de italieni şi tradus la Humanitas. Spuneam, după primele lecturi din el, că nu-i prea bun. A fost o impresie grăbită.

În paralel şi din Eliade.

Expoziţie Salvador Dalí chiar aici, la Alba. Ilustraţii la *Divina Comedie*, *Don Quijote* şi câteva la *Decameronul*. Nu m-au impresionat decât o *Beatrice*, *Dante şi Beatrice*, *Noua îndoială a lui Dante* şi acel extraordinar *Don Quijote în faţa ciupercii atomice de la Hiroşima*. Poate şi pentru că nu cunosc decât superficial *Divina*…

Capitolul despre Mircea Eliade din *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, în *România literară*. Meseria de istoric al literaturii e întristătoare în măsura în care *trebuie* să scrii şi despre autorii care nu te pasionează. Şi e clar că N.M. nu e pasionat de Eliade. Pe de altă parte, Eliade n-a fost un simplu literat, a fost şi savant, iar opera lui – e necesar să fie mereu subliniat, cât mai apăsat – nu poate fi cu adevărat judecată decât *în întregime*. Manolescu trece destul de repede peste publicistică şi eseistică (dar, într-un număr recent al *Dilematecii*, un pasionat de Eliade – Dan C. Mihăilescu – vorbeşte de „averile spirituale adunate în volume ca *Oceanografie* şi *Fragmentarium*“ şi, cred eu, nu exagerează). Insuficiente nuanţări în legătură cu legionarismul, antisemitismul etc. *Horla* nu e a lui Mérimée, ci a lui Maupassant (revista a făcut rectificarea necesară într-o erată a numărului următor).

Nu mai am chef. Nu-i poţi cere unui istoric literar să fie pasionat de toţi autorii despre care scrie. Şi, oricum, capitolul nu e deloc slab, e numai *insuficient*.

Opera lui Eliade a câştigat deja bătălia cu timpul şi vicisitudinile lui şi, fără nici cea mai măruntă îndoială, va supravieţui *în întregime*. Capodoperele vor salva întregul; nu toate vârfurile unui lanţ muntos au aceeaşi înălţime, nu-i aşa? Ca publicist, scriitor, eseist, chiar ca savant, Eliade poate avea, şi are, scăderi de altitudine, dar lanţul de munţi e aici, în faţa noastră…

Miercuri, 23 mai, 12:20, Alba

Băsescu a câştigat zdrobitor referendumul, dar „menajeria din parlament“ (Liiceanu; intenţionat scriu numele respectivei instituţii cu literă mică) va continua, desigur, abjectul spectacol. Atâta pot cei 322. Nici guvernul nu merge şi nici n-o să se schimbe nimic în viitorul apropiat. Câţiva miniştri sub orice critică. Ţara asta a fost şi este condusă de nişte deşeuri umane, printre care s-au strecurat, din greşeală – cine ştie cum – şi câţiva, puţini, competenţi. Dar aceste câteva rânduri sunt deja prea mult, nu trebuie să-mi pierd vremea în felul ăsta. Suntem în UE şi ne vom europeniza, foarte greu – e clar – chiar şi numai dintr-un soi de inerţie.

N-are nici un rost să mă informez în legătură cu amănuntele mocirlei politice, îmi ajunge să ştiu că e *mocirlă*. Politicul nu-mi dă nimic altceva decât greaţă, scârbă, mânie, ne-linişte şi dez-nădejde. Dacă mă ignoră total, trebuie să-l ignor total şi să-mi văd de ale mele. Paradisul culturii a fost cu putinţă în vremuri mult mai grele decât astea din toate punctele de vedere, deci n-am dreptul să mă plâng. Sunt, totuşi, cetăţean european cu acte în regulă. E mult. De văzut jumătatea plină etc.

Adaos: ce pot reprezenta problemele, oricât de grave, ale unei ţărişoare minuscule faţă de problemele îngrozitoare ale unei lumi babilonice şi apocaliptice? Nimic, de bună seamă. Sau şi mai mult: faţă de o lume condamnată încă de la începuturi. Mai-marii zilei nu cunosc, desigur, istoria cosmosului (haosului?), nici istoria lumii acesteia, nu cunosc omul şi nici la moarte nu se gândesc. Bipezii fără pene şi cu unghii late nu fac parte, totuşi, din aceeaşi specie. Faptul banal de a fi biped nu ne îngăduie să-i includem în aceeaşi categorie, numită *om*, pe Francisc din Assisi şi pe Stalin.

Ce scriu, ce mâzgălesc io aici? Pot schimba ceva cuvintele? Să ne ducem dracului, împreună cu lumea asta şi cu toţi demiurgii trecuţi, prezenţi şi viitori. Punct. Mă duc să spăl vasele.

Am spălat vase şi m-am liniştit. Să transcriu aici ceva simpatic. Din spusele unor copii, adunate de profesorul Dorel Zaica:

„Putem să ne rugăm şi fără măsură că doar n-o să supărăm pe cineva. Cine să se supere? Că e ca şi cum s-ar supăra cineva că respirăm prea mult aer“ (Tudor Matache, 11 ani).

„Ţările lumii nu se apucă de un proces împotriva comunismului că nu-i interesează pe toţi să se pună rău cu dracu“ (Cătălina Elena Radu, 12 ani).

„Trebuie şi ore de religie acasă, nu numai la şcoală, dar să le facem cu bunica, nu cu mama şi cu tata, că bunica ştie mai mult Dumnezeu“ (Ştefan-Andrei Ionescu, 9 ani).

„Răutatea e un fel de boală de inimă, adică atunci când te strici la milă“ (Adrian Ioniţă, 10 ani).

„Dacă, din greşeală, dracu ar face un bine, s-ar duce imediat să caute un psihiatru“ (Alexandru Michael Conţin, 12 ani).

„Postim ca să nu ne mai gândim la gusturi de mâncare şi să ne gândim la gustul de Dumnezeu“ (Bogdan Topârceanu, 11 ani).

„Zadarnic e să ai aripi, iar cerul uşile închise“ (Cassandra Halchias, clasa a VIII-a).

„Sunt unii care-l caută pe Dumnezeu şi nu-L găsesc, pentru că ei se gândesc să-L prindă pe Dumnezeu, să facă o fotografie cu El şi să ajungă celebri“ (Radu Andrei Gogoaşă, 8 ani).

„Dumnezeu se înţelege mai uşor cu copiii mici, că cei mici au un suflet mai încăpător. La oamenii mari, în suflet e o înghesuială de rele că nici nu ai unde să stai“ (Pavel Marţîn, 9 ani).

„Eu cred că dacă religia moare în fiecare dintre noi, nu vom ajunge în iad separat, ci vom pleca în iad cu ţară cu tot, şi nu mai e mult“ (Adina Ioana Marin, 15 ani).

„Iadul poate să existe în mai multe locuri şi poate să existe şi în noi, dacă dracul se apucă să-şi facă în noi o casă“ (Teodor Dan Niţu, 7 ani).

„Pedeapsa e când faci un rău, asta e chiar pedeapsa“ (Tudor Matache, 11 ani).

„Libertatea cu Dumnezeu e o artă, iar să fii liber fără Dumnezeu înseamnă să trăieşti între prostii şi răutăţi până oboseşti“ (Alexandru Maxim, 14 ani).

Am preluat citatele din *România literară*, 6 aprilie 2007.

Joi, 24 mai, 11:20, Alba

„Memorialul reeducării de la Piteşti“ de Sorin Lavric, în Idei în dialog. Mi-era rău, dar, cu două scurte întreruperi, am dus lectura până la capăt. Dar mă feresc să reiau articolul şi aproape că mi-e frică de cartea lui Virgil Ierunca despre Fenomenul Piteşti.

„Polemizez“ cu A. Pleşu. În *Minima moralia*: „Cultura nu presupune, în mod necesar, rigoare morală; din cultură nu se poate deduce un cod moral. Întâlnim, de aceea, din păcate, nenumăraţi oameni de cultură admirabili prin cunoştinţele lor, dar pe care, omeneşte vorbind, nu dai doi bani: e plină lumea de lepre cultivate, de cărturari insalubri, de autorităţi «intelectuale» lipsite de orice autoritate morală.“

Nu că n-ar fi aşa, dar: „leprele cultivate“, care există cu adevărat, deşi poate nu „e plină lumea“ de ele, posedă o „cultură“ care, după părerea mea, nu poate fi decât:

– insuficientă, fragmentară, pe „felii“ (neajuns, handicap cantitativ);

– prost asimilată (handicap calitativ);

– 1 şi 2.

Câteva argumente:

1. Un om care cunoaşte în profunzime literatura contemporană, dar e total străin de, să zicem, taoism, nu poate pretinde că-i „cult“, deci cultura lui e insuficientă. Un om pătruns de spiritul taoismului nu mai poate fi în acelaşi timp şi „lepră“.

2. Un om rău, dar bun patristician, e o absurditate, un non-sens. Nu se poate aşa ceva decât dacă şi-a asimilat patristica într-un mod catastrofal. Etc. etc.

Cazul cel mai frecvent e 3.

A se vedea şi Patapievici cu „schimbarea subiectului“, în paginile introductive la *Zbor*….

Poate pentru mine „cultura“ are un înţeles prea larg, dar am convingerea fermă că e bine aşa.

Iar eseurile lui Borges (vol. 3 al *Operelor*), de care n-o să mă satur niciodată. O mare bucurie a fost şi reluarea *Cărţii de la San Michele* a lui Axel Munthe. Dar nu numai o bucurie:

„Muncă, muncă, muncă! Trebuia să-mi iau doctoratul în primăvară. Norocul mă ocrotea şi izbuteam în tot ce atingeam cu mâna, fără să dau greş niciodată, aveam un noroc uluitor, aproape nefiresc. Deja învăţasem a cunoaşte structura acelei miraculoase maşinării care-i trupul omenesc, armonioasa funcţionare a rotiţelor şi angrenajelor lui în stare de sănătate, stricăciunile din timpul boalei; în sfârşit, prăbuşirea lui în moarte. Mă familiarizasem cu cele mai multe dintre maladiile care ţintuiesc suferinzii pe paturile spitalelor. Învăţasem să mânuiesc armele ascuţite ale chirurgiei spre a lupta cu arme mai egale împotriva neînduratei Duşmance care, cu coasa în mâini, colinda prin toate sălile spitalului, veşnic gata să lovească, veşnic prezentă la orice oră din zi şi din noapte. De fapt, părea că se aciuiase definitiv acolo, în spitalul vechi şi mohorât care timp de veacuri adăpostise atâta suferinţă şi nenorocire. Uneori năvălea în sală, lovind în dreapta şi în stânga, tineri şi bătrâni, cu o furie oarbă, ca o nebună, sugrumând o victimă cu o lentă strângere a mâinii Sale, smulgând altuia bandajul de pe rana deschisă şi lăsând să se scurgă până la ultima picătură de sânge. Alteori venea tiptil, tăcută şi liniştită, şi cu o uşoară, abia simţită atingere închidea pleoapele altui suferind ce rămânea aşa, aproape zâmbitor, după ce Ea se depărta. Adeseori chiar eu, care eram acolo pentru a o împiedica să se apropie, nu ştiam că vine. Numai pruncii de la sânul maicii lor simţeau prezenţa Ei şi, tresărind din somn, scoteau ţipete de spaimă când trecea. Iar câteodată una dintre bătrânele călugăriţe care-şi petrecuse viaţa întreagă în sălile spitalului o vedea din vreme că se apropie şi mai apuca să puie un crucifix pe pat. La început, când Ea sta victorioasă de o margine a patului şi eu neputincios de cealaltă margine, nu prea o luam în seamă. Pe-atunci viaţa însemna totul pentru mine, ştiam că misiunea mea încetează când începea a Ei şi obişnuiam să-mi întorc doar faţa de la sinistra mea colegă, înciudat de înfrângere. Dar pe măsură ce mă obişnuiam cu Ea, o pândeam cu atenţie crescândă şi cu cât o vedeam mai mult, dorinţa mea de a o înţelege sporea. Am început a-mi da seama că avea partea ei de muncă tot aşa cum o aveam eu pe a mea, misiunea Ei de îndeplinit ca şi mine, că la urma urmei eram camarazi, că atunci când bătălia pentru viaţa unui om lua sfârşit şi Ea câştiga, era mult mai bine să ne privim fără de teamă drept în ochi şi să fim prieteni. Mai târziu, a venit o vreme când o socoteam singura mea prietenă, când o doream şi aproape o iubeam, deşi Ea nu părea să mă ia în seamă. Câte nu m-ar putea învăţa dacă aş fi în stare să citesc pe

întunecatu-i chip! Câte goluri în sărăcăcioasele mele cunoştinţe asupra suferinţelor omeneşti n-aş fi putut împlini. Ea era singura care citise ultimul capitol ce lipsea din tratatele mele de medicină, în care totul se explică, unde se găsesc soluţiile tuturor enigmelor şi sunt date răspunsuri tuturor întrebărilor!“

Pomeneam cărţulia lui Romul Munteanu despre *Noul roman francez*. E şi o antologie de texte teoretice. Ştiam câte ceva despre aceşti autori, acum ştiu şi mai mult (nu foarte mult, totuşi), dar de citit nu-mi vine să-i citesc.

Am regăsit nişte note de lectură mai vechi; sunt destul de multe, dar merită să le transcriu şi aici. Voi nota, în continuare, şi pe pagina din stânga.

„A scrie, gândeam eu, trebuie să fie un act desprins de voinţă. Cuvântul, precum un curent din adâncul oceanului, trebuie să răzbească la suprafaţă datorită propriului său impuls. Un copil nu resimte nevoia să scrie, el e inocent. Adultul scrie pentru a elimina veninul pe care l-a acumulat din cauza modului său fals de viaţă. El încearcă să-şi recapete inocenţa şi, cu toate acestea, tot ce reuşeşte să facă (scriind) este să inoculeze lumea cu virusul dezamăgirii sale. Nimeni n-ar aşterne un cuvânt pe hârtie dacă ar avea cutezanţa să-şi trăiască crezul. Inspiraţia e deviată încă de la sursă. Dacă ne-am dori să creăm o lume a adevărului, frumuseţii şi magiei, de ce să aşezăm milioane de cuvinte între noi şi realitatea acestei lumi?…“

Henry Miller – *Sexus*, în antologia lui Laurenţiu Ulici.

Tot acolo:

„Lumea va începe să primească ceva valoros din partea mea abia în momentul în care voi înceta să mai fiu un membru serios al societăţii şi voi deveni *eu însumi*. Statul, naţiunea, naţiunile unite ale lumii nu reprezentau în mintea mea decât o mare adunătură de indivizi care repetă erorile făcute de străbunii lor. Roata îi prinsese încă de la naştere şi n-aveau să mai scape de ea decât la moarte, dar ei încercau să-şi înnobileze robia numind-o «viaţă». Oricui i-ai cere să-ţi explice sau să-ţi definească viaţa, să-ţi spună cum e cu esenţa fiinţei şi cu finalitatea absolută, n-are să-ţi dea alt răspuns decât o privire nedumerită. Viaţa este treaba filozofilor şi a cărţilor pe care nu le citeşte nimeni…“

„După ce-şi conducea prietenul, Andrei Efimîci se aşeza iarăşi la birou şi iarăşi începea să citească. Liniştea serii, apoi liniştea nopţii nu era tulburată de nici un zgomot, şi ai fi zis că însuşi timpul se oprea şi încremenea împreună cu el deasupra cărţii şi că, afară de carte şi de lampa cu abajur verde, nu mai exista nimic. În faţa inteligenţei, chipul grosolan, de mujic, al doctorului se lumina de un zâmbet plin de duioşie şi de entuziasm. Doamne, de ce nu e omul nemuritor? se întreba el. La ce mai există centrele nervoase, circumvoluţiile cerebrale, văzul, auzul, geniul, dacă toate acestea sunt osândite să se prefacă în ţărână, să se răcească odată cu scoarţa pământului şi apoi, împreună cu el, să se învârtă fără rost şi fără sens în jurul soarelui, milioane şi milioane de ani?… Ca să se răcească şi pe urmă să se învârtă nu era nevoie să-l scoată pe om din nefiinţă, cu mintea lui atotcuprinzătoare, aproape dumnezeiască, şi apoi, ca în batjocură, să-l prefacă în lut…“

Cehov – *Salonul nr. 6*

„M-am oprit o clipă pe nisip şi am privit. Sfânta singurătate se întindea în faţa mea, tristă, fascinantă, ca pustiul. Poemul budist urcă din pământ şi mi se strecură până în fundul sufletului: «Când oare mă voi retrage, în sfârşit, în pustietate, singur, fără tovarăşi, fără bucurie şi fără tristeţe, cu unica sfântă certitudine că totul nu e decât un vis? Când, cu zdrenţele mele – fără dorinţe –, mă voi retrage voios în creierul munţilor? Când, văzând că trupul meu nu e decât boală şi crimă, bătrâneţe şi moarte – liber, fără teamă, plin de bucurie –, mă voi retrage în pădure? Când? Când? Când?»“

„— Nu ştiu, jupâne. Depinde. Sunt cazuri când nici Solomon înţeleptul… Iaca, într-o zi treceam printr-un sat. Un moşneag de 90 de ani se apucase să sădească un migdal. «Ei, moşule», am zis eu, «sădeşti un migdal?» Da’ el, aşa povârnit cum stătea, s-a întors şi mi-a zis: «Eu, fiule, mă port de parcă n-o să mor niciodată.“ Şi i-am răspuns: „Eu mă port de parcă aş muri în fiece clipă». Care din noi avea dreptate, jupâne?

Mă privi triumfător.

— Aici să te văd, zise el.

Am tăcut. Două poteci la fel de aride şi de cutezătoare duc pe culme. A acţiona ca şi cum moartea n-ar exista, a acţiona cu gândul în fiecare clipă la moarte, poate că e acelaşi lucru. Dar în momentul în care Zorba mi-a pus întrebarea nu ştiam asta.

— Ei, făcu Zorba în zeflemea. Nu-ţi face sânge rău, jupâne, n-ai pe unde scoate cămaşa. Să vorbim de altceva…“

Nikos Kazantzakis – *Alexis Zorba*

„*Portretul autorului.* Dacă în Faust locuiau două suflete, în Unamuno erau trei: un basc muntean, dârz, ţepos, agresiv (anecdotica o confirmă), un pastor ibsenian, bântuit de tensiuni problematice, de sfâşieri existenţiale, oscilând disperat între credinţă şi îndoială, şi un meridional capricios, arbitrar, egocentric, teribilist.

Gânditorul cu această structură, era inevitabil, nu putea avea nici sistem filozofic, nici elevaţie speculativă (privire abstractizantă) şi, în momentele de expansiune, nici coerenţă. Pentru el, filozofia nu era o disciplină intelectuală, ci o nevoie vitală, arzătoare ca setea, chinuitoare ca spaima.

Este un gânditor de tip pascalian – *dans la crainte et le tremblement* – cutremurat şi cutremurător. Nu gândeşte idei, ci se mistuie pe diferite teme.

Diferenţe. Faţă de Pascal: la Unamuno domină vigoarea; spiritul de fineţe şi cel de geometrie îi sunt străine. Faţă de Kierkegaard: crede ca şi acesta că Dumnezeu stă pe un tron de durere, dar în faţa lui nu suspină melancolic, ci strigă coleric.

Tema centrală a gândirii: eternitatea, de preferat sub forma nemuririi personale, carnale. Esenţa dramei omeneşti şi a istoriei filozofiei: lupta dintre raţiunea care neagă nemurirea şi credinţa, viaţa, care o cere.

Soluţia: nici una. Singura atitudine: a nu lua atitudine, a păstra contradicţia, a menţine lupta. Rană permanentă, agonie neîncetată.“

Paul Alexandru Georgescu

„Înseamnă oare Moartea – se întreabă Unamuno – calea spre eternizarea fiinţei tale în ea însăşi, sau înseamnă doar neantul, cumplit prin nimicul pe care îl ascunde? (*La nada*, în spaniolă înseamnă neant şi nimic). Amândouă ipotezele coexistă în fiinţa agonică. Toată grandoarea şi nimicnicia omului se află în această permanentă îndoială – *la duda*. Însetat de cunoaştere, omul vrea să ştie, lucid, şi atunci raţiunea îi prevesteşte *la nada*. Însetat de nemurire, omul vrea să nu ştie, să creadă doar, şi atunci Credinţa – *la Fe* – îi şopteşte eternitatea. Din această luptă – agonie – neîncetată se naşte sentimentul tragic al vieţii. Unamuno, ca şi Kierkegaard, «fratele meu Kierkegaard», cum îl numeşte el, cunoaşte desperarea. Din ea se hrăneşte.

Dar spre deosebire de creştinul culpabil în propria sa conştiinţă, care este Kierkegaard, Unamuno este un revoltat.“

Ioana Zlotescu

„În golul cenuşiu din interiorul eului meu nu există decât ruine sub alte ruine. Dar dacă se află ruine, atunci a existat un templu, coloane strălucitoare, un altar încins? E doar o presupunere. De fapt, acolo n-a existat niciodată nimic altceva decât, poate, haosul.“

„Când am ochii deschişi asupra adevărului? Când nu văd decât mizerie şi împuţiciune sau când mă gândesc că întreaga existenţă, că toată creaţia este ca o lună mai înflorită şi frumoasă? Dar, de fapt, nu ştim nimic. Nu avem nici dreptul, nici posibilitatea să judecăm, trebuie să avem încredere. În cine?

Mi-am dat seama că gândeam prea mult, eu care îmi promisesem să nu mai gândesc deloc, ceea ce e mult mai înţelept, pentru că, oricum, nimeni nu înţelege nimic.

Filozofez prea mult. Asta e greşeala mea. Dacă aş fi fost mai puţin filozof, viaţa ar fi fost mai veselă. Nu trebuie să filozofezi când nu eşti mare filozof. Şi chiar aceştia, când sunt mari, devin pesimişti sau ajung la nişte concluzii care mi se par imposibil de înţeles.“

„M-am aşezat în fotoliu. Am luat mecanic ziarul. Crime, războaie, delicte, anunţuri, reclame de cinema: nimicuri. Cum putea acest nimic să apese atât de greu? Şi cum putea această povară să fie în acelaşi timp atât de uşoară? Atât de materială şi în acelaşi timp atât de imaterială. Această lume de carton, acest decor de teatru putea să se substituie oricând altuia. Îmi imaginam lumea aceea în care eram unul dintre actori…“

„Uneori mă întrebam dacă ea şi cu mine nu suntem temelia unei lumi noi. O lume clădită din nou. O lume fără prăpăstii şi crevase. O lume sigură, pe care Dumnezeu ar fi reuşit-o. Prietenii care ştiau, mi-au spus că în Cabbală se arată că Dumnezeu încercase deja de 27 de ori să creeze universul. Se părea că asta era a 28-a oară şi că era cea mai puţin rea dintre ele. Ce deveniseră, înainte, celelalte creaţiuni? Când va reuşi una într-adevăr bună? Am impresia că Dumnezeu a şi renunţat la ea şi ne lasă să ne prăbuşim în abisul nimicniciei.“

Eugène Ionesco – *Însinguratul*

Caietul 30
27 mai – 12 septembrie 2007

Duminică, 27 mai, târziu în noapte

După numai câteva săptămâni, mi-a revenit pofta pentru Memoriile lui Eliade.

Dar acum o să scriu despre altceva. Înainte de 1 mai, la Văliug. Ştiri. O femeie (fată) şi-a îndesat copilul într-o poşetă şi l-a aruncat într-un lac. Ca pe-un gunoi. Criminaliştii cercetau micul cadavru. Nu, nu avea răni provocate *înainte*, înţepăturile proveneau de la viermi. Alta şi-a zvârlit pruncul nou născut în foc. Să nu rămână *urme*. Mama Tiţi şi Mircea se înfioară: „Doamne Dumnezeule, Doamneee…“ Care? Dumnezeu, desigur, nu îndrăzneşte să existe. Ar fi absurd. Cum să îngăduie aşa ceva? Lucrurile astea chiar s-au întâmplat, *se întâmplă* – chiar în clipa asta! –, se vor întâmpla, apar la televizor, la ştiri, nu prea rar…

(Faptul că apar la televizor nu le face mai puţin atroce: Andrei Pleşu spune undeva că nu putem participa la toate ororile lumii şi la toate bucuriile ei, deşi ecranul la asta ne invită, ecranul acela obligatoriu colorat şi, mai nou, obligatoriu mare şi plat; tot Pleşu observă că abundenţa ştirilor macabre ne toceşte sensibilitatea până la a o anula; da, valurile de nenorociri ori te distrug psihic, ori te imunizează, amândouă acestea fiind la fel de rele.)

E absurd ca Dumnezeu să îngăduie atâtea atroce suferinţe. Dacă Dumnezeu nu există, e la fel de absurd. Şi poate că absenţa lui e chiar mai tragică decât o prezenţă *indiferentă*. În caz că există, mai există şi speranţa unui *răspuns* oarecare, poate *absolut*. Dacă nu, nu.

Poate fi luminată bezna? Nu poate. De purtat povara mai departe… Cât?

(Încerc să-mi imaginez faptele pomenite în detaliu, să pătrund în mintea femeilor respective, să retrăiesc totul în amănunt, să fiu în acelaşi timp femeia care leapădă copilul – în apă sau în foc, repet –, trupşorul copilaşului în flăcări, viermele care-şi face treaba netulburat, flacăra indiferentă la ce mistuie. Zadarnic. Nu pot pătrunde cu adevărat *acolo*, în miezul îngrozitorului mister, rămâne mereu un *rest* pe care mintea şi sufletul meu

nu-l pot cuprinde şi integra. De spaimă, tresar. Restul ăsta e Infernul, e Iadul făurit de om).

Vineri, 1 iunie

Citind paginile anterioare mi-am amintit o vorbă a lui Alin: „Răul din lume e o dovadă că Omul nu există.“ Cred că Alin se gândea la Omul lui Iisus Hristos.

Din partea mea, Dumnezeu e liber să existe, nu mă priveşte. Dar mi-e clar că în mersul lumii nu intervine. Un Dumnezeu *ciudat* şi cum nu se poate mai mâhnit.

Cine ştie, cine ştie… Nu pot *eu* stabili nimic sigur. Cine ştie… (E ca şi cum aş vrea să sparg un zid gros izbindu-l cu capul; de ce nu pot să stau dracului deoparte, să nu mă gândesc?…)

Eugène Ionesco la finalul *căutării* lui *intermitente*: „Căci era incorigibil. De ce să pui probleme fără dezlegare? Fără dezlegare! Să te resemnezi, zicea el, să te resemnezi. Da, să stai liniştit, însă el ştia că aceasta va reîncepe, că o să-l apuce din nou.“

Şi chiar la final:

„Să te rogi. Nu ştiu Cui.

Sper: Isus Cristos.“

Atât pentru azi.

Miercuri, 6 iunie

Încă o noapte şi o jumătate de zi alături de Giacomo Leopardi, prin cartea lui Alexandru Balaci. Cartea asta e scrisă cu patos şi exaltare, aşa cum se şi cuvine să se scrie despre Leopardi. Balaci nu alunecă însă niciodată în patetisme ieftine sau greţoase, cu toate că de multe ori e la limită. Numeroase fragmente sunt adevărate poeme în proză despre un minunat poet şi prozator-poet. Eu n-am măiestria necesară pentru a scrie despre poetul din Recanati, dar trebuie să notez aici câteva impresii, dintr-un noian. Regret că nu am acum la îndemână volumul de Opere, cea mai frumoasă carte din biblioteca mea (ca aspect „tipografic“, dar nu numai; e la Alin).

– unul dintre minunaţii scriitori pe care îi are lumea a trăit într-o sfâşietoare singurătate (din care a încercat zadarnic să evadeze), a cunoscut

tot felul de umilinţe, n-a fost luat în seamă de contemporani – el, care era şi unul dintre marii cărturari ai secolului (l-au ajutat numai Pietro Giordani şi Antonio Ranieri) etc. etc. Destine cumplit de asemănătoare au avut, în acelaşi secol, şi Hölderlin, Poe, Eminescu. Aşadar eu, un biet scrib impotent, n-am dreptul să mă plâng de eşecurile din ultima vreme;

– totuşi, cum au fost cu putinţă asemenea nedreptăţi strigătoare la cer? Doar cei la care mă gândesc *publicaseră*, multe dintre capodoperele lor erau la îndemâna oricui dorea să le citească. Iar ei şi-au pierdut minţile din cauza sărăciei, singurătăţii, deznădejdii; şi nu erau doar poeţi, erau cărturari erudiţi (chiar beţivul Poe!), suficient de înzestraţi să poată preda la orice universitate a timpului etc.;

– precocitatea poetică a lui Leopardi e oarecum explicabilă şi nu e deloc singulară, dar faptul că la 26 de ani a scris, în numai 10 luni, *Operette morali* e un miracol;

– însă: *Micile opere morale* au fost prezentate de Leopardi, sărac lipit, distrus, la un concurs organizat de o „academie“. Lucrarea a obţinut, din 15 voturi, 1 (unu!; cine ştie ce nebun a votat în favoarea lui Leopardi!…)

(Trebuia să mai încerce. A mai încercat. Cu acelaşi rezultat. Dar a refuzat, demn, ca dialogurile să apară într-o foaie de pripas, un periodic nenorocit. Le cunoştea valoarea.

– Leopardi a ajuns să scrie, încă din prima tinereţe, atât de bine pentru că şi-a citit de mic (de prea mic), cu nesaţ (ruinându-şi sănătatea), clasicii, în original. A citit ca un nebun ani şi ani de zile, fiind, probabil, unul dintre cei mai mari cititori din istorie. A fost un desăvârşit clasicist, iar asta se vede peste tot în opera sa. Nobleţea clasică a dialogurilor lui Leopardi ţine şi ea de miracol. Merită să-mi procur o ediţie completă în italiană (Balaci citează două, cu aproximativ 3000 de pagini fiecare) din care să copiez zilnic o pagină şi să încerc să o traduc. Asta ca exerciţiu de stil. La fel în cazul unor Quevedo, Gracián, Cioran şi alţi câţiva, nu prea mulţi. Când o să am o viaţă ordonată chiar o să fac asta. Merită, zău aşa. Şi e cea mai potrivită formă de a-mi manifesta admiraţia infinită pentru aceşti scriitori. (Dacă aş putea, într-un viitor cât mai apropiat, să fac asta şi cu autori greci, latini, nemţi, englezi!…; pe planul acesta, al cărţilor, n-ar exista pentru mine fericire mai mare.)

(Liiceanu, într-un dialog cu Pleşu, spunea că ar mai avea nevoie de *două*, de *încă* două vieţi pentru a putea face tot ce ar mai avea de făcut. Am 27 de ani, dar îl înţeleg. La rigoare, nici zece nu-s de ajuns, depinde *ce* şi *cât* vrei să faci. În ce viaţă o să învăţ sanscrită, sau chiar rusă? Eliade a avut cumva două vieţi? Aşa pare. Nu doar el. Adevărul e că şi-a *făcut* două vieţi, smulgând una somnului şi destrămărilor, delăsărilor, risipirilor obişnuite.)

– vreau să pătrund, citindu-l, până în adâncul sufletului lui Leopardi;

– dacă viaţa de apoi există cu adevărat şi dacă acolo îl voi întâlni pe Leopardi (pe aproape trebuie să fie şi Platon, Plotin, Dante, Petrarca, Eminescu şi alţii), atunci moartea nu mă mai sperie.

Joi, 7 iunie

Lecturile ultimelor 5-6 zile. N-am bani pentru cărţi, prin urmare sunt nevoit să recitesc. Dar deloc plictisit, dimpotrivă.

Ion Ianoşi despre Dostoievski şi despre „ecourile“ lui la Nietzsche, Şestov (plus Rozanov, Berdiaev, Merejkovski), Gide, Camus, Th. Mann; şi despre Dostoievski / Tolstoi, în acelaşi volum (Teora, 2000, 528 pp., dar tipărită cu un corp de literă normal ar avea cam 700).

Dar şi, de data asta la prima lectură, *Opţiuni*, C.R., 1989. E o carte destul de ciudată, neunitară, cel mai aproape fiind de specia numită „memorii“. Aflu uimit că Ion Ianoşi e evreu vorbitor de maghiară care a învăţat bine româneşte destul de târziu. A *ales* limba română (vorbit şi scris) şi *cultura* română. Caz ieşit din comun. Cu atât mai preţioase sunt reuşitele, *numeroasele* reuşite ale lui Ion Ianoşi. Am mai spus: Ion Ianoşi e, *pentru mine*, unul dintre cei mai de seamă cărturari *români* în viaţă. Nu scriitor, critic, literat, estetician, filozof, exeget: *cărturar*. Spun asta fără să-i cunosc întreaga operă, dar am citit, recitit (şi uneori re-recitit) cărţile despre Tolstoi, Dostoievski, Dostoievski / Tolstoi, Hegel, Mann, Noica, solidele studii introductive la antologiile pe care le-a alcătuit din Kant şi Hegel, multe prefeţe, postfeţe etc., şi aceste *Opţiuni*. În care am regăsit şi exemplarul schimb de scrisori cu Liiceanu. Ion Ianoşi e, cred, cel mai echilibrat dintre autorii *Epistolarului*, el ştie să facă dreptate tuturor. Cărţi ca acest *Epistolar* lipsesc culturii române. Polemica e sarea şi piperul vieţii culturale, dar depinde *cine* şi *cum* polemizează. În *Epistolar*, oameni aflaţi pe poziţii

diferite îşi vorbesc deschis, se „ceartă“ în sensul bun, constructiv, se împacă, iar se ceartă, dar o fac *decent*. La noi, la noooi, de regulă, se înjură. Toată lumea înjură. Toată lumea înjură pe (aproape) toată lumea. E bâlci. E babilonie.

Noica şi Ion Ianoşi au fost pe poziţii diferite. Dar îi unea „prezenţa culturii *versus* absenţa ei“ (Ianoşi către Liiceanu). Ianoşi a scris până la urmă proiectata lui carte despre Noica. Aşa e bine, aşa e frumos.

(Am citit cartea lui Ianoşi despre Noica la Păltiniş, în urmă cu vreo două luni, în „vila lui Noica“; am ajuns acolo mulţumită lui Sorin Lavric; însă n-am apucat să o citesc în întregime; cartea îi aparţinea lui Cătălin Cioabă, cu dedicaţie de la I.I.)

Totdeauna e nevoie de un Ion Ianoşi, cu dreapta lui măsură, cu eliminarea asperităţilor, stridenţelor, exceselor, extremismelor, cu păstrarea căii de mijloc, a „dreptei mijlocii“ – după dorinţa lui Aristotel.

Leopardi şi uriaşul său „laborator“ sau „şantier“ pe care l-a numit *Zibaldone*. De luat aminte. („Caietele“ lui Eminescu; *Zibaldone* al lui Leonardo.) Cele aproape 1000 de scrisori extraordinare. (Nu mai ştiu câte sunt incluse în volumul pe care îl am, dar ce splendori ale genului!)

Una dintre „opţiuni“: „Îmi mărturisesc cu glas tare orgoliul. Să fie el nesăbuit? Nu cred. Şi iată de ce. Sunt o fire «clasică», şi în iluzii, şi în tenacităţi. Mă autoconstruiesc cu încăpăţânare, nu fiindcă m-aş socoti deosebit de important, ci fiindcă aş vrea să obţin cât pot obţine din ce mi-a fost dat să fiu şi să fac. Ţin să ajung până unde pot ajunge.“

Eu: n-am „stil“, dar încerc să-mi fabric unul. Adică nu încerc foarte serios, dar fac, totuşi, câte ceva, îmi place să citesc etc. Îl cunosc superficial pe Hegel, dar (vreau să) încerc să-l aprofundez. Ştiu infim despre Th.W. Adorno şi Max Horkheimer (aşa se scriu aceste nume?), dar o să mai învăţ. Abia dacă am auzit de Sénancour, dar într-o bună zi, nu foarte îndepărtată, o să-l citesc.

Mi-ar fi plăcut, mi-ar plăcea să am un bunic gen Ion Ianoşi, dar nu în ţara lui Ceauşescu…

Cred că e trecut binişor de miezul nopţii. E chiar 1:35. Mă opresc.

Marţi, 3 iulie, în zori

Am adormit, la miez de noapte, cu o carte în braţe. Două ore de somn adânc, de copil fericit, somn de care am parte destul de rar. Apoi, încet-încet, m-au împresurat iar cărţile, vreo şapte-opt, dar n-o să le pomenesc acum, nici pe autorii lor. Dimineaţa asta frumoasă şi liniştită nu trebuie irosită cu obsesiile mele obişnuite, de secretar cultural ratat sau de jalnic nihilist în concediu.

Doar ceva, foarte puţin: „Moare tânăr cel iubit de zei.“ Cred, acum, nu ştiu de ce, că zeii mă iubesc. Fără un motiv anume, dar mă iubesc. *Simt* că mă iubesc.

(Să fie doar o consecinţă a oboselii? Posibil.)

Vineri, 31 august

Nici acum, după aproape două luni, nu am cu adevărat poftă să scriu aici, dar trebuie, deoarece s-au adunat iar mai multe foi cu însemnări dezordonate. Sunt tot neaşezat (nu s-a ales încă nimic din proiectele mele, dar nu mi-am pierdut cu totul speranţa). Ca de obicei, o să notez mai ales despre lecturi. Datarea o fac acum şi e aproximativă. Lecturi haotice: le-am notat pe cele mai importante.

Iunie, după 7, când e penultima însemnare, până la jumătatea lui iulie:

Cristian Bădiliţă – *Pe viu despre Părinţii Bisericii*, convorbiri patristice, a treia sau a patra oară. Vorbeşte Andrei Pleşu: „A încerca să găseşti modele este legitim şi mai mult decât recomandabil. Căutarea, identificarea şi imitarea unui model constituie scenariul axial al oricărei formaţii spirituale. Incapacitatea de a admira, de a privi ascultător în sus, e cel mai grav handicap de care poate avea parte un tânăr“ (Humanitas, 2003, p. 30).

Mă bucur că nu sufăr deloc de un asemenea handicap, dimpotrivă. Am cumpărat două exemplare, la reducere – cinci lei! –, pentru Alin şi Victor.

Acelaşi Andrei Pleşu, aproape cu aceleaşi cuvinte, şi într-un dialog cu Robert Şerban: „… tinereţea este o vârstă a formaţiei, şi admiraţia nu este o simplă cădere pe spate în faţa unor valori mai mult sau mai puţin adevărate, ci un agent formativ. Admiraţia te modelează… Admiraţia este esenţială în tinereţe pentru că este un pedagog: te ajută să priveşti în afara ta, mai sus decât tine, cu simpatie şi cu dorinţa de a acoperi intervalul dintre tine şi locul pe care îl admiri. Fără această facultate te formezi cinic, sărac

sufleteşte şi lipsit de valori“ (Robert Şerban – *A cincea roată*, Humanitas, 2004, p. 144).

Excelenta carte a lui Vincent Buranelli despre Edgar Poe;

20 de poeţi latino-americani contemporani, Dacia, Cluj, 1983; din păcate nu mi-am făcut o mică antologie din această antologie; regret că nici măcar nu mi-am însemnat poemele care mi-au plăcut cel mai mult;

Reiau o bună parte din *D.D. Roşca în filozofia românească*, volum omagial, Dacia, Cluj, 1979. Tinerii Blaga şi D.D. Roşca la Braşov, Sibiu (teologie), Oradea, Viena. În vacanţe – la Sălištea Sibiului şi la Sebeş. (Micul Cioran era pe atunci la Răşinari.) Au fost colegi, au citit împreună, s-au plimbat prin pădure; la Oradea, iarna, citeau în pat, sub pături, alternativ, cu voce tare. Oare cum arătau, ce discutau? Păstrând proporţiile, mi-am amintit şi de tinerii „teologi“ Hegel, Schelling şi Hölderlin, colegi şi prieteni, la Tübingen, cu 125-130 de ani în urmă.

(Însemnările mele sunt – dar cum altfel? – mai puţin decât sumare; fiecare carte pomenită ar merita cel puţin două-trei pagini – dacă nu 20-30, cu citate ilustrative, note, adnotări, glose; numai un nou tânăr Patapievici ar fi în stare de aşa ceva; poate şi eu, dacă aş avea o viaţă ordonată, aş face mult mai mult.)

Joi, 6 septembrie

Alaltăieri am împlinit 28 de ani.

Cioran – *Eseuri*, C.R., 1988. Cum a putut să apară, totuşi, cartea asta în acel an? E singura pe care o am la îndemână aici, la Alba, o bună antologie din cărţile scrise în franceză, cu excepţia *Silogismelor amărăciunii*; constat că lipseşte – dar e firesc! – şi *Istorie şi utopie*;

Vianu – *Literatură universală şi literatură naţională*, E.S.P.L.A, 1956: *Oedip* şi *Hamlet*, Shakespeare, Cervantes, A. France, Tolstoi, Eminescu, Sadoveanu ş.a. Un excelent capitol despre… Anton Pann, pe care eu nu l-am citit deloc, dar îmi propun să o fac, stârnit de numeroasele fragmente citate de Vianu. Din ultimul capitol, cel care dă titlul volumului, un capitol exemplar, nesocotit în zilele noastre de marea majoritate a celor ce se ocupă de literatură: „Nu este şi nu va fi posibilă cercetarea în domeniul istoriei literare fără concentrarea asupra unui domeniu de specialitate. Dar

specializarea nu înseamnă îngustime şi, dacă i se poate cere cercetătorului circumscrierea riguroasă a problemelor sale, i se poate pretinde şi orizont. Marii maeştrii l-au avut totdeauna. Nu cred că poate fi prescris ca un ideal tipul mai vechi al filologului parcat într-o singură problemă şi a cărui acribie, a cărui exactitate şi minuţie lăudabilă s-au însoţit, nu o dată, cu îngustimea orizontului şi uneori a inimii sale.“ Da, *a inimii sale*.

Acelaşi lucru la Călinescu: de citit nu cărţi, ci *autori* şi, mai mult, de citit *literaturi*. Încă şi mai mult la Noica: de citit *culturi*.

(Amănunt important: sfaturile acestor mastodonţi sunt pentru cei care nu au o specialitate, iar eu nu am, şi nici nu vreau să am.)

Trebuie să am în permanenţă în minte aceste îndemnuri.

Încă ceva: importanţa decisivă, hotărâtoare a culturii filozofice pentru literaţi. Călinescu: „Un critic literar nefilozof e un orb!“ Din păcate sunt foarte mulţi orbi, de găsit mai ales printre profesori: orbi „instruind“ alţi orbi. Nu se poate face critică literară serioasă (istorie literară cu atât mai puţin) fără cultură filozofică. Fără literatură universală şi comparată, nici atât. Însă puţini sunt în stare să-şi formeze un asemenea orizont, deşi acest orizont e posibil. (E *bucurie*, de multe ori amară, ştiu prea bine.)

Fragmente din *Poemul naturii* al lui Lucreţiu, în traducerea lui D. Murăraşu, Minerva, B.P.T., 1981. E o carte care are toate şansele să-mi devină de căpătâi, poate (peste ani) în original. Îmi pare rău că în facultate, când i-am cercetat (superficial) pe atomişti şi pe Epicur, l-am neglijat pe Lucreţiu, deşi era în bibliografia alcătuită de domnul Colţescu.

Două masive antologii: *Literatura Umanismului şi Renaşterii* de Cornelia Comorovski, Albatros, Sinteze Lyceum, 1972, 3 volume: Italia, Franţa, Anglia, Spania ş.a. Excelentă selecţie de texte, lămuritor studiu introductiv (130 de pagini), substanţiale note bio-bibliografice;

Iluminismul, Albatros, Lyceum, 1971, antologie, studiu introductiv şi note de Romul Munteanu, de asemenea în 3 volume. Şi în acest caz e vorba de o treabă temeinic făcută de un foarte bun cunoscător al domeniului, o cunoştinţă mai veche (*Cultura europeană în epoca luminilor*, *Clasicism şi baroc…*, manuale, prefeţe ş.a.).

Din reviste (unele mai vechi, dar le pomenesc acum):

Superba conferinţă a lui Pleşu – „Despre inimă“, în *Orizont*, martie 2007. Îmi amintesc că nu am avut loc în sală, am fumat şi am povestit cu Claudiu M., Ch., Bogdan şi Provi, dar mi-am luat revanşa *citind* şi recitind conferinţa, reprodusă ulterior în revistă. (În mod neaşteptat, găsesc *Orizontul* şi aici, la Alba.)

Liiceanu – „Despre ură“, în *Orizont*, iulie 2007. Am ascultat conferinţa la Târgu Mureş, pe 19 aprilie. Aveam în geantă „ghidul de lecturi“, dar n-am îndrăznit să i-l dau…

Mihai Şora, în *Orizont*, noiembrie 2006: „A face faţă acestui timp a fost o preocupare sau, mai degrabă, o disponibilitate. E o adevărată tristeţe că lumea nu mai cunoaşte acel minimum de detaşare care să-i permită să facă faţă aglomerării extraordinare de sarcini care îi incumbă omului zilelor noastre, să treacă prin viaţă cu pas uşor, văzându-şi de treabă, dar nefiind acaparaţi de ea până la a-şi uita adevărata ţintă.“

(A se vedea şi fragmentul din *A cincea roată*, în dialog cu acelaşi Robert Şerban, pp. 239–242, dar acum renunţ, pentru că ar fi prea mult de citat, iar eu sunt în urmă cu însemnările.)

Tot din *Orizont*: „Omul bibliotecii poate fi un dulap cu rafturi sau un cuptor. Dacă e un dulap cu rafturi, e un erudit, îşi găseşte mereu informaţiile acolo. Dacă e un cuptor, toate lucrurile citite se topesc, ard. E tot un om care nu trăieşte în afara informaţiei. Prelucrează. Toată problema e a metabolizării. Ai metabolizat ce ai înghiţit, sau ai înghiţit fără a metaboliza?“

(Cred că eu sunt mai degrabă dulap cu rafturi, dar un dulap în care am aţâţat şi focul. Va urma un incendiu? Nu ştiu. Ştiu numai că, pentru a arde, e nevoie de combustibil…)

Mă bucur să regăsesc la Mihai Şora o observaţie pe care am făcut-o şi eu, în scris, dar mai ales oral (discutând cu Cosmin): scrisă limpede şi alert, fără imensa schelărie erudită, *Omul recent* ar fi fost o capodoperă. Patapievici are încă timp să-şi rescrie cartea, dar nu ştiu dacă o poate face *liber*, fără constrângerile referinţelor abundente şi chiar fără prea multe, subtile şi elaborate argumente. De fapt, cred că a făcut partea cea mai dificilă: ideile de acolo trebuie doar reluate, *limpezite* pe cel mult 200 de

pagini. Ar fi aşadar de parcurs drumul lui Liiceanu – de la teza erudită (abandonată) la *Despre limită*.

Din *Jurnalul* Marianei Şora, în acelaşi număr al revistei: „De ce încep un jurnal? Ştiu că e inutil să vreau să fixez clipele care ţipă în mine să fie păstrate, altfel decât cu memoria, atât de necredincioasă: ea părăseşte amintiri pentru altele mai noi şi mai stridente. Fixarea pe hârtie nu e însă o armă împotriva timpului. Noi nu avem arma împotriva timpului. Sau vreau să notez pentru alţii? Ce valoare pot avea pentru alţii clipele mele frumoase – pentru că frumoase sunt (ulterior, prin ce adaugă farmecul trecutului) *toate* clipele de trăire intensă, chiar şi cele de suferinţă, după cum locurile unde s-a petrecut *ceva* ne sunt dragi pentru că au fost părtaşe la trăirea acelui ceva, bun sau rău, dar preţios în amintire. Nu, nu scriu pentru alţii. Vreau să mă cunosc mai bine, să mă analizez, dacă nu mai lucid, căci nu se poate, dar mai constant şi mai programatic. Şi vreau să câştig exerciţiul exprimării. Pentru ce? Cine ştie.

Şi dincolo de toate vreau să păstrez, totuşi, împotriva imposibilului, să opun un răgaz timpului tiran. Inutilitatea nu e o piedică. Şi ştiu că nici cea mai mică frântură a unei singure impresii nu încape, într-adevăr, într-un caiet de două ori cât acesta“ (1938).

Nedreptăţesc aici alte materiale de prin reviste, dar asta e, mă grăbesc. Oricum, nu pot cita cât aş vrea; pentru aşa ceva e nevoie de câteva zeci de caiete anual. La extrem, un jurnal (mai ales unul de lecturi, dar şi *celălalt*) nu poate fi decât infinit, alcătuind de unul singur un soi de Bibliotecă Babel, adică un fel de text borgesian cu infinite ramificaţii; cam asta mi-aş dori cu adevărat să pot scrie – un text care să includă toate textele esenţiale pentru mine (care există în număr ce tinde asimptotic spre infinit), împreună cu nesfârşitele, complexele şi contradictoriile comentarii şi interpretări ale acestora…

Sâmbătă, 14 iulie

Am plecat cu Diana la Văliug, „cu stopul“. O ieşire venită chiar la momentul potrivit, odată cu fierbinţeala verii. Am citit acolo cartea Zoei Dumitrescu-Buşulenga despre Surorile Brontë, apoi mi-am propus, şi la sugestia Dianei, să nu mai citesc numic cât stăm la Văliug; m-am ţinut de

cuvânt, am reuşit performanţa asta, căci despre o performanţă e vorba: 10 zile fără cărţi.

O seară la festivalul de jazz de la Gărâna; pe Semenic şi la Poiana Beţâî; de dimineaţa până seara la baraj, apoi, după cină, o bere. Cam asta a fost.

Constat că am scris azi, aproape fără întrerupere, mai mult de patru ore. Mă opresc.

Vineri, 7 septembrie, 9:40

15–17 iunie, la Sibiu, cu Sergiu şi Ch., pentru concerte (din 16 şi cu Pitti). Am instalat cortul lui Sergiu în Dumbrava Sibiului. Cu adevărat m-au impresionat doar cei de la Within Temptation. Haggard nu au venit. Duminică – un drum la Păltiniş, cu maşina lui Bogdan, care se întorcea din Bacău (întâlnirea de 10 ani de la terminarea liceului). Da, începem să îmbătrânim (eu o să am întâlnirea asta anul viitor). În maşină l-am ascultat pe Andrei Pleşu vorbind despre Noica (una dintre scrisorile către Sorin Vieru, adică Sorel), de pe aşa-numitul „audiobook“, o găselniţă utilă a ultimilor ani. În Răşinari, la ieşire, drumul era blocat de vacile care se întorceau de la păşune.

Din 23 iulie, aproape două săptămâni (până pe 4 august) acasă, la Basarabasa, perioadă care a trecut foarte repede. Seara, după drumul prin căldură de la Văliug, o baie bună în Criş. Câteva meciuri de tenis (inclusiv cu Claudiu-Kentu, întors de la muncă din Italia, unde slăbise 24 de kg, muncind inclusiv duminica, mai puţin de Paşti), la coasă (puţin), băi în vale şi în Criş, bere la Brotuna (singur), cu Pitti pe dealuri şi prin păduri, cu Steluţa la păşune. După o pauză aşa de lungă, o imensă poftă de citit.

Am reluat, după 10 luni, *Jurnalul portughez şi alte scrieri* şi *Eseurile morale* ale lui Petru Creţia. Astea sunt lecturi sărbătoreşti, două dintre cărţile esenţiale pentru mine şi pentru cultura cărora le aparţin, cu toate că mai nimeni de la noi nu pare să recunoască acest lucru. Eliade e contestat de prea mulţi şi apreciat cum se cuvine (adică din perspectiva *întregii opere*, cum e normal şi cum îşi dorea el însuşi) de foarte puţini, iar Petru Creţia e pur şi simplu nesocotit (cu câteva excepţii), deşi a scris o carte care ar merita învăţată pe de rost aproape în întregime, o carte a unei extraordinare minţi şi a unui minunat suflet, o carte care n-ar fi fost posibilă fără atâtea şi

atâtea suferinţe, frustrări, deznădejdi, dezamăgiri şi deziluzii, dar nici fără firava încredere şi timida speranţă, fără mărunte dar esenţiale bucurii şi fără alunecoasa fericire. Nu ar fi fost, desigur, posibilă (am mai spus) nici fără enorma cultură a lui Petru Creţia, cultură asimilată cuminte, de-a lungul deceniilor, fără bătăi în piept şi fără recompense. Cultură asimilată temeinic, direct de la marile surse, dar filtrată de o sensibilitate aparte, unică în peisajul de la noi. Din păcate P.C. a reuşit să restituie culturii sale prea puţin din ce a „filtrat", o viaţă, din marea cultură europeană de la Homer la Kafka, Virginia Woolf şi Marguerite Yourcenar.

Cosmin. Discuţii pe marginea însemnărilor pe care mi le-a dat să le citesc, şi altele. Din păcate, problemele lui sunt prea multe şi prea adânci, iar ajutorul meu nu e, în aceste condiţii, decât nesemnificativ. Nici nu pot face mai mult, soluţia, dacă există una, trebuie să vină din altă parte…

Mi-a povestit despre scandalul de la catedra de filozofie din Timişoara. Ce specimene sunt şi pe-acolo! (Lista celor care nu sunt oameni de nimic ar fi mult mai lesne de făcut decât a celor care sunt; dar o las pe altă dată, sau poate pentru niciodată, că nu e bine să-mi pierd vremea cu fleacuri; *dar toate astea îmi întăresc convingerea că trebuie făcut ceva pentru adolescenţi şi tineri din afara sistemului de învăţământ.*)

Victor. Trebuie să începem fără întârziere (din toamna asta) ceea ce am plănuit de multă vreme: proiectul nostru grandios de lecturi şi „seminarii private".

În continuare, tot despre lecturi. Acestea au fost, în ultimele 30 de zile, aproape mulţumitoare, prin număr şi diversitate. Dar fără note (nu sunt destul de liniştit şi de ordonat pentru asta) şi, chiar aşa, sunt încă departe de a citi, constant, o carte pe zi. De altfel, am ajuns să cred că mi-e inaccesibilă performanţa asta. Sigur, sunt multe cărţi pe care, de-a lungul anilor, le-am citit sau recitit într-o singură zi, dar nu pot face asta constant. Poate e şi vina cărţilor care-mi ies în cale, dar nici eu nu le caut suficient. Nu ştiu, e complicat. Dacă-mi ordonez lecturile, mă simt constrâns şi nu-mi place, sau mă plictisesc. Dacă las totul la voia întâmplării, iar nu e bine, deoarece nu „aleg" optim de fiecare dată, e terci, e un talmeş-balmeş de speriat. („Cultura mea dezordonată şi de o periculoasă diversitate", vorba lui Eliade,

care a reuşit, totuşi, să se domine, să-şi domine lecturile, a reuşit să-şi facă timp şi pentru scris, a reuşit chiar *specializarea* – dar una foarte *vastă*!)

Câte cărţi se pot citi într-o viaţă de om? Citi şi reciti. Să zicem: 8623, din care 1237 citite de două ori, 429 citite de trei ori, 135 de patru ori, 64 de cinci ori, 18 de şase ori, 15 de şapte ori, 12 de opt ori, 5 de nouă ori, 3 de 12 ori. E puţin. E *foarte puţin.*

Mă rog, fiecare cu cât poate duce. Îmi amintesc vorba lui Virgil Ierunca: „Moartea e şi o problemă de bibliografie."

Mă resemnez: cu adevărat esenţiale pentru mine sunt doar câteva sute de cărţi, cel mult o mie şi ceva. Pe acestea sunt dator să le pătrund cu adevărat. Dacă reuşesc să fac asta (am şanse, fără îndoială), e bine.

Aşadar ordonarea lecturilor se impune, adică un *amestec* de ordonare şi relaxare.

„Pe cei pe care-i iubeşte, Dumnezeu îi fereşte de lecturi inutile", aşa am citit undeva (cred că în Baudelaire, care citează un autor obscur, în *Paradisuri artificiale*). În lumina acestor vorbe, cred că Dumnezeu mă iubeşte, ajutat, fireşte, de discernământul meu, atât cât e. Trebuie să citesc în continuare, liniştit, împăcat şi încrezător, dar având în acelaşi timp şi conştiinţa zădărniciei oricărei aspiraţii la totalitate şi a precarităţii oricărei bibliografii.

Am născocit un joc simpatic şi grav: cred că mi-aş putea petrece întreaga viaţă alcătuind bibliografii şi necitind nimic altceva în afară de titlurile respective. Iată: opera lui Aristotel – doar cea care s-a păstrat şi care, se spune, ar fi secundară ca importanţă celei pierdute – e vastă. Există foarte numeroase ediţii în foarte multe limbi. Exegeţii lui Aristotel au fost harnici. Există şi numeroşi exegeţi ai exegeţilor Stagyritului. S-au analizat cărţile lui Aristotel, capitole ale acestora, fragmente ale capitolelor, cuvinte (concepte!, ce deliciu!), litere şi virgule. S-a analizat dispunerea capitolelor (adică a „cărţilor") în cărţi (alfa, beta, gamma, sau cartea I, a II-a…), poziţia frazelor în capitole, s-a discutat despre interpolarea frauduloasă şi vicleană a unor fraze sau despre absenţa lor, despre prezenţa unor cuvinte şi virgule sau despre absenţa lor. (Cu Plotin e şi mai greu, din cauză că trebuie completat adesea textul, care e mai mult decât lacunar. Să vezi aici discuţii! De exemplu: oare ce cuvânt lipseşte în capitolul 57 din *Enneada* a XIII-a, paragraful 89, rândul 146? Urmează polemici în revistele de specialitate,

fiecare dintre autorităţile domeniului acceptând sau respingând o propunere oarecare şi argumentându-şi savant şi meticulos opţiunea, apoi urmează polemici asupra polemicilor, şi tot aşa. Da, Plotin e un autor imposibil: sau nu-l citeşti, sau, dacă începi să o faci, nu mai termini niciodată!)

Dar de unde am pornit în călătoria asta către infinit? Aaa, de la Aristotel! Aristotel e, fără dubiu, o prezenţă covârşitoare. Dar împreună cu Platon şi Plotin? Şi cu toţi marii filozofi. Despre fiecare apare zilnic – în lumea asta minusculă (o sferă de noroi) – dacă nu o carte, atunci o recenzie la o carte, sau măcar un studiu ori o informaţie capitală într-un cotidian de mare tiraj. Sau poate chiar o bibliografie masivă a contribuţiilor specialiştilor bulgari la mai buna cunoaştere a gânditorului respectiv.

Dar cultura nu se rezumă la filozofie, nuuu! Am văzut o bibliografie vastă despre Edgar Poe. Care, nu am nici o îndoială, sporeşte zilnic. Am mai răsfoit bibliografii despre mulţi alţii. Am citit o carte despre Poe care mi-a plăcut. Oare să mai caut şi altele, sau e destul?

Trec la istoria religiilor, a artelor. De exemplu: se fac diferite speculaţii asupra anumitor perioade mai puţin sau deloc cunoscute din viaţa lui Van Gogh. Şi speculaţii despre speculaţii, *ad infinitum*…

Gata. Constat că am deraiat şi mă opesc. Brusc. Oricum nu mai aveam la dispoziţie decât două pagini din caietul ăsta. Concluzia e însă clară, o concluzie borgesiană: trebuie să mă mulţumesc să fiu un cititor hedonist. Dar observ repede că nici asta nu-i o soluţie: cărţile care îmi plac sunt prea multe, mult prea multe.

De citit autorii care-mi sunt dragi şi aproape şi câte ceva, nu prea mult, despre ei şi opera lor. Pasiunea erudiţiei e bună numai în măsura în care ea rămâne *pasiune*, *joc*, *plăcere*, *bucurie*, dacă nu se transformă într-un exerciţiu sterp şi gol, într-o paradă vană de cunoştinţe.

Fireşte că nu mai am acum nici un chef să înşir aici nume de autori şi titluri de cărţi. M-am scârbit. Mai bine fac o baie caldă, că a venit toamna şi e frig.

Miercuri, 12 septembrie, 12:15

Vreme urâtă (plouă şi e frig), dar potrivită pentru însemnări.

Lecturile chiar sunt o mare problemă, prin cantitate şi diversitate. O problemă imposibil de rezolvat. Viaţa mea dezordonată nu mi-a permis şi

nu îmi permite să iau o decizie categorică în această privinţă. Dar ce decizie? Ordonarea lecturilor? Nu pot, nu acum. Am tot amânat o plănuită autoevaluare foarte serioasă şi nişte decizii ferme în urma acesteia. Acum nu pot spune decât că voi continua să citesc mai mult sau mai puţin la întâmplare, dar *mult*. Măcar trei-patru-cinci cărţi pe săptămână. Citesc, nu studiez. Deocamdată. Nu ştiu ce va aduce viitorul, cum aş putea? Dacă voi trăi, ştiu că voi ajunge, cu anii (şi, poate, citind ordonat, meticulos, cu note) să cunosc bine literaturile, filozofiile, religiile şi artele lumii. Esenţialul lor, se înţelege. Asta îmi place să fac, trăind. Nu numai asta, dar în primul rând asta. Şi voi face, orice-ar fi, cu oricâte piedici, poticneli, neîncrederi şi parţiale eşecuri.

Caietul 31
12 – 21 septembrie (27 noiembrie) 2007

Aceeaşi zi de miercuri, 12 septembrie, după un sfert de oră

În privinţa lecturilor, mă consolez cu câteva rânduri găsite ieri: „Spunea un filozof că lucrul important este să ştii nu ce trebuie să citeşti, ci ceea ce nu trebuie citit“ (Azorin – *Arta de a citi*, în *Eseişti spanioli*, Univers, 1982). Filozoful respectiv – Bacon? – ştia ce spune; ce nu trebuie să citesc ştiu şi eu, însă problema cea mare e că lista de cărţi ce trebuie citite sau recitite creşte săptămânal, zilnic chiar; dar să las destinul în pace, să nu-l mai bruiez cu văicărelile mele, ştie el ce face.

Merită să încep acest caiet cu următoarele: „Nu înţeleg mania scriitorilor de azi de a tipări jurnale intime. Jurnalul nu e un gen literar; nu spun că e un gen inferior, cu toate că denotă din capul locului un temperament minor, căci nu e vorba aici de o teorie a genurilor literare, ci de faptul că jurnalul nu e literatură, nu e artă, şi în asta constau inferioritatea şi superioritatea sa. Prima e pe plan estetic, al expresiei, a doua pe planul autenticităţii, al «omeniei».

Jurnalul, aşa cum se concepea înainte vreme, îşi avea valoarea întreagă; aşa cum se practică azi, nu e decât refugiul celor lipsiţi de talent pentru adevărata literatură. Înainte, cine făcea un jurnal îl făcea din motive de ordin personal, intim într-adevăr: control, autoobservare, păstrare a stărilor dincolo de memorie; toate acestea fie din simpla plăcere de a-şi scăpa trăirile din gheara timpului, fie cu un scop aş zice utilitarist foarte precis: pentru a servi desfăşurarea deplină a persoanei, prin acest instrument de autoanaliză susţinută, care la rândul ei e instrument al voinţei de a se forma, în sens goethean“ (Mariana Şora, Paris, 21.VII.1939, în numărul din iunie al *Orizontului*).

În sfârşit, lecturile ultimelor luni:

Cărţile şi noaptea, fascinantele conferinţe ale lui Borges, dublate de convorbirile cu Sábato şi, fireşte, „triplate“ de *Opere 3*, a 77-a oară. Am avut norocul să găsesc cartea (Junimea, 1988) la un anticariat de aici.

Semnalez şi excelentul studiu (în „Addenda“) al lui Ştefan Aug. Doinaş – *Gâlceava cărturarului cu lumea*.

Există, în întregul secol XX, vreun personaj mai fermecător decât magicianul argentinian? (Fermecător şi atunci când, uneori, e sumbru.) Trebuie să-mi procur cumva şi *Borges despre Borges*, cartea de la Dacia, pe care nu am mai avut-o în mână cam de multişor (să tot fie patru-cinci ani). Borges e un erudit graţios (nu pozează, nu face paradă), un diletant genial în metafizică, un dansator în bibliotecă, o bibliotecă ce i-a împrumutat numele – biblioteca *borgesiană*, numită şi Babel.

Câte ceva din Ovidiu – *Arta iubirii*, B.P.T., 1977. Aş vrea o viaţă tihnită, la ţară, citind asemenea cărţi, eventual şi în original. Cărţi ca asta nu se citesc pe fugă, după cum vinul vechi nu se bea ca berea: autorii mari (mai ales cei vechi) ar trebui citiţi pe îndelete, eventual sub un nuc sau sub un tei, ar trebui *savuraţi* cum se cuvine şi cum merită. Cred că mai pot face asta, nu sunt prins în *ritmul* drăcesc al mileniului nou început. Şi o să fac, o să mă mut definitiv la Basarabasa în cel mult doi ani, altfel nu se poate. Platon, Plotin, Seneca sau Marcus Aurelius, chiar Epicur, nu se citesc în grabă, în aşteptarea cinei, ştirilor de la ora cinci sau a meciului de fotbal transmis din Belarus. Cu Lao Zi în mână timpul *trebuie* să se oprească. *Foamea* lui Hamsun, *Tunelul* lui Sábato, chiar *Crimă şi pedeapsă* permit (chiar *pretind*) o lectură trepidantă, însă autorii vechi, de regulă, cer tihnă. Sigur, nu generalizez, dar e clar că există *ritmuri* ale lecturii, în funcţie de autori şi cărţi. Hesse e, dintre contemporani, autorul cel mai potrivit unui ritm molcom (mai ales de la a doua lectură în sus). Constat că iar am deviat, parcă era vorba de altceva.

Cu doar 20 de lei (mai puţin decât o carte nouă) *Yoga* lui Eliade, cea din 1936, în franceză. Cartea e bine tipărită (deşi pe hârtie cam proastă) şi e legată în coperţi negre; îi lipsesc, din păcate, primele pagini, cele de *avant-propos*. Emoţionat că am o carte pe care, la apariţie, au ţinut-o în mână şi M. Vulcănescu, Cioran, Noica, autorul ei sau mari savanţi occidentali. Obosit de atâta erudiţie şi savantlâc, nu am reuşit să o citesc în întregime, dar am comparat textul cu cel al tezei de doctorat *Psihologia meditaţiei indiene*, publicată la *Jurnalul literar* în 1992. La apariţie, dacă îmi amintesc bine, Cioran îi spunea (scria) lui Eliade că a dat cartea cea mai erudită a

culturii româneşti. Eliade chiar a făcut aici exces de zel: asta pentru a-i convinge (după cum mărturiseşte mai târziu, mult mai târziu) pe cei neîncrezători în calităţile sale de savant (un scriitor nu poate fi şi om de ştiinţă, nu?, cam aşa gândesc nevrednicii). Sigur că i-a convins prea puţin. Savantul Eliade mai avea mult de luptat până să ajungă să fie recunoscut. Compatrioţii lui nu au făcut-o niciodată cu adevărat, nici măcar după ’89, când era oricum prea târziu, mult prea târziu. Cultura română nu a ştiut niciodată să-l recunoască pe Eliade aşa cum merita. Cultura română nu-l merită pe Eliade. Ea nu are nici acum (şi poate nu va avea niciodată) o ediţie de *Opere complete*, voci ale acestei „culturi“ l-au înjurat pe Eliade, şi mă opresc, să nu mă enervez mai tare. Ceea ce e bun, la noi vine foarte greu, niciodată din plin (adică neciuntit), întotdeauna prea târziu, după nesfârşite tergiversări, sărind obstacole pe care românii şi le pun unii altora spre paguba generală. Acum chiar mă opresc. Dar cum să nu te enervezi când compatrioţii înjură, scuipă sau ignoră tot ce au mai bun? În doar câţiva ani ţara asta şi-a asasinat viitorul pe cel puţin o sută de ani. Da, pe o sută de ani, căci refacerea a ceea ce s-a distrus va mai dura încă foarte mult timp. (Vai, unde am ajuns plecând de la *Yoga*!)

Joi, 13 septembrie

Recitesc, în fugă, Sokrateion; Vincent Van Gogh de Pierre Leprohon, Meridiane, 1973, găsită la anticariat. Sunt destul de mândru că am deprins meşteşugul de a-mi alege, aproape de fiecare dată, cărţile cele mai potrivite, după numai câteva minute în care le frunzăresc. De data asta argumentul decisiv a fost superba prefaţă a foarte tânărului, pe atunci, Andrei Pleşu (avea 24 sau 25 de ani). Sigur, şi cartea-i excelentă. Vincent e, desigur, pictorul cel mai apropiat şi cel mai drag sufletului meu. L-am descoperit treptat, mijlocitorul esenţial al acestei descoperiri fiind nu vreun important critic sau istoric al artei, ci Ernesto Sábato, chiar el. Au fost suficiente pentru asta numai câteva rânduri şi câteva aluzii (Nacho e „copilul lui van Gogh, cel cu urechea tăiată“).

Ca de obicei, nu pot rezuma mulţumitor nimic din impresiile mele, unele atât de puternice, încât mi-am stăpânit cu greu tremurul sau lacrimile. Dar mă ajută Andrei Pleşu: „…omul acesta care a trăit ca un disperat a reuşit să picteze ca un înţelept… Privind un tablou de Van Gogh, nu tragedia lui ne

marchează, ci o liniştită forţă, care ştie să-şi aservească tragedia. A trebuit, aşadar, ca viaţa lui Van Gogh să fie o lungă *agonie*, pentru ca pictura sa să dobândească farmecul unei grandioase *feerii*. Am simplifica însă prea mult lucrurile dacă am susţine că nici o urmă de agonie nu se simte în feeria câte unei pânze. Se poate uşor observa că, dacă *culorile* şi *compoziţia* sunt la Van Gogh iluminate de o adâncă muzică, *tuşa* sa rămâne mereu spasmodică, biciuitoare, asemenea unei cadenţe prea severe, care exaltă melodia unui dans."

„…cafeneaua aceasta, impunându-şi lumina în întunericul străzii. Folosindu-se de numai câteva culori, ea ştie să ne apropie de acest adevăr care, în scris, va fi părând retoric: viaţa noastră nu e decât un moment de înflăcărare, cu o mare umbră de jur-împrejur şi cu fastul rece al stelelor deasupra."

Cum reuşeşte un om să-şi pună sufletul pe pânză? Cred că lui Van Gogh i-a reuşit cel mai bine acest miracol. Cum reuşesc marii scriitori să-şi pună sufletul în cuvinte? Cum poate sufletul să se preschimbe în sunete, în piatră sau în dans? Cum e posibilă Arta? Miracol, mister…

Pe foi am doar titlurile cărţilor. Pe de o parte mă grăbesc să închei, pe de alta sunt necăjit că nu am răgaz să stărui. Despre orice carte bună se poate scrie o altă carte, sau mai multe Cum să ajung la un echilibru?.

„Căci nu pot să descriu Paradisul culturii; doar accesul la el" (Noica, *Jurnal de idei*, Humanitas, 1991, p. 200).

Vineri, 14 septembrie, 14:55

Descoperirea bibliotecii Facultăţii de Teologie (plănuiesc să fac un masterat aici), în urmă cu aproximativ o lună. La început am fost entuziasmat, dar acum m-am obişnuit cu ideea că am la îndemână o bună bibliotecă, unde mi se permite accesul la rafturi şi la sala de lectură etc. Va mai fi vorba despre biblioteca asta. În prima zi am răsfoit multe cărţi în germană, engleză şi italiană şi mi-am dat seama că, după o perioadă nu foarte lungă de studiu serios, aş putea să citesc mulţumitor „ştiinţă" (adică nu literatură sau filozofie) în aceste limbi, mai ales în italiană. O istorie a filozofiei în germană mi s-a părut oarecum accesibilă, deşi nu cunosc limba germană, cunosc doar esenţialul teminologiei filozofice, însă un neamţ nu

poate spune despre Platon decât ceea ce ştiu deja şi eu. Îmi dau seama, cu amărăciune, că având la dispoziţie de la 16-17 ani o bună bibliotecă în limbi străine, aş fi putut deveni, cu destulă uşurinţă, poliglot. Era nevoie, desigur, şi de o viaţă mai ordonată, mult mai ordonată. Dar asta e, n-a fost să fie, însă câte ceva mai pot încă recupera, dar efortul e mult mai mare şi, oricum, nu-i acelaşi lucru să cunoşti câteva limbi străine la 20 de ani, la 30 sau la 40. Dar, îmi spun, cu puţin noroc şi cu multă muncă aş putea, în vreo doi ani (aşadar chiar la 30), să citesc în original cărţi savante scrise de englezi sau americani, de nemţi, italieni sau spanioli. Poate, mai târziu, şi literatură şi filozofie. Ar trebui editate cât mai multe antologii bilingve cu texte esenţiale în principalele limbi. Ediţiile bilingve din italieni care au început să apară la Humanitas sunt excelente, dar cred că o antologie de texte alese din marii autori italieni, eventual în mai multe volume, ar fi şi mai utilă pentru exersarea limbii. Mă gândesc de mulţi ani la asemenea antologii, dar nu sunt vrednic să fac una nici măcar cu texte franţuzeşti. Dar, repet, ele ar fi foarte utile, şi ar conţine doar texte fundamentale. Astfel, cu câteva volume, s-ar putea învăţa o limbă, pe texte clasice. Manualele sunt bune şi necesare, dar au darul de a plictisi. Însă cu texte esenţiale nu m-aş plictisi niciodată. Învăţarea limbii respective ar veni, în felul ăsta, aproape de la sine.

Dar să mă opresc: obsesiile astea ale mele vin din nesfârşite complexe şi frustrări. Nu palavre despre „cum ar trebui“, ci muncă!

Luni, 17 septembrie, 9:30

Nu-ş’ ce dracu se întâmplă, dar oricât aş scrie, încă rămâne de scris. Nu că scriu foarte mult, dar un jurnal are, totuşi, limite, nu poate fi infinit. Uneori, pe măsură ce scriu, se adună şi mai mult. Asta înseamnă, am impresia, că sunt un bun cititor. Scriu o pagină aici, scriu cinci, dar în aceeaşi zi mai apar pe foi câteva însemnări, pe care ulterior le dezvolt aici, timp în care „apar“ pe foi alte note, şi tot aşa. E ca un blând blestem; mă simt un fel de Sisif printre cărţi, unele mâzgăleli de pe foile din faţa mea sunt deja mai vechi de o lună. Deduc din asta că nu-s ordonat, nu citesc şi nu scriu ordonat. Dar, cum spuneam, oricât aş scrie, încă mai rămâne, apare în ultimul moment ceva. Atunci mă resemnez şi închid caietul, iar în zilele următoare notele se înmulţesc, se ramifică, se amplifică, se extind. Nu fac faţă. (Mai ales că, în

perioada asta, am multe altele pe cap: masteratul în teologie, noul apartament – geamuri termopan, instalatori, zugrav, maşină, ş.a. Voi scrie cu altă ocazie despre toate astea, dar fapt e că-mi răpesc timpul şi neuronii.)

De la bibliotecă:

Lucia Dumitrescu Codreanu – *La moartea lui Zarathustra nu plânge nimeni*, Univers, 1981, col. Eseuri. Nu ştiu, şi nici din carte nu am aflat nimic despre autoare, decât indirect, prin ceea ce scrie despre alţii. Frazele – nu paginile, „de epocă“, adică începutul anilor ’80 – nu sunt tocmai puţine, dar cartea nu pierde prea mult din cauza lor. Se simte că e scrisă cu nerv, cu pasiune, analizele sunt „lirice“. S-ar putea face oricând o antologie de fraze memorabile din eseurile despre Pascal, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Bergson, Unamuno, Marcel şi Heidegger. Faptul că autoarea a scris despre *aceşti autori* şi nu despre alţii e în sine grăitor, dincolo de faptul că a făcut-o foarte bine, mai ales ţinând cont şi de perioada în care a scris. Cred că e vorba de una dintre cele mai reuşite cărţi de exegeză filozofică din perioada comunistă. Pasiunea autoarei pentru autorii abordaţi se simte pe fiecare pagină, şi asta e mult. Nimic fără pasiune. (Mă mir că volumul a putut să apară atunci, în 1981, că a trecut de cenzură. Nu ştiu ce s-a ales de autoare, dar cartea era mai mult decât promiţătoare. A mai scris altele?)

În sfârşit, l-am găsit pe Vasile Pârvan: *Scrieri*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981. Am citit şi recitit, tulburat, dialogul *Anaxandros*, inclus în *Idei şi forme istorice*, iar *Memoriale* este, nici vorbă, una dintre marile cărţi ale culturii române, cultură care nici în acest caz nu ştie să-şi recunoască după merit capodoperele. N-am auzit, în şcoală, absolut nimic despre Pârvan, nimeni nu ne-a îndemnat să-l citim, nici nu s-a reeditat (doar trei ediţii într-un secol, ceea ce pentru un clasic e stigător la cer!; atâta merită Vasile Pârvan?). Aşadar, literatura română din şcoli nu a aflat încă de unul dintre marii ei scriitori: *Anaxandros* şi numeroase pagini din *Memoriale* ar trebui studiate în toate liceele şi propuse ca teme pentru bacalaureat. Dar literatura îl refuză pe Pârvan pe motiv că e istoric, iar istoria pe motiv că e poet.

Sunt nevrednic să scriu despre Vasile Pârvan, însă paginile lui au fost o imensă bucurie pentru mine şi în acelaşi timp mi-au provocat o copleşitoare

tristeţe. Îmi propun să-l reiau periodic şi, eventual, să încerc să scriu pe larg despre impresiile, profunde, din timpul lecturii. Am făcut acum, cam târziu, o descoperire esenţială.

(Oare când o să reuşesc să scriu o pagină care, vorba lui Borges, să fie mai mult decât o simplă ciornă? Borges spune asta în *Despre eroi şi morminte* al lui Sábato, aşadar o spune personajul Borges al lui Sábato, nu adevăratul Borges, care, în orice caz, gândea cam acelaşi lucru.)

Nu-mi place şi nu pot utiliza în nici un fel lucrarea colectivă *Religiile lumii* coordonată de Jean Delumeau şi tradusă la Humanitas, iar cursurile ample de istoria religiilor ale lui Emil Jurcan sunt pe jumătate folositoare, un sfert cam stupide, un sfert jalnice. E mult material, dar de prea multe ori prost asimilat şi rău sistematizat; enunţuri şcolăreşti, uneori ridicole. Nu stau acum să dau exemple, deşi mi-ar fi foarte uşor. Cel mai jenant capitol e cel despre Yoga (asta în ţara lui Eliade!), dar şi altele, în limba lui Eliade. E ruşinos.

Noaptea târziu, aproape ora două

Cam pe la aceeaşi oră, cu aproape o lună în urmă, nu m-am putut stăpâni să mă gândesc (a câta oară?) la soarta culturii (şi nu numai) române prin veacuri (nu prea multe, e adevărat, doar trei). Am pornit de la cartea lui Ion Ianoşi – *O istorie a filozofiei româneşti, în relaţia ei cu literatura*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996. Nici I.I. nu şi-a amintit de Pârvan, deşi acesta merita în mult mai mare măsură decât alţii un capitol…

Telegrafic:

Erudiţi morţi tineri: Cantemir, Eminescu, Hasdeu (nu a murit chiar tânăr, dar a murit, odată cu Iulia, creativitatea lui), Pârvan, Culianu. V. Conta – la fel. Prea devreme s-au stins şi Călinescu, Vianu, Nae Ionescu, Blaga (şi, în afară de Nae, sub comunism, adică după ce au fost serios abătuţi de la traseul lor firesc). Cultura română nu s-a grăbit să-i cinstească cu ediţii de Opere complete: Cantemir a aşteptat 300 de ani, şi încă aşteaptă, pentru că ediţia nu a fost, din câte ştiu, încheiată. Eminescu a aşteptat 100 de ani.

Cu viaţa lui cumpătată, aproape ascetică, Iorga ar mai fi putut crea încă cel puţin 10 ani, deşi el chiar a dat suficient – 1300 de lucrări! fiind „omul care a scris cel mai mult din lume“, cum zice Eliade. Aşa trebuia să moară Nicolae Iorga? Asasinat a sfârşit şi Culianu, după o jumătate de secol, dar

de data asta e vorba de un tânăr, un tânăr şi uluitor savant în curs de afirmare pe plan mondial.

Eliade a fost mai norocos, dar nu a apucat să vadă publicate *Romanul adolescentului miop*, lucrarea de licenţă – *Contribuţii la filozofia Renaşterii*, cea de doctorat – *Psihologia meditaţiei indiene*, publicistica de tinereţe în volume, *Enciclopedia religiilor*, al cărei coordonator a fost. Nu a apucat să termine *Istoria…*, să o comprime într-un volum (acel „roman despre istoria religiilor“), *Memoriile*, să mai facă o amplă selecţie din jurnal, să scrie împreună cu I.P.C. *Dicţionarul*, să producă acea mult visată carte *personală* despre sacru. Şi, poate, să mai scrie câteva nuvele.

Cei din puşcării: Vulcănescu, Grigore Popa şi atâţia alţii, atâţia alţii, cei mai buni oameni ai acestei ţări. Au rămas lichelele, proştii şi laşii.

O Românie normală: Eliade în ţară, la cârma unui Institut de Orientalistică. Profesori încă vreo 10-15-20 de ani: P.P. Negulescu, Mircea Florian, Blaga, dar şi Nae Ionescu. Şi Călinescu, Vianu, chiar Iorga. Vulcănescu. Pârvan activ încă vreo 30 de ani! Ce universitate, ce universităţi am fi avut în anii ’50 într-o ţară liberă! Ar fi urmat Eliade, Noica, Grigore Popa, Alexandru Dragomir ş.a. Orientalişti formaţi, normal, la şcoala lui Eliade: Sergiu Al-George, C. Poghirc, Arion Roşu, Walter Fotescu, Radu Bercea şi alţii. Acum, firele rupte brutal se refac greu (un scurtcircuit de o jumătate de veac) şi nu va fi niciodată cum ar fi putut fi! România ar fi fost cu totul altceva decât a fost şi este, radical diferită din toate punctele de vedere. Mutilarea e ireparabilă. Ireparabilă!

Eminescu ar fi putut deveni şi un fel de Max Müller / Paul Deussen, cu puterea lui de muncă. Ar fi tradus din Kant, Schopenhauer, orientali. Şi literatură (după planul lui Heliade-Rădulescu), şi-ar fi publicat prelegerile de istoria filozofiei pe la una mie opt sute nouăzeci şi ceva. Ar fi scris drame, romane, memorii, şi ar fi dat un sistem filozofic. Un soi de Goethe profesor-filozof. I-ar fi învăţat şi pe alţii să înveţe. Ar fi văzut Unirea.

Sau măcar: Noica şi Eliade trăind încă vreo 10 ani, Culianu şi acum, în 2007 (ar avea doar 57 de ani). În ţară după 1990 – Eliade, Cioran, Ionesco şi Culianu. Aici, i-ar aştepta Noica, a cărui „nebunie“ ar fi putut prinde cheag („cei 22“, „cecul în alb“, „utopia Floreşti“ – Liiceanu).

Într-o ţară *normală* (nu-s prea multe, dar ăsta nu-i motiv de resemnare), Pleşu, Patapievici şi alţii ar fi devenit, poate, intelectuali de talie mondială. Îmi imaginez un Patapievici studiind *la universitate şi filozofia* (nu doar fizica şi nu doar pe cont propriu, într-o ţară antifilozofică), cu burse de la 19 ani, la Paris, Oxford, Heidelberg şi Roma, publicând de la 22-23 de ani etc.

În mare cam la astfel de lucruri m-am gândit în noaptea aceea fierbinte de august (prin 20 ale lunii). Şi mi-am notat, foarte dezordonat, câteva dintre acele gânduri. Acum le-am sistematizat (cât de cât) şi le-am dezvoltat (cât de cât). E târziu. Concluzia e aceeaşi, un amestec de ciudă, frustrare, tristeţe, descumpănire şi resemnare. N-a fost să fie. O concluzie obişnuită pentru acest neam de ne-norociţi. Nenorocul mi-a fost Zeu, zice Rimbaud. Da, nenorocul *ne-a* fost zeu. Ni l-am făcut şi singuri de multe ori, adică aproape de fiecare dată. Mutilarea ţării şi implicit a culturii ei (care se anunţa extraordinară) m-a mutilat, fireşte, şi pe mine. Aş fi putut, *am* fi putut fi ALTCEVA, infinit mai sănătoşi, mai buni, mai inteligenţi, mai bogaţi. Dar N-A FOST SĂ FIE…

Marţi, 18 septembrie, 13:50

24 august, spre casă. M-am oprit la Brotuna, la o bere, apoi am făcut o baie în Criş. Noaptea, din nou: era foarte cald, senin, o lună uriaşă, superbă. Nu pot descrie liniştea aceea, feeria, sentimentul de libertate absolută, imensa bucurie. Singur, gol, am înotat şi am stat întins pe nisip, fericit, în armonie cu întregul Univers. Nu-mi mai doream nimic, în afară de oprirea Clipei.

Sâmbătă, ziua, s-a scăldat şi Pitti, cu colacul; am fost şi noaptea, împreună, dar am făcut baie numai eu. Aceeaşi linişte, aceeaşi lună, o bucurie şi mai mare, pentru că aveam cu cine să o împărtăşesc. Apoi, până după ora unu, am stat întinşi pe iarbă, pe Dealul Crucii, privind luna şi stele. Cum aş putea păstra acele momente? Cu o noapte în urmă, ceva mai devreme, mă întorceam acasă agale, cu tricoul pe umăr, flueirând sau cântând în gura mare, că prea era netulburată liniştea marginii aceleia de sat. Cum să evoc mai pe larg aceste nopţi? Nu am, din păcate, harul necesar. Dar ceva din bucuria aceea nesfârşită rămâne, şi mă pot hrăni din ea vreme îndelungată, în aşteptarea alteia…

Oraşul e dezumanizant. Trebuie să mă mut definitiv la Basarabasa (şi la Văliug, în cel mult doi ani). Să dau dracului colcăiala dezgustătoare din oraşele mileniului trei, cu agitaţia şi zgomotele lor permanente, cu *susur de picamer*, cu maşinile astea infernale, cu televizoare, calculatoare şi telefoane mobile, cu viermuiala scârboasă şi zadarnică, şi cu toate celelalte (lista ar putea continua oricât). Trebuie să mă sustrag cu orice preţ angrenajului diabolic al acestei lumi tehnolatre şi alunecoase, în care orice dimineaţă înseamnă doar un nou start într-o nouă cursă după veninoase nimicuri, o lume babilonizată şi apocaliptică (nu altfel apare ea în momentele de maximă luciditate). E o lume vidată de „substanţă“. Această substanţă, câtă mai e, alunecă printre degete ca peştii, nu poate fi nicicum prinsă şi pătrată. Doar în afara oraşelor mai pot aspira la un *înţeles*, la un *sens* mai puţin diluat al lumii. N-am mai fost acasă de atunci, şi se simte asta…

În două dimineţi, cu Steluţa pe la Criş (iarba e grasă, Luţi e mulţumită), am recitit *Elogiul nebuniei*. Erasmus şi-a vărsat torenţial fierea adunată prin ani în numai câteva zile. Câteva zile de graţie, vreo patru, i-au fost suficiente olandezului, „marele umanist“, pentru a-şi acoperi de flegmă propria specie. Asta e o cărticică admirabilă din toate punctele de vedere: stil, idei, umor mai mult sau mai puţin negru, batjocură memorabilă, ironie acidă, cinism bine temperat etc. Cam asta ne-a dat „umanistul“ din Rotterdam… (Erasmus a fost, desigur, şi *umanist*, un adevărat savant erudit. Dar o scufundare în abisurile abjecţiei omeneşti e întotdeauna şi purificatoare.)

Să scriu o carte pentru adolescenţi, despre tinerii Eliade, Noica şi Cioran.

Imposibila totalitate (chiar citind o carte pe zi). Literatură, filozofie, religii şi altele. Cum să împac atâtea enorme bibliografii?

De la bibliotecă, Patapievici – *Politice*, ediţia din ’96. Extraordinara pagină din scrisoarea către Paleologu în care toţi se pişă pe noi. Se potriveşte cu propria mea viziune asupra istoriei românilor. Da, aşa a fost, chiar aşa. Da, o inimă ca un cur. Turcii încrucişându-şi, o vreme, „jetul“ cu ruşii. Da, aşa a fost. Acum, la fel ca în alte dăţi, pentru că nu se pişă alţii pe

noi, ne pişăm noi pe noi, adică ne pişăm pe noi. Istoria unui popor (aproape) înecat în urină sau glorioasa istorie a neamului românesc…

Patapievici încercând, fără succes, să-l întâlnească pe Alexandru Paleologu, „excelenţa sa“, ditamai ambasadorul la Paris. Ambasadorul „golanilor“, desigur. Ce popor de canalii! Acum, eu nu reuşesc să-l întâlnesc pe Patapievici, deşi aştept deja un semn de vreo două luni. Ştiu, n-are vreme. Ţara asta în care până şi secretarele le pun beţe în roate celor cu bune intenţii, care vor să facă ceva şi printre care, întâmplător, mă număr în acest moment…

Şi *Discernământul modernizării*. *Şapte conferinţe despre situaţia de fapt*. Am asistat la vreo două dintre aceste conferinţe şi le cunosc din *Orizont*.

Patapievici e mare maestru al argumentelor, care sunt, de regulă, complexe şi complicate, nu prea uşor de urmărit, devenind adesea obositoare, din cauza arborescenţei (inutilă uneori). Patapievici poate scrie mai mult şi mai bine decât a făcut-o (sau nu a făcut-o) în ultimii 10 ani, dar, din păcate, se pare că nu mai e la fel de harnic ca în acei „ani de studiu susţinut“, sau nu mai are timp.

Mi-ar plăcea să cercetez serios, vreo două-trei luni, manuscrisele tânărului Patapievici şi să scriu o cărţulie despre acesta. Oare se poate?

Am găsit, bucuros, şi *Încercare în politropia omului şi a culturii* de Liiceanu, C.R., 1981. Prima piesă a volumului – *Filozofia, o ştiinţă?* – îi aparţine tânărului Liiceanu (e din 1967, la 25 de ani), un text într-adevăr dens, saturat de idei. Ştia Noica de ce îl „creditează“ pe Liiceanu (chestia cu „sunetul secund“ din *Jurnalul de la Păltiniş*. „Îi cer să-mi explice de ce mă creditează. « – N-ajunge să cânţi corect la un instrument. Trebuie să-i scoţi sunetul secund. Mi-aduc aminte de primele pagini din *Nostos*-ul tău, când mi le-ai adus, în ’68. Acolo am simţit mai întâi sunetul secund»“). Din acelaşi an e şi textul despre Unamuno, foarte bun şi el pentru un tânăr de 25 de ani. Din cartea asta cunoşteam doar paginile despre Kierkegaard, xeroxate din *Secolul 20*, în facultate. Discuţiile despre simbol m-au cam plictisit şi nu am citit paginile respective în întregime. Text excelent despre David Armeanul, pe care tânărul Liiceanu l-a şi tradus. Fraze fericite sunt de găsit peste tot în carte dar, din lene, nu le-am scos.

Miercuri, 19 septembrie, 11:35

Mircea Eliade – prizonierul istoriei de Florin Ţurcanu. Cred că titlul e potrivit numai pe jumătate: Eliade a reuşit şi să evadeze, temporar, din istorie, prin creaţie. Cartea a apărut, la noi, anul trecut şi, răsfoind-o prin librării, nu prea găseam lucruri pe care să nu le ştiu. Dar, citind-o acum în întregime, mi-am dat seama că mă înşelasem. Cartea e în primul rând utilă, prin buna sistematizare a unui material destul de întins. Citatele, mai ales din Memorii, ocupă mult spaţiu, dar sunt bine alese. M-am lămurit acum pe deplin în legătură cu legionarismul lui Eliade. Nebunia tinerilor Eliade, Noica, Cioran ş.a. nu poate fi scuzată, nici trecută cu vederea, nici justificată: e (aproape) de neînţeles. Dar mai trebuie oare spus că greţoasele lor texte din anii ’30 nu le epuizează opera? Ele fac parte din opera lor, nu trebuie omise sau „cosmetizate“, dar sunt doar o mică, o infimă parte a ei. Politica e curvă.

Sigur, prefer *Memoriile*, jurnalele, corespondenţa, *Încercarea labirintului*, în întregime, unei biografii oricât de bune: Eliade a avut grijă, din fericire, să-şi prezinte singur viaţa (şi opera) pe larg. Asta nu înseamnă că Florin Ţurcanu a făcut o treabă inutilă. Dimpotrivă, cărţoiul lui e absolut necesar şi, pe alocuri, admirabil. Spun doar că orice biografie trebuie însoţită de o lectură aprofundată a operei, altfel te mulţumeşti cu cojile şi ratezi miezul. Ce biografie a lui Eliade ar putea înlocui *Memoriile* sau atâtea şi atâtea pagini din corespondenţă, jurnale, sau din opera propriu-zisă.

Borges, ironic, după lectura unei voluminoase biografii a lui Poe: acesta, *fascinat* (de căutat citatul exact) de frecventele schimbări de domiciliu, abia dacă mai găseşte puţin timp pentru elaborata cosmogonie din *Eureka*. 7 decembrie. Am găsit acum, după aproape 3 luni, întâmplător, citatul exact: „Nimeni nu se mărgineşte la a scrie biografia literară a unui scriitor, biografia militară a unui soldat; toţi preferă biografia genealogică, biografia economică, biografia psihanalitică, biografia chirurgicală, biografia tipografică. Şapte sute de pagini *in-octavo* descriu *o anumită* viaţă a lui Poe; autorul, fascinat de frecventele schimbări de domiciliu, abia dacă mai reuşeşte să facă o paranteză pentru Maelström şi pentru cosmogonia din *Eureka*“, în *Opere*, 3, p. 271.

Eliade a fost un om din carne şi oase, a iubit, a suferit, a fost sărac vreme îndelungată, a iubit chiar două femei deodată (şi în acelaşi timp scria *Maitreyi*), a fost la bordel, a încercat să fie ascet, şi câte şi mai câte, dar a şi scris paginile din *Oceanografie* şi *Yoga*, *Şantier* şi *Şamanismul*, *Gaudeamus* şi *Tratatul…*, *Isabel…*, *Mitul eternei reîntoarceri*, *Şarpele*, *Salazar…*, *Făurari şi alchimişti*, şi toate celelalte. *Acelaşi* Eliade e în toate astea. Greu de crezut, greu de înţeles, dar e chiar aşa. Emit banalităţi?!

Mi-e dor de un roman bun. (Dar să-l *citesc*, nu să-l recitesc.)

Citesc, şi scriu câte ceva despre cărţile pe care le citesc *ca şi când eu le-aş citi primul*. Dar cred că e bine aşa. Trebuie să emit în continuare banalităţi evidente, cu seninătate, dacă acestea exprimă cu adevărat întâlnirea mea cu cărţile respective. Părerile altora nu mă interesează decât în măsura în care coincid cu ale mele.

Târziu în noapte (două fix).

Într-o noapte ca asta, Diana, după ce a fost la baie, m-a „vizitat“ şi pe mine. Eram pe pat, înconjurat de cărţi. Cred că era şi mai târziu ca acuma, se apropiau zorile. „— M-ai lasă-le dracului şi hai culcă-te!“ Să le las? Aş vrea şi eu să le pot lăsa, măcar o vreme, dar nu m-ar lăsa ele pe mine. Simt că necesitatea asta e, într-un fel inexplicabil, reciprocă: nu numai eu am nevoie de cărţi, ci şi ele de mine, altfel ar zăcea, stinghere şi inutile, în anticariate, librării şi biblioteci. Necesitatea devine „fatalitate“, *destin*.

Mici şi deloc maliţioase satisfacţii pentru că i-am „prins“ pe Liiceanu şi Patapievici cu mărunte inexactităţi. Nu mă bucură greşelile lor (neînsemnate, de altfel), ci faptul că mi-am dat seama de ele cu toate că, la o lectură obişnuită, nu sar în ochi. „În loc de prefaţă“ la *Jurnalul de la Păltiniş*: contrar celor spuse de L., în tinereţe Noica *nu* a tradus din Aristotel (nu-l aprecia prea mult pe vremea aceea), nici din greacă, în general, nu a tradus atunci, foarte probabil şi din cauza faptului că nu o stăpânea prea bine. (Poate în *Isvoare de filozofie*?)

„Academia e şcoala lui Platon, Lyceul e al lui Aristotel. Filozofie de tip înalt de o parte, filozofie de gimnaziu de cealaltă. Istoria e dreaptă.“ Citat din memorie, dar nu mai stau să caut acum litera lui exactă.

Sau: „Aici zace un om care nu l-a iubit pe Aristotel“, cum povesteşte Noica la bătrâneţe că dorea în tinereţe să i se scrie pe piatra de mormânt.

Din ceilalţi filozofi pomeniţi Noica a tradus, dar nu cred că se poate vorbi de o „puzderie de traduceri“: doar din Descartes a tradus mult. (De văzut, exact, şi celelalte traduceri, cu editură, an de apariţie, număr de pagini.) Din Aristotel, Noica a tradus mult mai târziu, poate şi „grefându-şi“ interesul (real) pentru Aristotel pe „norma“ de la locul de muncă: Noica era atunci cercetător la Centrul de Logică al Academiei.

De asemenea despre traduceri, două pagini mai departe. Ce s-a tradus, sub comunism, din Plotin, Berkeley şi Schelling? Poate mici fragmente, prin reviste (Andrei Cornea din Plotin).

Patapievici, într-o scrisoare către Virgil Ierunca, îşi aminteşte „o excelentă vorbă a lui Morus“: „Un cuvânt cheamă pe altul, iar noi, Erasmus, nu o vom sfârşi niciodată cu cărţile.“ Patapievici ţine să precizeze că citează din memorie, dar de data asta memoria l-a trădat. Am găsit în antologia Corneliei Comorovski: „John Colet exclamă cu fericită uluire într-o scrisoare din 1517 către Erasmus: «Erasm, ştiinţa şi cărţile nu au hotar»“, în *Literatura Umanismului şi Renaşterii*, vol. I, pag. XXV. Nici aici nu este indicată sursa. Patapievici a dat, totuşi, un citat *adevărat*, fără a fi şi *exact*, iar cel mai bun prieten al lui Erasmus a fost Thomas Morus, nu John Colet.

Vineri, 21 septembrie, 14:00

Am scris paginile anterioare la două noaptea, acum scriu la două ziua, în plină lumină.

Liiceanu şi „utopia Floreşti“ – *Jurnalul de la Păltiniş*, însemnările din 30 septembrie 1979, p. 111 a ediţiei din 2005: „Şcoala lui Noica“ e *posibilă*…

Da, „a upanişa“, vorba lui Noica de pe pagina următoare. În cultura română se pare că numai C.N. *ştia* cu adevărat ce înseamnă o *şcoală adevărată* şi cum se poate face ea.

septembrie, spre Văliug

În ziua următoare m-am întors, iar traseul a fost următorul: cu autobuzul până la Haţeg. Haţeg – Caransebeş şi de aici la Reşiţa „cu stopul“, adică „maşină de ocazie“ sau „la ia-mă nene!“; am avut noroc; la volan din Reşiţa

spre Văliug, ca de obicei. La întoarcere traseul a fost puţin diferit: Haţeg – Hunedoara (peisaj superb, n-am mai fost pe acolo) – Deva – Alba Iulia. Ce constat? Se construieşte şi se renovează mult, se repară drumuri, apar noi „centre de producţie“ (sau cum să le zic?), noi mari magazine, sunt tot mai multe maşini noi şi mai puţine rable… Oamenii cu care am stat de vorbă au slujbe destul de bune şi destul de bine plătite, sunt întreprinzători şi optimişti. În Hunedoara nu am călcat de câţiva ani, aşadar am putut să-mi dau şi mai bine seama de schimbări: care nu sunt, se înţelege, spectaculoase, dar sunt totuşi uşor de observat. Aşadar ţara asta s-a urnit: nu a cunoscut o explozie economică, dar a început să se mişte binişor; rămâne doar să-şi accelereze ritmul, ceea ce e în orice caz mai uşor decât pornirea; economia trebuie acum accelerată, turată la maximum. Eu, unul, mizez mai ales pe „efectul bulgărelui de zăpadă“. Esenţiale sunt în acest moment investiţiile străine, pentru că acel „prin noi înşine“ a fost şi e falimentar: trebuie să mai luăm lecţii de la alţii încă mulţi ani până să învăţăm bine să ne facem şi singuri temele la economie (şi nu numai la economie, desigur); toate sunt legate între ele şi se influenţează reciproc – politică, agricultură.

Marţi, 27 noiembrie, 9:45,
în noul nostru apartament

Cât a trecut de când nu am mai scris aici? Să vedem. Da, mai mult de două luni. Am, totuşi, ca de obicei, multe şi diverse însemnări pe foi. Cum o să le ordonez?

Văd că data trecută am fost întrerupt chiar după ce am pus o virgulă: a fost, cred, un telefon, dar nu revin.

Multe, foarte multe probleme cu renovatul apartamentului, apoi şi (simultan) cu maşina. Acum au mai rămas doar treburi mărunte, aşadar pot să scriu. Adică nu prea pot: m-am rupt de caietul ăsta şi mă adun greu, a fost prea mare dezordine în jurul meu şi în mine. Acum, ordinea din apartament, pentru care m-am agitat atât, nu a trecut şi în capul meu. De-ar fi atât de simplu!

Nu prea ştiu cu ce să încep, foile nu-s datate. Să încep prin a schimba caietul. Unul nou mă aşteaptă de vreo două-trei săptămâni.

Caietul 32
27 noiembrie – 11 decembrie 2007

27 noiembrie

Ultimele lecturi dinainte să înceapă agitaţia cu apartamentul. Şi ultimele de la biblioteca Facultăţii de Teologie: am intrat la masterat doar pe locuri cu taxă şi, evident, am renunţat; oricum nu era acolo locul meu, printre popi; n-o să mai calc în biblioteca asta niciodată, însă detaliile privind acest eşec firesc nu-şi au rostul; regret doar faptul că am pierdut posibilitatea unui program cât de cât regulat; sunt tot de capul meu, absolut liber, dar ştiu tot mai puţin ce să fac cu libertatea asta; sunt singur aici, prea singur, am nevoie de un îndrumător, de prieteni, de seninătate; starea mea obişnuită în perioada asta coincide cu cea a unui popândău în cuşcă, rareori cu a unui tigru; popândău sau tigru – totuna! –, relevantă e în cazul ăsta cuşca, contează gratiile, zăbrelele, nu ferocitatea animalului; răgete sau chiţăieli, sunt acelaşi lucru – din moment ce nu reuşesc evadarea. Evadare? Unde, şi la ce bun?…

Andrei Pleşu – *Obscenitatea publică*. Cunoşteam câteva texte din *Comédii la porţile Orientului*. Mai vechile mele impresii rămân valabile: A.P. poate să scrie cuceritor despre orice, însă aş prefera, în locul textelor despre subiectele fierbinţi (sau numai călduţe) ale zilei, pagini despre unii filozofi, sau despre scriitori, mistici, artişti, despre Buddha, Angelus Silesius, Tao, Milarepa sau Sfinţii Părinţi.

Cesare Pavese – *Dialoguri cu Leucò şi alte eseuri*, cu destule pagini ilizibile (pentru mine), dar şi fragmente superbe, de exemplu cel intitulat *Misterul* (Univers, 1970, col. Eseuri, p. 127). Ce vede, ce *simte* Patapievici în Pavese, iar eu nu simt?

Eseişti spanioli, Univers, 1982, col. Eseuri, antologie, studiu introductiv, traduceri şi note de Ovidiu Drimba. Omul acesta a ştiut să-şi ofere „răgazul“ pentru aceşti iberici, în timpul deceniilor de muncă la monumentala lui lucrare (*Istoria…*), şi bine a făcut. Am mai aflat câte ceva despre autori prea puţin cunoscuţi şi, implicit, despre *sufletul* spaniol. Măcar un citat:

„Convingerile noastre cele mai profund înrădăcinate, cele mai neîndoielnice, în realitate sunt şi cele mai suspecte. Ele constituie limitele noastre, graniţele, închisoarea noastră. Prea puţin preţuieşte viaţa în care nu colcăie o permanentă şi intensă preocupare de a-şi lărgi frontierele. Trăieşti în măsura în care îţi doreşti să trăieşti şi mai mult. Orice încăpăţânare în a ne menţine înlăuntrul orizontului nostru obişnuit înseamnă debilitate, însemnă o decadenţă a energiilor noastre vitale. Orizontul este o linie biologică, un organ viu al fiinţei noastre; cât timp ne bucurăm de o plenitudine a trăirii, orizontul se mută, se dilată, ondulează elastic, asemenea respiraţiei noastre. În schimb, când orizontul se fixează, înseamnă că s-a anchilozat şi că noi am început să îmbătrânim“ (Ortega y Gasset – *Dezumanizarea artei*).

(Mi-ar plăcea să-l pot imita, în aceste caiete, pe Eugenio d'Ors şi al său *Glosario*.)

Sau pe Octavian Paler cel din *Scrisori imaginare* şi din *Un muzeu în labirint. Istorie subiectivă a autoportretului*. Da, *subiectivă*, deoarece scriind despre alţii, Paler a pus foarte mult şi din sine însuşi în cartea asta. Din nou mă felicit că am ales foarte bine la anticariat (C.R., 1986). Îndrăznesc să spun că aceasta e o carte importantă a *culturii* române, o surpriză foarte plăcută, la care nu mă aşteptam, în anul morţii lui O.P. Mă bucur că îmi şlefuiesc, cât de cât, educaţia plastică, nu cu ajutorul unor critici şi istorici ai artei, ci cu acela al unui scriitor. Unul care i-a înţeles foarte bine pe pictori şi, prin ei, s-a mărturisit pe sine. Ei, iar am ajuns în punctul în care nu pot decât să deplâng faptul că reuşesc să exprim aşa de puţin din tot ce înseamnă întâlnirea mea cu anumite cărţi. Asta e. Poate dacă aş stărui mi-ar ieşi mai mult, mai bine, dar sunt leneş, comod şi în criză de timp, mereu în criză de timp. De vină-s cei care au scris atâtea cărţi superbe…

Capitolul de departe cel mai amplu e, fireşte, cel despre Van Gogh. Urmează, la egalitate, Rembrandt şi Gauguin. Excelent scrie Paler şi despre toţi ceilalţi, dar, din câte ştiu, nu a mai reuşit să termine şi al doilea volum al acestei „istorii subiective“ – *Firul Ariadnei*.

Jurnalul de la Păltiniş, ediţia din 2005, p. 218: „…iată ce deviză mi-am ales: *nulla dies sine laetitia*“. Nu am la îndemână un dicţionar, dar dacă „laetitia“ însemnă tot ce spune Noica, adică disciplină, muncă, trudă,

suferinţă, îndoială, invenţie, *bucurie*, atunci deviza e foarte bună, e deviza ideală şi trebuie să mi-o însuşesc pe deplin. Să mi-o însuşesc cu adevărat, în mod absolut, dacă s-ar putea.

Acelaşi Noica, mai departe: „Dar bucurie adevărată nu e decât în cultură; restul e desfătare."

Totuşi, cum e posibilă ARTA? (Mă tot întrebam în toiul problemelor cu apartamentul.) Cum pot cuvintele emoţiona, răvăşi, forma şi transforma, *transfigura*? Mai pot cuvintele ceva în lumea de azi, sau lupta cu televizorul e pierdută dinainte? Dar pictura, teatrul, muzica bună? În viitor??…

(Ce e şi cu întrebările astea? Pot şi vor putea tot atât cât au putut şi în trecut, adică: arta e pentru cei puţini…)

Joi, 29 noiembrie, 11:55

De alaltăieri până azi foile cu însemnări s-au înmulţit şi îmi vine greu să le ordonez. Pe scurt, lecturile de la sfârşitul lui septembrie până acum:

Brâncuşi, de Marielle Tabart, în colecţia Enciclopedica de la Cotidianul / Univers, o cărticică bună, cu câteva texte din E. Ionesco, Ezra Pound, Eliade.

Câte ceva din Lucreţiu, într-o altă traducere – *Poemul naturii*, Ed. Ştiinţifică, 1965, traducere de T. Naum, pref. de T. Vianu, substanţiale şi pe deplin lămuritoare note de T. Naum, G. Brătescu şi E. Toth.

Francisc Păcurariu – *Profiluri hispano-americane contemporane*, E.L.U., 1968, de la anticariat, cu doar 2 lei, deci cât o pâine mai mare. De câţiva dintre autori (autoare) nici nu am auzit, dar am citit paginile despre Lugones, Paz, Güiraldes, Borges, Sábato.

Paul-Ludwig Landsberg – *Eseu despre experienţa morţii. Problema morală a sinuciderii*, texte remarcabil de limpezi, spre deosebire de cele ale unor „iluştri" gânditori contemporani. Claritatea nu exclude, desigur, profunzimea, după cum exprimarea încâlcită nu trădează şi adâncime.

Îmi propusesem să-mi procur corespondenţa completă a lui Van Gogh şi un album complet. Albumul mi l-am procurat, mai repede decât mă aşteptam şi destul de ieftin – *Van Gogh. The Complete Paintings*, Taschen, 2006, text de Ingo F. Walter şi Rainer Metzger, greu accesbil pentru mine.

Până la un album de format mai mare, care să includă şi desenele, şi până la contactul direct, în muzee, cu tablourile, e bun şi ăsta. Nu insist, dar surprizele plăcute au fost numeroase: cunoşteam, îmi dau seama acum, doar o mică parte din opera lui Van Gogh. Să-mi procur, deocamdată, măcar scrisorile traduse şi la noi, măcar atât, până la o ediţie completă.

Tocmai am descoperit alte şi alte însemnări. Ce haos! Nu fac faţă. Singura soluţie la îndemână e să notez aici „telegrafic“, oricât de incoerent, şi să nu mai citesc nimic până nu termin cu însemnările. Dar am atâtea pe cap! Nu văd cum aş putea să mă adun, dar nu vreau să las deoparte nimic, nu vreau să arunc nimic.

E clar: am pretenţii prea mari de la mine însumi. Aş vrea să citesc tot, şi să scriu pe larg despre tot ce citesc. Nu aprofundez nimic, sar de la una la alta, îmi vin tot felul de idei, fac proiecte, notez tot felul de chestii mai mult sau mai puţin banale şi, după toate astea, mă plâng că nu-s ordonat. Nu am slujbă, dar mă vait că n-am nici timp. Cum se poate? Trebuie să-mi limitez dorinţele, aspiraţiile.

Nu pot scrie ordonat, dar nu pot nici să renunţ şi să arunc foile. Am citit destul de mult în ultima vreme şi foarte dezordonat, dar vreau să citesc şi mai mult. Nu pot ordona foile cu însemnări, dar fac alte însemnări şi dezordinea sporeşte. Demonul dezordinii şi al neliniştii! Ce să fac? Nu mai fac nimic, mă culc. Dar nu pot nici să dorm, gândurile şi lucrurile nefăcute nu-mi dau pace.

Vineri, 30 noiembrie, 9:50

Am băut o cafea şi mi-am aranjat masa. Vreo două-trei săptămâni nu am avut aici o masă şi, deci, aveam o scuză pentru a mă sustrage „datoriei“. În Caiete, Cioran povesteşte şi el cum pierde vremea cu aranjatul mesei de lucru, deşi ştia că „viciul“ e în el. Aşa şi eu, cu enorma diferenţă că Cioran, deşi se plânge că nu lucrează, a scris, totuşi, foarte mult, şi ce!, şi cum a scris!

Sunt mai optimist: am câteva foi cu însemnări pe care trebuie să le transcriu aici, cu unele detalieri şi completări, ce-i aşa greu? Că-s dezordonate? Nu ţin să fiu ordonat, nici coerent.

Aventura cu apartamentul a început în ziua de 24 septembrie. Au fost sute de încurcături şi momente de haos absolut: scule peste tot, caloriferele vechi, cada şi chiuvetele, schela improvizată cu rafturile din debara, materialele noi pe care nu mai ştiam unde să le punem, uşile şi geamurile vechi, şi toate celelalte. Am început prin a da jos trei uşi interioare şi am spart debaraua. A urmat spălatul pereţilor de humă; numeroase comenzi pentru materiale şi căratul lor sus (doar la etajul I, din fericire), unde nu mai era loc; le-am tot mutat dintr-o parte într-alta – saci cu glet şi adeziv, găleţi de vopsea, cutii cu gresie şi faianţă, plăci de rigips, ţevi de cupru şi de plastic, apoi, mai târziu, cutii cu parchet, obiectele din baie, cutiile mari şi grele cu mobilă ş.a. Am aruncat sau am dat la ţigani, treptat, uşile şi geamurile vechi şi urâte, obiectele de metal ş.a. Am cărat cărămizi şi moloz, huma se spăla foarte greu, am produs tone de gunoaie, am tăiat vechile ţevi de căldură şi apă; zeci şi zeci de curse după materiale mărunte (ba „şmirglu“, ba un şpaclu, ba holşuruburi, cuie, găleţi, coloranţi, diluanţi etc. etc.). Drumuri pentru comenzi de materiale şi eternele probleme cu livratul lor: au fost întârzieri destul de mari urmate de telefoane peste telefoane şi nervi. Instalatorii ne-au tot minţit şi ne-au amânat. Povestea neplăcută cu tavanul spart la vecina de jos şi zeci de drumuri la ea, să o liniştesc şi să repar. Totul în fugă, trepidant. Oare cum am reuşit? Mii de calcule în privinţa banilor, haos şi în apartamentul de dincolo, zeci de drumuri la magazinul de instalaţii. Zgomote infernale de picamer şi bormaşină, parchetul care se pune greu, contorul de curent vechi şi periculos. Cu electricianul la bancomat, dar luasem (din greşeală), un card expirat: nervi şi ruşine că nu aveam bani pentru materiale. Meticulosul Tini, instalatorul. Numeroase momente de disperare pură: faianţa din bucătărie e prea sus, în baie sunt multe imperfecţiuni, bateria de la bucătărie curge, iar mobila trebuie mutată mai jos, caloriferele curg, cabina de duş la fel, bateria de duş e pusă prost, sunt două bucăţi de faianţă crăpate, nu avem geam la baie şi punem un carton şi un prosop. Vopseaua de pe pereţi şi din baie s-a luat foarte greu: am încercat chiar să o ardem cu arzătorul de pârlit porcul, apoi am încercat cu şpaclu, cu peria de sârmă, cu dalta. Se ard siguranţele de la panoul de curent. Vecina are un copil mic, iar noi facem zgomote infernale, inclusiv noaptea, cu picamerul. Gata, nu mai am chef de nimicurile astea: acum apartamentul arată destul de bine şi am cam uitat de aproape toate

probleme care au fost. Dar, dacă ar fi să o iau de la început, n-aş mai rezista. Ce mai, a fost un calvar!

Boby, meşterul, îşi terminase treaba şi urma să plece seara, dar noi nu aveam bani să-i dăm pentru că Mircea, la Reşiţa, nu reuşise să rezolve cu banca. L-au tot amânat, dar a pus până la urmă banii în cont, cu o jumătate de oră înainte de închiderea băncii.

Trei săptămâni am purtat cam aceleaşi haine, pe care apoi le-am aruncat. Am cărat în spinare saci cu adeziv, prin oraş, am avut zile întregi vopsea pe mâini şi în păr, am tăiat uşi cu fierăstrăul, am şmirgheluit glet, am zidit geamul de la baie, am cărat boarfele de dincolo (ce *grele*-s cărţile!). Pe lângă toate astea, am făcut şi două pene la maşină, prima la Sibiu, chiar înainte de concertul Scorpions, iar la întoarcere, la intrarea în Sebeş, am avut parte de o coloană de vreo opt kilometri. Unele lucruri le-am cărat la Basarabasa, dar şi acolo se renova şi am avut de lucru: gresie, faianţă, plăci de rigips etc.

I-am pregătit mâncarea lui Boby şi am spălat sute de farfurii; cartoane pe care am notat materialele care mai trebuiau cumpărate, caloriferul-scăriţă care nu se potriveşte (e prea lat) şi merg în nu mai puţin de şase locuri să caut altul. Drumuri după „Fugen Füller" de la Knauf (un soi de gips mai bun şi care nu se întăreşte aşa repede). Gresia nu se poate pune „în colţuri" (cum dorea Diana) şi, după ce am cărat cutiile destul de grele sus, trebuie să le duc înapoi, cu maşina, care are o roată moale şi nu am pompă. Car singur pachetele cu mobila (datoria celor care le aduc se rezumă la a le descărca jos, la intrarea în scară). Încerc să repar ceva cu gips şi mi se întăreşte prea repede; înjur urât. Cada foarte grea, caloriferele vechi pe care, după ce le-am tot mutat dintr-o parte în alta, le-am dat pe-o bere. Sute de drumuri la tomberoane. Gunoaie pe jos – containerele, vreo şapte, se umplu de dimineaţa până seara: o să acoperim Pământul cu gunoaie, cu mormane uriaşe de gunoaie! În faţa blocului e noroi şi, de altfel, peste tot prin oraş, pentru că se lucrează, într-o doară, la canalizare. Sunt nevoit de multe ori să parchez în noroi, e aglomeraţie, sunt semafoare (pe roşu, iar eu mă grăbesc), nu-s locuri de parcare, maşini pe trotuar şi pietoni pe drum, blocaje în trafic. (Cioran observa că se poate merge mai repede pe jos decât cu maşina – şi asta cu aproape 40 de ani în urmă!)

Facturi împrăştiate peste tot (ce risipă de hârtie!), *superoferte*!, milioane de superoferte pentru tot ce vrei şi, de fapt, pentru tot ce nu vrei – internet, antene tv, telefoane mobile, frigidere, castraveţi muraţi, papuci de casă ş.a.m.d.!!! Oraşul nimiceşte liniştea şi detaşarea. Cutia poştală e mereu burduşită de „materiale promoţionale“, ce scârboşenie! Nu le vreau, nu le mai îndesaţi în cutie, vă rog, fie-vă milă!

În aceste două luni mi-am cumpărat mai multe cărţi ca niciodată (de disperare, am avut bani şi au fost reduceri mari la Humanitas) şi am citit mai puţin ca niciodată.

După zile foarte agitate, citeam noaptea Sábato – *Eseuri*, vol. 2, carte care m-a ajutat foarte mult să rezist şi să am puterea să încep, după numai 5-6 ore de somn, o nouă zi agitată. Într-o noapte am citit, în picioare, *Idei în dialog*, în bucătărie, ca de obicei, din cauză că scaunele erau în camerele în care dormeau Diana şi Boby, pe care nu voiam să-i trezesc.

M-a ajutat foarte mult şi Cioran – *Caiete*, doar volumele 2 şi 3. În ultimii ani le-am tot răsfoit prin librării, dar de fiecare dată – chiar când aveam bani suficienţi – am ezitat să le cumpăr. Acum au fost la reducere.

Da, am intuit bine. Cioran îl pomeneşte aici pe Leopardi, însă nu mi-am notat paginile respective de la început şi apoi le-am tot căutat (era bun un indice!), ocazie cu care am ajuns să citesc anumite fragmente şi de trei-patru ori. Am găsit până la urmă fragmentele respective şi mi-am notat paginile pe o foaie, pe care Diana a aruncat-o, din greşeală, la gunoi, însă mi-am dat seama la timp – dar după ce legasem punga de gunoi şi mă pregăteam să o duc la container – şi am recuperat foaia: Leopardi e pomenit la paginile 19, 58, 197, 209, 223 (vol. 2) şi la p. 374 (vol. 3).

M-a impresionat şi faptul că Cioran, după inundaţiile din România, ducea lucruri la ambasadă, ca ajutoare. Asta înseamnă că, în cărţi, a *vrut* să nu se dezmintă, să fie rău, deşi era foarte sensibil. Ar face un nihilist şi un cinic adevărat un asemenea gest?

O să revin asupra *Caietelor* altă dată.

Încă ceva, totuşi: mi-am propus să-mi reiau lecturile sistematice din Cioran, adică o carte pe săptămână timp de mai multe luni, apoi o pauză, după care încă trei-patru luni la fel. Poate cu ocazia asta o să învăţ şi să scriu mai bine. Sigur, calitatea stilului are de-a face cu cantitatea şi calitatea

lecturilor, dar nu e direct proporţonală cu acestea, se înţelege: la 28 de ani eu scriu foarte prost, cu toate că am citit, cu siguranţă, mult mai mult decât foarte tânărul autor al cărţii *Pe culmile disperării*.

(Studentul Cioran citea şi câte 15 ore pe zi. De s-ar fi păstrat scrisorile lui către Sorana Ţopa!)

Merg la magazin după ciocolată şi suc. O femeiuşcă, ţigancă (dar asta sigur că n-are importanţă), îşi loveşte peste cap copilaşul, fără vreun motiv evident. Acesta, uimit, protestează: dar greşeşte, pentru că acum motivul pentru a-l plesni încă o dată, şi mai tare, există. Gest însoţit de nişte cuvinte care m-au paralizat: „Mânce-te canceru!“ Copilaşul nu mai protestează şi sunt uimit să observ că nici nu plânge: se vede treaba că e obişnuit cu un asemenea tratament. În magazin aveam lacrimi în ochi.

Cărţi la reducere: o lucrare bună despre Noica e 3 lei, mai puţin decât un colorant pentru vopseaua lavabilă, iar Giordano Bruno costă mai puţin decât o bucată de plintă de 2,5m.

(Încă e de lucru. Abia mai găsesc puţin timp pentru Einstein şi Dürer.)

Pentru ziua de azi cred că ajunge. 15 pagini nu e foarte mult, dar e ceva: sunt destul de mulţumit şi, mai ales, uşurat.

Luni, 3 decembrie, 9:20

De-ar fi după mine, ziua de 1 decembrie n-ar mai fi sărbătorită multă vreme de acum înainte. E ridicol. Dar foarte puţini mai simt acest Ridicol la fel ca mine. Clasa politrucă îşi vede în continuare de mizeriile ei.

Nuu, ce motiv avem să sărbătorim? Ţara asta e într-o perpetuă şi profundă criză, la toate nivelurile, iar noi – sărmăluţe, mititei, cântec, joc şi voie bună! Nu întrezăresc nici o soluţie în viitorul apropiat. Însă există, totuşi, o ieşire, numai pentru mine: să mă străduiesc să *nu văd* urâtul din jurul meu, să trăiesc exclusiv *în alte lumi*, cele din cărţi, şi ele, adesea, îngrozitoare. Din păcate, scufundarea în apele adânci şi curate ale filozofiei mi-e prea puţin îngăduită. Îngăduită? De către cine?, doar singur îmi interzic accesul la „puritatea ideilor“, bariera e în mine.

Cioran: „Azi, cetatea cea mare a Babilonului nu mai merită să piară din cauza neruşinării sau desfrâului său, ci din cauza zarvei şi gălăgiei sale, a

scrâşnetelor sale de fier vechi şi a încrâncenaţilor ce nu se mai satură de ele. Îndârjită împotriva solitarilor, aceşti ultimi martiri, ea-i urmăreşte, îi torturează, le întrerupe în fiecare clipă meditaţia, li se strecoară ca un virus sonor în cuget, pentru a-i submina şi nimici. Iar ei, cuprinşi de exasperare, cum să nu-şi dorească s-o vadă prăbuşindu-se neîntârziat? Ea otrăveşte spaţiul, pângăreşte, precum o nouă desfrânată, fiinţe şi privelişti, alungând de pretutindeni puritatea şi reculegerea. Unde să mergi, unde să te aşezi? Şi ce-ai mai putea căuta în larma unei planete babilonizate?“ (*Sfârtecare*)

Împreună cu Diana şi cu părinţii ei am fost la noul centru comercial – pardon! – Mall! Şi prin mulţime, în seara de 1 decembrie, „să vedem jocurile de artificii“. Mă gândeam la acelaşi Cioran: „mutre, mutre peste tot; omul se extinde, omul e cancerul pământului.“ Sau, în altă parte, la soluţia lui extremă: *exterminare*! În mulţime, printre tarabe încărcate cu diferite nimicuri (cu gunoie, mai exact), mă invadează greaţa şi urâtul. Tot o observaţie a lui Cioran îmi vine spontan în minte: în mijlocul unui iarmaroc să ai senzaţii pe care le-ar invidia chiar Părinţii Deşertului.

Într-un mare oraş, mai nou şi într-unul mediu, stai la semafor – pe jos, în maşină, în tramvai, în autobuz –, într-un an, poate chiar mai mult timp decât e necesar pentru a-i citi pe marii înţelepţi. Dacă asculţi muzică în maşină (sau un „audiobook“) rişti să te tamponezi, sau nu poţi fi atent la ce asculţi. Vreo soluţie? Pentru mine, una singură: să trăiesc la ţară. Da, să mă mut definitiv la Basarabasa, asta e singura soluţie adevărată. La Basarabasa, împreună cu marii înţelepţi, mistici, filozofi, scriitori…

Constat că Giordano Bruno nu se cumpără nici la reducere, în condiţiile în care unul dintre volume e la jumătate de preţ, altul la numai 5 lei, cu toate că opera lui Bruno nu e la a doua sau la a cincea ediţie, ci e la prima întâlnire cu limba şi cultura română, şi în ciuda extraordinarelor calităţi literare ale textelor. Însă nici eu nu am întârziat până acum prea mult asupra volumelor III şi IV din seria *Operelor italiene* ale Nolanului.

Noaptea (23:29). Spuneam că în perioada lucrului la apartament mi-am cumpărat mai multe cărţi ca niciodată şi am citit mai puţin ca niciodată. Cărţi de o diversitate ameţitoare, le-am pomenit pe câteva. Urmează alte câteva, nu prea multe, pentru că numai de vreo două-trei săptămâni încoace am început iar să citesc regulat. Regulat (oarecum), nu însă şi ordonat: în

capul meu e acum vraişte, la fel ca pe rafturile noi unde mi-am aşezat cărţile (peste 50 cumpărate în ultimele două luni, peste 200 în ultimul an). Lecturi dezordonate şi fragmentare. Mi-e mai dor ca niciodată de un roman bun, de o *poveste*, m-am săturat de eseuri, studii, articole, de frunzărit, de salturi prin autori şi epoci.

Lecturile mi-au fost însă mult mai modeste decât ar vrea să anunţe cuvintele care mi-au răsărit din vârful pixului (nu prea ştiu cum), dar mă gândesc acum, în noaptea asta mohorâtă de decembrie, la câţiva autori care m-au… (gata, fără cuvinte sforăitoare, găunoase chiar dacă-s sincere). Pur şi simplu mă gândesc la vieţile şi operele, la destinele… (tot e prea mult, sună prea pompos „vieţile, operele, destinele“). Mă gândesc, asta vreau să spun, la Gogol, Dostoievski, Hamsun, Hesse, Rulfo, Mishima, Cioran, E. Ionesco (care-l suna pe Cioran în toiul nopţii, beat şi „aproape miorlăind“, cu gânduri de sinucidere), la Tolstoi, Axel Munthe, Poe şi Baudelaire, Sábato (întâlnirea cu Cioran), la Eminescu, Kafka şi Leopardi. Da, la toţi aceşti prieteni mă gândesc, la aceşti prieteni cărora nu le-am văzut niciodată cu adevărat chipul, nici nu le-am auzit vocea. Ce sens au avut disperările, spaimele, suferinţele, zbuciumul, neliniştile şi împlinirile, frustrările, bucuriile (oricât de firave) şi tristeţile lor? Cum de au simţit nevoia să scrie cărţi şi cum au putut scoate atât de mult din nişte biete cuvinte? Unii pot, eu prea puţin sau mai degrabă deloc. Dar faptul că au reuşit alţii reprezintă o consolare mai mult decât suficientă: au spus alţii şi pentru mine, pentru noi, cei care suntem lipsiţi de har artistic.

Omul e, de bună seamă, o fiinţă *misterioasă*. Capabil de faptele cele mai atroce, de crime abominabile, de cruzimi cutremurătoare, dar şi creator de inepuizabile frumuseţi, sensibil, plin de candoare, pur şi delicat. Uneori *acelaşi* om trece de la crimă şi bestialitate direct la smerenie şi sfinţenie. Cum se poate? De ce legi ascultă complicatul nostru mecanism interior? *Ce este omul*, domnule Immanuel Kant? Omul…, dar să mă mai gândesc puţin…, omul nu e ceva anume, ceva bine definit, omul e complex şi contradictoriu, omul – „acest infinit“, antropofag, *roseau pensant*, monstru, *quintessence of dust*…

Marţi, 4 decembrie, 9:20

Am reuşit remarcabila contraperformanţă de a nu citi în întregime nici una dintre cărţile şi revistele următoare:

Rudolf Otto – *Sacrul* şi *Despre numinos*; Cioran – *Antologia portretului*; Roger Scruton – *Spinoza*; Matei Călinescu – *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter*, o struţo-cămilă roman-eseuri, una dintre cele mai ciudate şi originale cărţi ale literaturii române, nu prea departe de genul numit capodoperă;

Henry Chadwick – *Augustin*: ce prezentări limpezi pot să producă britanicii ăştia! Mă gândesc şi la R. Scruton, la A.C. Graylin, la J. Barnes, la Guthrie, la Sir David Ross, la Burnet, la John Cottingham. În Anglia – la Oxford University Press, la Cambridge U.P, la Blackwell, la Routledge – cred că apar săptămânal cărţi bune de filozofie, monografii, dicţionare, antologii, istorii, acele „companion“ sau „guide“: iată ce înseamnă o tradiţie puternică şi sănătoasă, şcolile serioase. La noi nu există tradiţie solidă şi şcoli în care să se înveţe cu adevărat carte – n-ai nimic! Nu produci nimic valabil; n-ai biblioteci, n-ai profesori, te prefaci că studiezi şi eşti şmecher, te descurci, jonglezi, fentezi, merge şi aşa.

J.M. Bochenski – *Ce este autoritatea?*, pe care am abandonat-o, pentru mine fiind ilizibilă; Rudolf Kassner – *Zeul şi Himera*, de asemenea în mare parte ilizibilă; Ananda K. Coomaraswamy – *Hinduism şi buddhism*, texte excelente, accesibile, note de speriat, la fel de întinse ca prezentările propriu-zise. Erudiţie uriaşă. Cu toate acestea, A.C. spune că „notele şi referinţele din această carte sunt departe de a fi exhaustive“.

Livius Ciocârlie – *Pornind de la Valéry*; *André Scrima. O gândire fără ţărmuri*; Aleksandr Blok – *Versuri despre preafrumoasa doamnă*; câteva lecturi sunt, totuşi, din octombrie: or mai fi fost şi duminici în perioada renovării apartamentului;

Andrei Cornea – *Scriere şi oralitate în cultura antică*; André Scrima – *Teme ecumenice*; Richard D. Nolane – *Monştri din lacuri şi oceane*, citită cu întârziere foarte mare, de vreo 13-14-15 ani, dar mi-am amintit cu plăcere de acele vremuri feerice, când eram pasionat de geografie, de Karl May, Jules Verne şi ceilalţi; Petru Creţia – *Oglinzile*: aici Borges e „acel copil divin care s-a jucat îndelung cu universul şi cu umbra lui şi cu cenuşa umbrei“; Félix Buffière – *Miturile lui Homer şi gândirea greacă*, Univers,

1987, o carte de aprofundat până la pensie: francezul are un tip de erudiţie diferită, din câte îmi dau seama, de cea britanică sau nemţească, la fel de serioasă, dar mai caldă. „Infernul nu este altceva decât înseşi trupurile în care sunt închise sufletele, condamnate la această închisoare îngrozitor de întunecată, pătată de murdării şi de sânge“ (Macrobius – *Comentarium in Somnium Scipionis*, I, X, 9, citat de F.B. la p. 387). Din *Viaţa lui Dante* de Giovanni Boccaccio, de data asta din noua ediţie, cea de la Humanitas; cărţile din colecţia Enciclopedica de la Cotidianul: despre Freud, Rembrandt, Tibet şi ştiinţa arabă; revista *100 de personalităţi*, cu Einstein, Shakespeare, Mozart, Leonardo, Arhimede: le citesc cu plăcere, fără fiţe de cunoscător care nu-şi pleacă ochii la cultura de tarabă, cu gândul că peste câţiva ani poate o să-i prindă bine lui Niki şi, mai târziu, copiilor mei; *Orizont* la nr. 1500; din *Dilemateca* nu pot să nu amintesc textul lui Liiceanu despre *Martin şi Hannah* (octombrie) şi un superb interviu (august).

Mă bucur de pe acum că mâine, fiind prima zi de miercuri a lunii, apare *ID*.

Cred că în noiembrie am citit, în medie, cam 120-130 de pagini pe zi, ceea ce nu-i deloc mulţumitor având în vedere faptul că au fost lecturi facile şi fragmentare, haotice şi fără note. Exemplar rămâne pentru mine tânărul Patapievici, cu *laboratorul* lui, cu uluitoarea lui hărnicie. Sunt departe de asemenea performanţe, posibile totuşi cu ceva mai multă seninătate, seriozitate şi hotărâre. Dar nu pot scăpa de veşnica întrebare a lui Cioran: la ce bun?

Noaptea (23:25)

Urmează alte câteva cărţi. Prea multe cărţi şi aproape deloc mişcare în aer liber, şi asta, câtă e, printr-un oraş murdar, zgomotos, aglomerat şi colorat. Da, prea multe cărţi şi tot sunt nemulţumit că nu citesc destul. Prea m-am lăsat în voia a ceea ce am găsit prin librării (reduceri), prin anticariate şi la chioşcuri. O carte despre Augustin, dar e doar una dintr-o bibliografie uriaşă, de ce tocmai asta? Sigur, cartea nu e rea, e chiar foarte bună, dar problema rămâne. Bibliografiile sunt aproape infinite, trebuie să conştientizez cu adevărat asta, dar fără frustrări şi fără nevroze. Nu pot citi toate cărţile bune, e clar, dar le pot citi pe *toate* cele *foarte bune*. Citi şi/sau

reciti, căci de citit nici n-au mai rămas prea multe, dar nu-mi vine să mă apuc acum de un Proust sau de un Musil sau de *Iosif şi fraţii săi*. Pentru fiecare autor mare există numeroşi comentatori, exegeţi, interpreţi foarte buni, unii excepţionali, însă nu-i pot citi pe toţi, trebuie să mă opresc în primul rând la autorul însuşi, chiar dacă nu în toate cazurile. Domeniile literaturii, filozofiei şi istoriei religiilor sunt vaste (astea-s cele principale, dar mai fac incursiuni şi pe alte domenii). Fiecare bucăţică din aceste domenii e din ce în ce mai vastă şi mi-e greu să stabilesc care e esenţialul şi să mă mulţumesc doar cu acest vag conturat esenţial…

(Unamuno trebuie citit? Sigur că trebuie, dar… dar nu în întregime, ci numai esenţialul. E greu însă de precizat cu fermitate limita acestui esenţial: trei cărţi?, patru? Mă rog, patru sau cinci. Dar cărţi *despre* Unamuno trebuie citite? Ştiu că sunt destule, dar încă nu am citit nici una. Încă? Dacă o să-mi iasă în cale, cine ştie, şi aici e marea problemă, pentru că teritoriul cedat întâmplării e prea vast. Studii şi eseuri despre Unamuno am citit câteva, foarte bune. Dar sunt mult mai multe, nici nu vreau să mă gândesc. Unamuno trebuie şi merită *recitit*? Da, dar NU ştiu CÂND …)

(Câtă dreptate avea Liiceanu! E nevoie de mai multe vieţi. Încă două, îşi dorea el, adică spunea că *ar mai avea nevoie*. N-ar fi şi mai bine să fie, totuşi, vreo trei?)

Frustrarea, neliniştea şi nemulţumirea sunt, aici, inevitabile. Moartea e şi o problemă de bibliografie, vorba lui V. Ierunca. Totuşi, am luat o hotărâre, într-o doară: să citesc numai cărţi foarte bune! (Dar care sunt acestea? Am încredere în ceea ce am învăţat până acum despre cărţi, iar în rest mă bazez pe intuiţia de moment.)

Am tot lungit-o, iar acum nu mai am chef de cărţi, nici măcar de acestea din faţa mea, despre care voiam să notez câte ceva, cărţi pe care le iubesc. Mâine.

Miercuri, 5 decembrie

Am găsit la anticariat două cărţi bine îngrijite, curate, care i-au aparţinut unui farmacist (era ştampila cu numele şi ocupaţia lui pe pagina de gardă). Am citit din ele aşa cum mănâncă un hămesit, cu toate că le cunosc foarte bine şi m-au influenţat enorm. E vorba de Istoricitate şi eternitate de Noica

(dar titlul e al editorului, Capricorn, 1989), carte pe care o cunosc din liceu (o are Alin); şi de Introducere la miracolul eminescian de acelaşi, Humanitas, 1992, citită cu nesaţ în primul an de facultate, de la Sergiu. Mi-am procurat mai târziu ediţia următoare, am citit-o, dar apoi i-am dăruit-o lui Cosmin şi am uitat să-mi cumpăr alt exemplar (erau reduceri şi atunci), pe urmă n-am mai găsit-o.

Regret că nu cunosc în întregime publicistica lui Noica: această latură a activităţii sale nu e mai puţin impresionantă decât cea similară a lui Eliade. Amândoi au scris enorm, şi au scris bine despre tot felul de subiecte. Gazetăria aceasta frenetică nu i-a împiedicat să scrie şi cărţi, nu puţine. E mult, aş zice chiar că nu se putea mai mult. Doi cărturari cu adevărat împliniţi, în ciuda vicisitudinilor istoriei. Nici una dintre marile nebunii ale vremurilor sub care au stat nu i-au putut înfrânge. Acesta e un fel de a spune, nu prea potrivit: au fost, de fapt, deasupra vremurilor chiar atunci când au fost *sub* ele. Au cunoscut, fiecare, boala şi sărăcia extremă şi prelungită, moartea soţiei sau despărţirea de ea, lagărul sau puşcăria, şi multe altele. Dar au continuat să citească şi să scrie, să fie „bolnăvicios“ de optimişti şi de încrezători în ciuda a tot. Au pierdut de mai multe ori totul – poziţie socială şi avere, manuscrise şi biblioteci, libertate şi ţară – dar, până la urmă, după decenii de muncă încăpăţânată, au câştigat totul. Am convingerea că nimic nu-i putea dărâma.

(Noroc că, după atâta sănătate şi optimism, mă pot refugia în Cioran.)

Noica ştie să ne arate – scriind despre Cantemir, Hasdeu, Blaga, Eminescu, Eliade şi alţii – că avem, totuşi, o cultură extraordinară. Sau, mai exact, câteva genii meteorice extraordinare. De care, de cele mai multe ori, nu am fost demni, căci n-am ştiut să ne preţuim cu adevărat valorile, sau am făcut-o prea târziu şi fără ecouri, ba n-am ştiut nici măcar să-i edităm la timp cum se cuvine.

Spunea Eminescu: „Un om nu poate face nimic într-o ţară rău tocmită.“

O ţară *rău tocmită*: aşa a fost şi aşa e şi acum, poate mai mult ca oricând rău tocmită dacă ne raportăm la aşteptări şi speranţe, la UE, bla, bla… Unora le rămâne numai bucuria pură a culturii. (Cu toate că Pascal, Leopardi, Şestov sau Kafka numai ode ale bucuriei n-au scris, dar, nu ştiu cum, cenuşa unei pagini oricât de amare are şi o discretă aromă de fericire; acesta e misterul şi miracolul cathartic al artei.) Sigur, bucuria aceasta pură

a culturii nu s-ar speria de o ţară *bine tocmită*… Cu firave clipe de optimism care vin periodic să o bruieze, convingerea mea actuală rămâne aceea că ţara asta, numită România, adică ţara mea (fie că vreau, fie că nu), nu va fi niciodată „bine tocmită“. Criza e prea adâncă şi e generală, iar pe de altă parte mi-e suficient să îi observ pe oameni: cei mai mulţi sunt proşti, leneşi, superficiali, hoţi, şmecheri, nătângi, bolnavi, lepre, mincinoşi, obosiţi, javre, canalii, mitocani şi vulgari. Oare ce blestem s-a pogorât asupra noastră?… Ce rost mai au atâtea explicaţii istorico-politico-psihologico-sociologice!

Nu cunosc *Caietele* lui Eminescu, dar îl cred pe Noica: a fost harnic, ar fi bine să-i vedem cu toţii „laboratorul“ şi să-i urmăm exemplul. Însă mai cred că după atâtea nedesăvârşiri ale vieţii şi operei lui Eminescu – prezente în caiete – e bine să ne întoarcem mereu la acea singură desăvârşire, cum o numeşte Noica, poezia. Sunt de acord, Eminescu poate fi dat oricând şi aproape oricui ca model de vrednicie, dar miracolul e numai acolo, în poezie. Care, desigur, n-ar fi fost posibil fără uriaşul laborator.

Eminescu a fost harnic, dar „împrejurările!“ vieţii nu i-au permis să fie şi ordonat. De aceea nu a învăţat greaca, latina şi sanscrita, cum îşi dorea. De aceea nu cunoştea la perfecţie nimic, nici vreun gânditor, nici vreo literatură (clasică sau modernă), nici orientalist adevărat nu a fost, nici matematici, fizică şi celelalte, de care nu voia însă nici să rămână cu totul străin. E clar că avea nevoie de o viaţă mai *aşezată* decât aceea de care a avut parte, nu din vina lui, ci a ţării aceleia „rău tocmite“.

Cred că Eminescu nu trebuie lăudat excesiv pentru *cultura* lui. Pentru *vrednicie*, cum zice Noica, da. Chiar aşa doldora de marea cultură a lumii n-a fost, mai ales că nu trebuia să-i citească pe Heidegger, Berdiaev, Sartre sau García Márquez, nici măcar pe Kierkegaard, Nietzsche sau Dostoievski: să-i fi aprofundat pe greco-latini în original, să fi aprofundat orientalistica şi idealismul german, doar nu trebuia să-şi piardă vremea cu pozitivismul logic sau cu Derrida!

Noapte (23:35)

Din nou Alexandru Balaci despre Leopardi, însă, din păcate, nu am nici acum la îndemână frumosul volum de *Opere*. Nu ştiu dacă s-au editat întocmai manuscrisele lui Leopardi, dar cu acesta trebuie comparat

Eminescu, nu cu Leonardo şi Valéry, cum face Noica. Noica nu-l pomeneşte nicăieri pe italian. Sigur, trebuie că s-au făcut cercetări amănunţite (ce a rămas necercetat în ziua de azi?; unii ştiu, cu siguranţă, şi grupa sanguină a lui Iisus Hristos, după petele rămase pe cruce şi pe linţoliu), dar nu le cunosc eu. Nu ştiu însă dacă s-au cercetat comparativ *manuscrisele* celor doi poeţi, atât de asemănători în multe privinţe. Leopardi a fost chiar mai năpăstuit de soartă decât Eminescu. Doi geniali poeţi, dar care au fost şi mari cărturari: asta nu ştiu, de regulă, cei ce se doresc poeţi şi sunt, de fapt, simpli versificatori, anume că marea poezie nu se naşte „la uşa cafenelei", pe stradă sau la cenaclu, şi are prea puţin de-a face cu „inspiraţia"; aceasta, inspiraţia, nu se lasă prea mult aşteptată, cu condiţia să aibă de unde să-şi tragă sevele: neantul nu a dictat versuri geniale nimănui, o minte pustie nu se transformă, prin simplă cădere extatică pe spate, într-o oază înverzită.

Leopardi nu a avut la noi o soartă prea fericită, ceea ce e greu de înţeles, fiind atât de asemănător lui Eminescu: doar câteva ediţii în mai multe decenii, într-o perioadă în care, totuşi, se citea mult mai mult decât în prezent; şi, în general, nu e amintit alături de marii romantici, cu toate că nu le e cu nimic inferior unor Byron sau Shelley, Lamartine, Vigny, Musset sau V. Hugo, Puşkin sau Lermontov, nemţii. Ba după gustul meu le e superior tuturor şi, mă gândesc, mai aproape de sensibilitatea contemporană măcar în ceea ce priveşte proza. Adică e mai „modern" decât cei amintiţi şi, pe alocuri, e chiar postmodern. Dar să nu o lungesc prea mult.

Sarcini:

-– de recitit urgent volumul de *Opere,* care e încă la Alin; nu ne-am mai văzut de mult timp şi mi-e dor de el; chiar azi au fost câteva momente în care m-am simţit atât de sfâşietor de singur şi m-am gândit la Alin, am vorbit cu el în gând, dar păcăleala asta nu ţine întotdeauna;

-– de citit Leopardi în original – pentru poezie există deja o ediţie bilingvă; sper să apară şi *Operette morali*, în colecţia bilingvă de la Humanitas. Ideea unei asemenea colecţii merită toate laudele;

-– de cercetat în paralel *Lo Zibaldone* şi *Caietele* lui Eminescu, desfăşurate, fiecare, pe câte 15 ani;

-– până atunci, de citit cu pixul în mână şi hârtie la îndemână cartea lui Iosif Cheie-Pantea – *Eminescu şi Leopardi*. *Afinităţi elective*.

Joi, 6 decembrie, 9:25

Astă-noapte m-am culcat la 4 fix, adică spre dimineaţă. La 8 m-am trezit, să o duc pe Diana la bancă – după ce a găsit în ghete, pe care le-am „pregătit“ aseară, câte ceva de la Moş Nicolae. (În ghetele mele, am găsit o pereche de papuci de casă.)

O zi e, totuşi, un interval foarte lung, în care se poate lenevi şi pierde vremea, dar se pot face şi foarte multe lucruri bune. O carte se citeşte în câteva ore (4-7-8), iar o carte poate însemna enorm, depinde despre ce carte e vorba şi de cititor. Muzică, filme, albume de artă: o oră de muzică, un film, o oră cu un artist pot de asemenea însemna enorm. Iar ziua e lungă, are 24 de ore sau, mă rog, 17.

Cu pasiune – doar cu pasiune – se pot face multe lucruri bune, aducătoare de mari satisfacţii şi, uneori, de fericire. Da, de fericire. Sau măcar de simplă *bucurie* (simplă?). Noica, desigur, *nu* avea dreptate: bucurie adevărată nu e numai în cultură (restul fiind desfătări), dar e-adevărat că bucuria culturii e cea mai la îndemână şi mai uşor de prelungit. Mă străduiesc să o prelungesc la nesfârşit.

23:25

Am aţipit azi un sfert de oră cu o carte în braţe, adică la piept, unde îi e locul, şi am dormit profund. Acum, seara, am dormit o oră şi jumătate. Am băut o cafea şi iată-mă din nou pe mica şi prea puţin glorioasa mea baricadă.

Poate dacă aş fi avut biblioteci bune, cuprinzătoare, m-aş fi specializat. (Dar în ce?) Aşa, am citit mai mult sau mai puţin la întâmplare, dar destul de mult şi aproape numai cărţi foarte bune. Regret doar startul meu cam întârziat şi destul de slab, dar motivele serioase pentru asta nu lipsesc. Acum, merge. Un maestru, sau mai mulţi, nu mi-ar fi dăunat, dar poate că nu i-aş fi ascultat şi aş fi citit tot de capul meu. Singurii mei maeştri au fost tăcuţi, mi-au vorbit doar când i-am rugat eu să o facă. Nu ştiu în ce măsură *i-am ales* şi *m-au ales*.

Am ratat, din păcate, erudiţia de tip Eliade, încă de la 15-16 ani. Împrejurările vieţii nu mi-au permis-o, dar sunt destul de mândru că am descoperit totul pe cont propriu, fără ajutorul şcolilor, profesorilor, maeştrilor, deşi sfaturile unui maestru m-ar fi putut vertebra.

Trec acum la altceva.

Superbul schimb de scrisori dintre Panait Istrati şi Nikos Kazantzakis, într-o franceză aproximativă, aspră, tăioasă şi colţuroasă, în Panait Istrati – *Corespondenţă cu scriitori străini*, ediţie, traduceri şi note de Alexandru Talex, Minerva, 1988. Ce oameni vii, pasionaţi şi fără fasoane! Ezit să citez, pentru că ar fi prea multe de citat. Totuşi: „Viaţa interioară devine din ce în ce mai violentă, vehementă, taciturnă, fără compromis. Oamenii îmi inspiră, din ce în ce mai mult, milă şi dezgust, cred că nu mai am nici o iluzie şi în acelaşi timp nici un pesimism; privesc în faţă fiecare moment al vieţii cu dragoste, fremătând în tăcere deplină, în fundul prăpastiei. M-am descotorosit de orice teorie, ideile abstracte nu mă mai ademenesc: le-am văzut corpul, e din hârtie. Iubesc sfânta carne, pietrele, soarele, fructele, tot ce poate fi atins; îmi păstrez încă un trup viguros, care poate suporta această pasăre de pradă, spiritul – şoimul veşnic nesătul. Să călătoresc, să văd, să ating, să salut toate lucrurile, să mângâi întreagă pielea pământului – iată încă cea mai mare bucurie a mea…“

(Nikos, Madrid, 20 ianuarie, 1933)

Istrati: „Dacă m-ai vedea, nu ţi-ai crede ochilor: sunt sfidarea pe care biata eternitate omenească o trimite morţii.“ Şi altele… Dar poate cea mai frumoasă „scrisoare“ e ultima:

„Tokyo, 22 aprilie, 1935

Hé! Panaïtaki!

N.“

Dar Panaitaki nu a mai auzit salutul lui Kazantzakis…

Am încercat de două sau trei ori să citesc ceva din literatura lui Panait Istrati, dar fără succes. Însă va urma, pentru că pe lângă scrisori (am citit şi altele din volum) m-au stârnit şi două din cele trei volume de publicistică, pe care am stat ore bune: *Scăpare de condei* (*Trei decenii de publicistică*, vol. I, 1906–1916) şi *Scrisoare deschisă oricui* (vol. III). Cel mai mult m-a impresionat textul din vol. III, pp. 100–118 – *Artele şi umanitatea de azi*, de recitit periodic. Ar mai fi foarte multe de spus despre Istrati, dar nu-mi îngădui să o fac până nu-i cunosc literatura. Amintind aici un singur text, i-am făcut o mare nedreptate, pentru că paginile sau pasajele admirabile sunt multe. Ca de obicei, n-am timp să zăbovesc, sau nu pot să o fac aşa cum mi-

aş dori şi cum autorul merită din plin. Dar îmi promit să revin (cine ştie când…).

(Nu ştiu să se fi tradus eseul *Asceza* al lui Kazantzakis.)

Luni, 10 decembrie, 10:17

E enervant şi îngrijorător de cald pentru perioada asta, cum ne spun tot mai des meteorologii. Am oprit centrala şi am deschis geamurile. Mă străduiesc să cred cât mai puţin în scenariile catastrofiste legate de încălzirea globală şi celelalte, dar nu prea reuşesc. Nu mă sperie sfârşitul acestei rase din care cu scârbă şi dezgust trebuie să recunosc că fac parte, ci lunga agonie care ne aşteaptă. Cercetând fără iluzii, cu luciditate, chipul actual al lumii, sfârşitul e chiar de dorit, în ciuda tuturor frumuseţilor naturii care au mai rămas şi a tuturor minunăţiilor de care e capabil omul. Însă pedeapsa asta îngrozitoare (ăsta-i infernul!) e pentru toţi – o mare nedreptate. Poate aberez, nu-mi dau prea bine seama.

În ultima vreme am tot recitit din *Pământul e bolnav*, Hubert Reeves în dialog cu Frédéric Lenoir. Nu are rost să zăbovesc, cartea e cum nu se poate mai clară: populaţia lumii creşte rapid (vom fi în curând 10 miliarde!), resursele se împuţinează, gheţarii se topesc, terenul arabil dispare într-un ritm accelerat (anual, echivalentul suprafeţei Belgiei şi Olandei; se extind oraşele, valabil chiar şi pentru Alba, se construiesc autostrăzi ş.a.), se taie pădurile, deşertul înaintează rapid etc. etc. Dar cel mai mult m-a întristat un fapt aparent banal: astronomi amatori au propus limitarea iluminatului, pentru ca oamenii să mai poată vedea stelele. Am experimentat aici, într-una din serile trecute: oricât am încercat să privesc *doar* stelele, mereu aveam pe retină şi câteva becuri. Nu am *contemplat*, am reuşit doar să mă enervez. Şi, oricum, lucrurile astea se fac spontan, dar oamenii nu mai pot privi cerul…

(Trebuie să mă prefac că nu văd nimic, că totul e în regulă, trebuie să mă străduiesc *să cred*, împotriva evidenţei, că trăiesc în *cea mai bună cu putinţă dintre lumi*; altfel, altfel…)

De precizat un lucru esenţial: cartea pomenită mai sus, apărută în 2003, e deja veche, cinci ani de pângărire a Naturii fiind foarte mult; de căutat date mai recente, ca o nouă formă de autoflagelare…

Mereu regăsesc însemnări laconice despre lecturi mai vechi. Cu câteva săptămâni în urmă – *Îndreptări de stânga*, pagini excelente *cu* şi *despre* Cioran, din care cunoşteam doar prefaţa la *Revelaţiile durerii*. Aflu uimit că Dan C. Mihăilescu l-a citit prima oară pe Cioran la 25 de ani – *Silogismele amărăciunii*. Eu – la 15 sau 16, dar nu am aici jurnalele din liceu să pot verifica: nu mai ştiu acum despre ce primă carte e vorba (de verificat), dar îmi amintesc ediţiile cam prost imprimate din *Amurgul gândurilor* şi *Schimbarea la faţă a României*. Apoi, treptat, împreună cu Alin, ne-am procurat şi celelalte cărţi, aproape toate. (De revăzut traseul meu prin Cioran din acei ani dar, din câte-mi amintesc, nu prea notam impresii de lectură.) A contat şi textul lui Valentin Protopopescu din revista aceea literară pentru elevi pe care „dirigu“ ne obliga să o luăm (prin clasa a zecea), pe care nu am regăsit-o, şi manualul de literatură română de clasa a XII-a. Acum mi-e dor de Cioran cel din *Convorbiri* – carte citită o singură dată, în ultimul an de liceu, pe când stăteam la Răzvan.

Cioran, citit de la 15 ani şi recitit cu nesaţ, a lăsat urme adânci. Cred că, după Eliade – dar acesta a scris mult mai mult –, Cioran e autorul pe care l-am frecventat cel mai des. Pesimismul, vorba lui E. Ionesco, mi-a devenit mediu firesc de viaţă. Sau aproape. Dar Cioran mi-a oferit şi o extraordinară deschidere… nu ştiu cum să-i spun…, *culturală* nu e chiar cuvântul potrivit, dar e cel mai aproape de ce vreau să spun. Puţini mari scriitori, filozofi, muzicieni, pictori sau mistici nu sunt invocaţi, citaţi sau analizaţi de Cioran. De acel tânăr Cioran care ar fi putut deveni orice: subtil critic literar, erudit istoric al filozofiei, ideilor sau culturii, orientalist de anvergură, sensibil critic muzical sau de arte plastice, poet, patrolog sau istoric al misticii. (Tânărul Eliade plănuia o istorie comparată a misticii, monumentală, dar nu a scris-o.) De fapt, a fost câte puţin din fiecare. Cel mai mult regret faptul că Cioran nu a fost *romancier*, dar nici nu se putea, el nu avea *structură* de romancier, dar ce personaje ar fi dat! Ceva între Gogol, Dostoievski şi Sábato…

Pornesc de la câteva cuvinte aruncate în grabă pe o foaie, apoi acestea se tot ramifică, până ajung să scriu două sau trei pagini. De data asta am avut pe foaie următoarele: „Dan C. – *Î. de stânga*. Cioran citit la 25 de ani.“ Atât. Pornind de la asta am scris două pagini, ceea ce e în acelaşi timp cam

mult şi foarte puţin: mult pentru că aici scriu totuşi un jurnal în care mai am de notat şi despre alte lecturi, puţin faţă de abundentele mele impresii de lectură. Dan C. Mihăilescu are o vervă extraordinară, dar bine dirijată; tot ceea ce scrie poartă pecetea pasiunii şi dăruirii sale, nu e niciodată plat sau plictisitor. Ceea ce e scris cu pasiune, pe nerăsuflate – cum îmi imaginez că scrie Dan C. –, se citeşte la fel!

Pascal Quignard – *Sexul şi spaima*, în mare parte ilizibilă, cu câteva chestii interesante.

Cu totul altceva e însă *Dubla flacără. Dragoste şi erotism* de Octavio Paz, recitită recent. Mexicanul are un farmec ce nu exclude erudiţia fină, discretă, caracteristici mai rar întâlnite, împreună, la un european. (A se vedea în acest caz ceea ce scrie Cioran despre Borges şi „provincialismul“ apusenilor.)

Două cărţi, una din 1994, cealaltă din anul anterior, radical diferite, ilustrând, poate, două tipuri de intelectuali umanişti, de „creatori“, chiar două tipuri de *culturi*, în ultimă instanţă. Poate sunt confuz şi exagerez: e vorba doar de două cărţi citite, întâmplător, în aceeaşi perioadă. Nu le pot compara: pe prima nici nu o înţeleg, cealaltă îmi place, atât.

Sexul şi spaima, p. 111: „Aristotel scria: «Nu poţi să gândeşti (*noein*) fără imagini mentale (*aneu phantasmatos*).»“ Cam acelaşi lucru îl susţine, acum, Sorin Lavric. Nu cunosc contextul aristotelic, nu mă pricep, doar m-a izbit posibila asemănare. De revăzut, de cercetat, dar, de fapt, nu prea mă interesează. Să fie vorba de faptul că nu putem opera cu concepte pure? Eu cred că putem. În orice caz, Kant şi Hegel, chiar Aristotel însuşi puteau. Dar de ce să mă bag unde nu mă pricep?! Bat câmpii, mai bine mă opresc.

Cinci minute după miezul nopţii. Ceea ce am în minte şi vreau să pun pe hârtie e foarte important pentru mine.

De multe ori m-am gândit la sensul acestui jurnal, al acestor caiete pe care le scriu. Ce sens ar putea avea? Am eşuat de fiecare dată când mi-am propus să renunţ, definitiv. Când nu scriu aici mai multă vreme, devin mai neliniştit, mai nervos, nimic nu mă mulţumeşte, simt că zilele se scurg în zadar, orice aş face. Foile cu însemnări se adună, dar nu mă pot hotărî să le arunc. Să nu mai notez nimic mi-e peste putinţă, din cauză că acest banal act a devenit un reflex la fel de firesc ca oricare altul. Chiar dacă nu citesc

nimic, tot am câte ceva de notat. Să nu citesc e chiar imposibil, aş fi ca mort. Citesc şi scriu, scriu (bolovăneşte) şi citesc, dar nu sunt niciodată cu adevărat mulţumit, oricât aş citi şi orice aş scrie. Dar nu pot face altceva. Ştiu că nu pot să citesc tot ce-aş vrea, asta nu se poate, nimeni nu poate. La nesfârşit printre hârţoage? Pot cărţile să umple o viaţă de om? Se pare că pot, dar la ce bun? M-au îmbolnăvit cărţile? Poate, dar e o boală ca oricare alta. Faci ceva, dar nu ştii exact ce faci, şi pentru ce, care e scopul ultim. Nici nu există un asemenea scop. De ce merge strungarul la uzină? Răspunsul e în acelaşi timp foarte simplu şi imposibil. Cauţi ceva, pasionat, febril, dar, când te întrebi ce anume cauţi, nu ştii prea bine ce să spui. Ce caut eu în cărţi? La ce-mi foloseşte ceea ce găsesc? Caut *cunoştinţe*? Nu, nu, e altceva, e şi asta, dar nu numai sau prea puţin. Dar totuşi *ce e*? Caut să-mi umplu timpul care mă desparte de moarte…, lectura ca aşteptare a morţii. Da, într-un fel.

Cunoaşterea dezinteresată. Desigur…, dar asta nu explică nimic. O carte, alta, şi alta, şi altele. Câte? Şi de ce? (Doar nu mă pregătesc pentru examene, nu dau socoteală nimănui, sunt de capul meu.) *Scop în sine*. Cum poate fi ceva scop în sine?

Oamenii, acum, dorm. Dimineaţa se trezesc şi pleacă după treburi. Ce-i mână?

Citesc, scriu câte ceva – aşa cum pot, nu prea bine, aşa cum îmi iese, nu-mi bat prea mult capul –, zilele trec, vin alte zile, trec şi ele. Oamenii îşi fixează scopuri. Ce înseamnă un SCOP? Mâine o să duc maşina la spălat, o să compun o manea faină, o să caut la bibliotecă sonetele lui Shakespeare în noua traducere a lui X, o să…

Mâine nu mai fac nimic. O să stau şi nu o să mai fac nimic. Imposibil.

Mâine o să mă sinucid.

Mâine n-o să mă sinucid, moartea poate să vină şi singură, ştie drumul. Va veni.

Bat câmpii, m-am scrântit. Sunt prea singur, nu comunic cu *semenii*, asta-i.

E. Ionesco îl citează pe Cioran şi eu îi citez pe amândoi, ca să zic aşa: „Omul modern bricolează în incurabil.“ Bine spus. Şi cel ne-modern cred că tot asta a făcut, dar pe atunci au fost mai puţini cei care şi-au dat seama.

Opinez că e bine să-ţi vezi de treabă (*care* treabă?) şi să nu pui întrebări. Mai ales un *anumit* fel de întrebări…

(Vezi şi finalul *Căutării intermitente*, pe care l-am mai citat pe undeva; bine că-i *intermitentă*, altfel ne-am pierde minţile sau ne-am zdrobi capetele de ziduri.)

Încerc să revin. Deşi scris adesea cu scârbă – amestecată, e-adevărat, cu un fel de ambiţie de a *spune*, de a mă elibera –, jurnalul m-a ajutat, cred, destul de mult. Mi-e greu să explic în ce fel, dar simt că m-a ajutat. Jurnalul ca modalitate de a umple trecutul: trecutul acesta nu e un pustiu, un neant, e ceea ce am reuşit să spun despre el, oricât de puţin. Jurnalul ca modalitate de a ordona o existenţă. Cât de cât. Jurnalul ca şantier pentru proiecte de viitor. O viaţă comentată, analizată, *disecată* începe să aibă noimă. Cât de cât.

Jurnalul ca modalitate de a întreţine o iluzie: prezentul e o consecinţă a trecutului şi o anticipare a viitorului, viaţa e un lanţ ordonat, coerent şi perfect explicabil de cauze şi efecte. Jurnalul ca susţinător al *iluziei supreme*: viaţa are sens.

(Sunt ceea ce sunt pentru că am *vrut* să *devin* ceea ce sunt şi am făcut ceea ce am făcut pentru asta, faptele sunt consemnate: iată cum se păcăleşte diaristul! Şi încă: mi-am propus cutare şi cutare, le-am consemnat, şi cu fiecare zi ce trece sunt tot mai aproape de ce mi-am propus – altă păcăleală.)

Cultura nu e, până la urmă, decât o diversiune menită să ne ascundă pateticul situaţiei de a ne afla singuri în faţa absenţei lui Dumnezeu – cam aşa spune undeva Liiceanu. Nu doar cultura: tot ce fac oamenii e parte a unei vane strategii împotriva evidenţei morţii. Nimicurile zilnice, agitaţia permanentă, toate astea nu sunt decât o continuă încercare de camuflare a nudităţii sfârşitului.

Jurnalul ca modalitate de a preciza limitele terenului pe care are loc confruntarea noastră cu moartea. Jurnalul ca preocupare de a umple intervalul care ne desparte de punctul unde începe necunoscutul.

Cuvintele astea au început să nu mai spună nimic, să sune a *gol*. Mă opresc.

Marţi, 11 decembrie, 13:55

Simt nevoia să închei cât mai repede caietul acesta, să scap de el. Sigur, urmează altul, pe care mi l-am procurat deja. Am făcut şi o listă destul de lungă de cărţi pe care trebuie să le citesc sau să le recitesc. Acesta e blândul blestem al cărţilor: se „nasc“ unele din altele, la nesfârşit.

Ce înseamnă să stai la oraş! Azi am găsit, pe clanţa uşii, un prezervativ. Pur şi simplu. Noroc că nu era folosit…

Într-un anticariat m-am uitat, cu nostalgie, la cele 5 volume din *Winnetou* în ediţia B.P.T. Dacă era *Old Surehand* poate aş fi cumpărat-o, că n-o am. De citit, nu cred că mai pot să le citesc. Dar Niki e deja în clasa a doua. Ce imensă bucurie au fost cândva cărţile astea pentru mine, şi atâtea altele. *Cum aş putea face să se întoarcă copilul care-am fost*?

M-am mulţumit cu *Raport către El Greco*, din care am citit deja câteva pagini superbe. Kazantzakis are încă multe lucruri să-mi spună…

În urmă cu 20 de ani, într-una din primele zile ale lunii decembrie – cred că pe 3 sau 4 – a murit Constantin Noica. Şi încă nici acum nu a apărut primul volum de *Opere complete*, despre care mi-a spus câte ceva Sorin Lavric încă de anul trecut. Ulterior mi-a spus chiar că e gata de tipar, dar poate s-a amânat şi o să apară două sau trei deodată. Ar fi o binecuvântare… Dar Eliade?…

Eliade, Noica şi Cioran sunt mereu alături de mine. Ce-ar fi fost viaţa mea fără ei? I-am iubit, i-am înţeles, îi iubesc şi sper să mă iubească şi ei. Cred că mă iubesc, de vreme ce mi-au dat atât de mult din ei înşişi. Atât de mult… Nu ştiu dacă merit, dar le sunt recunoscător.

Mă gândesc acum la extraordinara lor precocitate (dar aici l-aş pune, în locul lui Noica, pe Mircea Vulcănescu) şi mi-e ruşine că încerc şi eu să mâzgălesc hârtia. Cred că precocitatea intelectuală a fost şi o caracteristică a epocii, nu doar însuşirea izolată a câtorva. Acum stăm mult mai rău. Acum avem televizor, avem internet, avem şcoli (mult) mai proaste şi profesori mai slabi.

O cafea la birt, unde răsfoiesc *Cotidianul* şi mi se face scârbă. Apoi mă adâncesc în cărticica despre Tibet, pentru care cumpărasem ziarul. Mă „trezesc“ după vreo oră: fum de ţigară, hărmălaie (muzică la televizor,

discuţii la telefoane şi la mese, sună alte telefoane). Ies: mutre, mutre peste tot, mutrele astea care nu se mai satură de zgomote, ba vor mai multe şi mai puternice. Inventează tot soiul de prilejuri pentru a face zgomote: ziua naţională, *zilele* (nu e suficientă *una*) oraşului, festivalul berii, al vinului, al coniacului, al rachiului, al palincii, *caravana* nu-ştiu-cărui post de televiziune, festivalul de muzică boşimană şi multe altele. Orice căcat e prilej pentru jocuri de artificii, nişte banale pocnitori colorate.

Dar Tibetul? Un spaţiu imens despre care nu ştiam mare lucru, doar că a fost patria lui Milarepa, asta da, printre puţine altele. Un spaţiu cu o istorie milenară, încâlcită şi agitată – ca orice istorie. Ce reprezintă problemele României faţă de sutele de milioane de asiatici *cu ale lor probleme*? Un ceva ce aproape că aduce a nimic.

Lumea e un haos, iar haosul *nu* e acel ceva din care se naşte ordinea, cum pretindea un personaj de roman, pe urmele vechilor tradiţii. Lumea e complexă şi de neînţeles. (Ţăranul la grădina zoologică, privind girafa: acest animal *nu există*. Eu zic că *această* lume nu există, dar aici, cu lumea, nu-i de râs, pentru că în Africa, patria girafei, se râde mai puţin…)

Din *Cotidianul* am aflat tirajele unor ziare, incredibil de mari, plus ziarele mai mici, care nu erau trecute în clasament, plus cele locale, plus atâtea reviste proaste. Dar audienţa la televizor – 60 de canale, 140 sau chiar mai multe? Ştiri stupide, banale sau macabre, mocirla din fotbalul românesc. Visez un post de televiziune unde să se dea numai ştiri bune: despre copii foarte deştepţi, despre fermieri prosperi, şosele bine asfaltate, familii fericite, ştiri despre aventurile prin curte ale puilor de găină (nu într-o crescătorie sinistră), cu florărese vesele şi zăpezi de poveste.

Nu ştiu, nu mai ştiu cum îmi imaginam în adolescenţă viitorul României, dar el, acel viitor, sigur nu semăna deloc cu mizeria actualului prezent. Prezentul acesta e fostul meu viitor, dar ele nu au nimic în comun. Oare cum m-am putut înşela chiar atât de mult? Dacă la 16 sau 17 ani cineva, un om lucid, mi-ar fi descris viitorul, adică actualul prezent, l-aş fi luat la bătaie. Nici Dumnezeu însuşi nu m-ar fi putut convinge că România anului 2007 va arăta aşa cum arată.

Viitorul, o uriaşă grămadă de gunoi.

Nu numai în privinţa „patriei“ m-am înşelat, ci şi în privinţa mea, dar mai puţin, însă mi-e greu să accept toate astea. Dacă le pun pe seama naivităţii şi candorii adolescentine, asta nu salvează nimic, e acelaşi lucru, e la fel de dureros; ştiu că adolescenţa e vârsta încrederii, speranţelor şi iluziilor, dar asta nu mă consolează.

„O viaţă împlinită e un vis de adolescent realizat la o vârstă matură.“ Nu mai ştiu cine a spus asta, dar câţi reuşesc?

Încet-încet, cu anii, cu deceniile, devenim mai înţelepţi, adică mai *neîncrezători*. Afurisită înţelepciune!…

Caietul 33
11 decembrie 2007 – 16 ianuarie 2008

Aproape miezul nopţii

În prefaţa la Faust (B.P.T., 1968), Tudor Vianu mai putea încă să scrie, cu deplină seninătate, următoarele: „Noile posibilităţi ale tehnicii, susţinute de rezultatele ştiinţelor fizico-matematice, în mare progres de la Renaştere încoace, au deschis omenirii perspective nelimitate în direcţia stăpânirii naturii şi a înălţării condiţiei umane.“ Acum, e vorba de stârpirea naturii şi de înjosirea condiţiei umane. Ce radical se pot schimba lucrurile în doar câteva decenii! Sigur, există şi acum „nebuni“ care mai cred în Progresul Infinit al Omenirii, ba sunt chiar foarte mulţi. În trecut, cred că şi eu aş fi fost pozitivist, progresist, comunist şi socialist. Acum, nu-mi rămâne decât scepticismul, pesimismul, nihilismul şi cinismul. Dar nu e vina mea…

Aşadar, am început un nou caiet. Cât aş vrea să pot scrie fără a pomeni vreun nume de autor sau vreun titlu, dar nu pot; chiar acum mă gândesc la vorbele lui Flaubert: cărţile nu-ţi adaugă mare lucru, dar te stârnesc. Am şi eu nevoie să fiu stârnit, altfel nu am ce să scriu, sau am foarte puţin.

Sunt prea ataşat de cărţi, obsesia formării (deformării?) a depăşit orice limite. Am tot sperat că va dispărea odată cu trecerea anilor, dar nu dă semne. Nu-i nimic de făcut, încă.

Transcriu întocmai de pe o foaie două însemnări din vară:

Credinţa mea: lumea e un balamuc, un haos, cu mărunte insuliţe de ordine. Însă apare şi Îndoiala, atunci când sunt bucuros, fericit, când mă simt bine: poate că *totul e în ordine*, poate că totul e rânduit cum se cuvine. Aşadar *nu cred* cu consecvenţă. E ăsta un soi de cameleonism?

E o credinţă pe dos. (Un personaj al lui García Márquez: „Niciodată nu încetezi cu desăvârşire să crezi. Îndoiala stăruie“, în *Despre dragoste şi alţi demoni*. Aşa şi eu: niciodată nu încetez cu desăvârşire să cred în sensul lumii, în buna ei aşezare, în armonioasa ei alcătuire. Da, îndoiala stăruie.)

Un alt fel de „cameleonism“: vorbesc în gura mare împotriva pretinselor *cuceriri* ale tehnicii, sunt indignat peste măsură de avântul televiziunii, mă

revolt împotriva maşinilor de toate tipurile, blestem poluarea, mă ridic nervos când aud de „progres“, şi scuip etc., dar când se întrerupe curentul electric încep să fiu neliniştit că se strică mâncarea din frigider sau că nu pot citi, iar când scap pe beton telefonul mobil şi se strică sunt îngrijorat că nu pot suna şi nu pot fi sunat, şi multe altele asemenea. Ei? Poluare sau comuna primitivă? Dar, vorba lui Sábato: nu ştiu şi nu pot spune exact *ce* vreau, dar ştiu foarte bine ce *nu vreau* (în discuţia cu Silvia din *Abaddón…*).

De ce să-mi supravieţuiesc? Mor cu fiecare copil din Africa. (Acesta nu e un patetism ieftin.) Încă 40 de ani la fel? (Acum aceste cuvinte îmi sună totuşi a patetism exagerat, dar nu e întotdeauna aşa: copiii aceia chiar mor, cu milioanele; de ce mă mai sperie moartea, moartea aceasta atât de *prezentă*?…)

Un om sfârşit, *Bătrânul şi marea*, *Pavilionul canceroşilor*, trei romane pe care nu le am; de multe ori mi-am dorit să le recitesc, dar nu s-au reeditat. Ciudat, în ţara lui Eliade nu se reeditează Papini! Şi în celelalte cazuri e inexplicabil, având în vedere că sunt pline librăriile de maculatură ordinară. Acum, americanul apare la Polirom.

Şi mai ciudat e faptul că nu am găsit niciodată aceste cărţi prin anticariate. De recitit, deocamdată, Hemingway, în aşteptarea celorlalte. Reeditările nu mai pot întârzia prea mult, ar fi strigător la cer.

Ateismul pur. S-a tot spus că nu există aşa ceva, că cei care se răfuiesc cu Dumnezeu (Nietzsche, Cioran ş.a.) nu-s, de fapt, atei, deoarece necredinciosul adevărat *nu* discută *despre* şi mai ales *cu* Dumnezeu. Problema e vastă, nu insist acum. În orice caz, dacă nu există necredinţă pură, există totuşi *indignare* pură, cauzată de felul în care arată lumea. Şi *trebuie* găsit un „ţap ispăşitor“.

Joi, 20 decembrie, 9:45

Am mari îndoieli că voi ajunge un bun scriitor, dar nu mă îndoiesc de faptul că, dacă voi trăi – vorba lui Tolstoi, în Jurnal –, voi ajunge un erudit şi un foarte bun „antrenor cultural“.

Într-o librărie, aud doi bătrânei discutând despre faptul că „a început la Polirom integrala Hemingway“. Am fost în librării de sute de ori, dar nu-mi amintesc să fi auzit niciodată nişte tineri vorbind despre chestiuni similare: îmi amintesc doar de un coleg mai mare de facultate arătând nişte cărţi, reprobator, şi strâmbându-se: „Metafisicoase!“ El, ilustru pozitivist, nu-şi pierdea vremea cu fleacuri.

Gabriel Liiceanu – *Itinéraires d'une vie*: *E.M. Cioran* suivi de *Les continents de l'insomnie*, traduit de roumain par Alexandra Laignel-Lavastine, Éditions Michalon, Paris, 1995, dar eu mi-am procurat-o abia acum, la sfârşitul lui 2007. Însă cunoşteam textul lui Liiceanu şi, dacă-mi amintesc bine, am văzut filmul la începutul anilor '90, când, evident, n-am înţeles mare lucru, dar mi-a rămas în minte figura lui Cioran şi câteva din gesturile lui, atât de vii. Cred că am revăzut filmul în 1995, în vară, la moartea lui Cioran, când începusem deja să-l citesc. (De consultat jurnalul, pe care-l începusem, cred, cam cu un an înainte; nu-l am aici, la Alba, dar o să-l răsfoiesc mâine seară, acasă, la Basarabasa; numai acolo mă simt cu adevărat *acasă*.)

Ediţia asta e superbă, cu poze etc. La 79 de ani Cioran arăta şi vorbea excelent. El e acelaşi peste tot, în viaţă şi în cărţi, aşadar n-am aflat cine ştie ce lucruri revelatoare. Cel mai mult mi-au plăcut… pozele, cu Cioran *călăreţ* sau *schior* – cu şapcă, mănuşi şi schiurile pe umăr –, sau soldat. (Într-o scrisoare, Eliade îl întreabă de milităria şi tunurile lui. Cioran, desigur, şi-a dezlănţuit mai eficace artileria *grea* în cărţi.)

Ce-aş mai putea spune despre un Cioran la care mă gândesc aproape în fiecare zi, pe care îl recitesc săptămânal, la fel cum mă gândesc zilnic la perioada aceea extraordinară a anilor '30, când îi puteai întâlni pe stradă pe Eliade, Noica, Cioran ş.a., când le puteai vedea noile cărţi în librării sau îi citeai zilnic în ziare şi reviste. Puse cap la cap, momentele pe care le-am *trăit* în anii '30 ar alcătui, cred, câteva luni bune. E o mare bucurie că pot face asta măcar aşa, citind.

Am în faţă un catalog Humanitas din toamna lui 2007, în care e anunţat volumul 4 al *Scrierilor de tinereţe* (1928) ale lui Mircea Eliade care, de fapt, sunt scrieri de adolescenţă şi *primă* tinereţe. Încă nu a apărut. Mircea Handoca spune că mai există încă vreo şase mii (!) de pagini din

publicistica interbelică a lui Eliade, iar eu credeam că volumul 4 va fi ultimul, gândindu-mă că Eliade a fost în India 3 ani, apoi a scris *cărţi* (multe) şi şi-a adunat el însuşi o parte din publicistică în volume – *India*, *Oceanografie*, *Fragmentarium*, *Insula lui Euthanasius*. Aşadar există, totuşi, încă 6000 de pagini! Absolut incredibil! Încă 10–12 volume! Eu credeam că articolele, eseurile şi studiile din 1928–1940 vor fi adunate într-un volum mare şi tipărit mărunt, la fel ca celelalte, dar unul singur! Când colo, e un volum doar pentru 1928, anul licenţei şi al plecării în India. Încă 10–12 volume… Mi-e greu să cred că aşa ceva e posibil, pe lângă cele vreo 20 de cărţi, până în 1943, *cinci* numai în 1934. Nu pot aştepta volumele, trebuie să-mi procur textele lui Eliade cât mai repede, de la Mircea Handoca sau altfel, de la cine le are. Chiar dacă au fost puse la socoteală şi articolele adunate de Eliade însuşi în volume, tot e enorm. Dar poate s-a strecurat, totuşi, o greşeală, însă, la scrupulozitatea, meticulozitatea şi acribia lui Handoca, e greu de crezut. Trebuie să văd articolele cât mai repede, să mă asigur că-i adevărat.

6000 de pagini în 12 ani, pe lângă 20 de volume. Cad pe gânduri…

Mai există şi câteva mii de pagini de jurnal inedite – în afară de cel interbelic, din păcate pierdut, şi ce pierdere! – şi, cu siguranţă, foarte multe scrisori.

Nu pot să cred până nu *văd*. Ce dracu a putut scrie în atâtea articole, pe lângă (repet) atâtea cărţi?

Duminică, 6 ianuarie 2008, 23:05

Nu pot să notez nimic…

1:15. Citesc. De scris, altă dată, nu ştiu când. Nu am avut chef deloc de aşa ceva în ultima vreme şi nici acum nu am. Prefer să citesc.

Marţi, 8 ianuarie, 9:57, Alba Iulia

Înainte de Crăciun, la Biblioteca Judeţeană de aici. Am frecventat foarte puţin bibliotecile publice: de regulă, cărţile sunt uzate, murdare, mâzgălite, rupte, subliniate aiurea şi, în plus, bibliotecile au numeroase lacune, cum m-am convins şi de data asta: bibliotecara „scormonea“ prin calculator după ce-i dictam pe litere numele autorului şi-mi spunea: „Nu o avem, şi nu e

nici la sala de lectură!“ Nu am cerut rarităţi bibliografice, am cerut, de pildă, Borges, adică B-O-R-G-E-S despre Borges, carte publicată, dacă îmi amintesc bine, într-un oraş din apropiere, la Cluj, Editura Dacia. M-am resemnat. Însă am citit cartea asta, totuşi, de trei ori: în ultimul an de liceu, de la Răzvan, în primul an de facultate – adică după 2 ani, pentru că un an am fost şomer –, de la Bogdan, şi după încă doi ani, în anul trei de facultate, de la Alex, aşadar nu e o raritate.

Nu am găsit nici Beckett, nici *Eminescu şi Leopardi* de Iosif Cheie-Pantea, nici *Revelaţiile morţii*, nici altele.

M-am servit singur, direct de la raft, cu următoarele:

Mircea Eliade – *Contribuţii la filozofia Renaşterii*, din care Pitti mi-a făcut o copie. E teza de licenţă a lui Eliade – de negăsit pe când eram în facultate –, neaşteptat de slabă: are doar trei capitole, dintr-un sumar într-adevăr bogat. Cunoşteam însă o parte din acel *Itinerar italian* (1927–1928, articole), inclus în volumaş. Extraordinară e impertinenţa lui Eliade, pe care o aminteşte, dacă nu mă înşel, şi Florin Ţurcanu: nu e citat şi nici măcar pomenit P.P. Negulescu, deşi era unul dintre cei mai importanţi istorici ai filozofiei Renaşterii din vremea aceea chiar pe plan european, profesorul lui Eliade şi preşedintele comisiei care l-a examinat.

Lev Şestov – *Începuturi şi sfârşituri*, numai răsfoită în facultate. Şestov e un autor la care ţin foarte mult, mai mult decât la compatriotul său Berdiaev, şi fiecare lectură îmi confirmă şi întăreşte ataşamentul. Mă gândesc la faptul că una dintre primele cărţi apărute la Polirom a fost o broşurică de Şestov, care m-a influenţat mult, dar integrala Şestov pe care o visa traducătorul şi prefaţatorul (Liviu Antonesei) a rămas un vis, cu toate că editurile noastre se întrec să publice o sumedenie de cărţi proaste, maculatură ordinară în ediţii de lux. Din păcate nu am găsit, cum am mai spus, *Revelaţiile morţii* – publicată de Cioran în Franţa, pe vremea când conducea o colecţie la Plon; cred că tot atunci a publicat şi ceva din Unamuno.

B. Fondane – *Conştiinţa nefericită*, o excelentă carte a unui discipol al lui Şestov, cu pagini admirabile, inclusiv despre maestrul rus, dar şi despre Husserl, Heidegger, Bergson, Kierkegaard, Nietzsche sau Freud. Fondane mi-a amintit de Grigore Popa – două destine nimicite de Istorie, de

abominabila istorie-isterie… Pe pagina pe care e prezentat autorul ni se spune că acesta a publicat un volum numit *Rimbaud le Voyou*, adică, năucitor, *Rimbaud ciolanul*. Golanul – Ciolanul – e pe aproape. Mai bine era *vagabondul*, şi s-ar fi evitat greşeala, oricum o scăpare măruntă.

Constantin Noica – *Publicistică*, II – *Între suflet şi spirit*. Incredibil cât de multe articole politico-sociale a putut scrie Noica, dar nu şi-a uitat nici meşteşugul. La fel de uimitoare e şi actualitatea, nefericita actualitate a multor articole: după decenii, aceleaşi probleme, acelaşi balcanism. Voi reveni, în legătură şi cu Mircea Eliade.

Miercuri, 9 ianuarie, 14:25

Am citit cele 4 cărţi de mai sus în trei zile şi două nopţi, până pe la 4 dimineaţa, apoi am fost să împrumut altele. Astea:

Mircea Eliade – *Corespondenţă*, I, A-H, pe care doar am răsfoit-o în urmă cu un an la Casa Lovinescu, ajuns acolo împreună cu Sorin Lavric, la seminarul despre Noica. Impresii numeroase – ca la orice lectură, dar parcă şi ceva în plus – din care am schiţat numai câteva:

-– undeva (în *Jurnalul de la Păltiniş*) G. L. spune că lui Eliade totul i-a mers din plin: asta în urma lecturii *Încercării labirintului*. Da, din *Labirint* aşa reiese, însă n-a fost deloc aşa. Eliade a avut de trecut numeroase obstacole, de înfruntat nenumărate probleme, de-a lungul câtorva decenii. Sărăcia, de exemplu, a fost aproape o constantă până pe la 50 de ani – nu intru însă în detalii, dar pot fi citate foarte multe scrisori sau pasaje din *Memorii*;

-– cine ar crede că *Nuntă în cer* a fost scris în lagărul de la Miercurea Ciuc, într-o cameră neîncălzită, îmbrăcat cu două-trei pulovere şi paltonul lui Nae Ionescu pe umeri? Tot acolo Eliade îşi scria jurnalul pe hârtie igienică, iar înainte, când era închis la „Siguranţa Generală“, a avut forţa înmărmuritoare să scrie *Magic Metallurgy and Alchemy*; cu literatura – mai ales cu *Nuntă în cer* – e oarecum de înţeles, e o fugă de realitate, dar un studiu savant, tehnic şi erudit scris în carceră e într-adevăr un neverosimil tur de forţă; cărţile apărute la Paris, după război, cărţoaiele – *Tratatul…*, *Şamanismul*, *Yoga…* –, au fost scrise, de asemenea, în condiţii uneori de sărăcie lucie; scrise parţial, pentru că *Tratatul* era în mare parte redactat la

Londra şi Lisabona, dar tot în condiţii grele – adică războiul, boala şi moartea Ninei –, iar despre Yoga, Eliade avea teza de doctorat şi numeroase alte materiale, dar efortul a fost, totuşi, uriaş, mai ales pentru *Şamanismul*;

-– cu adevărat, Eliade şi Noica au fost invulnerabili: nu-mi vine să cred că, după atâtea şi atâtea lovituri ale soartei, ei au mai putut fi atât de optimişti şi de încrezători, atât de *creatori*, obsedaţi de randament cultural, de „productivitate“, atât de fecunzi şi, uneori, de o sublimă candoare şi naivitate. Infernul suportabil datorită Paradisului culturii. Răul a trecut *pe lângă* ei;

-– de la *Duşmanul viermelui de mătase* la *Enciclopedia religiilor*. Cum a reuşit, totuşi? Sigur, îmi spun, ziua lui Eliade era mult mai lungă decât a muritorilor de rând;

-– cu toate imperfecţiunile ei – numeroase, pe care Eliade însuşi le recunoaşte adesea, mai ales în privinţa literaturii de tinereţe –, opera lui Eliade va rămâne *în întregime*, asta îmi spun mereu;

-– acelaşi Eliade, harnic şi optimist, îi scrie lui Cioran următoarele:

„…dezgustul meu pentru tot ce se leagă de cultură şi de literatură merge crescând“ (*Corespondenţă*, I, p. 151, după ce înainte pomenise de *kali-yuga*). Şi era sincer, deşi nu i-ar fi scris aşa ceva lui Iorga, Motru sau Blaga;

-– cât de mult s-ar fi bucurat Eliade după ’89, când a avut un atât de mare succes în ţara lui, după ce vreme de jumătate de veac a fost aproape cu desăvârşire ignorat, interzis, „ascuns“; dar el ştia că odată şi odată va fi redescoperit şi de români;

-– mă gândesc şi la reîntâlnirea cu Maitreyi cea adevărată, la bătrâneţe. Ce destin! Sau, cum ar spune Noica: „Ce frumoasă e viaţa! Ce sălbatic de frumoasă!“;

-– a fost un record personal absolut de timp petrecut în compania lui Eliade – 18 ore (de la 10 la 4 dimineaţa), cu numai câteva mici pauze să îmbuc ceva şi să fumez, record pe care nu l-am atins nici măcar cu *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, din cauză că am început să citesc cele peste 1000 de pagini după-amiaza;

-– optimismul, poate exagerat, al lui Eliade, în *Încercarea labirintului*, Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 103, trad. de Doina Cornea.

23:03

Vieţile sfinţilor: *Augustin, Benedict, Bernard, Francisc din Assisi, Ioan al Crucii* de Bernard Sesé, Paul Aymard, Pierre Riché, Michel Feuillet, din care am sărit destule pagini sau aliniate, dar asta nu înseamnă că „vieţile“ nu sunt bine scrise şi folositoare. În întregime am citit numai partea despre Francisc, dar nu comentez, ar fi zadarnic: ce să spun despre un Sfânt? Despre sfinţi trebuie să tac.

Sfânta Tereza de Ávila – *Cartea vieţii mele*, Institutul European, Iaşi, 1994, tipărită mărunt şi cam prost, din care cauză au început să mă doară ochii, destul de rău. M-am îngrijorat, dar cred că e firesc, după câteva nopţi în care îi solicitasem serios, şi cu un asemenea scris minuscul. Am abandonat-o, dar, din ce-am citit, mi-am dat seama că e o carte extraordinară. Aştept o ediţie mai lizibilă (la propriu) sau o să-mi fac o copie mărită. Oricum, trebuia să o restitui bibliotecii, pentru a-mi recupera buletinul – nu am buletin de Alba, aşadar nu-mi pot face legitimaţie şi trebuie să las buletinul la bibliotecă pentru a putea împrumuta cărţi. De sărbători plecăm acasă.

Copiez aici câteva rânduri din acele nopţi de lecturi febrile.

De unde nevoia asta de a citi mereu, de a citi şi reciti, de a devora în fiecare an câteva rafturi? Se poate imagina cu uşurinţă (e chiar firesc) o desăvârşire spirituală cu numai câteva cărţi, sau chiar cu una singură, ori, la extrem, fără nici o carte. Buddha, Evangheliile, Marcus Aurelius, Toma de Kempis, Clement Alexandrinul, Lao Zi, Yoga, Evagrie, *Filocalia* etc. (deşi lista nu e prea lungă). Sau chiar cu *Siddhartha* lui Hesse bine înţeleasă. Atunci de ce atâtea? Pentru că intervine *mania* „cărturarului“. Eruditul vrea să *cunoască*, nu să se transforme interior. Nu ştiu în ce măsură cărţile m-au făcut mai înţelept, dar recunosc că înţelepciunea nu e nici pe departe direct proporţională cu cantitatea de pagini îngurgitată. Sigur, nici o pagină cu adevărat bună nu se citeşte fără folos, dar cine aderă la toate înţelepciunile poate că nu e *pătruns*, cu adevărat, de nici una. Cred că la mine dorinţa de a *şti* e mai mare decât aceea de a mă modela interior, ceea ce nu e chiar în regulă. Dar un profit spiritual în urma lecturilor mai mult sau mai puţin „sacre“ e evident. Nu şi suficient. Complicate cărări.

Otrava şi balsamul cărţilor, fierea şi elixirul lor. Toată viaţa într-o bibliotecă. Mai multe vieţi în bibliotecă. Mă dor tare ochii.

Coşmar: închis într-o temniţă-bibliotecă; mi-ar mai plăcea cărţile?

Singur pe pământ, între cărţi, ce coşmar!

O carte frumoasă rătăcită în Iad l-ar face suportabil.

Visez cărţi, de mulţi ani. Aproape numai cărţi visez (ziua şi noaptea). De analizat pe larg maladia asta…

Un Nebun *îngrijorat*: înghit la hârţoage cu toptanul şi am devenit dependent ca alţii de „praf“. E o boală, destul de gravă. Dar nu mai am nici o speranţă de vindecare, nu pot scăpa de ea, sunt contaminat pe viaţă. În viaţa de apoi există oare aceste sfinte terfeloage? Sau mă rog, în Infern. Dacă da, tot nu-i aşa rău acolo…

Netrebnicii ăştia pe care atât îi iubesc au exagerat cu scrisul. Nu le-a fost milă de bieţii mei ochi…

Se face (eu însumi fac) caz de *stilul* lui Cioran. Dar, cel puţin în cărţile româneşti, e vorba mai ales de *intensitatea trăirii*, de incandescenţa sentimentelor şi „ideilor“. Cioran însuşi spune că în tinereţe scria cumva din instinct… „ca un animal“. Vorbeşte şi de *extazele* lui, patru la număr (un Plotin contemporan). A. Paleologu a greşit: tocmai că nu stilul primează, nici măcar în cărţile franţuzeşti. Da, Cioran a urlat cu o gramatică în mână (cum spune el însuşi), dar a *urlat*. Nu se poate despărţi forma de fond, nu la marii creatori. Shakespeare nu putea scrie romane siropoase, la fel cum tangoul nu putea să apară în Grecia. Creaţia e o oglindă fidelă a creatorului, îi redă cu exactitate şi în detaliu chipul. Numai o creaţie avortată minte, marii creatori nu mint. Kant e în întregime în *Critici*, atât în forma, cât şi în fondul lor, iar Hesse nu putea scrie *Procesul*, nici Sábato *Cartea râsului şi a uitării*. Van Gogh a pictat ca Van Gogh. Subiectul merită aprofundat (m-am îndepărtat cam mult de Cioran), dar e clar: marii artişti seamănă perfect cu operele cărora le dau naştere şi invers. Nu se poate altfel, asta e marea Artă: întâlnirea aranjată de artist între formă şi conţinut. Dostoievski nu putea scrie, în nici un caz, *Anna Karenina*, nici chiar bătrânul Tolstoi nu o mai putea face. Nici Flaubert *Dama cu camelii*. (Dar cazul lui Flaubert e mai special, deşi nu a reuşit nici el să se „detaşeze“ de operă.) Putea oare cumva Nikos Kazantzakis să scrie *Valurile*? (Asta chiar am nimerit-o!) Emit

banalităţi, stupidităţi sau truisme? Nu cred, dar problema e complicată. Miracolul de a se pune în întregime în operă le reuşeşte doar marilor creatori. Opera desăvârşită e aia în care forma, fondul şi chipul autorului se confundă – chipul, adică personalitatea complexă şi contradictorie a creatorului. Sábato a înţeles şi a exprimat bine aceste lucruri. El a trecut şi în forma, în „arhitectura“ – una ciudată, la prima vedere, dar de fapt firească – romanelor sale. Thomas Mann, cu toată admiraţia lui pentru Hesse, cu tot talentul şi cu toată tenacitatea sa, nu putea scrie *Narcis şi Goldmund*. Nu mai insist, dar repet: imposibilitatea de a despărţi forma de fond şi de a le separa pe acestea de personalitatea creatorului reprezintă pricipalul semn distinctiv al marii arte, şi nu e de întâlnit pe toate drumurile…

Revenind la Cioran: acesta îndeplineşte perfect criteriul inseparabilităţii amintit mai sus. Aşadar n-are sens problema lui A. P. cu ce rămâne din Cioran dacă-i iei stilul, deoarece stilul nu e ceva exterior lui Cioran, ceva ce i se adaugă din afară şi care i-ar putea fi luat: Cioran e însuşi stilul său. Întâlnirea dintre gândurile lui Cioran şi cuvintele sale e una perfectă. Nu se ştie care a fost raportul iniţial, dar e clar că Cioran nu se juca aranjând cuvintele până-i ieşea o idee. De regulă, ideea e primordială, deşi, apoi, cuvintele o pot modifica sau nuanţa. Nu se poate gândi fără cuvinte, dar se poate *simţi*, şi aici e începutul absolut; nici nu se poate scrie fără gânduri (se pare însă că unii filfizoni pot, dar ăştia nu contează, ei se învârt în jurul cozii). Nu îndrăznesc acum să recitesc ce am scris. Gândurile mele (intuiţiile) întâlnesc mai greu cuvintele potrivite. Resemnare, că nu-i altceva de făcut. Nu prea îmi reuşeşte transferul minţii în pagină, asta e!

Joi, 10 ianuarie, 12:00

Vineri, 21 decembrie, am plecat, cu maşina, acasă. N-am avut parte de zăpadă, deşi a fost mereu întunecat, de parcă stătea să înceapă ninsoarea dintr-un moment într-altul. A fost şi destul de frig, zile întregi la fel, fără un fulg, dar şi fără o rază de soare. Am fost şi eu mohorât, cu excepţia a două zile de schi, pe Semenic.

La televizor, mizeriile şi vacarmul obişnuit. Dar am primit de la Mihai, cu mare întârziere, cadoul de ziua mea, adică două cărţi care m-au apărat de urâciunea şi isteria ecranului: *Epistole către Lucilius*, vol. I, Polirom, 2007,

în traducerea Ioanei Costa, şi *Istorisirea Pelerinului*. *Jurnalul mişcărilor lăuntrice. Exerciţii spirituale* de Loyola. Mi-am petrecut Crăciunul cu aceste cărţi. Sigur, aş fi preferat să merg la sanie, dar lipsa zăpezii m-a „abandonat“ activităţii obişnuite, una plăcută, desigur, dar câteva ore zilnic pe pârtie ar fi făcut-o şi mai plăcută.

Spre regretul şi ruşinea mea, nu am şi nu am folosit traducerea lui Gh. Guţu din Seneca, deşi i-am preţuit întotdeauna pe stoici, iar *Scrisorile către Luciliu* (Ed. Ştiinţifică, 1967) figurau, desigur, în bibliografia pentru istoria filozofiei a d-lui Colţescu. În curând însă voi avea mereu la îndemână „integrala filozofică senecană“.

Am citit cartea pe îndelete, fără nici o grabă, liniştit, revenind asupra unor fragmente, aşa cum cred că a scris Seneca şi cum a tradus Ioana Costa. Iată un autor la care *ritmul* e esenţial. Nu e o însuşire singulară la cei vechi, dar în aceste epistole e, cred, mai evidentă ca oriunde. Fraza lui Seneca e molcomă, ea curge firesc, lin şi maiestuos ca un mare fluviu printr-o câmpie. Câtă înţelepciune au adunat unii oameni şi cât de proşti sunt alţii! Ei nu fac parte, în nici un caz, din *aceeaşi specie*, sunt convins de asta. Cei mai mulţi oameni (adică aproape toţi) se extaziază în faţa unor nimicuri demne de dispreţ… Câte un Seneca ne spune, din când în când, cum stau lucrurile cu lumea asta. El rosteşte *adevărul*. Dar cei pentru care nefirescul a devenit ceva natural nu-l ascultă, ei *nu citesc*, şi, oricum, nu l-ar putea nicicum înţelege. Aici s-a ajuns, sau poate aici am fost dintotdeauna, dar parcă niciodată strâmbătatea şi urâţenia nu au devenit, ca în ziua de azi, regulă, *dogmă* chiar. (Rândurile astea s-au născut dintr-un contrast amuţitor: Seneca şi Loyola faţă în faţă cu televizorul. Tare mi-ar plăcea să-i *oblig* pe Diogene, Socrate, Marcus Aurelius, Erasmus, Schopenhauer, Kierkegaard, Eminescu, Tolstoi şi Cioran să *privească* la televizor câteva zile în şir, apoi să le ascult *comentariile*. N-ar fi rău să participe la experiment şi Buddha, Iisus Hristos, Gogol ş.a., dar ei ştiau prea bine cum stă treaba cu oamenii şi îmi pot imagina cu uşurinţă ce reacţii ar avea fiecare dintre ei…)

Nici pe Loyola nu-l cunoşteam, cu toate că a mai fost tradus şi editat – *Exerciţii spirituale*, tot la Polirom, în 1998. Impresie constantă că nu „mă pătrund“, că nu profit cu adevărat de înţelepciunea pe care o găsesc prin cărţi. Prea puţin mi-a rămas din „antrenorii“ sau „maeştrii spirituali“. După

ce închid cartea, parcă mă grăbesc să redevin prostănac, biet idiot netrebnic obsedat de „cultură“, de „erudiţie“. În cazul meu nu poate fi vorba de acel „salt imediat din acumularea culturii în perfecţionarea spirituală a întregii fiinţe“, de care vorbeşte Patapievici. Fac poate câţiva paşi mărunţi, dar nu un *salt*.

Două zile la schi pe Semenic, vreme superbă, cu toate că jos, în Văliug, a fost la fel de urât. Soare numai de la cota 1000.

Marţi (miercuri), 15/16 ianuarie (0:32)

Ce chestie şi cu ora asta: zero! E noapte, atâta ajunge.

Tot în perioada sărbătorilor am urmărit un documentar despre Ceauşescu făcut de străini. Cum a fost, totuşi, posibil aşa ceva? Parcă e ireal. Şi parcă mai spuneam pe aici pe undeva că întreaga istorie e *ireală*. Ce balamuc!

Am convingerea că n-aş fi rezistat sub comunism. Nu-mi dau seama ce s-ar fi întâmplat cu mine *atunci*, dar n-aş fi rezistat. Sunt vinovaţi de această lungă „eroare“ toţi cei trecuţi de 35 de ani. Să nu se mai vaite! Toţi sunt vinovaţi. Toţi! Cum dracu au putut *să nu facă nimic*? Cum au putut răbda o asemenea mascaradă macabră câteva decenii?

Mascarada continuă, din păcate, şi în prezent, sub alte forme, dar măcar avem *libertate*. Poate nu prea ştim ce e asta şi la ce foloseşte – pentru că a devenit ceva natural –, dar e bine de ştiut măcar atât: libertatea e, printre altele, ceva care se opune *minciunii*. Minciuna nu mai e atotstăpânitoare şi nu mă (ne) mai forţează nimeni să o accept(ăm) ca pe un senin *adevăr*. Politicienii mint şi acum, se înţelege, dar minciunile lor pot fi demascate, putem să nu-i mai votăm, bla, bla, bla…

Constat că m-am lansat, aproape fără să prind de veste, în câteva prostii, banalităţi sau truisme: mă încing repede, dar cuvintele nu mă slujesc aşa cum aş vrea, nu-mi pot descrie *indignarea*. Sufăr din cauză că nu-mi pot pune pe pagină mânia, revolta, scârba, disperarea şi sfânta *resemnare*, dar nu-i nimic de făcut. Nu-mi pot vărsa fierea şi veninul prin vârful pixului, aşadar acestea continuă să mă otrăvească. Nu-i nimic de făcut. La ora asta, nu pot nici măcar să *urlu* sau să ascult muzică violentă: la Basarabasa m-aş „răcori“ puţin cu Sepultura sau Crematory.

Ultimele două zile ale anului şi primele două ale acestuia le-am petrecut cu Eliade – *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, *Itinerariu spiritual* (volumul, nu foiletoanele respective, care continuă să nu-mi spună mare lucru), *Insula lui Euthanasius* – şi cu Cioran – *Cartea amăgirilor* şi *Scrisori*.

Aici, la Alba, am continuat cu aceiaşi, de la Biblioteca Judeţeană:

Cioran – *Convorbiri*, carte citită o singură dată, în ultimul an de liceu, de la Răzvan. Vervă extraordinară. Numeroase amănunte semnificative, mai ales despre tânărul Cioran: lecturile, anul de profesorat, insomniile, „extazele" lui ş.a.a. (adică „şi atâtea altele").

Eliade – *Cum am găsit piatra filozofală*, adică primul volum, gros, al *Scrierilor de tinereţe*, până acum doar răsfoit, în primul an de facultate. E semnificativ faptul că cel mai voluminos tom al lui Eliade e unul de adolescenţă (1921–1925), pentru apariţia căruia s-a agitat însuşi prietenul său Noica (dar la vremea respectivă n-a reuşit), cel care a scris şi o scurtă şi grăitoare introducere. Demersurile lui Noica şi Handoca nu au avut, desigur, succesul meritat, într-o cultură proastă şi iresponsabilă.

Ar fi foarte multe de spus despre adolescentul din acest volum enorm – vreo 650 de pagini, dacă-mi amintesc bine. El trebuie citit în paralel cu *Memoriile*, cu *Romanul adolescentului miop* şi cu paginile lui Noica, atât de ingenioase, de inteligente şi atât de frumos intitulate *Cei şapte paşi ai lui Buddha*. Adolescentul Eliade trebuie impus cu orice preţ liceenilor de azi: trebuie să mă zbat mai mult să reuşesc asta. Ce bine mi-ar fi prins şi mie în liceu acest volum, şi următorul. Însă nu ştiam de ele, nu mi le-a arătat nimeni – vreun *profesor* să facă asta? nici pomeneală! Ei ştiu doar de *Maitreyi*. Mi-ar fi prins bine şi scrisorile către italieni şi, de fapt, *întreaga* operă a lui Eliade, chiar să n-o fi citit, dar să o *văd*: m-ar fi stimulat enorm, aşa cum îl stimula pe Eliade raftul cu volumele lui Iorga.

Nu doar celebra mansardă a avut o importanţă colosală în viaţa lui Eliade, ci şi faptul că a putut publica încă de la 12 ani: asta i-a dat încredere şi curaj, chiar dacă scria, la început, copilării, dar era *un copil*, ce putea scrie? Mai câştiga şi mici sume de bani, cu care îşi cumpăra alte şi alte cărţi şi despre care scria alte şi alte articole. Aşa se formează un scriitor şi un savant: oarecum în joacă, pe nesimţite; deşi nu a fost o joacă: se ştie ce

sacrificii a făcut Eliade. Lupta cu somnul nu e o scorneală, altfel cum ar fi reuşit să facă atâtea? Există, la îndemâna oricui, *dovada* vredniciei lui Mircea Eliade: aceste articole de tinereţe şi, mai târziu, opera lui întreagă. Totul a început în acea mansardă, la 12–13 ani, iar la 16–17 ani puştiul scria suficient de bine încât bătrânul savant de la Chicago să nu roşească recitindu-şi articolele din adolescenţă. Tot ce a urmat se înscrie în mersul firesc al lucrurilor, nu însă fără foarte multă muncă: transpiraţie, şi mai puţin inspiraţie. Pasărea trebuie să cânte, îi zicea Nae Ionescu, şi a cântat, a continuat să cânte o jumătate de veac şi mai bine.

Încă din 1924–1925 productivitatea lui Eliade începe să fie impresionantă, iar în anii următori se va accentua; dacă e adevărat că mai există încă vreo şase mii de pagini din publicistica interbelică a lui Eliade, adică 10–12 volume mari, atunci aceasta reprezintă segmentul principal al operei lui Eliade: cu încă 10–12 volume, scriitorul şi savantul vor fi depăşiţi de autorul miilor de articole, atât de vii, de diverse, pasionate şi pasionante; nu cred că exagerez, dar nu-mi vine să cred că într-adevăr mai există material pentru atâtea volume, deşi în cazul lui Eliade totul e posibil: şase mii de pagini – 10–12 volume, între 1929 şi 1939, adică un volum mare anual, la fel ca pentru anii 1926, 1927, 1928, doar că mai sunt şi cele vreo 20 de cărţi din aceeaşi perioadă; nu mai am răbdare să aştept volumele, trebuie să *văd* şi să *citesc* articolele cât mai repede…

Miercuri, 16 ianuarie, 13:30

Împotriva deznădejdii, volumul cu publicistica exilului, conţine câteva texte de primă importanţă: Destinul culturii româneşti, Scrisul şi misiunea literaturii (similitudini notabile cu Sábato, pe care Eliade, din câte ştiu, nu-l pomeneşte nicăieri; poate doar în corespondenţa inedită sau în jurnalul inedit), Cum se face o cultură, şi alte câteva, pagini pe care le-am citit şi recitit. E interesant şi grăitor faptul că adolescentul Eliade începuse să scrie cu entuziasm despre Hasdeu, Iorga sau Papini, iar savantul pe cale de afirmare universală îşi găseşte totuşi timp să facă acelaşi lucru, prin revistele româneşti din exil. Eliade nu s-a dezis niciodată de pasiunile tinereţii: există două texte importante şi despre Kierkegaard, un alt autor favorit din tinereţe al autorului.

Ce destin au unii oameni! Un scriitor italian, Papini, tradus în spaniolă de un scriitor român, Vintilă Horia, şi publicat în Argentina!

Măcar Eliade, Uscătescu, V. Horia, Cioran şi alţii s-au împlinit în străinătăţi, dar cei din puşcării – cei mai buni dintre români –, sau cei cu căluşul în gură? Blaga a fost considerat un nenorocit de filozof mistic şi reacţionar etc. etc. Ce risipă şi-au permis românii, cu consecinţe absolut catastrofale! Cum ar fi arătat România şi cultura ei dacă am fi avut parte de un destin *normal*? Ce abundenţă de spirite extraordinare, iar aceştia ar fi format generaţii după generaţii de cărturari asemeni lor. M-am gândit de nenumărate ori la toate astea şi am mai scris câte ceva, dar e aici o rană ce nu se va închide niciodată. Nu mă pot împăca deloc cu destinul mizerabil al acestei ţări – una *lipsită de noroc*, cum spunea Eliade – cu destinul dramatic al culturii ei, care în anii ’30 se anunţa extraordinară. Cum, Doamne, au putut românii să-i pună la zid sau să-i condamne pe cei mai vrednici dintre ei? E imposibil de înţeles şi de acceptat acest lucru şi, din păcate, destinul Jormaniei şi al culturii ei sufocate de nişte nemernici – de nemernicia istoriei, această calamitate! – e şi destinul meu. Nu mă pot sustrage acestui destin decât în parte. Ştiu, nu i-aş mai fi putut avea ca profesori pe Eliade, Noica, Grigore Popa, Uscătescu, Vintilă Horia sau Alexandru Dragomir, dar i-aş fi putut asculta la catedră pe *elevii* lor, elevi care n-au nume – sau au unele americăneşti, franţuzeşti şi spaniole; pe Ioan Petru Culianu.

Laolaltă cu ţara asta şi cultura ei, am pierdut şi eu enorm. E ceva inestimabil. Profesorii mei s-au numit, din păcate, Ioan Biriş – la „Istoria şi filozofia religiilor“ şi la „Filozofia ştiinţei“. Ce comedie sinistră! Pentru prima, competenţa domnului profesor era şi încă e la nivel de şcoală primară. Altul se numea Gheorghe Clitan… Sau la Bucureşti: Boboc, Cazan, Gogoneaţă…

Am obosit, teribil am obosit. „Nu lăsa trecutul să vină peste tine, dragul meu…“, ar spune Noica. Chiar dacă nu e propriul meu trecut, văd că el tot cu regrete şi cu remuşcări vine. Dar cum altfel, într-o ţară ca asta? Ne-a condamnat istoria, ne-a îngropat; am aruncat şi noi lopeţi multe de pământ peste tristul mormânt…

23:20

O nouă incursiune la bibliotecă, de unde m-am întors cu cele două volume ale *Jurnalului* lui Eliade şi cu *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*.

Am citit din jurnalul lui Eliade de mai multe ori, dar niciodată nu mi s-a părut o operă extraordinară; la fel şi acum, dar asta nu înseamnă că nu am citit cu pasiune. Ba am citit chiar câte un volum pe zi, dar fragmentele cu adevărat importante nu sunt prea multe. E limpede că Eliade a fost un „monstru cultural“ (Liiceanu), chiar dacă asta nu-l scuteşte de unele naivităţi, de unele copilării, de banalitate. Dacă aş fi citit cu pixul în mână mi-ar fi ieşit, probabil, câteva zeci de pagini de note şi comentarii. Aşa, mă mulţumesc cu câteva rânduri:

-– pagina memorabilă cu negul de sub braţ, întâmplare care e relatată şi în *Memorii*;

-– „demonia“ (Noica) scrisului la Eliade; a fost chiar demonie; mă întreb dacă renunţând la opera de savant ar fi reuşit să scrie literatură la nivelul celor foarte mari. Nu cred, dar, oricum, problema e prost pusă şi lipsită de sens, însă, dacă Eliade ar fi avut succes în Franţa ca scriitor, chiar cred că ar fi renunţat la opera de erudiţie, şi ar fi fost păcat;

-– zeci şi zeci de dosare cu note, manuscrise etc. Eliade nu s-a săturat niciodată de hârţoagele lui, ba chiar a mai avut forţa să se ocupe, în ultimii ani, de *Enciclopedia religiilor*. Uriaşul *şantier* al lui Eliade…;

-– melancoliile lui: biblioteca şi manuscrisele din ţară pierdute, ţara, familia şi tinereţea pierdute etc.; greu trebuie să-i fi fost şi cred că numai munca necontenită l-a salvat. Numai aşa putea *uita*… Eliade a fost un optimist, dar câteva fragmente arată că nu era unul incurabil, de exemplu cel despre *kali-yuga*, dar şi altele, mai scurte; de adunat la un loc toate fragmentele sumbre şi pesimiste din Eliade: nu sunt multe – cu excepţia *Jurnalului portughez* –, dar operaţia merită făcută, pentru contrast cu Eliande optimistul; numai Cultura e responsabilă (şi *vinovată*, aş spune) de optimismul exagerat al lui Eliade;

-– excesul de savantlâc: Eliade a fost parcă prea obsedat de propria operă, dar nu insist…;

-– Eterna Reîntoarcere: Nietzsche – Borges – Eliade; întâlnirea cu Borges, care citise *Mitul eternei reîntoarceri*.

Cunoşteam numai câteva din acele „simple introduceri la bunătatea timpului nostru“. Sunt multe pagini sau aliniate memorabile, frumoase, cu adevărat noiciene, dar acum ţin să fiu rău: Noica vorbeşte în mai multe locuri – în cartea asta şi în altele – despre importanţa *specializării*. Dar el, Noica, ce „specialitate“ avea? Filozofia? Un occidental care se ocupă toată viaţa de doi-trei gânditori, de un „curent“, o „şcoală“ sau cel mult de o „epocă“ ar râde. Nu e o specialitate cam… caam largă?!

Noica i-a tradus şi comentat pe presocratici, Platon, Aristotel (şi comentatori aristotelici), Porfir, Augustin, Descartes, Kant, Hegel. A scris chiar şi despre britanici, şi despre Toma, Leibniz, Heidegger, Feyerabend chiar. Dintre ai noştri, despre toţi cei mari, de la Cantemir (de fapt, de la Neagoe Basarab) la Camil Petrescu („filozoful“ din *Doctrina substanţei*) şi Eliade. Nu a „ratat“ decât două-trei discipline filozofice importante: a fost istoric al filozofiei, logician, epistemolog, etician şi, pesemne, ultimul mare metafizician al secolului, cum spune Liiceanu. Dar a scris pagini superbe şi despre Eminescu sau Goethe. Nu doar pagini, cărţi! Invocă *Upanişadele*, pe Lao Zi sau Van Gogh. Le recomanda discipolilor patristica şi *Filocalia* (numai „răsfoire“). Ce mai, aproape toată cultura mare: de „citit culturi“, le recomanda Noica celor fără specialitate, însă Noica, evident, nu putea să recomande ceva ce nu cunoştea el însuşi…

De fapt, nu am fost *rău* cu Noica, am fost cât se poate de bun, căci mă bucură nespus „împrăştierea“ aceasta a lui, adică puterea de cuprindere şi pasiunea lui…

Caietul 34
13 – 25 februarie 2008

Miercuri, 13 februarie, 10:35

Cred că soarele ăsta primăvăratic are pretenţia să mă bucur de el măcar puţin. Şi mă bucur, cât de cât. E şi asta ceva.

Însemnările săptămânilor din urmă. Lecturi:

Superbele ediţii bilingve din Tommaso Campanella – *La città del Sole / Cetatea Soarelui*, *Poesie filosofiche / Poezii filozofice* şi Eugenio Montale – *Poesie / Poezii*, cu excelente note la Campanella de Smaranda Bratu Elian. Poeziile îmi plac foarte mult, iar utopia italianului o cunoşteam într-o altă traducere. Campanella e omul care a stat în temniţă nu mai puţin de 27 de ani, dar care, cu toate astea, a scris 30 de mii de pagini! De unde atâta forţă, şi la ce bun? De recitit periodic poeziile.

Măcar un vers din Montale:

„Doctorul Schweitzer
arunca peştii vii pelicanilor famelici,
Viaţă sunt şi peştii, s-a arătat, dar
de o ierarhie inferioară.

Cărei ierarhii îi aparţinem noi
şi în ce gâtlej…? Aici teologul tăcu
şi-şi şterse sudoarea.“

23:45. Am găsit la anticariat o ediţie execrabilă din Zhuang Zi – *Tao în aforisme*, dar mi-am luat-o şi am citit-o. Editura Aropa – cartea e din 1997 – avea ambiţii cu totul exagerate, îşi propunea o colecţie numită „Orient“ şi o serie „Taoism“. Traducerea e din franceză, selecţia textelor cred că e proastă, introducerea şi notele sunt jenante. Diletantism grosolan. Şi eu sunt diletant, dar nu alcătuiesc ediţii din orientali, îmi văd de ignoranţa mea, o cunosc şi o recunosc. Conştientizarea propriei ignoranţe e, sau ar trebui să fie, primul pas spre diminuarea ei. După puteri, căci sinologii adevăraţi nu răsar ca buruienile pe câmp. Câmpul, pentru a da roade, trebuie cultivat cu

grijă, an de an: arat, grăpat, semănat, prăşit. Culesul e la urmă, dacă e ceva de cules. Aşa şi în ceea ce se numeşte *cultură*.

Dar poate sunt prea rău. Te poţi apropia de daoism chiar pornind de la ediţii proaste. În liceu, l-am citit prima oară pe Lao Zi – adică, mă rog, *Dao De Jing* – într-o ediţie la fel de proastă, dar am înţeles câte ceva şi mi-a plăcut. Nu am devenit sinolog, dar m-am apropiat, cât de cât, de gândirea chineză. Pot să-mi imaginez cum un licean a citit, în urmă cu 10 ani (la apariţie), cartea asta, dar nu s-a mulţumit cu atât: a trecut la „bibliografia“ (anemică) citată în ea – Alan Watts, Max Kaltenmark, Marcel Granet –, s-a pasionat de gândirea şi religiile Chinei, a studiat chineza la universitate, iar acum e mare sinolog. Poate chiar mare orientalist. Da, îmi pot imagina asta.

Aşadar şi cărţile proaste, în lipsa celor bune, pot fi utile. Trebuie numai să ştii să nu rămâi la ele. În „cultură“ se poate porni de la orice şi se poate ajunge oriunde şi peste tot. E nevoie numai de două lucruri esenţiale: pasiune şi muncă. Munca făcută din / cu pasiune e uşoară, nu-i o povară, o corvoadă dezagreabilă.

Ce truisme pot să emit! Mă tot dădăcesc de vreo 10 ani, dar tot prostănac, ignorant şi diletant am rămas. Dar unul pasionat. De prea multe, de asta nu am aprofundat nimic. Diletantul din mine, culmea!, se mai şi simte bine în pielea lui. Nu întotdeauna, e adevărat, însă nu mă pot dedica unui domeniu îngust, pur şi simplu nu pot, aş fi şi mai nefericit. Mă simt, totuşi, în stare să asimilez esenţialul din tot ceea ce mă pasionează. Da, simt că am forţa asta. Nici nu e prea greu. Cred că deja am asimilat esenţialul „spiritualităţii“ chineze, în mod cu totul dezordonat, dar cu pasiune. Lucrând sistematic două-trei săptămâni, pot să consolidez ceea ce am învăţat. Ştiu care sunt textele esenţiale, le-am citit, dar e nevoie să *stărui* o vreme doar asupra lor, ajutat de cele mai bune dicţionare, enciclopedii, istorii ale filozofiei (gândirii) şi religiilor, monografii. Deţin câteva astfel de instrumente şi nu mi-ar fi prea greu. De limba chineză nu e nevoie, pasiunea mea nu e atât de mare. Voi face asta cândva. Dacă voi trăi, vorba lui Tolstoi. Sigur, „cultura“ (ghilimelele indică aici faptul că e vorba, de fapt, de altceva, nu de cultură, adică nu de „parada culturală“) e infinit mai vastă decât pasiunea şi vrednicia mea. Am tot spus: nu mă interesează „cultura“, ci „condiţia umană“ exprimată prin ea. Adevărata cultură nu e un depozit anost de cunoştinţe aride, nu e erudiţie moartă, nu e un deşert populat cu nume, date,

cifre, idei, cunoştinţe, cu „bibliografii“ şi indexuri. Aşa cum o înţeleg eu, cultura e carne şi sânge, e expresia spaimelor şi angoaselor, a nevrozelor, extazelor, misterelor, înţelepciunilor, a deznădejdilor, îndoielilor şi speranţelor, a delirurilor, resemnărilor şi nebuniei.

Mă opresc, constatând că scriu aproape fără să-mi dau seama, ca un şcolar idiot după dictare. Ştiu bine ce vreau să spun, dar nu-mi iese. Oricum, e clar că există o cultură care pute: e aceea de paradă, de salon, de cafenea. Nu mă interesează aşa ceva. Hölderlin, Poe, Leopardi, Eminescu, Baudelaire, Kafka, Rulfo, Sábato – ăştia nu-s autori de salon, sunt nişte nevropaţi, nişte damnaţi. Cred că nu exagerez. Nici Van Gogh nu e pictor de salon, nici Unamuno sau Şestov sau Cioran sau Ionesco nu sunt autori „academici“. Asta e. Profesorii, de regulă, îi îngână stupid, îi maimuţăresc. Cultura nu se poate *preda* – asta e! Poţi încerca, cel mult, să o semnalezi, să te arăţi *uimit*, poţi încerca să *provoci*… Dar cum să *predai* o disperare, o angoasă, cum să transmiţi de la catedră sublimul, indignarea sau cinismul? Cum să predai *îndoiala*? De aceea, în imensa majoritate a cazurilor, prelegerile despre Pascal sau Kierkegaard îi falsifică. Dar există, recunosc, şi profesori cu *har*, căci de har (pedagogic!, puturos cuvânt) e nevoie. Sigur, e necesară şi cultura de paradă, de salon, acea cultură academică, seacă şi insipidă, iar manipulatorii de cunoştinţe, de date şi statistici au şi ei oarecare utilitate. Cine să predea, să ţină prelegeri şi conferinţe, să dea note şi calificative, să aplaude sau să critice? Ei, cei care îşi câştigă pita pe seama disperării şi nebuniei altora, disperare şi nebunie pe care nu le înţeleg, dar sunt informaţi cu o sumedenie de date secundare, absolut indispensabile pentru trecerea examenelor: anii naşterii şi morţii (nu contează că autorul şi-a tăiat gâtul cu briciul, dracu să-l înţeleagă pe acest nebun!), numărul amantelor, al versurilor scrise într-o lună, al paharelor de absint sau al cafelelor băute (acestea i-au distrus! aşa le trebuie dacă n-au putut să aibă grijă de ei, beţivi şi drogaţi nenorociţi!…).

Drace, unde am ajuns de la înţeleptul Zhuang Zi!

Vineri, 15 februarie?

Aşa cred. Nu am încă un calendar pe anul ăsta. 10 şi un sfert.

E greu cu cărţile de unul singur. Nu am cu cine să discut, nu are cine să mă povăţuiască, să mă încurajeze. O fac singur, sunt maestru şi discipol. Îmi ţes pânza („stromatele“, nu?) din propria substanţă, ca păianjenul lui Bacon. Dar îmi iau *substanţa* şi din cărţi, mai ales din cărţi. Mă hrănesc cu hârţoage, îmi ţes pânza pentru a prinde altele. Cam asta e. Sau poate are dreptate Flaubert: cărţile nu-ţi adaugă nimic, dar te stârnesc. Mă pot ele „stârni“ toată viaţa? Sper. Dar mai sper şi să le pot părăsi periodic, vreme de câteva săptămâni, să schiez, să înot, să joc fotbal şi celelalte. Şi, poate, să scriu. Fără a pomeni autori şi opere, fără „referinţe“, fără „bibliografie“, fără balast *erudit*, *cultural*. Balast care, totuşi, e viaţa mea, şi la care ţin. Dar viaţa e şi altceva: oameni vii, cu adevărat vii (cei din cărţi sunt aşa numai pe jumătate), plante, pământ şi soare, râuri, lacuri, mări şi munţi, păsări şi gâze. Terfeloagele astea m-au ucis. Numai pe jumătate sau, oricum, nu de tot. Aştept primăvara…

Criza asta a mea, destul de gravă, e cauzată, cred, şi de faptul că nu prea citesc literatură şi, mai ales, romane. Romanul, romanul adevărat te ajută să te descarci, e terapie, e dezlănţuire, e descătuşare. Preiei neliniştea, angoasa şi deznădejdea personajelor (şi autorului) dar, într-un chip misterios şi miraculos, şi ele pe a ta. Te vindeci împreună cu ele. Chestiile cu *purificarea*, cu „eliberarea“ prin artă nu-s deloc vorbe goale. Chiar aşa se întâmplă când arta adevărată întâlneşte cititorul (privitorul) adevărat.

Nici muzică nu prea ascult…

Un alt înţelept, dar, de data asta, într-o ediţie excelentă: Evagrie Ponticul – *Tratatul practic*. *Gnosticul*, traducere, introducere şi comentarii de Cristian Bădiliţă, Polirom, 2003. Evagrie nu-mi era necunoscut, pentru că l-am mai citit, în *Filocalie*. E un personaj extraordinar. Sufăr, desigur, de *akedia*, demonul acediei, gândul rău al acediei îmi dau mereu târcoale. Nu insist, dar la Evagrie trebuie să revin periodic. Din păcate, lecturile mele de acest fel nu sunt cu adevărat „ziditoare de suflet“, dar mă gândesc că Evagrie a trăit „în lume“ până la 36 de ani şi a fost chiar *dandy*. Nu numai el. Aşadar mai există o şansă…

Bădiliţă, exprimându-se kierkegaardian, vorbeşte chiar de etapa *estetică* din viaţa lui Evagrie. Etapă care nu a durat tocmai puţin… Bădiliţă e simpatic atunci când vorbeşte de faptul că Evagrie s-a îmbarcat pe un

vapor, dar pe pagina următoare pomeneşte, totuşi, de o *corabie*. Bine că nu pe o navetă interplanetară!

Lumea e absurdă, lipsită de sens. Dar oamenii s-au obişnuit cu ea aşa cum e. De fapt, cei mai mulţi dintre ei, *aproape* toţi, nu percep deloc absurditatea lumii (acaparaţi de nimicurile lor, sănătoşi, *în toate minţile*), nu problematizează. Trăiesc. *Ceilalţi* sunt şi în râu, şi pe mal. Unii ajung să stea doar pe mal. Nu pentru multă vreme…

Televizorul, maşinile, blocurile, ziarele – toate sunt absurde, sau, în cel mai bun caz, *de neînţeles*. În esenţă, totul e de neînţeles. Momentele mele de luciditate absolută asta îmi dezvăluie. Luciditatea asta absolută nu e, din fericire, şi *continuă*, permanentă…

Un film sau o carte atroce *premiate* într-un *cadru somptuos*…

Idioţi guralivi la televizor şi imbecili care-i admiră.

Ştiri fierbinţi despre soţiile fotbaliştilor (astea-s ştiri *sportive*?), soţii care zâmbesc tâmp. Dar ce-mi pierd io vremea cu fleacuri? Agresive fleacuri. Nu mă obligă nimeni să deschid televizorul, nici măcar să *am* un asemenea aparat. Care în sine e neutru, da.

De cercetat serios Istoria-Isterie, pentru a mă convinge, la fel de serios, da, cât mai temeinic, că e absurdă, îngrozitoare, atroce şi monstruoasă şi…

Citesc, în *ID*, despre un *Dicţionar al comunismului*. Comunismul e absurd, însă dicţionarul nu mai puţin: statistică a ororilor, ce chestie ridicolă şi grotescă! Dar trebuie să condamnăm cumva Răul, nu? Să nu se mai repete. Să nu cumva să se repete. Dar se va repeta, sub alte forme. Ingeniozitatea şi *avatarurile* Răului sunt infinite. Istoria-Isterie e aproape Ireală. Fiind de neconceput, devine ireală. Cum să pedepseşti, cu bestialitate, un om, un om bun şi blând, doar pentru că a citit o *anumită* carte, sau pentru că a îndrăznit să scrie una? Se poate aşa ceva? Se poate. Şi asta încă e puţin, e foarte puţin, e infim, un fir de nisip pe o plajă.

Ireală fiind, să o *uit*. Dar nu se poate. Ce să fac? Să mă refugiez în Filozofie – aici e ordine, e linişte şi e curat, nu curg lacrimi şi nu curge sânge, nu cad capetele nevinovaţilor –, în muzică şi în înţelepciune.

Luciditatea nu are leac. Poate fi numai *temperată*, îmblânzită, domesticită. Se poate, totuşi, convieţui cu ea, ajutat de câteva cârje se poate.

Cristian Tudor Popescu: „Nu oricine pe lumea asta ar trebui să-şi permită luxul morţii. Acest privilegiu ultim să-l aibă doar oamenii buni şi frumoşi la suflet. Numai ei să moară. Ceilalţi să trăiască, dacă nu veşnic, măcar atâtea milioane de zile până când vor ajunge să le fie silă de ei înşişi.“

Orori. Trecute, *prezente* şi (desigur, încă mai mari) viitoare.

Omul e inadmisibil.

Societatea – de netolerat. Punct final cât se poate de ştiinţific.

Miercuri, 20 februarie, 10

De vineri seara până ieri dimineaţă am fost acasă. Şoselele sunt tot proaste şi din ce în ce mai aglomerate. La televizor – numai prostii, pe toate canalele: mă joc cu telecomanda în zadar. Din nou probleme mari în Kosovo (cele mărunte sunt, probabil, permanente). Ce agitaţie dezgustătoare pentru un petic de pământ! Nu există o soluţie mulţumitoare, asta e.

Luni, cu Cosmin pe dealuri. La „pădurea tăiată“, cum îi ziceam când eram mic. Îi zic şi acum la fel, cu toate că a crescut. Cosmin e la fel. Adică e ceva mai rău. „Cum te pot ajuta? Spune-mi… şi fac orice!“

„—Nu mă poţi ajuta, *tu* nu poţi… EA ar putea…“ Sau: „Te agiţi degeaba. Înţelege că vreau *să dispar*. Să dispar, definitiv, să *nu mai fiu*.“ E sincer. Ce-aş putea să-i mai spun? Măcar să-l ajut să-şi dea licenţa. (Un om distrus studiindu-l pe Kant…)

Îmi spune despre fotografia aceea în care un copilaş negru agonizează. Lângă el, un vultur îi aşteaptă ultima suflare.

Kant nu mai are nici o şansă…

Lecturi – din Alexandru Dragomir, Virgil Ierunca, Culianu. Cele şaizeci şi două de pagini introductive ale lui Liiceanu la *Crase banalităţi metafizice*, citite în întregime de trei-patru ori şi consultate de nenumărate ori (să mă lămuresc cum e cu „arhiva“ Dragomir), sunt de o densitate extraordinară, limpezi ca Ozana, bine cumpănite, excelent structurate şi *regizate*: citindu-le, parcă urmăresc un film bun, cu Dragomir, Heidegger şi Noica în rolurile principale, un documentar excepţional despre trei perioade atât de diferite între ele – cumplit de diferite! – din viaţa unui om; pagini lămuritoare şi, pe alocuri, pline de farmec. Cum poate un om – un om (aparent) ca toţi ceilalţi

– să scrie atât de bine? (Iar un gânditor adevărat rămâne un gânditor adevărat chiar dacă e nevoit să facă pe sudorul sau economistul. Dar la Dragomir o să revin: mi-am procurat şi am citit de curând *Caietele timpului*.)

Lecturi şi însemnări mai vechi. Vineri am întrerupt brusc (hotărâsem să plecăm acasă), încerc acum să reiau.

Un extraordinar eseu despre *Prostia ca paradigmă*, în numărul din ianuarie al *ID*. L-am citit şi recitit, cu delicii, îngrijorare şi indignare. Autorul se numeşte Ioan F. Pop. Merită să mai scrie câteva texte ca acesta şi să apară împreună într-o broşură.

Îmi amintesc că am citit anul trecut (sfârşit de august sau început de septembrie) *Micuţa* (*Duduca Mamuca*) lui Hasdeu. E slabă, chiar foarte slabă, de asta am şi uitat să o pomenesc, probabil. Dar Eliade, la maturitate şi la bătrâneţe, o laudă în câteva locuri, o numeşte *admirabilă*. Nu-i deloc admirabilă, nici măcar pentru secolul său. Tânărul Eliade însă (1927) o consideră lipsită de importanţă. Tânărul are dreptate.

Dar m-a impresionat poemul *Dumnezeu* din *Sarcasm şi ideal*, şi versurile Iuliei aşezate la început. Recunosc, ruşinat, că asta-i tot ce cunosc din Hasdeu. Poate mi-ar deschide apetitul paginile – destule – lui Eliade din introducerea la ediţia pe care a alcătuit-o, cu multă trudă, în tinereţe.

(Trebuie să-l citesc masiv pe Hasdeu, măcar din respect şi admiraţie pentru munca lui Eliade.)

Mama Salvina mă vede necăjit. Sunt aproape tot timpul necăjit, observă ea. De ce?

Nu ştiu. Adică nu ştiu ce să-i spun. Nu există DE CE. N-o să-mi treacă niciodată (dar nu-i spun asta).

DE CE presupune un răspuns atât de vast, un răspuns cât toată lumea…

România se *târăşte*… ca o jivină bătută, vorba lui Liiceanu. Încă se fură, se minte, se… (toate celelalte) enorm. Ţara asta, la fel ca multe altele, e condamnată pe vecie. Asta cred eu acum, la începutul anului 2008 (de la naşterea lui Iisus Hristos, care *a ratat*).

Din anticariate:

Sonetul italian în Evul Mediu şi Renaştere (B.P.T., 1970) traducere, prefaţă, note şi note bio-bibliografice de C.D. Zeletin, două volume, două zile de bucurie. O ediţie excelentă pe hârtie foarte proastă, hârtie care seamănă cu epoca în care cartea a apărut, dar nu împiedică lectura. Nu e menţionat tirajul, dar pe vremea aceea numărul exemplarelor ajungea cu uşurinţă la câteva zeci de mii. Acum – nu s-ar vinde nici 1000 de exemplare, dar se vând programele de televiziune, greţoase. Ce-am pierdut şi ce-am câştigat?

(Nu reproduc versuri, altfel caietele s-ar înmulţi peste măsură.)

Adam Mickiewicz – *Poezii*, E.S.P.L.A., 1957, C.L.U. Oare câţi români îl mai citesc pe Mickiewicz? Mie mi-a plăcut. (Câţi polonezi, pe Eminescu?)

O bună biografie a lui Aristotel, cu toate că a apărut în 1959 (Ed. Tineretului, col. „Oameni de seamă“) şi în ciuda expresiilor de genul „filozoful burghez german Zeller“… De autor – Dumitru Isac – n-am mai auzit până acum. Nu credeam că o să ajung vreodată să citesc cu interes (şi nu cu scârbă) o carte de filozofie din anii ’50, dar uite, se mai întâmplă.

Altă surpriză plăcută, din 1968: *Albert Camus sau tragicul exilului* de Ion Vitner, la E.L.U. Cele aproape 500 de pagini ale cărţii nu sunt cu nimic tributare epocii, autorul nu-i citează pe Marx, Engels sau Lenin, dar are o cultură filozofică solidă şi scrie bine. Îl cunoaşte pe Camus în amănunt şi elaborează o monografie cuprinzătoare (dacă nu exhaustivă), nu ratează nimic important. Cartea asta e exemplară în privinţa seriozităţii cu care trebuie abordat un autor clasic. Patapievici are dreptate să-i certe (adică „să întoarcă dezgustat capul“, dacă îmi amintesc exact) pe cei care-l consideră pe Camus un autor de mâna a doua, unul pentru adolescenţi. Nu, e chiar un clasic. Din 1968 şi până acum „s-a clasicizat“ şi mai mult. Sigur, nu poate fi pus alături de cei foarte mari, dar asta numai din cauză că a murit încă tânăr, în plină maturitate creatoare. Camus nu a avut norocul longevităţii lui Sartre. A scris numai 20 şi ceva de ani: ce-ar fi reuşit în următorii 30? Dar şi aşa, opera lui are o nobleţe şi o „rotunjime“ exemplare. (Iar emit, cu seninătate, truisme şi banalităţi, ca de obicei.)

Nu notez decât puţine impresii de lectură. Dar e firesc, îmi spun, doar nu fac critică, sau exegeză, ţin doar un biet jurnal. Dacă aş încerca să analizez

aici pe larg cărţile pe care le citesc, aş pierde din timpul de lectură. (Care, până la urmă, e mai preţios.)

Dan C. Mihăilescu, „omul care aduce cartea“, a „adus“, a prezentat în 2007 nu mai puţin de 286 de cărţi! Nu pot decât să-mi scot pălăria şi să mă resemnez: nu sunt atât de harnic. Omul acesta iubeşte cărţile mai mult decât mine. De câte caiete ca acesta ar avea nevoie Dan C. pentru cele 286 de cărţi ale sale? În plus, prezentările sale sunt şi foarte bune. Nu, nu pot. Omul acesta e o minune.

(Sau poate e numai bine antrenat; se antrenează singur, e, în limbaj sportiv, antrenor-jucător, un fel de Dorinel Munteanu al cărţilor.)

Vineri, 22 februarie, 10

Minunata Românie interbelică. Dar am început să înţeleg că n-a fost chiar aşa minunată. Nu am avut nevoie, pentru a înţelege asta, de minuţioase analize istorice, îmi ajung articolele aceloraşi Eliade, Noica, Cioran. Cele amare. Şi cele „legionare“. Au devenit legionari pentru că aveau nevoie de o soluţie la problemele de atunci. Aşadar existau probleme şi era nevoie de soluţii. Probleme la fel de grave ca cele actuale. De aceea, nu trebuie puşi la zid. Au greşit, dar din exasperare pentru „soarta ţării“. Au fost naivi, crezând că există soluţii. Nu existau, cum nu există nici acum.

Tânărul Eliade citat de Handoca, într-un număr al *României literare* („Dictatura“ şi „Personalitatea“, în *Vremea*, X, 28 martie 1937):

„Se poate oare cinism mai dezgustător, sau imbecilitate mai crasă? Oameni învechiţi în rele, care au cârmuit această ţară 20 de ani…“

După câteva rânduri: „Au fost promovaţi în primele rânduri nulităţile, toţi semidocţii şi şnapanii vieţii publice, toate conştiinţele ieftine, toate spinările flexibile, toţi slugoii din Levant…“

Sau: „Ce curte marţială va putea judeca atâtea mii de trădători şi câte păduri vor trebui prefăcute în spânzurători, pentru toţi nemernicii acestor 20 de ani de politică românească.“ Handoca e de părere că aici „comentariul lui Eliade o ia iarăşi razna“. De ce? Spânzurători? Da, nu e deplasat. Câte tragedii nu se petrec din cauza sărăciei, iar vinovaţii îşi văd mai departe de mârşăviile lor. Căci sărăcia nu e o fatalitate, există vinovaţi. Aşadar, „păduri prefăcute în spânzurători“. Sigur, nici Eliade nu-şi dorea chiar asta, dar era indignat, furios. Ce e mai firesc decât faptul de a-i pedepsi pe hoţi? N-au

fost pedepsiţi, nu sunt nici acum, şi nici nu vor fi. O să-i mai pedepsească cineva pe cei care au jecmănit douăzeci de ani? Niciodată!

Dar să revin. România interbelică nu a fost, aşadar, chiar atât de minunată cum ne place să credem. (Ne păcăleşte *cultura* epocii, într-adevăr extraordinară.) De aceea articolele lui Eliade sunt atât de actuale: parcă au fost scrise ieri, nu în urmă cu şaptezeci de ani. Îl citam cu altă ocazie şi pe Noica. Ţara asta a fost condamnată pe timp nelimitat. Dintotdeauna. Pe termen scurt cel puţin (şi mediu), nici zece Uniuni Europene nu ne pot schimba. Prostia, hoţia, mitocănia, şmecheria, imbecilitatea, incompetenţa, corupţia şi coruptibilitatea, cinismul politic şi economic, delăsarea, mârşăvia, meschinăria, duplicitatea ş.a. – toate astea sunt, la noi, *incurabile*.

Nu-mi doresc decât să fiu contrazis, dar să mă contrazică realitatea, nu optimiştii naivi; ani de zile am fost un naiv optimist, mai ales în adolescenţă, când orice chestie pozitivă, oricât de măruntă, îmi alimenta iluziile; e bine să fii naiv, ştiu, dar *nu mai pot*, sacul cu iluzii s-a golit.

Oricum, îmi spun, cu câteva excepţii, pretutindeni a fost, este şi va fi la fel de rău, sau mai rău. În Africa, în America de Sud şi Centrală, în aproape toată Asia. Când se va topi gheaţa, va fi şi în Antarctica. Şi pe Marte, când vor ajunge oamenii acolo.

Să fiu un bun cititor. Doar atât, un bun cititor. Sau unul foarte bun, dacă se poate. Şi se poate. Să citesc şi să recitesc, liniştit (mai greu…), câteva sute de capodopere, poate pe unele în original. Şi cele mai bune studii despre ele şi autorii lor. Timp de 50 de ani.

Jurnalul. Îl scriu ca să am ce să citesc la bătrâneţe (d.v.t). Totul a început de la Karl May, de la listele acelea cu cărţi de aventuri. Am regăsit de curând şi începutul meu de roman; (de la 12 ani, de la 13? nu-mi amintesc prea bine). Cât de mult m-am schimbat, cât de mult s-a schimbat lumea! Trăiam atunci în *altă lume*, atât de frumoasă. Acum cunosc *adevărata* lume. Şi m-am schimbat…

Nu fac apologia *lăutărismului*, dar specializarea strictă e întristătoare. Prefer să renunţ la pretenţia de competenţă într-un domeniu îngust, păstrându-mi libertatea de a citi ce-mi place. De a citi tot ce-mi place. Şi îmi plac multe. Nu ştiu bine nimic, recunosc, dar de fapt ce înseamnă *a şti*

bine? Noica îi ştia bine pe filozofii clasici greci şi nemţi, dar pe greci Guthrie îi cunoştea, fără îndoială, mult mai bine decât Noica: îi cunoştea în amănunt, după zeci de ani de cercetări; Guthrie ştia greacă încă din adolescenţă, a făcut şcoli serioase, a lucrat douăzeci de ani la o istorie monumentală a filozofiei greceşti… Nu am asemenea pretenţii. Nici să egalez performanţele Irinei Mavrodin cu literatura franceză nu-mi propun. Dar am convingerea că muncind cu pasiune 8-10-12 ore/zi pot să mă feresc de lăutărism.

Flaubert zicea că e preferabil ca meseria să coincidă cu pasiunea. Meseria mea e aceea de cititor (nu se regăseşte în nomenclatorul de meserii, desigur).

Patapievici spune undeva (probabil în *Zbor*…) că pe măsură ce punctul nostru de vedere începe să conteze, lecturile trec în plan secund. Nu e cazul în ce mă priveşte, dar mai am ceva timp.

Licăriri la ferestre (fumez pe balcon). E noaptea târziu şi deduc că oamenii se uită la filme „cu bătăi“, „cu împuşcături“. Filme „de acţiune“. „Luna asta ai filme tari, ţine-te bine!“, aud într-o reclamă. Mă întorc la veioza şi la cartea mea.

O altă reclamă, de sărbători, în care câţiva copilaşi cântă un cântecel. Ce cântecel cântă copilaşii? Unul în care îl roagă pe Moş Crăciun să nu mai vină, pentru că merg ei la supermarketul X, unde îşi cumpără tot ce au nevoie „la preţuri foarte mici, cele mai mici!“.

Să citesc ce nu am citit şi să recitesc din marea literatură rusă: Puşkin, Lermontov, Gogol, Goncearov, Dostoievski (citit de Cioran, în întregime, de şase ori!), Tolstoi, Turgheniev, Cehov, Andreev, Pasternak, Bulgakov, poeţii sec. XX, Soljeniţîn.

Dar şi Soloviov, Rozanov, Şestov, Berdiaev, Merejkovski, Florenski, celălalt Bulgakov, Evdokimov. Mi-ar plăcea să cunosc literatura (cultura) rusă aşa de bine cum o cunoaşte Ion Ianoşi.

Istoria cercetată cu meticulozitate, serios şi sistematic: atrocităţi fără număr. Enumerarea celor mai „spectaculoase“ sau, mai bine, prezentarea lor în detaliu, în câteva tomuri (fatal incomplete). Ar merita să mă înham la o asemenea Operă!

23:50. O excelentă carte contemporană. *Uşa interzisă*, de exemplu. După câteva luni (sau ani) şi după mai multe lecturi, îşi pierde din prospeţime, nu mai e o *surpriză* (plăcută). Adică, într-un fel, se *clasicizează*, devine un bun câştigat pentru totdeauna. Lectura ei nu mai e o revelaţie, dar a ocupat un binemeritat loc pe rafturile şi în sufletele câtorva dintre cei care au citit-o. Ne-a îmbogăţit. Şi ne putem reîntoarce oricând la ea, cu bucurie şi cu folos.

O carte *recentă* poate fi o bucurie în mai mare măsură decât descoperirea uneia clasice. Miracolul ei e cumva mai *aproape*, frumuseţea ei are ceva dintr-o *prezenţă fizică*, aproape palpabilă. Melodia ei nu mai e un zvon venit de departe, e cântecul din preajmă, de lângă noi.

Luni, 25 februarie, 10:55.

Câteva zile cu adevărat pline: de la bibliotecă – Hajime Nakamura Orient şi Occident: O istorie comparată a ideilor, Arthur Koestler – Lunaticii. Evoluţia concepţiilor despre Univers de la Pitagora la Newton şi Lao Zi/Zhuang Zi în traducerea lui Dinu Luca, pe care nu o cunoşteam. Am citit câte 10-12 ore/zi-noapte. Erudiţia japonezului e cu adevărat impresionantă, cu toate că, pentru Occident, foloseşte uneori surse învechite sau de mâna a doua (Zeller pentru greci, de exemplu). Dar a reuşit să contribuie semnificativ la acea Summa Philosophiae Perennis de care vorbea Coomaraswamy. Cred că în anii aceştia de început de mileniu ar fi reuşit şi mai bine Ioan Petru Culianu. Trebuie să-mi procur cartea şi să o folosesc mereu. Din păcate, colecţiile „Istoria ideilor“ şi „Monografiile Humanitas“ au răposat. La noi, cărţile de solidă erudiţie nu au succes, deşi e mare nevoie de ele. Colecţiile pomenite ar fi meritat să se îmbogăţească măcar cu un volum pe an.

În privinţa „ideilor“ occidentale nu am aflat prea multe lucruri noi, dar paralelele pe care nu se sfieşte să le facă Nakamura – Eliade şi alţii au fost mult mai rezervaţi în acest sens, deşi, cred eu, nu era nevoie de atâta prudenţă – dezvăluie similitudini uluitoare, pe care în unele cazuri le sesizasem şi eu, întâmplător. Oare cartea asta nu l-a influenţat pe „ultimul Culianu“ – *Religia ca sistem*, cu „hărţile“ mai mult sau mai puţin complete ale minţii…? Îmi propusesem să umplu măcar un caiet cu note de lectură,

dar, cum cartea era împrumutată, am renunţat. Deocamdată, numai. Sper totuşi că se va reedita în curând.

Impresionantă e şi erudiţia lui Koestler, cu toate că autorul nu a făcut parte din breasla universitaro-academică, a fost un autodidact. Unul care scrie excelent, stilul său cuceritor făcând atractiv orice subiect, oricât de arid.

Pe viitor, îmi propun să-i citesc măcar o lună-două doar pe chinezi – Confucius, Lao Zi, Zhuang Zi, în cât mai multe traduceri. Şi ajutat de cele mai bune Istorii (ale filozofiei şi religiilor), enciclopedii, dicţionare, monografii, studii şi exegeze. Bibliografia lui Dinu Luca e vastă, am de unde alege. Îndeosebi pe Lao Zi mi-ar plăcea să-l pot citi în câteva traduceri – englezeşti, franţuzeşti, nemţeşti, italieneşti. Dacă voi trăi, chiar voi face asta, cu oricâte eforturi. (Tolstoi, cel cu „dacă voi trăi“, îl traducea pe Lao Zi după versiuni engleze şi germane; acelaşi Tolstoi a învăţat greacă foarte târziu, după vârsta de 50 de ani, dacă nu mă înşel.)

Jurnalul lui Witold Gombrowicz, de la anticariat (Univers, 1988). Volumul conţine şi excelente fragmente din *Amintiri poloneze*, şi 3 piese de teatru (pe care nu le-am citit).

Nu citesc teatru, programatic. Mi-am propus să citesc cândva, nu ştiu când, numai teatru, timp de câteva luni. Măcar 100 de piese, cele mai bune din ultimii 2500 de ani, ca să zic aşa! În ce priveşte teatrul chiar sunt ignorant.

Deşi îl iubesc enorm pe Borges, îmi place că Gombrowicz e rău cu el (pp. 159–161). E rău, de altfel, cu aproape toată lumea, e rău *in sich*, e revoltatul prin excelenţă. Ar fi multe pagini de citat, dar mă mulţumesc cu câteva fărâme:

„M-am obişnuit cu faptul că filozofia nu poate să fie decât o catastrofă şi ştiu că în acest domeniu putem dispune doar de o gândire fărâmată, mai ştiu că un călăreţ urcat pe acest cal trebuie să cadă. Nu, nu sunt pretenţios. Nu cer răspunsuri definitive la întrebări definitive, în sărăcia mea m-aş mulţumi şi cu nişte zdrenţe dialectice ale adevărului, care mi-ar înşela momentan foamea. Da, dacă m-ar putea linişti măcar temporar, nu m-aş da în lături nici din faţa unei astfel de hrane vomitate“ (p. 73).

Sau pp. 52–53, sau 70–71, 46–47 şi altele: aproape că nu e pagină pe care să nu găsesc măcar o frază de citat.

Din *Amintiri poloneze*: „În Polonia, în general, nu se înţelegea relaţia pe care o întreţin arta şi tot universul spiritual cu maladia. Un optimism surprinzător domnea la noi în această privinţă: pentru polonezi, artistul nu era «un nevrozat care se îngrijeşte de el însuşi», după cum l-a definit Freud, ci un ins care creează dintr-un exces de forţă vitală şi de sănătate şi graţie unui dar divin botezat «talent»; conform cu această opinie arta ia naştere nu din boală, ci din sănătate. […] Faptul că nu-mi făceam iluzii şi că am luat cunoştinţă de ereditatea mea mi-a permis să-mi situez scrisul într-un climat mai adevărat şi mai tragic; mi-a permis de asemenea să mă distanţez în raport cu maladia şi cine ştie dacă tocmai aceasta nu mi-a dat un simţ mai ascuţit al sănătăţii şi normalului. Întrucât bolnavul ştie mai bine decât cel sănătos ce este sănătatea – după cum un om înfometat ştie mai bine ce este pâinea“ (p. 212).

Şi cel al lui Cesare Pavese – *Meseria de a trăi*, E.P.L., 1967, pe o hârtie verzuie, cu doar 4 lei (un pachet de ţigări e 5 lei). Măcar câteva rânduri şi de aici:

„Un om care suferă este tratat ca un om beat. «Scoal’, hai să mergem, destul, lasă, acum destul, nu aşa, lasă…»“ (p. 87);

„Nimănui nu-i lipseşte vreodată un motiv serios ca să se omoare“(*ibid*.); Alin: întotdeauna ai o mie de motive să mori. Ca să trăieşti, îţi ajunge unul singur.

„Ceea ce n-ai ştiut să faci cu forţa feciorelnică de la douăzeci şi cinci de ani, cum ai mai putea face cu oboseala de la treizeci?“ (*ibid*.);

„De ce să ţii conferinţe? Ziarele şi cărţile sunt accesibile tuturor – chiar şi tovarăşilor celor mai daţi uitării. Conferinţele au ceva spectaculos şi activistic în ele care place mult la *go-getters*. Cât priveşte faptul că aceste conferinţe răspândesc mai cu folos pâinea ştiinţei, răspundem că nimic valabil din ceea ce este cultură nu se poate oferi printr-o conferinţă, că tot ce se ascultă acolo trebuie fructificat şi cercetat din nou în cărţi… (Aşa, aşa!) Şi atunci? Rămâne numai că sunt o şcoală a facilităţii şi a succesului. Tovarăşul care nu este dispus să-şi scoată pălăria în faţa culturii şi să trudească şi să intre într-un templu (aşa apare la început, apoi devine propriul nostru sânge) (Ce vorbe!) rămâne ignorant. O merită.“

Desigur, ar mai fi multe altele. Mai ales finalul – care cu ani în urmă m-a răscolit şi obsedat multă vreme. Dar recunosc că nu-l înţeleg cu adevărat

(adică *în întregime*) nici acum pe Pavese, că nu-i înţeleg cu adevărat drama….

Speram că o să-mi ajungă caietul ăsta pentru a încheia aici însemnările care s-au adunat pe foi, dar constat că nu mi-a ajuns. Oricum, n-au mai rămas prea multe, câteva pagini ar fi fost suficiente. Mâine sau poimâine sau cine ştie când.

Caietul 35
26 februarie – 4 martie 2008

Marţi, 26 februarie, 9:35

Chiar în dimineaţa asta mi-am cumpărat un nou caiet. Costă un leu. Ca să pot citi liniştit, trebuie să mai scriu câteva pagini.

Pot să-mi petrec timpul (adică toată viaţa) în compania celor mai mari spirite ale lumii: scriitori, filozofi, pictori, sculptori, muzicieni, savanţi erudiţi. Cei mai buni comentatori mă ajută să-i înţeleg pe primii. Numai aşa simt că nu-mi irosesc zilele, care sunt limitate. Sunt dator să *mă* înţeleg, să-i înţeleg pe oameni, lumea, în măsura în care există înţelesuri. Nu Înţelesul ăla mare, plin, scris cu majusculă, ci înţelesurile mai mărunte. E firesc ca pentru asta să-i solicit pe cei mai buni dintre oameni, pe cei care au încercat şi ei să înţeleagă şi să exprime câte ceva din rezultatele acestei căutări.
Lumea imbecililor nu mă interesează, o cunosc prea bine, e din ce în ce mai agresivă, mai acaparantă, mai zgomotoasă: e lumea din jur. Prostia lumii n-are margini, vorba lui Shakespeare. E sufocantă. Din fericire există şi aceste mici insule menite refugiului, operele marilor creatori.

Filozofia mă ajută mai puţin decât literatura, istoria religiilor sau muzica să înţeleg lumea şi oamenii. Condiţia umană, această sumă, această „aglomerare“ de paradoxuri şi contradicţii. Lumea şi omul sunt contradictorii: fiecare mare creaţie mă ajută să pătrund o parte a adevărului acestuia încâlcit şi întortocheat, *nesistematizabil.*

Joi, 28 februarie, 10:35

Alexandru Dragomir – Caietele timpului. Ce păcat, totuşi, că Dragomir nu avea darul (sau vanitatea?) scrisului. Şi ce bine că, totuşi, a scris, a scormonit, a căutat şi în felul acesta, că „arhiva“ lui nu s-a pierdut. Am impresia că cele mai importante volume vor fi, pentru mine, Seminţe şi cel (cele) de comentarii istorico-filozofice. Trebuie să-l imit pe Alexandru Dragomir în ce priveşte laboratorul. Numai aşa se poate face treabă, cu note, conspecte etc.; mii de pagini cu aşa ceva, asta îmi propun, „disecarea“

minuţioasă a tuturor cărţilor mari ale lumii, vreme de cincizeci de ani, (d.v.t.)…

De la bibliotecă:

Eugène Ionesco – *Jurnal în fărâme* şi *Antidoturi*. Da, „profesorul“, „maestrul“ meu în „filozofia istoriei“ e acum, mai mult chiar decât Cioran, E. I. L-am citit puţin până acum, dar ştiu, simt că voi recupera, fără să vreau, fără să-mi propun. *Angoasă* e, probabil, cuvântul care apare cel mai des în textele lui Ionesco, alături de „nelinişte“, „deznădejde“, „rană“ şi celelalte. Cioran, deşi nu e, pare cabotin, poate din cauza stilului sclipitor. Ionesco nu, el scrie destul de simplu, dar penetrant, răscolitor, e clar că nici o clipă nu face paradă, nu pozează.

Am descoperit similitudini uluitoare cu Sábato, nu doar de ton, ci până la amănunt, până la expresie. Merită puse în paralel câteva zeci de fragmente. Uimitoare e şi altă asemănare: când literatura nu i-a mai ajutat, ambii s-au refugiat în desen şi pictură. Permanenta nelinişte se cerea îmblânzită cumva. O să revin, cu unele citate. Scriu puţin şi prost, dar pot cita oricât. Merită să ilustrez măcar aşa contactul din aceste zile cu atâtea şi atâtea pagini răscolitoare. Care nu lasă nici o speranţă, *nici una*. Şi totuşi, trebuie să merg mai departe. Cum? Greu, la fel ca E. I., citind, scriind, mai înghiţind pastile, încercând să mă bucur de frumuseţea lumii, care e şi ea reală, care *există cu adevărat*…

Dicţionarul Eliade / Culianu, de data asta ediţia a doua Humanitas. (Ilustraţia copertei e indicată greşit, cred că după prima ediţie.) Cartea a fost împrumutată de peste 60 de ori în 10 ani, cu toate că mai există cel puţin un exemplar, dar nu e foarte uzată. Ce înseamnă asta? La cum citesc şi îngrijesc românii o carte, înseamnă că nu prea a fost citită. (Am văzut cărţi făcute ferfeniţă după doar două-trei lecturi, am trăit experienţa asta neplăcută chiar cu câteva cărţi proprii; celor de la bibliotecă trebuie să le şterg coperţile cu un şerveţel îmbibat cu spirt; iată un motiv serios de a nu frecventa bibliotecile publice de la noi, cu toate că am avut de pierdut din cauza asta, îmi dau seama acum, dar nu regret prea mult.) Nici eu nu am recitit dicţionarul în întregime (ca pe un roman), dar îmi place să revăd periodic toate locurile esenţiale ale disciplinei adunate. Romanul acela al istoriei religiilor visat de Eliade nu a fost scris: nu o putea face decât el.

Istoria… e prea lungă, e un roman-fluviu, nu unul concis, de vreo 400 de pagini – cum dorea Eliade.

Istoria religiilor e vastă şi complexă, dar nu mă descurajez. Pot face treabă, pot asimila esenţialul: cu *Enciclopedia* coordonată de Eliade (oare cât costă?), cu alte enciclopedii, dicţionare, istorii. Şi cu bibliografia esenţială a fiecărei religii. În total – minim 150-170 de volume. Nu-i mult. Apoi altele. Să încep prin a asimila esenţialul din ceea ce am şi a vedea sau revedea direct principalele „izvoare“. Oare crezând că pot face asta mă supraestimez? Oare m-am scrântit? Rămâne de văzut. (Cea mai bună metodă ar fi, acum, aceea de a-mi alcătui un dicţionar pentru uz propriu, folosind cât mai multe surse.)

Şi cărţile *Vechiului Testament* traduse din greacă de Petru Creţia. Nu numai traduse, ci şi comentate admirabil. Diana mi-a xerocopiat comentariul la *Ecleziastul* şi conferinţa lui E. I. din *Antidoturi* – „De ce scriu?“, admirabilă din toate punctele de vedere. Comentariul acesta al lui Petru Creţia – cât de frumos e scris şi câtă adâncă înţelepciune adună în doar 15 pagini. Îmi vine să-l transcriu aici în întregime şi să învăţ bucăţi din el pe de rost.

Acum mă opresc, să-l recitesc, a patra oară. Şi paginile lui E. I., a treia…

Vineri, 29 februarie, 10:25

Din două jurnale:

Uşa interzisă: „Ce trebuie să facă un om cu viaţa lui dacă nu vrea să se resemneze să trăiască în categoriile speciei? Ce îţi mai rămâne de făcut când fiecare din lucrurile care îţi ocupau viaţa şi îi dădeau un sens se golesc de conţinut? Lucrul cel mai grav este ca sistemul de iluzii, de care o viaţă are nevoie pentru a înainta, să se surpe. Iar în lumina sfârşitului nici o iluzie nu rezistă. Problema e să poţi încă face ceva după ce ai ajuns în punctul acesta.“

Sistemul meu de iluzii ameninţă mereu să se surpe şi mereu încerc să-l *proptesc*, să-l cârpesc. Asta se numeşte viaţă: a ţese mereu vălul sfâşiat al Mayei. Nu altfel au trăit Leopardi, Eminescu, Cioran, Ionesco şi mulţi alţii. Unii au rămas numai cu zdrenţe din vălul Mayei şi au decis să termine. Pot încă să fac câte ceva, tot ceea ce am făcut…

„Jurnalul este cea mai strânsă formă de colaborare cu viaţa care ţi-a fost dată, este un fel de reverenţă făcută nu-se-ştie-cui, un fel de a arăta că ceea ce ţi s-a dat nu-ţi este indiferent. Pe de altă parte, faptul că ai primit ceva în necunoştinţă de cauză poate să devină sursa unui protest infinit.

De aici ambiguitatea oricărui jurnal, amestec de curtoazie, tandreţe şi recunoştinţă cu strigăte, reproşuri şi blasfemii." (Chiar aşa, confirm!)

(Humanitas, 2003, p. 53)

Şi fragmentul următor, cu depresivul care „începe să vadă altfel" şi care termină prin a deveni „nebun". Unii sunt mai mult sau mai puţin nebuni toată viaţa, din cauză că o „criză prelungită de luciditate" nu are, cu adevărat, leac. Cu luciditatea nu se pot încheia decât armistiţii provizorii. Vorba lui Cioran: dacă eşti lucid, nu poţi să fii decât din ce în ce mai lucid; luciditatea nu se poate *uita*, se poate numai păcăli, amăgi, temporar. Eugène Ionesco şi duhovnicul:

„— Răspunde-mi la o singură întrebare: crezi?

— Tocmai asta e problema!

— Şi de ce nu crezi?

— Nu cred, deoarece există Răul în lume.

— Eşti pierdut!"

(*Sub semnul întrebării*, 1994, p. 14)

Răul, cu majusculă, un alt cuvânt (nu *concept*!) foarte des întâlnit în paginile lui Ionesco.

„Să ai curajul să notezi tot ce-ţi vine în minte, dincolo de orice preocupare de stil, de teama de platitudine sau de ruşinea văicărelii", zice Liiceanu. Nimeni nu are un asemenea curaj. Ar însemna să vrei să forţezi, să spargi „uşa interzisă", ceea ce ar fi începutul catastrofei. Orice sinceritate absolută e cu necesitate distrugătoare.

Ceea ce încerc să fac e să scriu – aşa cum voia Borges – un jurnal din citate, aproape numai din citate, ca exerciţiu de umilinţă şi asceză. Şi, mai ales, ca *exerciţiu de admiraţie*.

Duminică, 2 martie, 0:15

Din noiembrie, de când ne-am mutat aici, de fiecare dată când scriu trebuie să-mi aduc masa de pe hol, cea pe care mâncăm, pentru că n-am mai

avut bani pentru un birou. Nici nu am neapărat nevoie de el, pot şi aşa. Merge, nu pierd mai mult de un minut cu mutatul mesei. Noaptea trecută am încercat să scriu pe hol, dar nu pot (nu e pentru prima oară), aşa că nu am scris deloc. Bine că de citit pot citi aproape în orice condiţii: într-un tren murdar şi aglomerat, în parc, chiar pe stradă sau sub umbrelă pe lângă Steluţa; dar de când am iar maşină nu am mai fost cu trenul, nici cu Steluţa la păşune de cinci-şase luni; le simt oarecum lipsa.

Nu o să mai amintesc decât din greşeală faptul că se adună mereu foi şi foicele cu însemnări dezordonate, pe care ulterior trebuie să le dezvolt şi ordonez, aici. Nu pot nota zilnic şi nici nu-mi propun. Totdeauna scriu despre zilele sau săptămânile trecute, nu ajung niciodată „la zi“. Însemnările zilnice m-ar plictisi, şi nici nu-s în stare de asemenea pedanterii. Pe de altă parte, mereu îmi propun şi încerc să renunţ la jurnal, dar nu merge, e o obişnuinţă (aproape un automatism) deja veche (vreo 12 ani), un fel de „tabiet“ de secretar-şoarece-de-bibliotecă-scrib-conţopist-grefier. Unul aparte, care are de întocmit nişte hârţoage mai puţin anoste. Un fel de *palimpsestolog*, mi-ar plăcea să pot spune, unul de stirpe borgesiană, desigur. Cuvinte peste alte cuvinte, texte peste texte şi tomuri peste tomuri, către inima neînţelesului care, sub pixul meu, se schimbă-n ne-nţelesuri şi mai mari.

Mă compar mereu cu tinerii Eliade, Culianu, Patapievici şi mulţi alţii şi mereu constat că sunt doar un semianalfabet nenorocit. Unul fericit să aibă asemenea înaintaşi. Dacă Eliade primeşte nota 10 (sau 10,5?), Culianu 9, Patapievici 8, eu trebuie să trag din greu să nu rămân corigent.

Cunosc cauzele, dar nu mai pot face nimic: mii de ore pierdute cu naveta, munca, şcoala (şcolile, ca elev, student şi profesor), televizorul. Naveta la şcoală – o deşertăciune la pătrat; muncă uneori abrutizantă – la cub (ce forţă aveam în vremurile acelea!); televizor şi altele – la puterea a patra. Acasă, numai cu cărţile, aş fi învăţat infinit mai mult. (Eventual cu doi-trei „profesori“, „îndrumători“, de câteva ori pe lună.) La liceu – deşteptarea la 5.30, 2 kilometri pe jos până la gară, juma de oră cu trenul până la Brad, şase ore de tâmpenii la şcoală (sau, ca să fiu indulgent, cinci din şase, în medie), întoarcerea acasă, munca pe câmp etc. Zile, săptămâni, luni şi ani. Ce risipă! Şcoala a fost un rău necesar, am mai spus. Chiar necesar? Din păcate, da, pentru o diplomă de semianalfabet. G. B., absolventul

nenorocitelor şcoli româneşti, care l-au ajutat să-şi piardă timpul, care au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru asta. Zile, săptămâni şi ani pierduţi apoi pe culoarele augustei facultăţi de filozofie din Timişoara. M-aş fi lipsit. Aş fi învăţat mult mai mult singur, fără cursuri stupide şi examene aşijderea, fără să plătesc chirie (câte cărţi pe banii ăştia!) şi fără să gătesc…

Tinerii Eliade, Culianu, Patapievici. Ei nu se uitau la televizor. Nici eu nu prea mă uit, şi, în fond, s-au adunat câteva mii de ore, în 12–13 ani, de când citesc cărţi serioase. O carte se citeşte în 5–10–15 ore: 1000 de ore = 100 de cărţi, 10 ore la televizor = o carte (nu prea subţire) mai puţin. Având în vedere asta, erudiţia (şi creaţia) lor nu e tocmai fabuloasă, e aproape normală, firească.

Dar e cazul să mă opresc.

Concluzia e că mi-am propus să citesc şi să scriu mai mult, cât pot de mult – şi pot! –, să iau iar note din abundenţă, să nu mă mai uit deloc la televizor până nu o să cunosc bine trei limbi străine etc.

(*Adaos*: în seara asta am urmărit meciul de fotbal între Steaua şi C.F.R. Cluj, dar numai pentru că a fost chiar excelent, ceea ce e atipic.)

„Să ai curajul să notezi tot ce-ţi vine în minte, dincolo de orice preocupare de stil, de teama de platitudine sau de ruşinea văicărelii."

Oare asta fac? E stupid, pentru că m-am hotărât să-mi public jurnalul, în întregime, şi chiar am făcut unele demersuri în acest sens. Nu foarte convins şi nu din vanitate, ci în loc de acel „ghid de lecturi pentru adolescenţi".

S-a luat curentul, am fumat o ţigară, a venit curentul, însă mai bine nu mai venea: nu avem aici lumânări şi aş fi fost nevoit să mă culc. Aşa, simt nevoia să mai scriu, nu ştiu ce. De pe foi.

Vreau să am ce să scriu măcar în 10–12 caiete pe an. Merită să fac experienţa asta, adică să o amplific şi, dacă pot, să o duc la extrem. Nu ştiu să mai fi scris cineva un jurnal de lecturi *complet*: un cuvânt despre fiecare carte citită, două, cinci sau câteva pagini. Sau un soi de modeste „recenzii" – pentru mine, poate şi pentru alţii, dar asta *nu are nici o importanţă.* Scurte „comentarii" despre cărţi, cu citate din ele, cinisme, răutăţi, „erudiţie" şi banalităţi. „Critică" (ghilimelele sunt absolut necesare) – filozofică, literară, poate chiar muzicală. Un fel de „istorie" haotică şi trăznită a culturii: bibliografii, savantlâcuri, fragmente atroce sau umoristice – după

dispoziţie!, planuri, piedici, poticneli, euforii ş.a. Banalităţi dar, dacă se poate, nu prea multe. Un TOT. Un Jurnal de o viaţă, 12 caiete pe an, şase sute de pagini ori 40 de ani. E absurd? E o nebunie?
(Nu e, şi voi face asta.)

Dacă nu-i absurd să alcătuieşti (bio)bibliografii – critice, comentate, adnotate şi exhaustive –, cum fac unii, atunci nu-i absurd nici ce fac eu aici. Am avut, am şi nu pot scăpa de obsesia jurnalului. Şi de cea a „formării“, dar măcar să le îmblânzesc cât de cât…

Nu cumva nebunia asta a formării e doar o „strategie“ de a-mi masca sterilitatea – cum să-i zic? – „creatoare“, „literară“?; nu ştiu, dar nu-mi îngădui, nu-mi permit să scriu – cu adevărat, nu mâzgălelile de aici –, să *încerc* să scriu până nu *cunosc*. Dar cunoaşterea nu are limite. Atunci???

Zădărniciile astea, deşertăciunile astea „culturale“, „cărturăreşti“, filozofico-literaro-religioso-artistice.
Dar care? E modul cel mai onorabil de a merge în întâmpinarea morţii. Care nu mă va ierta, cum nu iartă pe nimeni. O mică neatenţie la volan, a mea sau a camionagiului care vine din sens opus şi care poate are o „traseistă“ lângă el, poate chiar *foarte aproape* de el – şi tot acest simulacru se duce dracului. Întregul univers e un simulacru, e iluzoriu dacă nu-i absurd. O ciocnire violentă – câte nu se întâmplă zilnic, de ce m-ar *ocoli* tocmai pe mine? –, şi „ecranul“ mi se întunecă pentru totdeauna. Gata cu toată această „digestie stricată a cărţilor“, cu expresia tânărului Virgil Ierunca. Gata cu planurile – de lectură sau de vacanţă, dar eu sunt mereu în vacanţă –, cu proiectele, cu decepţiile, cu primăverile…
(Virgil Ierunca a fost cândva tânăr, plin de angoase, de aşteptări, de nelinişti, de speranţe, de frământări şi celelalte. Acum s-a terminat cu ele, pur şi simplu, nu se ştie de ce, nu ne e dat să aflăm răspunsul, nu în viaţa asta, iar *cealaltă* e poate numai o frumoasă şi naivă himeră născută din spaime şi iluzii.)

Atâţia oameni *cred*. Eu nu pot crede cu adevărat, dar nici nu vreau să cred, de teamă, poate, să nu fiu amăgit, păcălit. (Liiceanu, dacă nu mă înşel, spunea că se teme să nu-i fie „furată“ *luciditatea*.) Dar asta e cumplit, e curat masochism.

Pentru totdeauna, *conştiinţa* ivankaramazoviană. Sufletul zbuciumat pentru totdeauna al lui Ivan, al fratelui Ivan. (În secolul 21 şi mileniul 3 se impune un Ivan la puterea a doua.)
„Weltanschauung“-ul ivanian: nu există scăpare din acest coşmar. „Cu asta nu se poate trăi“, îi spune lui Ivan stareţul Zosima.
Sau duhovnicul lui E. Ionesco: „Eşti pierdut!“

S-a isprăvit pasta din pix, dar am altul, mai prost, şi e târziu, aproape dimineaţă (4 fără două minute), şi am obosit. Oare Kierkegaard cum a putut să scrie ce şi cât a scris? Însă a plătit de timpuriu miile şi miile de pagini de sfâşieri, sfârtecări şi zbucium. Nimeni nu rezistă prea mult la o asemenea tensiune…

S-au scris prea multe cărţi de-a lungul veacurilor, „s-a exagerat“, vorba lui Cioran. Şi-atunci? De ce mai mâzgălesc şi eu? Pur şi simplu nu pot să nu o fac. Citind şi citând, sporesc exagerarea celor care au scris înaintea mea.

Luni, 3 martie, 9:25

Am dormit trei ore, dar mă simt destul de bine.
Ce cultură au unii şi ce proşti sunt alţii (nu doar lipsa culturii te face prost, ştiu asta!). La fel ca în economia românească, aproape că lipseşte clasa de mijloc, adică cea care susţine şi întreţine o cultură. La scara unei întregi culturi naţionale câţiva oameni excepţionali dar izolaţi nu pot salva nicidecum întregul acelei culturi.
(Eu fac parte din minuscula clasă de mijloc.)

Aş fi putut citi mai mult? Da, şi *studia*, în ciuda tuturor greutăţilor. Pe care mi le-am mai provocat şi singur. Mi-aş fi dorit lecturi mai numeroase, note de lectură şi pagini bine scrise, dar trebuia să încerc să fac mai mult încă din liceu şi în anii imediat următori. Erudiţia se construieşte de timpuriu, cu 7-10-12 ore de muncă pe zi. Dar nu pot să mă văicăresc la nesfârşit, să dau vina mereu pe greutăţile şi piedicile de toate felurile. Mai bine să nu mă gândesc.

Viziune apocaliptică *precisă* (din cele mai „tulburi“ am zilnic, când mă gândesc ce desfigurată a ajuns lumea). A fost cam aşa: cer întunecat, aproape negru, căldură foarte mare, dar nu ploua. Fulgerele loveau

pământul, Pământul, care după o secetă de câteva luni începe să ardă ca o torţă. Arde aşa zile întregi, cerul nu se mai vede. O voce ca un tunet îi ameninţă pe oameni că a venit vremea pedepsei. Nu Dumnezeu, o VOCE…

Continuă să fie un fum gros şi o căldură infernală. E din ce în ce mai întunecat şi mai cald. Se lasă marea Noapte, începe apoi să plouă, pământul se acoperă de ape. Soarele răsare ca în ziua dintâi. Numai câţiva au scăpat, cei *curaţi*…

Oamenii obişnuiţi muncesc cel puţin 8 ore pe zi, plus drumul spre şi dinspre locul de muncă. Eu trebuie, prin urmare, să muncesc, în felul meu, măcar 10 ore.

Preţurile alimentelor de bază de la noi sunt mai mari decât cele din restul UE. Am aflat acest lucru nu doar de la televizor, ci şi de la prietenii din străinătate. Ce mârşăvie sinistră.

Din nou câteva gânduri încâlcite despre Petru Creţia, dar sper că nu mă repet:

– în volum a debutat destul de târziu;

-– „a pierdut“ prea mult timp cu traducerile; poate şi cu Eminescu, chiar dacă e un sacrilegiu ceea ce zic; P. C. a tradus – numai după ’89 – mai mult de zece cărţi. Şi-a împuţinat în felul acesta timpul dedicat scrisului propriu;

-– de ce trebuie să moară *unii* oameni? Un Petru Creţia poposind indefinit în perioada de împlinire a vieţii sale, predând greacă, traducând în continuare din marile cărţi ale lumii Occidentului, dar şi scriind lunar câteva zeci de pagini despre diverşi autori şi despre operele lor, eseuri, gânduri proprii, aforisme; mi-aş fi dorit un Petru Creţia cu hărnicia unor Iorga, Călinescu, Vianu, Eliade; de-ar fi început să scrie pe la 24-25 de ani…;

-– paginile lui Liiceanu despre el din *Epistolar* sunt aşa de grăitoare şi de frumoase…;

-– ne-ar fi putut spune încă atâtea despre autori greci şi latini, englezi şi italieni, nemţi, francezi, ruşi, americani şi spanioli. Despre fiecare ar fi avut un cuvânt bine cumpănit, greu, înţelept, profund, memorabil. Mi-ar plăcea să-l *ascult* vorbind despre Pitagora, Empedocle şi Hesiod, Marcus Aurelius şi sceptici, Ovidiu (despre care cred că a scris câte ceva), Virgiliu şi Lucreţiu, Seneca, tragicii greci, Augustin, Abélard şi Héloïse, Montaigne şi

moraliştii francezi. Ce păcat că „întâiul om de cultură al ţării“ (Noica) nu ne-a lăsat încă patru-cinci cărţi! Ştia infinit mai mult decât ne-a putut spune în scris;

-– comentariul său la *Ecleziastul*: se vede din aceste pagini că Petru Creţia e unul dintre cei care au *înţeles* cu adevărat, care *ştia bine* cum e cu lumea şi cu oamenii;

-– ce păcat că nu a ţinut un jurnal oricât de sumar. Dar nu era el omul „nimicurilor“ zilnice. Mi-ar plăcea să ştiu ce a făcut în adolescenţă şi în tinereţe, ce a citit, cum a învăţat atât de bine limbile clasice şi moderne, pe cine a iubit, ce tristeţi l-au copleşit, ce morţi l-au răscolit, ce-l bucura, ce-l entuziasma… Liiceanu a salvat de la completa uitare câteva secvenţe – cu profesorul de greacă şi „delirul său metafizic“, concursul de traduceri din Shakespeare ş.a. –, dar e prea puţin pentru ceea ce merită Petru Creţia;

-– în concluzie: a luat cu el prea mult din ceea ce ne-ar fi putut da.

Marţi, 4 martie, 11:55

La bibliotecă, săptămâna trecută:

Nu găsesc *Război cu toată lumea* şi trebuie să mă mulţumesc cu Eugen Ionescu – *Eu*, Echinox, Cluj, 1990, ediţie îngrijită de Mariana Vartic. Volumul conţine *Elegii pentru fiinţe mici*, *Proză scurtă şi fragmente de roman*, *Viaţa grotescă şi tragică a lui Victor Hugo* (numai răsfoită), *Pagini rupte din jurnal*, *Englezeşte fără profesor* (dar nu am avut răbdare să compar textul cu cel din *Cântăreaţa cheală*). Fragmentele astea nu-s de neglijat, nu numai pentru că îl anunţă pe viitorul E. I., ci sunt semnificative în sine, chiar dacă fără pretenţii. În mare, tânărul spune aceleaşi lucruri pe care le va spune la maturitate şi bătrâneţe. De exemplu: „Preocupările actualităţii atroce m-au aruncat afară din preocupările mele spirituale. Şi de sufletul meu e nevoie să mă îngrijesc. Acesta e, de altfel, rostul faptului politic pământesc: să te abată.“

Sigur, Eugen Ionescu nu are stilul sclipitor, intensitatea şi delirul paroxistic al tânărului Cioran, nici vitalitatea, prolificitatea şi erudiţia lui Eliade, nici calmul, hărnicia, sârguinţa şi siguranţa lui Noica, dar mie îmi place aşa cum e, arţăgos şi sensibil, obosit şi vulnerabil: „Povara lumii mă

copleşeşte. Parcă duc universul în spinare. Oamenii îngrămădiţi pe străzi îmi fac rău“ (p. 179);

Sau: „Dimineaţa catastrofei înfrigurează omenirea. Simţim cum vine, din ce în ce mai repede, Catastrofa. Oamenii devin din ce în ce mai răi etc.“ *(idem*);

„O silă adâncă de omenire mă cuprinde“ (p. 178);

„E îngrozitor gândul că viaţa întreagă a unui om poate fi citită în câteva ore. Ce-a rămas scris? Pene smulse de pe aripile păsării, din zbor… De-ar avea, măcar, unitatea şi armonia unui poem. Să fie un cântec, de o durere şi de-o frumuseţe atroce. Un cântec al disperării, trist ca spaţiile goale ale lumii. Dacă aş şti că pot să exprim tristeţea, nostalgia, disperarea omului!…“

„Singurătatea şi neputinţa omului! Ne temem, ne zvârcolim, ne zgâriem în focul vieţii, foc de iad. Şi tot mai rămâne vreme şi libertate pentru cântec. Ciudată muzică a crăpării pietrelor, a trosnirii oaselor!…

Jurnalul meu este urna cu cenuşă“ (p. 182).

Eugen Ionescu se transformă în Eugène Ionesco – *Sub semnul întrebării*, Humanitas, 1994. Transcriu aici câteva rânduri, foarte semnificative, sunt sigur, pentru viziunea lui E. I. asupra lumii. Una pe care o împărtăşesc întru totul.

„Este evident că trăim în dezordine. Este evident că suntem pradă Răului. Şi este incontestabil că trăim în dezordine. […] Trebuie să spun că nu vorbesc aşa decât în momentele când sunt foarte lucid, când conştiinţa mea este foarte vie. Aceasta, în parte, din cauza crizei de angoasă sau de deprimare pe care am avut-o, şi care mă ţine de câteva săptămâni…“

„Dar nu vorbesc întotdeauna aşa. Aceasta înseamnă că trăim la diferite niveluri de conştiinţă şi că mi se va întâmpla, poate, să mă bat pentru «literatura bună» sau pentru «libertate» – lucruri pe care trebuie să le punem între ghilimele şi care, în momentele mele de conştiinţă extremă, nu valorează absolut nimic“ (p. 10).

„Prietenul meu C. îmi spune că viaţa este un coşmar. Inventarul a ceea ce compune coşmarul este cumplit şi banal: naştere şi moarte, masacre şi genocide, dezastre geologice şi cosmice, temniţe şi oprimări, violenţă şi teroare, lucruri pe care le ştim de multă vreme. Şi totuşi, trăim. N-ar trebui

să acceptăm această condiţie cu care părem resemnaţi de milenii. Dar umanitatea, care devine tot mai conştientă de inadaptabilitatea universală, n-ar trebui să se sinucidă? Când C. afirmă că totul este coşmar, o spune cu voioşie. Este un om de ştiinţă, o inteligenţă obiectivă. Face toate aceste constatări cu luciditate şi cu raţiune. Fără să le trăiască. Eu resimt mai mult decât constat. Şi resimt din ce în ce mai adânc. […] Cuvintele pe care le enunţ sunt simple şi banale şi ele nu pot exprima această angoasă profundă şi autentică pe care, în mod paradoxal, pot s-o exprime numai artificiile subtile şi sublimate ale literaturii.“ (*Mi-e din ce în ce mai greu…*, p. 88).

E ceea ce spune apăsat şi Sábato, în mai multe locuri; de aceea literatura e mai răscolitoare decât cea mai sumbră şi mai atroce filozofie; de aceea piesele – sau antipiesele! – lui E. I. mă bulversează mai mult decât fragmentele de felul acestuia, care nu sunt puţine; de aceea romanele lui Sábato sunt mult mai devastatoare decât eseurile sale, de aceea în Dostoievski e mai mult tragic decât în Cioran.

Nu e cartea mea şi îmi vine să transcriu aici toate aceste fragmente; oricum, se potrivesc de minune, sunt mai bune decât orice aş putea eu să scriu acum, *mă reprezintă*, *fac parte din jurnalul acesta.*

„Dar cine sunt eu pentru a avea dreptul să mă exprim? De altfel, toată lumea se exprimă. Un haos asurzitor, inutil, de neauzit, de neînţeles“ (*Câteva motive noi de disperare*, p. 97);

„Dumnezeu n-ar fi putut să inventeze o lume mai crudă. A inventat lumea cea mai crudă cu putinţă“ (p. 98);

„Fiinţa este oare o nereuşită a acelui Dumnezeu ascuns? Şi în acest caz s-ar putea găsi o soluţie, şi aceasta ar fi să nu ne punem întrebări. Să trăim în nepăsare. Indiferenţa. Uşor de spus“ (p. 186);

„Există două categorii de oameni: cei care trăiesc conform metafizicii şi cei care trăiesc conform politicii. Aceştia din urmă n-au oroare de rău. Ei trăiesc în această lume şi sunt satisfăcuţi de ea. Cei care trăiesc conform metafizicii ştiu că răul ni se prezintă ca o enigmă. Teologii înşişi trăiesc conform politicii; este motivul pentru care religiile au atâtea dificultăţi în a explica cum a pătruns răul în lume. În realitate, ei nici măcar nu-şi dau seama că această lume este un scandal şi că legile ei nu sunt legi, că ordinea este dezordine“ (p. 187);

„Posibilităţile mele de om mă fac să nu pot înţelege nimic şi, în faţa angoasei şi a morţii, nu sper să obţin resemnarea sau calmul, nici să-mi controlez groaza. De îndată ce m-am cufundat în angoasă, nu mai am decât o dorinţă: să mă întorc cât mai repede în această lume a răului, în confortul inconfortabilului, să pun grijile, politica, în locul angoasei insuportabile“ (p. 189);

„Sunt departe de a fi singurul care spune că lumea a devenit insuportabilă. Popoarele sunt în delir. Oamenii au depăşit chiar şi limitele josniciei“ (*Lumea este insuportabilă*, p. 195);

„Dar iau pilule şi-mi pun platoşe de zeci de ani. De fapt, nu sunt nici stoic, nici nepăsător în sens filozofic, nici creştin. Numai religia m-ar putea face să trăiesc. Dar care, există vreuna posibilă?“ (p. 204);

„Am spus deja că nu pe oameni trebuie să fie supăraţi oamenii. Ci pe Creatorul lor; de ce nu ne adunăm cu toţii pentru a protesta în colectiv împotriva Creatorului? Ar rezulta pagini întregi de ziar cu semnături ale intelectualilor şi neintelectualilor.

Dar să tac, să tac. Mi-e teamă de blasfemie, să ne vedem de ale noastre. Şi să ne rugăm, poate. Dar cui să adresăm rugăciunile?“ (p. 209).

Între viaţă şi vis, convorbiri cu Claude Bonnefoy, Humanitas, 1999. Nu cunosc decât trei dintre piesele lui E. I., dar nici nu vreau, încă nu vreau să le citesc, îmi fac foarte mult rău – după cum am constatat şi de curând, când am abandonat lectura, la fel ca altădată. De aceea nu pot profita cu adevărat de această carte de convorbiri, unde e vorba mai mult de teatru. (În convorbiri, Cioran e mult mai antrenant, mai viu.)

Totuşi, două scurte fragmente:

„Chiar dacă ai o conştiinţă, o viziune apocaliptică a istoriei, în spatele ei există, de asemenea, ideea că lumea nu e decât o farsă. Trebuie bine dedramatizat. E tocmai ceea ce deosebeşte *Macbeth* de *Ciuma* lui Camus. Camus n-avea umor. În ciuda sentimentului meu apocaliptic al istoriei, cred că nu mi-am abandonat niciodată cu totul umorul. Am totuşi impresia că istoria, aşa cum e, adică teribilă, tragică, inadmisibilă, e un soi de farsă pe care o joacă Dumnezeu oamenilor“ (p. 148);

„Am avut totdeauna o viziune, un sentiment apocaliptic al istoriei. Asta se datorează poate formaţiei mele creştine, dar îmi pare că este mai cu seamă

justificat de evenimentele actuale. Trăim într-o lume apocaliptică. Trăim tot timpul o epocă apocaliptică, apocalipsul e în fiecare moment al istoriei, însă mai mult sau mai puţin evident, mai mult sau mai puţin marcat. Am impresia că lumea merge către o catastrofă. Teama aceasta, pe care am avut-o întotdeauna, nu este personală. Toată lumea se joacă cu primejdia apocaliptică…" (p. 153);

Am încheiat. S-au terminat şi citatele, a căror sursă exactă o aveam indicată pe o foicică, aşa cum s-au terminat şi caietul, şi cheful meu, şi nervii mei.

Dacă s-ar putea, aş vrea *să nu mai fac nimic* măcar câteva zile, *să ies din timp şi din lume*, să iau o pauză. Dar nu se poate.

Măcar să vină odată primăvara – acum iar e întunecat, şi plouă –, să răsară iarba, să merg prin păduri înfrunzite, la Basarabasa, să iasă fluturii la soare şi să aud ciripitul păsărelelor.

Caietul 36
5 – 8 martie 2008

Miercuri, 5 martie, 9:35

E miercuri, şi mă grăbesc să mai notez câte ceva, în aşteptarea Ideilor în dialog; pe la doişpe merg la chioşc.

Am în faţă o foaie cu două „rubrici“: 1. cărţi „de citit sau recitit“, de pe unde pot, din biblioteci publice, de la prieteni. 2. „de cumpărat şi citit sau recitit“. Copiez aici ce e pe ea, ca să-mi dau seama mai târziu în ce măsură mi-am respectat planurile de lecturi.

-1. Beckett (proză, teatru, are Bogdan), Dante (opera „minoră“), Ionesco (îl tai de pe listă), *Biblioteca Orientalis* (4–5 volume, până o să-mi procur „Sacred Books of the East“, 50 de volume…), Pavese (o scrisoare în *Secolul 20*), Rozanov – *Apocalipsa vremii noastre*, Unamuno – *Agonia creştinismului* (o are Victor), Şestov – *Revelaţiile morţii*, *Speculaţie şi apocalipsă*, M. Vulcănescu, *Doctor Jivago*, Andreev (teatru, proză), Iosif Sava (seratele), *René* şi *Atala* (René şi Cioran; puştiul Eliade mi-a reamintit că aceste două opere sunt incluse în *Geniul creştinismului*, dar ele au fost apoi „scoase“ şi publicate separat; nu există nici în ediţia pe care o am), Hasdeu (care avea „Sacred Books…“, ştiu de la Eliade), Cioran – *Caiete*, I, Eliade (tot ce nu cunosc).

-2. Rulfo (cele două volume reeditate anul trecut), Seneca – *Dialoguri* I, II, *Bătrânul şi marea*, Seneca (o copie după ediţia veche a *Scrisorilor către Luciliu*), Seneca (volumul din B.P.T.), Dostoievski – *Jurnalul unui scriitor* (dar şi Valeriu Cristea – *Dicţionarul personajelor*…; speram şi prevedeam că se va reedita), Culianu (cele 3-4 cărţi pe care nu le am), Istrati (*Publicistică*, II), Eliade – *Virilitate şi asceză*, adică ultimul volum (al patrulea) din *Scrieri din tinereţe* (de adolescenţă şi *primă* tinereţe, mai exact, care încă nu a apărut), eseurile lui Kundera (nici acestea n-au apărut, cel puţin nu aici, la Alba), P.P. Negulescu – *Filozofia Renaşterii* (mi-am cumpărat-o deja, alaltăieri; ediţia din 2001, în 3 volume destul de mari şi

tipărite mărunt, cu doar 22 de lei, adică un prânz bun), Swedenborg, Lavric despre Noica, Dan C. M., *Memoriile lui Hadrian*. Mi-am dat, aşadar, de lucru pe cel puţin trei-patru luni, la fel de haotic ca întotdeauna, dar nu pot altfel, deocamdată. Să aşteptăm, deci, vârsta ordinii şi înţelepciunii!

Periodic îmi fac asemenea liste şi mă bucur că am încă o poftă uriaşă de a citi. Dar toată viaţa am s-o duc aşa?…

Biblioteca de aici („Judeţeană"), din Alba, e, aş spune, destul de modestă, dar ea cuprinde mult mai multe cărţi bune decât poate citi un om într-o viaţă.

Biblioteca Babel. Zeci şi zeci de rafturi cu mii şi mii de volume. Coşmar, nevroză, frustrare, nebunie. Bătălia pare pierdută din capul locului. („Bătăliile pierdute" ale doamnei Adriana Babeţi cu Dimitrie Cantemir; pierdute numai în parte, cred eu; doamna A. B. avea, cum am şi eu, pretenţii cu totul exagerate de la sine: limbile clasice, poate chiar araba, orientalistică etc.; cititorul acela ideal al lui Cantemir pe care-l visa Adriana Babeţi nu există şi trebuie să ne resemnăm; el nici nu poate fi „făcut".) Şi totuşi bătălia nu-i pierdută, oricum nu de la început. Pot pierde „războiul" (cu biblioteca aceea borgesiană), *sigur* îl voi pierde, şi multe bătălii, dar *nu pe toate*. Cu adevărat importante sunt doar câteva sute de cărţi (îmi tot spun), sau, hai, 1200–1500. Restul e *comentariu* la acestea şi nu e indispensabil. Asta mă mai linişteşte.

„Un om sfârşit". Nu sunt sfârşit!

Mi-e dor de *ordinea* din Descartes şi Spinoza, pe care nu i-am mai citit de ani buni. De fapt, nu i-am citit cu adevărat niciodată, adică mai multe *săptămâni* doar pe ei, cu fişe, note, exegeze. Cum să străbaţi serios istoria filozofiei (până la Hegel) în numai doi ani, pe lângă alte discipline (multe inutile, stupide chiar), pierzând vremea cu diferite cursuri (*cusururi*) anoste, cu examene idioate ş.a.? Apoi m-am îndepărtat din ce în ce mai mult de clasici (de cei doisprezece „grei" ai lui Noica din istoria filozofiei), a murit şi domnul Colţescu, m-au năpădit buruienile şi mărăcinii şi spinii şi scaieţii (nelinişti, frustrări, anxietăţi, spaime, deznădejdi, disperări, angoase, *dureri* – mai ales! – şi câte altele); nu vreau să-mi amintesc, nu vreau să rămân prea mult pe terenul acesta al regretelor şi remuşcărilor.

Anxietatea e mereu prezentă (angoasa aceea de tip ionescian), de când deschid ochii şi chiar în somn. Soluţiile sunt şi ele la îndemână, adică religiile, misticii, patristica, filozofia, detaşarea cu ajutorul lor, refugiul *în* ele; *oarecum* la îndemână, dar parcă de-al dracului nu recurg la ele. Poate că nici nu m-ar ajuta prea mult…, însă pot să ştiu până nu încerc?

Începe postul Paştelui şi aş putea şi eu să încep să mă cufund în mistici, în Patristică, în *Evanghelii*. Ce nu mă lasă? Diavolul, în care nu cred, dar cred în *demonul* interior, care e mereu prezent: conştiinţa permanentă a răului, prezenţa permanentă a răului, răul acesta care-i atât de aproape, în mine şi peste tot, absolutul răului. Absolut e numai răul, Absolutul *e* Răul.

Petru Creţia, la finalul extraordinarului său comentariu la *Ecleziastul*, pagini care sunt dintre cele mai pătrunzătoare şi mai frumoase scrise în româneşte, la sfârşit de secol, despre condiţia umană: „Dar buzele lui (ale Ecleziastului) nu rostesc nici un cuvânt despre credinţa în Dumnezeu, nici despre grija, dragostea sau îndurarea lui, iar dreptatea lui este îndoielnică. Cartea aceasta nu cuprinde rugi, nici ale oameilor, nici ale autorului ei. Nimeni nu cere nici milă, nici luminare, nici ajutor. Toţi îşi îndură soarta, de Dumnezeu dată, continuând să înţeleagă atât cât le-a fost dat şi să se bucure o clipă de lumina dintre două bezne, orfani şi de Părinte, şi de Sens."

Cultura aceea care, vorba lui Pavese, *devine propriul nostru sânge*. Nu palavre de semidocţi, jocuri facile de-a inteligenţa, divertisment pseudo-savant, colb şi mucegai academic. Cei cu adevărat mari ştiu să descopere şi să ne arate, sub coaja tare a unei culturi, miezul ei, ştiu cum curge sângele acelei culturi. Zimmer, de exemplu. Şi toţi cei care au *înţeles*, nu doar se prefac că au înţeles, dându-şi ochii peste cap cu falsă şi găunoasă admiraţie.

Merg să-mi procur *ID*, e 11:45.

Joi, 6 martie, 9:45

La catedrală. Merg uneori, spre sfârşitul slujbei, să ascult predica. Câţiva cerşetori, copii mici. Prima reacţie a fost să le dau toţi banii pe care-i am, şi haina. A doua a fost profund omenească: şi mie mi-e frig, nici eu nu am bani! Profund omenească… (Dar şi „nebunul" din Assisi era om; Tolstoi şi

tulburătorul fragment din jurnalul său în care discută problema limitelor *carităţii; nu ar trebui să aibă limite…)*

Alt cerşetor, mai mic. Ăsta are haină, observ (bate un vânt rece). Îi dau un leu. 1. Ce-ar putea face cu el? Dar măcar să nu-l dezamăgesc şi eu pe bietul copilaş, deşi e obişnuit să *nu* primească.

Celor care vin cu blidul după bani, oamenii bisericii (doi bătrânei), nu le dau nimic. Ei au, adică *biserica*. Dacă vor să-mi dea din pita pe care o aduc, bine, dar fără bani. Dacă nu, mă lipsesc de ea. (Dar cum să facă pita fără bani? Dacă nu le-ar da nimeni?)

Pe cerşetorii cei mici, *ceilalţi* (poate nu toţi, nu am stat să număr) îi privesc ca pe nişte *creaturi* dezagreabile, dezgustătoare chiar (pentru unii), *se feresc*, le strică duminica. Un preot grec vorbeşte despre Iisus, despre a doua lui venire… Copiii vor bani, dârdâie de frig, deşi sunt *căliţi*, îmi spun cu amar cinism. Pentru totdeauna, conştiinţa ivankaramazoviană. Sufletul zbuciumat al fratelui Ivan. Pentru totdeauna.

Parusia. – Crezi?, o întreb de Diana. – Eu nu, dar *sper* să vină, cât mai repede, să nu întârzie prea mult.

Toate credinţele sunt, grosolan spus, eronate, simple naivităţi. Să crezi cu atâta tărie într-o iluzie… Sau sunt bune, toate. Adevărate. (Dacă-s bune, fericiţi cei care *cred*. Mie mi-e *indiferent*.)

Cred că toţi oamenii vor fi mântuiţi. (De cercetat problema serios la Origen şi la Grigore de Nyssa: apocatastaza şi mântuirea generală, universală.) Sau condamnaţi pe vecie. A doua Venire; dar cel care va veni nu are criterii de judecare *absolute*: sau ne iartă şi ne mântuie pe toţi, sau ne trimite in iad, în focul Gheenei. (Discuţiile aprofundate, dogmatice şi erudite nu-şi au locul aici şi acum. De revenit asupra lor cu Alin; acum redau cât mai pe scurt, simplu şi direct ce am *simţit* şi ce am gândit timp de o oră.)

Biserica a falsificat mesajul lui Iisus Hristos. De cercetat în acest sens şi părerile lui Tolstoi, direct pe texte, dar nu ştiu ce şi cât s-a tradus, ceea ce ştiu am aflat indirect, din Ion Ianoşi.

Despre popi şi Biserică, Sergiu a avut, cu ani în urmă, un cuvânt decisiv: „O să-i ascult atunci când o să-i văd în zdrenţe, desculţi sau cu opinci, pe

asini, propovăduind învăţătura lui Hristos. Numai atunci. Nu în limuzine, cu veşminte sclipitoare şi toiag cu diamante. Ai văzut, Bubule, ce «turban» sclipitor au pe cap? Trebuie să aflu cum se numeşte… Îl au numai ăia, mai-marii, ăia care primii ar trebui să încalece măgarul sau măcar să se mulţumească cu o maşină modestă. Ai văzut ce maşini au măicuţele şi tăicuţii? Bubule, mi-e scârbă de ei.“

N-am auzit de vreun patriarh care să-şi lepede zorzoanele şi să pornească prin ţară pe asin. Nuu! Nu primesc ei lecţii de la Iisus, nici de la Francisc din Assisi (mai ales că ăsta-i catolic). Pe Iisus îl înţeleg cum vor, îl *adaptează*. (Dar totuşi, îmi spun, cu ce să care lumânările sau legumele şi uleiul la mănăstire? Poate din când în când şi o cărniţă, o palincă, oameni îs şi ei, ce dracu!)

Sergiucu: „– Popii ăştia încalecă bolizi nemţeşti cu mii de asini putere! Hai, mai dai o bere, Bubule?!“ – Dau!

Învăţătura lui Iisus Hristos e totuşi simplă şi *firească*: nu-i nevoie decât de un măgăruş, de nişte zdrenţe şi câteva coji de pită… De bunătate şi dragoste, dar *absolute*…

De la bibliotecă:

Heinrich Zimmer – *Filozofiile Indiei* şi, pentru o privire mai superficială, dar de ansamblu, asupra Occidentului – *Mirarea filozofică* de Jeanne Hersch. Mi-am propus să citesc aceste cărţi ca pe nişte romane, dar nu am reuşit decât cu a doua.

Cartea aceasta a lui Zimmer – din păcate nedefinitivată de autorul însuşi – e una dintre cele mai frumoase lucrări erudite din câte am putut citi, dacă nu chiar cea mai frumoasă. (Trebuie să recitesc şi *Regele şi cadavrul*. *Meditaţii despre biruinţa sufletului asupra răului*, pe care mi-am luat-o numai la sugestia lui Liiceanu, după lista acestuia cu cele 10 cărţi esenţiale – căci pe vremea aceea nu ştiam nimic de H. Z.; ulterior, Liiceanu vorbea la superlativ despre ea şi în *Uşa interzisă*.) Pot spune asta cu toate că am sărit destule pagini, chiar capitole – de altfel, planul cărţii e cam ciudat şi neobişnuit – din lipsă de dispoziţie de moment şi din lipsă de timp, căci trebuia să restitui cartea la termen. Dar o să-mi fotocopiez câteva pagini, însă trebuie să-mi procur cartea asta cât mai curând (nu s-a reeditat), să o „despoi“ pagină cu pagină, să o adnotez; pentru note, aş avea nevoie de cel

puţin două-trei caiete şi, mai ales, de încredere şi seninătate, de poftă de studiu liniştit şi ordonat, pe care acum nu le am.

C.G. Jung: „Prin toată fiinţa sa, Zimmer a rămas un *puer aeternus*, un veşnic adolescent, care, pe aripile unei limbi strălucitoare, a făcut să se deschidă toate florile din grădinile legendelor indiene. Le-a împărtăşit şi destinul, căci «moare tânăr cel iubit de zei».“

(Amănunt semnificativ pentru mine: Sorin Mărculescu a tradus, din engleză, trei dintre cărţile lui Zimmer, inclusiv aceasta; chiar S. M., neobositul traducător al marilor spanioli – Cervantes şi Gracián, acesta din urmă *în întregime*, şi va urma, la fel, şi primul! Ortega aproape în întregime, *Jurnalul*… lui Unamuno; foarte mult şi din franceză, câte ceva din italiană.)

O să revin, cu câteva lungi citate.

Când am citit prima oară din *Mirarea filozofică*, în ultimul an de liceu, din biblioteca lui R., nu am înţeles prea bine destul de multe lucruri. Acum mi se par puerile şi aş zice chiar că e niţeluş cam prolixă cartea asta, dar bună pentru o introducere generală în istoria filozofiei, eventual pentru adolescenţi. Poate la asta se şi gândeau cei de la Humanitas când au editat-o prima oară, la începutul anilor ’90. M-am întrebat dacă voi găsi lucruri noi, pe care să nu le ştiu deloc, şi am fost nevoit să-mi răspund afirmativ, dar erau chestiuni de amănunt la autori care nu mă pasionează. Oricum, cursul domnului Colţescu, publicat în doar câteva sute de exemplare, e mult mai bine structurat, mai clar şi mai cuprinzător, însă Jeanne Hersch a vrut doar să scrie o lucrare larg accesibilă şi n-aş zice că nu a reuşit. Cursul dlui Colţescu e pentru studenţii la filozofie, aşadar nu chiar pentru începători.

Vineri, 7 martie, 10 fix

Sigur, Cărtărescu a greşit în legătură cu Noica, dar s-ar putea să aibă dreptate într-un punct: „… şi poţi crede foarte bine, la urma urmei, că un om drag care a murit e încă viu, pentru că trăieşte în tine. Aşa crede Noica în cultură.“ În raport cu strădaniile lui Noica, rezultatele au fost şi sunt slabe, chiar foarte slabe, după cum o arată prostia, ignoranţa, delăsarea şi haosul generalizat din şcolile şi universităţile de la noi. În fond, Noica nu dorea decât „ca tinerii să înveţe carte“ – citat, dacă îmi amintesc bine, dintr-o scrisoare către Ion Ianoşi, citită în cabana de la Păltiniş, în cartea lui I. I.

despre N. (cartea lui Cătălin Cioabă, pe care am citit-o fără să-i cer voie proprietarului: era acolo, pe un raft). Noica nu vorbeşte neapărat de filozofie, el vrea carte. Dacă tinerii învaţă carte cu adevărat şi cât mai mulţi, unii vor învăţa bine şi filozofie. Cam la asta cred că se gândea Noica în generoasa lui nebunie (Liiceanu). Privind lumea românească de azi, mă gândesc dacă nu cumva modestele mele demersuri sunt falimentare din start: un ghid de lecturi pentru adolescenţi!, pregătirea asiduă şi entuziastă pentru a scrie, eventual, cărţi, în anii ce vin ş.a. Pentru cine? Dar nici nu pot face altceva…

Sensul lumii. Al vieţii mele. Lumea e absurdă, în *esenţa* ei, vorba lui Sorin Lavric. Pentru mine, *certitudinea* asta e una de durată: începe printr-o străfulgerare, e ca un fel de revelaţie (pe dos!), apoi *se permanentizează*; revelaţia absurdului… Agitaţia asta zadarnică a oamenilor, nişte paiaţe, nişte fantoşe, nişte caricaturi…

Dar, în aceeaşi zi, am citit dintr-o carte frumoasă (Zimmer), am gătit o mâncare bună, am condus maşina pe o şosea pustie, pe un soare blând şi prietenos – Diana era în dreapta, drăguţă şi tăcută –, am ascultat muzică, m-am jucat cu Bobiţă, cu Florinel şi cu Loly, m-am bucurat să o revăd pe mama Salvina, pe mami, casa. Eram *acasă*. Atunci toate aveau sens, lumea şi viaţa mea aveau sens.

Pe lângă marea vrednicie care-i e atât de caracteristică, Eliade a avut şi norocul mansardei, cum singur recunoaşte, şi acela de a publica încă de mic, însă pe acesta şi l-a creat singur. Apoi, ani de zile, chiar dacă uneori tânărul Eliade poate că nu avea chef să scrie, *trebuia să o facă*, doar era gazetar la *Cuvântul* şi avea mare nevoie de salariul de la ziar. Cu banii, îşi cumpăra întruna cărţi, despre care scria articole, şi tot aşa ani şi ani de zile. Astfel au apărut mii de pagini extraordinare prin periodice, apoi cărţile.

Mie mi-a lipsit mare parte din vrednicia lui Eliade, dar şi mediul acela extraordinar, anii aceia ai interbelicului, vreo 10 (’28–’37), mansarda, prietenii, cărţile, bibliotecile, profesorii, efervescenţa aceea culturală la care Eliade a contribuit din plin. E o bucurie să mă pot refugia în acel mediu, măcar aşa, citind. Orice s-ar spune, „epoca“ te poate ajuta enorm, ea te formează sau, dimpotrivă, îţi pune piedici la tot pasul şi te de-formează. Acum, constat că am întâlnit asemenea piedici mereu. În facultate nu am

avut decât doi profesori adevăraţi, domnii Colţescu şi Petrescu, nu am avut nici prieteni „colaboratori“, nici suficiente cărţi, nici biblioteci bune, nici mansardă, nici, nici, nici… Am avut parte de şcoli submediocre, nu au lipsit mineriadele şi Iliescu, prostia, mârşăvia şi mocirla politică, atâtea şi atâtea altele. Contează „mediul“? Dacă nu te ajută mediul, măcar să te lase în pace, dar nu, nuu!

Acum, constat că pot să scriu cu uşurinţă 4-5 pagini de caiet într-o oră, câteva caiete pe lună, dar o fac prost şi oricum e prea târziu. Iar şi iar văicăreli, de care mi-e ruşine.

Petru Creţia: „Dar buzele lui (ale Ecleziastului) nu rostesc nici un cuvânt despre credinţa în Dumnezeu, nici despre grija, dragostea sau îndurarea lui, iar dreptatea lui este îndoielnică. Cartea aceasta nu cuprinde rugi, nici ale oamenilor, nici ale autorului ei. Nimeni nu cere nici milă, nici luminare, nici ajutor. Toţi îşi îndură soarta, de Dumnezeu dată, continuând să înţeleagă atât cât le-a fost dat şi să se bucure o clipă de lumina dintre două bezne, orfani şi de Părinte, şi de Sens.“

Încă: „… mintea lui stătea de veghe, mintea căreia nici o amăgire şi nici o deşertăciune nu-i scapă. Nu este nimic de câştigat sub soare. Ce înseamnă pentru el «a câştiga» nu spune, dar trebuie să fie ceva să aibă durată, sens şi valoare şi care să aducă ceva nou în lume, ceva care apoi să se înnoiască mereu. Ceva care să nu semene cu o frământare fără noimă în tiparele unei lumi veşnic aceeaşi şi ale unei vieţi efemere, pline de dureri şi de nedreptăţi, sau de plăceri inconsistente, de nebunie şi de tristeţe, pierzându-se în moarte şi uitare.

Nimic nu poate fi mai radical şi mai deznădăjduit, Ecleziastul este fără cruţare şi mintea lui a ştiut să meargă până la capătul gândului ei. Dar ceea ce uimeşte mai mult decât orice în acest text este că el conţine, infuzată printre aceste constatări, *una dintre cele mai radicale afirmări ale bucuriei de a fi în lume* (sublinierea lui Petru Creţia), sub acelaşi soare sub care se perindă zădărnicia şi durerea, zadarnică şi ea, sub care veşnic gonim după vânt.“ […]

„… fiinţa umană, mărginită, precară şi efemeră cum a fost făcută, şi în ciuda acestor determinări, este capabilă să se bucure de clipa ei. I s-a făcut acest dar. Şi nu este nevoie, ca să te bucuri de existenţa ta, să fii prost sau nebun sau pur şi simplu inconştient de adevărul deşertăciunii…“

De recitit lunar comentariul acesta, ca pe un poem, ceea ce de fapt şi este. Dar şi paginile despre *Tristeţe* şi cele despre *Bucurie*.

Ziua următoare. Nu pot copia aici întregul comentariu al lui Petru Creţia şi simt că astfel, într-un fel, îl trădez. Încă ceva, totuşi: „Iar la sfârşit, pentru buni şi răi, înţelepţi şi nebuni deopotrivă, moartea, aceeaşi moarte ca a oricărei vieţuitoare, om sau animal. Cine să ne spună că duhul nostru omenesc se ridică, după moarte, la cer? Ne aşteaptă nimicul: nu vom mai şti nimic, şi o să fim de nimeni ştiuţi, înţelepciunea va fi moartă şi ea, nu vom mai lua parte niciodată la nimic din ce se petrece sub cer. Stare de lucruri de fapt mai vrednică de dorit decât viaţa, de vreme ce Ecleziastul, cu bărbăteasca lui amărăciune (cartea lui nu este în nici un fel o lamentaţie), îi fericeşte mai mult pe cei morţi decât pe cei vii, dar, şi mai mult decât pe cei morţi, care au gustat din zădărnicie şi din durere, pe cei care încă nu s-au născut să vadă ce se petrece sub soare. Unde şi plăcerile sunt deşarte, iubirile, urâte.

Fetele astea trei care prezintă (de fapt doar citesc) ştirile „sportive“ – multe nu au absolut nici o legătură cu sportul. Pe alte canale e la fel. Cinci, nouă, unşpe canale, nu ştiu. Toţi repetă aceleaşi veninoase nimicuri, cu aerul că spun lucruri decisive de interes general. Nu e absurd, stupid, complet aiuritor? Nebunesc. NU MĂ INTERESEAZĂ! dar ei nu mă aud. Prostule, îmi spun, e simplu, închide televizorul!

Fetele-s frumoase, asta nu neg, m-ar bate Dumnezeu. Nu le-aş trimite la sapă, dar nici la bibliotecă, Doamne fereşte! Însă nici *vedete* nu pot accepta că sunt, cum se pretinde insistent. Adică „vi-ai-pi-uri“. De ce? Pentru că sunt frumoase (recunosc, am spus)? Şi pentru că ştiu să citească nişte bazaconii, nişte bufonerii?

Grijania şi anafura mă-sii de *homo videns*.

E 12:25, mă opresc şi mă gândesc să merg la bibliotecă să-mi schimb cărţile.

15:20. Nu am fost, am citit altceva. Îl pomenisem pe Ivan, dar nu am aici *Fraţii Karamazov*, volumele sunt la Văliug. Dar am recitit – a câta oară? – din cartea extraordinară a lui Rozanov, în antologia excelentă de la Polirom despre „Marele Inchizitor“. Ce reuşeşte Rozanov în numai 100 de pagini! Dar mari şi tipărite mărunt! Ruşii au spus în literatură lucruri capitale, au scris pagini decisive, dar au avut şi comentatori pe măsură: acest Vasili

Rozanov, Şestov (care a scris despre toţi cei mari), Merejkovski – din care nu cunosc decât cărţulia despre Gogol –, Berdiaev şi, desigur, mulţi alţii. Mai există şi ceea ce marii scritori au scris sau au spus unii despre alţii: asta înseamnă tradiţie puternică şi sănătoasă, *continuitate* – frântă însă în curând cu cruzime, dar ruşii nu s-au lăsat nici aşa, au continuat să scrie, acasă sau în exil (Pasternak, Bulgakov, Soljeniţîn ş.a.). Citez acum după citatele lui Rozanov:

„…noi, ăştia, copilandrii cu caşul la gură, *trebuie să rezolvăm în primul rând problemele eterne*, asta-i grija noastră cea mai mare."

„*Tu nu ştii pentru ce îţi spun toate astea, Aleoşa? Mă doare capul îngrozitor şi nu ştiu de ce mă simt atât de deprimat.*

— Ai un aer ciudat, se nelinişti Aleoşa, parcă eşti cuprins de un fel de *nebunie*."

Rozanov: „Pricinuirea de suferinţă din setea de a suferi este o trăsătură a polarităţii sufletului uman…" (pp. 100–101)

Ivan: „Dacă vrei să ştii, m-am ocupat numai de cazul copiilor, care este şi cel mai flagrant. Pământul nostru este însă îmbibat de lacrimi omeneşti, şi nu numai la suprafaţă, ci mult mai adânc, până în miezul lui, dar despre lacrimile astea nu-ţi mai spun nici un cuvânt, am circumscris anume subiectul. Nu sunt decât o ploşniţă, şi recunosc cu toată umilinţa că nu pot cu nici un chip să pricep de ce lumea a fost zidită aşa cum o vedem…"

Şi vorbele astea teribile, cele mai cumplite care pot fi spuse de un om, adică *Răzvrătirea*:

„*Nu vreau, în definitiv,* ca mama să îmbrăţişeze pe ucigaşul odorului ei. […]

Nu vreau să primesc deci armonia, din dragoste pentru omenire nu vreau să o accept! Prefer să rămân cu suferinţele nerăzbunate. Mai bine să rămân nerăzbunat, chiar dacă nu am dreptate, *fără a fi apucat să găsesc împăcarea sufletului meu mistuit de revoltă*."

Rozanov: „Fragmentul citat este cel mai amar discurs care i-a fost smuls omului în istoria lui. Fără a-l nega pe Dumnezeu, îşi întoarce faţa de la El; fără a se îndoi de răsplata finală pentru suferinţele sale, nu mai vrea această răsplată."

„Nu spun că nu-l accept pe Dumnezeu, înţelege-mă, ci nu accept lumea plăsmuită de el, această creaţie divină, *şi nici prin gând nu mi-ar trece c-am s-o pot accepta vreodată*.“

Ianoşi: „Iată postulatul filozofic pe care se înalţă formidabila *Răzvrătire*, fără seamăn în istoria literaturii.“

„Ivan îl avertizează pe Aleoşa că se va limita doar la o zecime din argumentaţia ce-i stă la îndemână.“

Într-o notă, Ianoşi citează şi din manuscrise: „Nu e vorba că *nu vreau* să accept, ci *nu pot* să accept. Tu poţi accepta? Spune.“

Aleoşa: „— Nu, nu pot încă. *Încă* nu pot.“

Lupta din sufletul lui Dostoievski dintre Ivan şi Aleoşa e fără sfârşit.

Literatura nu poate mai mult decât atât, acesta e punctul cel mai înalt pe care-l poate atinge şi pe care l-a atins. Trebuie să recitesc măcar *Demonii* şi *Fraţii Karamazov*, pe care le-am citit o singură dată, în liceu. Nu aveam cum să le înţeleg până la capăt, atunci, iar ulterior am recitit numai anumite fragmente şi câteva comentarii excelente.

Acum, m-a cuprins o imensă scârbă de literatura frivolă, care e un mare gunoi. De fapt, de *toată* literatura, chiar şi de *aceasta*, a lui Dostoievski, Shakespeare sau Sábato, însă asta e, totuşi, suportabilă. Scârbă de toată *cultura*. Îmi amintesc acum şi profund îndreptăţitele vorbe ale lui Adorno, singurele lui vorbe pe care le cunosc: „După Auschwitz, toată cultura, cu toată critica ei, este gunoi.“

E noapte. Diana e la petrecerea de 8 martie, deşi e încă 7. E noapte. Între timp, m-am biciuit încă o dată pe ziua de azi cu descrierea suferinţelor copiilor, mi-au curs lacrimi, am înghiţit o pastilă, apoi încă una, am dormit o oră şi m-am liniştit.

De cercetat *sistematic* problema Răului – şi Absolutului, dar secundar – cu Alin, Victor şi Cosmin. Poate şi cu Ch., care spunea cândva că dacă Dumnezeu i-ar fixa în clipa aceea o întâlnire, probabil că ar refuza să meargă să-l întâlnească, din lene şi lehamite! Ce să mai afle de la El?

Răul. În *filozofie*, chiar dacă problema apare indirect, pieziş: la Platon, Plotin, Augustin, Toma, Pascal, Böhme, Kant, Schelling, Hegel, Marx,

Nietzsche, Kierkegaard, Unamuno, Şestov, Berdiaev, Camus, Sartre, Cioran şi chiar Liiceanu.

În *religii*, toate cele importante. Cu dogmatică ortodoxă şi dogmatici de toate felurile. Erezii (cele importante), gnostici, orientali (budism, zoroastrism, maniheism).

Dar mai ales în *literatură*: la tragici, Dante, Shakespeare, Johannes von Tepl, Dostoievski (Kirillov, Ivan, copiii, dar şi „subterana“, Raskolnikov, Stavroghin, „Casa morţilor“ ş.a.), la Tolstoi în opera târzie, la Hölderlin (*viaţa* lui), Baudelaire, Poe, Leopardi, Rimbaud, Verlaine, Lautréamont, Eminescu (în vieţile şi operele lor), la Hesse, Camus, Sartre, Sábato, Soljeniţîn, Danilo Kiš, Beckett, Ionesco şi mulţi alţii. Mă întreb acum, zâmbind, dacă nu-s totuşi cam *prea mulţi*, însă mă gândesc şi că pentru patru oameni harnici nu sunt prea mulţi!

Am în vedere o cercetare *sistematică* timp de doi ani, cu întâlniri, discuţii, controverse. Trebuie să iasă din asta o carte teribilă, cu texte ilustrative şi comentarii. Apoi, cu anii, cartea se cere amplificată, până la 900-1000 de pagini – o **Enciclopedie a Răului**. Aici „cercetarea“ se extinde şi spre pictori, muzicieni, spre societate şi istorie. Aceasta din urmă, îmi spun cu cinism, cu un rânjet (dar şi zâmbesc), oferă un material de „investigaţie“ infinit şi inepuizabil, care creşte mereu, cu fiecare zi, cu fiecare clipă. Trebuie să aruncăm o privire la Auschwitz, să dăm o raită prin Arhipelagul Gulag, prin China lui Mao, prin Cambodgia lui Pol Pot, prin România lui Ceauşescu (ce aproape e!) şi Cuba lui Fidel. Nu trebuie uitate nici ororile anticilor, medievalilor, modernilor, atât de numeroase…

La finalul cărţii nădăjduiesc că nu ne aşteaptă Moartea, adică sinuciderea. Există o singură „soluţie“: Răzvrătirea perpetuă. (Cel puţin în ce mă priveşte, căci Alin şi Victor sunt credincioşi, dar sensibili la problema Răului, Cosmin însă e necruţător.)

Capitolul final, adică unul dintre ele, ar fi cu previziuni pentru mileniul trei, sau măcar numai pentru secolul XXI.

La sfârşit trebuie să oferim şi o soluţie: refugiul în acea mult visată Castalia.

Dumnezeu şi teologii care, vorba lui Sábato, scriu milioane de pagini ca să-i justifice Absenţa. Dar salvarea mea e tot în pagini, în filozofie şi religii.

Acolo e de găsit liniştea – câtă mai e posibilă. (Îmi imaginez un Kirillov, un Ivan citind *detaşaţi* din Aristotel şi din Hegel, *cufundaţi* în patristică şi în budism – însă nu în Nirvana, desigur!). Filozofiile clasice, alea mari şi impunătoare, dar numai ca refugiu, ca provocare intelectuală, ca *divertisment*: nu altceva sunt ele de fapt, în comparaţie cu opera lui Dostoievski.

Mă tot plâng că înţelepciunile din cărţi nu mă fac şi pe mine mai înţelept. Dar Înţelepciunea şi Împăcarea nu-s decât o păcăleală temporară, o farsă, o eschivă, o amăgire sau o iluzie. Reale, puternice şi adevărate sunt numai Îndoiala, Revolta şi Răzvrătirea, numai ele sunt cu adevărat bărbăteşti, virile, numai ele te feresc de îmbătarea cu apă rece şi nu te lasă să te ascunzi în spatele unor sofisme răsuflate.

Nu am nevoie de Adevăr şi Împăcare pentru că nu există adevăr şi împăcare. Cel puţin nu astea cu majusculă.

Îmi amintesc că mi-am mai propus, anul trecut, să-i provoc pe băieţi la o cercetare sistematică în legătură cu Răul, dar planul era mai modest, era gândit doar pentru lumea actuală. Am schiţat acel „plan" pe o foaie, care s-a rătăcit. Era un fel de „memorial" pascalian pe dos…

Încă ceva pe ziua de azi, o zi foarte lungă: „Dacă l-ai cinsti pe orice ins după meritul său, cine ar scăpa nebiciuit?" (Shakespeare, în *Hamlet*). La Sábato, Armata Rahatofagă despre care vorbeşte Fernando Vidal Olmos.

Acum, visez să merg măcar câteva luni pe o insulă grecească, să culeg toată ziua, în soare, portocale şi măsline, să mă scald în mare, iar seara, obosit şi fericit, să citesc câte puţin numai din cărţi frumoase.

Noaptea târziu. Cioran spune undeva că în tinereţe ştia *enorm* de multe lucruri şi trebuie să-l credem… Le ştiu şi eu, nu din cărţi, ci pentru că le-am gândit pe cont propriu, le-am simţit şi, mai ales, le-am trăit. Cărţile îmi folosesc doar pentru a nuanţa ce ştiu, la nesfârşit. Din tot ce am aflat despre oameni şi despre mine, a rămas extrem de puţin în caiete, din cauză că nu pot *exprima* suficient, nu cum şi cât aş vrea şi s-ar cere spus. De aceea, îmi place să le dau cuvântul altora şi să mă retrag cât mai discret, ascultându-i. Ei pot spune multe, *prea multe* pot ei spune uneori. Ceea ce ştiu e câteodată copleşitor, povara e atât de grea, încât aş putea oricând să mor fără mari

regrete. Nu mai am ce învăţa: însă aici nu e vorba de „ştiinţă“, de „cunoştinţe“, de acea erudiţie potenţial nelimitată…

Cultura aceea care, vorba lui Pavese, *devine propriul nostru sânge*. Nu palavre de semidocţi, jocuri facile de-a inteligenţa, divertisment pseudo-savant, colb şi mucegai academic. Cei cu adevărat mari ştiu să descopere şi să ne arate, sub coaja tare a unei culturi, miezul ei, ştiu cum curge seva acelei culturi. Zimmer, de exemplu. Şi toţi cei care au *înţeles*, nu doar se prefac că au înţeles, dându-şi ochii peste cap cu falsă şi găunoasă admiraţie pentru marii creatori. Nu zecile de biografii şi monografii te duc cu necesitate către sufletul unor… (nu-i mai înşir, am tot făcut-o), calea e alta. Căile neştiute ale inimii? Acele raţiuni ale inimii pe care raţiunea nu le cunoaşte? Ceva de genul acesta.

Dar m-am întins prea mult, însă simţeam nevoia să mai spun doar câteva cuvinte, la finalul unei zile mai lungi decât cele obişnuite.

(Am scris azi mai mult ca niciodată.)

Sâmbătă, 8 martie, ora 8

M-am trezit cu un vers uitat în minte: „Că viaţa mea, şi-a tuturor, e tot nimic!“ Plouă ca pe vremea potopului.

Sudamericanii nu-i prea „gustau“ pe ruşi, nu se simte deloc influenţa lor la Borges, García Márquez, Vargas Llosa. Excepţie face doar Sábato, şi se vede asta. Nici urme prea adânci ale întâlnirii scriitorilor români cu marea literatură rusă nu există, nici chiar în anii ’50–’80. Din păcate, nici pe Sábato nu-l prea citesc românii. În toamnă mi-am cumpărat, la reducere, câte două exemplare din *Tunelul* – la jumătate de preţ – şi din *Abaddón* – cu 5 lei, cinci, adică un pachet de ţigări: atâta face la noi scriitorul cel mai tulburător din a doua parte a secolului XX şi, totuşi, românii preferă ţigările. De fapt, le-am cumpărat pentru prieteni, eu folosesc mai vechile mele ediţii, cele de la Univers, atât de des frecventate şi pline de sublinieri cu albastru şi roşu. Cele cu roşu marchează fragmentele esenţiale, foarte numeroase.

Încă mă întreb dacă Sábato în sfârşit a murit, dacă şi-a găsit acea Pace de pe mormântul său imaginat în finalul lui *Abaddón*…

După Borges, Swift a fost „nerăbdător să dea ochii cu moartea“, pe care „a aşteptat-o timp de 30 de ani de suferinţă fizică şi mintală“. 30 de ani! Nu ştiu de ce mă gândesc şi la Gogol – satira lor veninoasă, necruţătoare! –, care a fost, cred, la fel de nerăbdător să întâlnească moartea, cel puţin de la un moment al vieţii înainte. Practic „s-a lăsat să moară de foame“, dar ăla nu era un *post* din motive „religioase“. Sau poate era, dar un post *radical*, singurul al cărui rezultat e sigur sută la sută!…

În urmă cu o lună am fost cu Ch. şi Ovidiu la crâşma aceea din Hălmagiu. Nu ştiu în ce măsură s-au împăcat, dar, deşi mi-era rău, am reuşit să discut cu ei despre „soarta ţării“ şi a noastră. Mă surprinde optimismul lor, după atâtea şi atâtea nenorociri, iar mizeriile mele „metafizice“ mi se par aproape vulgare în comparaţie cu problemele lor extrem de „imanente“, ca să zic aşa. Gândindu-mă bine la ei, la felul în care şi-au petrecut ultimii ani, mi se pare că suferinţa mea e doar un soi de snobism cultural mascat, că mă dedau unui lux al suferinţei. Ţie ţi-e bine şi tu vrei să-ţi fie rău, vorba lui Romeo, pe vremea când eram licean şi vorbeam despre Cioran. Sper ca Ovidiu şi Ch. să se împace cu adevărat şi să devină iar (cum să zic?) o „familie“, sau ce-a mai rămas din ea…

De la „poemul“ lui Ivan K. am trecut la *Dilemateca*, dar mi-e greu acum să accept şi să înghit frivolităţile astea. Dar găsesc, totuşi, în fiecare număr câte ceva interesant. În cel de luna asta, un interviu cu Adriana Babeţi şi cuvintele lui Dan C., care, cumva, salvează întreaga revistă, adică mă fac să nu-mi pară rău că am dat pe ea mai mult decât pe *Abaddón*…:

„În copilărie, visam să pot descifra urmele fugarilor precum apaşii din *Winnetou*, ori să mă strecor pe nesimţite în spatele inamicului, sprijinindu-mă numai pe degetele de la mâini şi de la picioare. În adolescenţă, acneic şi depresiv, mă visam adesea ca Martin Eden în finalul romanului omonim… În studenţie, nu mă visam decât tăcând, meditând şi scriind într-o cabană aidoma celei heideggeriene din Pădurea Neagră. Acuma, spre pensie, nu mai am decât *fantasma timpurilor în care pământul şi omenirea, cu tot răul lor consubstanţial, nu existau*. […] «Şi aşa au apărut munţii, văile, mările»… *Şi omul, din păcate*.“

Noaptea târziu

Nu pot să mă despart de Ivan:

-– căluţul bătut cu biciul peste ochi, peste ochii lui blânzi, înlăcrimaţi, la fel ca în *Crimă şi pedeapsă*;

-– tăticul care îşi bate fetiţa şi se bucură când nuielele au noduri, fiindcă aşa are s-o doară mai tare; omul îşi bate copila un minut, cinci, zece, mai mult, şi loviturile se înteţesc, tot mai aprige şi mai dureroase: – Tăticule, tăticuţule, ţipă copila… zadarnic…;

-– poţi tu să-ţi închipui un noduleţ ca ăsta, care nici nu e în stare încă să-şi dea bine seama ce se întâmplă cu el, stând aşa închis în closet, pe întuneric şi în frig, şi bătându-se cu pumnişorii lui mici în pieptul zbuciumat de plâns, cu obrajii scăldaţi în lacrimi fierbinţi, lacrimi suave, curate şi pline de nevinovăţie, *în timp ce se roagă lui Doamne-Doamne să-l scape*?;

-– spune-mi, pricepi tu ceva din toată harababura asta, prietenul şi fratele meu, dragul şi smeritul meu novice?; care-i rostul ei pe pământ şi la ce ne poate folosi?

-– a fost scos din beci şi dezbrăcat la piele; pierit de groază…– Goniţi-l, ordonă generalul!…

– Universul se sprijină pe absurdităţi, călugăraşule…

-– Nu pricep nimic (ca şi cum ar fi vorbit *în delir*), şi nici nu vreau să pricep. Mă mulţumesc numai cu faptele. De mult mi-am pus în gând să nu mai înţeleg nimic. *Încercând să înţeleg ceva ar însemna să trădez faptele*;

-– *Crezi tu că ar putea cineva să trăiască tot timpul în răzvrătire? Ei bine, eu aşa vreau să trăiesc*;

-– Şi mugurii plini de mâzgă, şi mormintele dragi, şi cerul albastru, şi aleasa inimii tale? Cum ai să trăieşti, de unde ai să iei dragostea pe care zici că le-o porţi? continuă cu lacrimi în glas Aleoşa. *Poţi, oare, să-ţi duci mai departe viaţa cu iadul ăsta în inimă şi în cuget, spune-mi, poţi*?

-– Pentru mine, paginile astea fac să pălească „poemul“ despre Marele Inchizitor, îl pun în umbră, în plan secund.

Caietul 37
18 – 25 martie 2008

Marţi, 18 martie, 10:20

La numai câteva zile după ce mi-am propus să umplu măcar 10-12 caiete pe an (unul pe lună), m-am hotărât – a câta oară? – să renunţ, să-mi abandonez jurnalul şi, eventual, să plec la muncă în străinătate sau să-mi fac o mică fermă la Basarabasa. Dar nu pot, mi-am luat un alt caiet de 1 leu (pardon, ăsta e însă numai 90 de bani).

Am ajuns prea departe cu problema răului şi caut „soluţii“. Munca fizică, la aer curat (vine primăvara), ar fi una dintre ele, poate cea mai potrivită. Nu „problema“ (teoretică) a răului, *conştiinţa* aproape permanentă a răului. A Răului. Nimeni nu rezistă, nici Ivan nu a rezistat, nici eu nu pot. Încerc să mă salvez, dar cum? Am nevoie de primăvară, de muncă, de oboseală fizică (aceasta aduce cu ea odihna adevărată, nu somnul care e şi el agitat, neliniştit şi neliniştitor; ipohondria de care trebuie să scap cu orice preţ), de linişte şi seninătate. Nu aş mai încerca să le obţin dacă aş şti că nu se mai poate, dar ştiu şi simt că încă se poate.

De vineri seara până ieri-dimineaţă am fost acasă. O căruţă de fân în pod, cu Mihai şi nea Toader. Deşi nu era senin şi cald, cu Diana la pădure, după cocoşei, „miţişori“ şi floricele (viorele, brânduşe, albăstrele? nu ştiu, dar îmi plac). Frumoşii anglicei (oare care e denumirea latinească?; o să mă interesez). Superbul loc „Hodoabă“, pe care nu-l cunoşteam, deşi încă nu a dat bine iarba, nici frunza în pădure.

Pitti ezită să culeagă cocoşeii, sunt frumoşi *acolo*, de ce să-i rupă? Îi spun că sunt destui şi oricum nu vine nimeni să-i vadă. „Îi vede Dumnezeu…“

A găsit şi cizmuliţa-cucului. E frumoasă. O ciupercă mai deosebită, constatăm. Când eram mic nu m-am gândit, cred, niciodată la faptul că cizmuliţa-cucului ar fi o simplă ciupercă, dar roşie şi ceva mai fină decât celelalte. Era ceva deosebit, cea mai importantă „captură“. Anii aceia când mergeam cu „cei doi Alini“ după cocoşei, viorele, cizmuliţa-cucului şi ochiul-boului, după miţişori, fragi şi căpşune sălbatice, la „furat“ (nu se supăra nimeni, cu unele excepţii) de cireşe, „moacre“ şi mere. Când

„cântam“ din floricele de anglicei sau stăteam tolăniţi la soare, pe iarba crudă… Cum aş putea întoarce copilul care-am fost?… (Numai amintindu-mi, şi scriind; o voi face.)

Duminică am spălat maşina la vale (tot cu Pitti) şi am fost iar la pădure, de data asta pe „Foroaie“ şi la pădurea noastră. Am stat tolăniţi pe iarbă în poiana de sus (la Damuţ, adică Adam), pe frunze în pădure, am cules iar flori, iar ne-am aşezat pe iarba uscată, sub un pin frumos.

Oare de ce dracu’ am recitit, serile, a nu ştiu câta oară, din romanele lui Sábato, *Însemnări din subterană*, dar şi *Însemnările unui nebun* de Tolstoi? Poate din scârbă de televizor. Dar puteam să aleg altceva. Dracu’ trebuie să-şi vâre coada, nu are altceva de lucru, altfel nu-mi pot explica nevoia de a relua asemenea texte (cu toate că le cunosc atât de bine, şi *din interior*) la capătul unor zile aşa de frumoase. De ce să-mi anulez bucuria unor zile cum au fost astea (şi de care am parte rar) cu răutăţile scriitorilor? E cumva un fel de „datorie“ inconştientă de a mă pedepsi pentru cele câteva ore de fericire pe care mi le-am îngăduit? (Adică mi le-au oferit Pitti şi Natura). E al dracului de complicat mecanismul acesta interior al omului…

Nenea Salon, tatăl unuia dintre Alini, are o tumoare mare pe creier. E la Timişoara şi va fi operat. Moraru-Alin a venit de la Timişoara cu Mihai, vineri noaptea, iar duminică s-au dus înapoi. Mi-a povestit ce e cu tatăl lui, cât ştia şi a înţeles el limbajul doctorilor. Oricum, e foarte grav, asta e clar. *Cum să mai cântăm din floricele de anglicei*?

Aşadar nu numai lecturile – pe care *eu* le aleg – îmi ciuntesc firava fericire, micile bucurii adunate în două zile, ci şi, mai ales, viaţa, viaţa pur şi simplu, pe care nu eu o aleg, adică în faţa căreia nu am nici o putere.

I-am spus lui Moraru că din capul locului am fost rău alcătuiţi, catastrofal concepuţi. „Inginerul“-Demiurg care ne-a construit putea să aibă delicateţea de a se abţine.

Boala aceea, care nu te omoară, dar care nici nu te lasă să trăieşti. La Kierkegaard – *melancolia*. Dar n-a fost doar melancolie, a fost şi agitaţie permanentă, febrilitate paroxistică vecină cu nebunia. Cum altfel ar fi putut scrie, în mai puţin de 15 ani, mii şi mii de pagini (cel puţin zece mii, cu tot cu jurnalul, după un calcul sumar)? Cică avea tot timpul pregătite prin casă

mai multe mese de scris, să nu piardă nici o idee, să le poată capta şi da formă la toate.

Iar ceea ce nu te omoară nu te face neapărat mai puternic, nici pe Nietzsche (autorul acestei observaţii) nu l-a făcut. Adică, ba da, te poate face, o vreme (câţiva ani, nu prea mulţi), mai puternic, aşa cum i-a făcut şi pe cei doi pomeniţi aici, dar apoi te omoară, cum s-a întâmplat cu aceştia şi cu mulţi alţii pe care i-am tot amintit.

Dostoievski în *Casa morţilor, Opere 3*, 1967:

„E o fiinţă care se obişnuieşte cu orice şi înclin să cred că e definiţia cea mai potrivită omului“ (p. 406)*;*

„…omul îşi zgândăre mereu rana, voind parcă să se îmbete cu propria-i suferinţă, ca şi cum conştiinţa unei nenorociri copleşitoare ar fi totodată şi un izvor de voluptate“ (p. 471);

„…deznădejdea omului înşelat de speranţe“ (p. 547);

„Toate în lume sunt stricăciune şi putregai“, o constatare care, de la Buddha, Ecleziast, Iov, cinici, gnostici, până la Leopardi, Baudelaire, Cioran ş.m.a., a făcut o „frumoasă carieră“ în istoria cugetării şi simţirii omeneşti;

„Trăim fără să trăim şi suntem morţi fără să murim (p. 710).“

Note luate cu ani în urmă în cancelarie, la Brad; îmi amintesc abia acum că le-am mai transcris într-un alt caiet, dar se potrivesc şi aici la fel de bine.

De ce grozăviile aproape zilnice de la televizor – un bebeluş aruncat gol pe betonul rece, sau pus într-o pungă şi zvârlit la gunoi; unul a fost salvat, respiră, nici nu e bolnav, va fi îngrijit de oameni buni şi iubitori: mă bucur pentru el, aşa, cu lacrimi în ochi, şi cred că acest copilaş va şti mai târziu să trăiască, să iubească viaţa şi să se bucure de ea, nu va deveni sceptic, sumbru, pesimist şi nihilist, ca mine; mi-e ruşine de mine… – de ce, mă întreb reluând firul, grozăviile astea sunt mai puţin răscolitoare decât cele din Dostoievski? Poate tocmai pentru că apar la televizor, frecvent, şi ne-au tocit sensibilitatea. Sunt prezentate ca *ştire*, aproape ca *fapt divers*. Ce oroare! Celelalte sunt mult mai răscolitoare tocmai pentru că sunt *dostoievskiene*. (La un scriitoraş oarecare n-ar fi aşa.) Un fapt, chiar banal, din maestrul rus e amplificat enorm de aura şi pregnanţa întregii opere. La fel în cazul lui Sábato.

Bucata de o forţă extraordinară a celor de la Lake of Tears numită „Evil Inside“, de pe albumul *Greater Art*.

Patapievici: „Interesul faţă de Dostoievski era evident, dar nu în latură religioasă, ci existenţială. Vedeam în el un rezervor de fapte tipice pentru autenticitatea stărilor limită, în sensul existenţialist al termenului. Pe urmele lui Camus, vedeam în Kirillov sau Ivan Karamazov cele mai semnificative personaje. Azi aş înclina mai degrabă, păstrându-l pe Kirillov, pentru Stavroghin şi Zosima. Sau pentru Dostoievki însuşi, cu *Jurnalul unui scriitor* şi întreaga lui viaţă, cu echivocul rezultat din imprudentele afirmaţii ale lui N. Strahov, la moartea acestuia.“

Cunosc câte ceva despre afirmaţiile lui Strahov din Ianoşi, nu cunosc *Jurnalul unui scriitor* şi mi-e ruşine.

Dar, deocamdată, rămân în primul rând cu Ivan; cu Kirillov şi Stavroghin, desigur, mai puţin cu Zosima sau Aleoşa. Cu omul şi scriitorul Dostoievski, cu sufletul lui atât de cuprinzător.

Lecturi: Blaga – *Curs de filozofia religiei*, Fronde, Alba Iulia – Paris, 1994, de la bibliotecă; trebuie să-mi fac neapărat o copie, pe care să lucrez serios câteva zile şi la care să revin, pentru că am ce învăţa nu numai de la Eliade sau Culianu, Zimmer şi Nakamura, ci, iată, şi de la Blaga. Am citit cu pasiune două nopţi, dar fără note. Regret că *Trilogia valorilor* e la Văliug, pentru că aş fi vrut să compar textul acestui curs ţinut la începutul anilor ’40 la Sibiu cu cel din *Religie şi spirit*. Din păcate cartea aceasta e total deservită de o postfaţă a unui oarecare George Dănescu (n-am mai auzit de acest personaj stupid), de un ridicol cum n-am mai pomenit. Am restituit vineri cartea şi nu pot cita, dar sunt acolo afirmaţii de o imbecilitate înmărmuritoare. O să revin. Păcat că textul lui Blaga, care e excelent, are la final elucubraţiile unui trepăduş oarecare.

Acelaşi Patapievici: „Tot lui îi datorez, unui autor care, după observaţia lui Eliade, a folosit în chip constant documente de mâna a doua, îndemnul de a consulta autorii originari, cei care se află la izvorul unei culturi. […] Lărgirea orizontului a fost incalculabilă, orice s-ar spune despre modul lui Blaga de a se documenta. Lui Blaga îi poţi reproşa ceva numai dacă te hotărăşti să rămâi la el. Cine locuieşte însă în Blaga pentru *viaticum*,

merinda de drum, acela este recunoscător, şi nu pleacă spre vămi cu mâna goală.“ Chiar aşa.

Vineri. Ba nu, e joi, 20 martie.
(Ce chestie asta cu „ba nu“, două negaţii). Ora 10.

Alte lecturi. Nu-mi plac, la lectură, „seratele“ lui Iosif Sava – Editura Du Style, 1998, de la bibliotecă. Discuţia cu Petru Creţia e, totuşi, interesantă. Petru Creţia spune că regretă faptul de a nu fi învăţat şi ruseşte. Dar atunci de ce apare ca traducător al Însemnărilor unui nebun de Tolstoi? O fi vreo greşeală, sau a tradus din franceză, sau a fost numai „stilizator“, cum ştiu că se obişnuia pe atunci. Şi eu regret că nu am învăţat bine ruseşte, în 8 ani de „studiu“, la şcoală! Dar o să revin, în legătură cu Tolstoi şi Dostoievski.

Tot de la bibliotecă, Berdiaev – *Sensul creaţiei*. Doar am frunzărit-o câteva ore, dar prefaţa lui Andrei Pleşu e excelentă. Nikolai Alexandrovici Berdiaev merită citit şi recitit masiv (cunosc doar 3 dintre numeroasele lui cărţi, poate nu cele mai bune; pe asta am fost nevoit să o restitui pentru a-mi putea recupera buletinul). De unde timp (şi dispoziţie, şi disponibilitate) pentru atâtea cărţi bune? *Vita brevis*… Chiar aşa, ştia latinul…

Mă bucur însă că „lista“ mea coincide cu a lui Pleşu: S. Bulgakov, P. Florenski, P. Evdokimov, L. Şestov, D. Merejkovski, V. Losski. După Soloviov, desigur, care a murit, dacă nu mă înşel, chiar în 1900, destul de tânăr, dar opera lui cuprinde, totuşi, 10 volume, plus corespondenţa. Ceilalţi au scris şi ei mult, unii chiar foarte mult, din câte ştiu (Florenski, de exemplu). De unde timp pentru toţi? Pentru că vreau să-i citesc *in extenso*, şi *sistematic*, nu la întâmplare, aşa, cum fac acum, câteva volume sau volumaşe pe an. Nu, îmi propun să-i citesc masiv şi sistematic. Poate că viaţa nu e chiar aşa de scurtă, cum pretindem de obicei.

Mă simt bine acasă, cu ai mei, cu Loly-Laura, cu Bobiţă. Şi, în curând, cu Steluţa. Florinel a fost cam posac.

Dacă dă iarba şi frunza în copaci va fi şi mai frumos. Oraşul, cu blocurile lui urâte, cu betoanele şi cu asfaltul, cu maşinile şi agitaţia asta permanentă – e dezumanizant. Pentru mine, dar poate şi pentru ceilalţi, care nu-şi dau seama de asta, nu simt ca mine. Aici, sunt nevoit să stau în casă, cu afurisitele astea de cărţi, sunt nevoit să-mi văd de mâzgăliturile mele. (Am

avut caietul şi acasă, dar nu am scris nimic; mai bine aşa; dar n-am putut să nu citesc, seara şi noaptea; muzica e şi ea un miracol, la fel ca natura; aici nici muzică nu pot să ascult, nu-mi place, nu am dispoziţie, iar vecinii au un copilaş de un an căruia n-aş vrea să-i tulbur somnul cu Darkseed sau celelalte.)

Câteva pagini despre Neculce pentru Moraru, care acum, la 28 de ani, e licean. Am avut o mare surpriză cu ocazia asta: în Sextil Puşcariu – *Istoria literaturii române*. *Epoca veche*, Eminescu, 1987, o doctă postfaţă de … Dan C. Mihăilescu. De pe vremea când, cu vorbele lui, „era serios“. Chiar era, o arată paginile acestea erudite, cu bibliografia (îngrijorătoare) aferentă.

(Dan C., excelent, fin cunoscător al literaturii noastre vechi – nu încetez să mă minunez; straşnic om.)

Am recitit, acasă, şi din Petru Creţia – *Eseuri morale*. Constat că textul cel mai lung e despre TRISTEŢE. Evident, nu se putea altfel.

Pe ultima pagină e citat Kafka: „Dacă ai luat-o pe un drum anume, perseverează cu orice preţ, n-ai decât de câştigat, nu rişti nimic; poate că la capăt te aşteaptă catastrofa, dar dacă te-ai fi întors de la primii paşi şi ai fi coborât scara, ai fi eşuat de la bun început […]. Astfel că, dacă nu găseşti nimic în spatele acestor uşi, nimic nu e pierdut, avântă-te spre alte scări! Câtă vreme nu vei înceta să urci, treptele nu se vor sfârşi niciodată; ele vor creşte la nesfârşit sub pasul tău urcând mereu.“ Petru Creţia spune că a pierdut şi regăsit trimiterile (mai citează un text) exacte de mai multe ori şi apoi iarăşi le-a pierdut. Nu le cunosc nici eu, dar sunt, probabil, rânduri din jurnal sau din scrisori. A putut scrie nefericitul Kafka aceste cuvinte extraordinare? Sunt mai puţin nefericit decât el şi de aceea, cu atât mai mult, pot să mi le însuşesc.

Petru Creţia ne invită să (re)citim şi Cioran, capitolele *Melancolia* şi *Asupra tristeţii*, din prima lui carte. Am făcut-o, şi iată ce-am găsit, printre multe altele: „Ochii omului văd în exterior ceea ce îl frământă în interior.“ E atât de adevărat!…

Cioran şi-a manifestat în mai multe rânduri dorinţa de a-l întâlni pe Sábato. S-au întâlnit până la urmă, în 1989, la Paris, în locuinţa lui Cioran. Aveau 78 de ani şi erau (cum îmi amintesc că am mai spus) bântuiţi de aceleaşi nelinişti şi îndoieli. Am încercat de foarte multe ori să-mi imaginez

în detaliu întâlnirea aceea (în lipsa unei pelicule). În *Antes del fin* Sábato aminteşte întâlnirea şi îl citează pe Cioran: „Totul în om poate fi sufocat, în afara nevoii de Absolut, care va supravieţui distrugerii templelor, precum şi dispariţiei religiei de pe pământ.“ Sábato nu indică sursa, nici traducătoarea lui în româneşte. Dar, fiind un *stăruitor* cititor al lui Cioran, am descoperit până la urmă de unde provine citatul: e din *Istorie şi utopie* (1997, p. 29). Sună puţin diferit aici: „Orice se poate înăbuşi în om, dar nu şi setea lui de absolut, care ar supravieţui distrugerii templelor şi chiar dispariţiei religiei de pe pământ.“ Sábato l-a citit pe Cioran în franceză sau, poate, în spaniolă, îl citează în spaniolă, citat tradus în română. Diferenţa nu e tocmai neînsemnată: *ar* supravieţui, sau *va*? Viziunea lui Sábato era, aşadar, ceva mai accentuat catastrofistă, „apocaliptică“. (Sau poate dubla traducere să fie de vină?)

Oare ce alte cărţi ale lui Cioran mai citea Sábato şi ce credea despre ele şi autorul lor? În *Înainte de tăcere* sunt numai vreo două pagini în legătură cu respectiva întâlnire. Sábato, desigur, nu mai citeşte, e aproape orb. (Pedeapsă pentru acea teribilă *Dare de seamă*…?!) Dar mai trăieşte? Ar avea 97 de ani… (O altă vendetă din partea acelui *Dumnezeu necunoscut*!?) Cioran cum se raporta la opera lui Sábato? Nu o să ştiu, probabil, niciodată. (Totuşi, poate din ceva scrisori încă nepublicate?) De-ar fi scris despre el măcar două-trei pagini, un „exerciţiu de admiraţie“. Cioran a fost şi un „critic“, un comentator extraordinar, dar, din păcate, s-a exersat prea puţin în aşa ceva. Aproape tot ce spune Cioran despre alţii e memorabil: despre Socrate, Epicur şi Marcus Aurelius, despre Sf. Pavel, pictorii spanioli sau Rembrandt, Bach, Mozart, despre mistici, Gogol, Tolstoi, Shakespeare, Buddha, Eliade, Valéry, Beckett, Borges, Weininger, Maria Zambrano, Scott Fitzgerald şi alţii.

Vineri, 21 martie, 11:10

Lecturile acestor zile: foarte multe pagini din cărţile lui Ianoşi despre Dostoievski, Tolstoi, Dostoievski / Tolstoi. Subtitlurile sunt semnificative – Tragedia subteranei, Romanul unei drame, Poveste cu doi necunoscuţi. Lecturile din aceste cărţi au fost numeroase şi sunt convins că lui Ianoşi i-a reuşit performanţa greu de atins de a nu-i scăpa nimic esenţial din titanii

ruşi. Pentru note şi impresii de lectură aş avea nevoie de câteva caiete, dar, se înţelege, renunţ. O să mă mulţumesc, în continuare, cu numai câteva rânduri.

Dostoievski. Prolog – *Hamlet şi Don Quijote* şi epilog – *Nihilism şi ideal* absolut remarcabile. Între ele, pagini foarte dense – *De la „omul din subterană“… la „omul ridicol“* despre marile romane, adică cele 5 acte ale tragediei. Plinătatea şi rotunjimea operei dostoievskiene (pe care nu o cunosc chiar în întregime) e perfect pusă în scenă, „regizată“. Nu insist. Câteva rânduri se impun totuşi: „Dostoievski este un «profet», dar nicidecum al «împăcării», cum atât de mult dorise el să fie, ci al veşnicelor întrebări insolite. De aceea, *enigmaticul Ivan Karamazov, fiul său rătăcitor şi vrăjmaş neîmpăcat, rămâne poate cea mai fidelă oglindă a rătăcitorului său spirit, veşnic sieşi vrăjmaş*“ (subl. mea).

Tolstoi. Acest incredibil conte/mujic a avut, parcă, două sau trei vieţi. A scris nu mai puţin de 90 de volume mari. Pe lângă beletristică: a alcătuit abecedare, a compilat numeroase antologii din înţelepţi şi scriitori, i-a tradus pe Schopenhaeur, Lao Zi şi alţii, a învăţat greacă, ebraică şi chiar olandeză, a elaborat câteva „tratate“ filozofico-religioase – din care nu cunosc nimic în mod direct, ci doar prin Ianoşi, căruia îi sunt profund recunoscător pentru asta –, a publicat enorm de multe articole, a redactat scrisori şi zeci de variante ale diferitelor opere, povestiri pentru copii, „snoave“. Dostoievski a fost mai modest, el nu a produs „decât“ 30 de volume. Mari! Însă Dosto nu era conte, a fost mereu sărac, hăituit de creditori, bolnav, şi a trăit cu 20 şi ceva de ani mai puţin. Ruşii ăştia erau lipsiţi de *simţul măsurii*, în cel mai bun sens posibil. Ei reprezintă, cu adevărat, nişte *continente*, cum zice Ianoşi, foarte greu de „cartografiat“ în întregime şi în detaliu. (În cazul lui Tolstoi – aproape imposibil, căci cine se încumetă să se măsoare cu 90 de volume mari? E nevoie şi de limba rusă pentru asta, pe care puţini o mai ştiu, şi nu doar la noi.)

Visez ca în viitor (unul incert, poate spre 35-40 de ani) să petrec câteva luni în Rusia, să învăţ bine ruseşte, să citesc şi să recitesc, în original, până la moarte, marea literatură rusă. Ar merita, sigur. Nu i-am citit în întregime nici pe unii, nici pe alţii, dar cred că nu există nici un mare scriitor occidental sau din cele două Americi care să le poată sta alături acestor doi ruşi. Nici măcar Shakespeare sau Goethe, dar să nu fiu nătărău: nu aşa se

fac comparaţiile, astea-s prejudecăţi de idiot, de manual prost, mai bine mă abţin. Eu doar ţin un jurnal…

Ce păcat, totuşi, că Dostoievski şi Tolstoi nu s-au întâlnit şi nu au *colaborat*. Aveau, orice s-ar spune, mari rezerve unul faţă de altul, altfel nu se explică de ce nu au făcut pasul decisiv. De altfel, nici nu s-au ostenit prea mult să se citească şi comenteze reciproc, şi e păcat.

Tolstoi a avut o mare vitalitate. Şi Dostoievski, în ciuda bolilor, eşafodului, ocnei, sărăciei extreme. Şi, împotriva a ceea ce ambii *ştiau*, au avut naivitatea şi candoarea de a mai crede că se poate încă face ceva pentru salvarea omului şi a lumii acesteia. Şi au făcut, mai ales Tolstoi. (*Speranţa*, la Dostoievski, e oarecum explicabilă, el era credincios; nici Ivan nu-l neagă pe Dumnezeu, dar nu acceptă şi nu poate accepta Creaţia, lumea lui Dumnezeu.) Tolstoi s-a agitat mereu în a doua parte a vieţii, după vârsta de 50 de ani: să-i ajute pe oameni, să le deschidă ochii, să-i facă mai buni (sau măcar mai puţin răi). Rezultatul? Ororile secolului din care a apucat primul deceniu. Ce-ar avea de spus acum, după 100 de ani de la moartea lui şi după atâtea şi atâtea atrocităţi care au avut loc între timp? Ar mai avea puterea şi încrederea de a propovădui binele, non-violenţa (*neîmpotivirea la rău*, cum zicea el), iubirea frăţească între oameni? Cred că nu. Ar fi scepticul absolut, cinicul absolut, nihilistul absolut, sau, poate, stoicul absolut cu unele „scăpări“ hedoniste, epicureice. Ori poate s-ar sinucide, cine ştie?

Pe Dostoievski nu mi-l pot deloc imagina trăind în mileniul trei, urmărind la televizor meciuri de fotbal (ar încuraja echipa Rusiei!) şi programe de divertisment, scriindu-şi voluminoasele romane la laptop… (adică „lefton“, cu denumirea denigratoare a Monicăi Lovinescu).

(Mă uit acum amuzat la calculatorul care se odihneşte lângă mine, la doi paşi. Îl las să se odihnească mai departe, e refractar la Dostoievski.

Niciodată, îmi spun, nu o să pot scrie o *răzvrătire* aidoma celei ivaniene ajutat de o asemenea sculă; poate nici cu pixul, dar ăsta măcar nu mă stinghereşte.)

Mi-am cumpărat săptămâna asta Seneca – *Dialoguri*, II, Polirom, 2004 şi, pe cât mi-a stat în putere, am încercat să mă pătrund de aceste bărbăteşti, aspre şi nobile pagini, în două nopţi de lectură liniştită, senină şi întăritoare. Seneca cere, *impune* să fie citat, nu mă pot sustrage:

„Mulţimea de cărţi îl încarcă pe cel care învaţă, nu îl formează, şi este cu mult mai bine să te ocupi de un număr mic de autori, decât să te rătăceşti prin mulţi“ (p. 121).

Pe pagina următoare: „Este nesănătos, oriunde, tot ce e în exces.“

„Văd că ai ajuns la capătul vieţii omeneşti, te apasă cei o sută de ani sau chiar mai mult; haide acum, aminteşte-ţi viaţa ta şi fă un bilanţ. Gândeşte-te cât din acest răstimp ţi s-a dus cu un creditor, cât cu o iubită, cu un patron sau un client, cât ai pierdut cu disputele conjugale, cu pedepsirea sclavilor, cu alergătura de colo-colo cu treburi prin oraş. Adaugă bolile, pe care ni le-am provocat cu mâna noastră, adaugă şi timpul pierdut în trândăveală şi fără folos; vei vedea că ai mai puţini ani decât numeri. Priveşte înapoi în amintire şi vezi de câte ori ai avut un plan hotărât în minte, cât de puţine zile au trecut aşa cum aveai de gând, când ţi-ai stat ţie însuţi la dispoziţie, când ai avut întipărită pe faţă o expresie firească, când ai avut spiritul netulburat, ce operă ai făptuit într-o viaţă atât de lungă, cât de mulţi au fost cei care te-au jefuit de viaţă, fără ca tu să-ţi dai seama ce pierzi, cât de mult timp s-a dus în suferinţă vană, bucurie prostească, patimă lacomă şi vorbe linguşitoare, cât de puţin ţi-a rămas pentru tine din propriul tău timp; îţi vei da seama că mori înainte de vreme.

Trăiţi de parcă ar fi să trăiţi veşnic, niciodată nu vă trece prin minte fragilitatea voastră, nu băgaţi de seamă cât timp s-a scurs deja. Îl irosiţi de parcă ar fi din plin şi din belşug… Aveţi toate temerile muritorilor şi toate dorinţele nemuritorilor“ (pp. 141-142).

Dar: „Singurii care duc o viaţă tihnită sunt cei care au timp liber pentru filozofie, singurii care trăiesc cu adevărat; căci ei nu sunt buni paznici doar pentru viaţa lor. Ei adaugă toate epocile la a lor; toţi anii care au trecut înainte de ei sunt bunul lor propriu. Doar dacă nu suntem nerecunoscători, toţi aceşti oameni, foarte glorioşi fondatori ai unor cugetări sfinte, s-au născut pentru noi, căci ne-au pregătit nouă viaţa. Suntem călăuziţi, prin efortul altora, spre lucruri neasemuit de frumoase, care au fost smulse din tenebre şi scoase la lumină; în nici o epocă nu ne este interzisă intrarea, avem acces la toate şi, dacă dorim să depăşim marginile strâmte ale slăbiciunii omeneşti prin măreţia sufletului, avem mult timp pe care să îl parcurgem. Ne putem contrazice cu Socrate, putem sta la îndoială împreună cu Carneades, ne putem găsi liniştea cu Epicur, putem învinge natura

împreună cu stoicii, o putem depăşi laolaltă cu cinicii. De vreme ce natura ne permite să intrăm în tovărăşie cu orice veac, pentru ce nu ne-am îndrepta cu tot sufletul nostru de la acest interval de timp neînsemnat şi trecător către acel trecut, nemăsurat, veşnic, pe care îl avem în comun cu unii mai buni decât noi?“ (pp. 158–159).

„Am putea spune că cei care se îndeletnicesc cu adevăratele îndatoriri ale vieţii sunt cei care vor dori să îi aibă pe Zenon, Pitagora, Democrit şi pe ceilalţi sacerdoţi ai artelor liberale, pe Aristotel şi pe Teofrast drept cei mai apropiaţi prieteni. Nici unul dintre ei nu va fi de negăsit, nici unul nu îi va da drumul vizitatorului său să plece fără să fie mai fericit, mai împăcat cu sine decât la venire, nici unul nu-l va lăsa să se ducă de la el cu mâinile goale; toţi muritorii se pot întâlni cu ei, fie noapte, fie zi“ (p. 160).

„Spunem îndeobşte că nu a stat în puterea noastră să ne alegem părinţii, care le sunt daţi oamenilor la întâmplare; totuşi, putem fi fiii oricui ne dorim. Există familii formate din cele mai nobile minţi; alege-o pe cea în care vrei să fii adoptat; nu vei dobândi doar numele lor, ci şi bunurile lor, care nu trebuie păstrate cu meschinărie, nici cu rea-voinţă; cu cât le vei împărţi cu mai mulţi, cu atât mai mari se vor face.“

„Viaţa filozofului, prin urmare, are o mare întindere şi nu este mărginită de aceleaşi limite care îi îngrădesc pe ceilalţi. El singur este eliberat de legile cărora li se supune tot neamul omenesc; toate epocile îi slujesc ca unui zeu. A trecut ceva timp? Pe acesta filozoful îl cuprinde cu amintirea. Este prezentul? Îl foloseşte. Urmează să vină? Îi iese în întâmpinare. Adunând toate timpurile într-unul singur, filozoful îşi face viaţa lungă“ (p. 161).

Încă:

„Există o ameninţare de moarte asupra lumii, iar universul acesta care cuprinde tot ce este omenesc şi divin (dacă poţi socoti că este îngăduit să o crezi) va pieri într-o zi şi se va scufunda din nou în haosul de la început şi în tenebre“ (p. 169).

„Este vremea acum să te cufunzi şi mai tare în studiile tale, este vremea să ţi le pui împrejur ca o pavăză a sufletului, pentru ca durerea să nu găsească nici o cale pe unde să pătrundă“ (p. 192).

„Trupul acesta neînsemnat, temniţă şi strânsoare a sufletului, e aruncat încoace şi-ncolo: el are parte de schingiuiri, el – de jafuri, el – de boli;

sufletul însă este în sine sacru şi veşnic şi nu poate fi prins în mâini“ (p. 211).

„Zenon (în care îşi are sorgintea filozofia aspră şi bărbătească a stoicilor)“ (p. 212).

Remarcabil e şi studiul introductiv – *Filozofie, echilibru şi libertate* de Anne Bănăţeanu, o prezentare concisă, clară şi limpede a pieselor (nu cele de teatru, desigur) senecane cuprinse în volum.

Luni, 24 martie, 13:35

Nu mă pot încă desprinde nici de Dostoievski, nici, mai ales, de Tolstoi. Mi-am cumpărat de la chioşc chiar şi numărul din 100 de personalităţi dedicat lui Tolstoi, deşi, după cărţoiul lui Ianoşi, ce-aş mai fi putut afla dintr-o revistă? Dar sunt, totuşi, câteva fotografii interesante: Tolstoi şi Sonia, cele cu elevii, cu ţăranii, călare, cu Certkov, bătrân şi încruntat pe uliţă, casa de la Moscova şi, mai ales, conacul de la Iasnaia, masa de lucru a lui Dostoievski la Sankt-Petersburg.

Cu toate că în epocă „tolstoismul“ a avut o mare influenţă şi e, cred eu, mereu actual, nu am văzut niciodată prin librării, anticariate sau biblioteci lucrările în care autorul şi-a prezentat, după 1880, convingerile, „doctrina“.

Le cunosc numai din Ianoşi. Trebuie să-mi procur cumva *Spovedania*, *În ce constă credinţa mea?*, *Ce-avem, aşadar, de făcut?*, *Împărăţia lui Dumnezeu se află în voi*, *Învăţătura creştină*, *Despre viaţă*, *Despre artă*, *Cercetarea teologiei dogmatice* şi altele. E păcat că nu se traduc sau retraduc – poate au apărut în primele decenii ale secolului trecut şi la noi, nu ştiu, poate chiar, fragmentar, către sfârşitul secolului XIX –, că nu se editează sau reeditează. E clar, sunt desuete, reacţionare, inactuale, depăşite, anacronice!! Dar chiar şi atunci când au apărut pentru prima oară au fost considerate aşa, iar autorul, deşi spunea lucruri de elementar bun-simţ (cred eu), a fost considerat *nebun* şi *numai bun de închis într-un ospiciu*. S-ar crede că problemele lui Tolstoi au fost doar ale sale şi ale vremii sale. Nu e adevărat, deşi multe dintre ele erau mai evidente *atunci*. Dar în ceea ce reprezintă miezul lor sunt încă valabile şi la ordinea zilei. Numai că nu există soluţii pe deplin mulţumitoare, asta nu a vrut să înţeleagă şi să accepte Tolstoi. Cum să o facă? Avea şi el nevoie de iluzii…

Tolstoi şi Arta: când un mare artist, Platon sau Tolstoi, neagă sau pun la îndoială utilitatea şi îndreptăţirea artei, ei nu trebuie înjuraţi, trebuie măcar ascultaţi. Nu se poate decide fără o atentă analiză ce e valabil şi ce e aberant în concepţiile bătrânului Tolstoi despre artă; Ianoşi prezintă tratatul despre artă şi îl disecă minuţios pe câteva pagini: Tolstoi e vitriolant cu aproape toată arta din vremea lui, considerată decadentă, creaţie pentru îmbuibaţi, dar mai poate scrie *Învierea*; e rău cu Beethoven, dar îi execută partiturile la pian, uneori la 4 mâini; îl toacă mărunt pe Shakespeare, dar merge la teatru şi îl reciteşte mereu…

Într-o discuţie cu o traducătoare, Tolstoi e radical împotriva scrisului, acesta fiind considerat nefolositor, o simplă distracţie. Dar după câteva zile *pune pasienţe*, pentru a afla de care dintre proiectele literare să se apuce.

Să zicem: bine, prietene Lev Nikolaevici, desfiinţăm proprietatea, dăm săracilor ceea ce ne prisoseşte, mergem cu toţii la coasă, ne facem singuri cizmele, distrugem toate armele, desfiinţăm închisorile şi bordelurile, nu mai scriem cărţi pornografice etc. etc. Dar nu putem face esenţialul: să ne iubim unii pe alţii, necondiţionat. Asta nu se poate, omul e un animal dintre cele mai fioroase. Ăsta-i nu doar eşecul tolstoismului, ci şi cel al lui Iisus Hristos şi al tradiţiei „inaugurate“ de el, eşecul lui Francisc din Assisi, dar şi al imperativului categoric kantian. Sună frumos toate palavrele astea despre iubire şi bunătate frăţească între oameni, dar oamenii-s proşti, ignoranţi şi răi. Nimeni şi nimic nu-i poate schimba radical. Nu a putut Iisus Hristos, ce rost mai avea să încerce şi Tolstoi? Aaa, pentru a „corecta“ erorile, excesele şi fariseismul bisericii? Nu merge, nu se poate. Eternul egoism omenesc iese mereu învingător, face parte din gena speciei şi nu poate fi nicicum extirpat.

Acest mereu nemulţumit şi cârcotaş Lev Tolstoi, conte, moşier, mujic, cizmar, sobar, cărăuş de bălegar etc. a fost şi un mare cititor, poseda o bibliotecă de vreo 14 mii de volume. Îi prefera mai ales pe cei vechi – înţelepţii brahmani şi cei veterotestamentari, Confucius şi Lao Zi, Buddha, Epictet, Marcus Aurelius ş.a.; antologiile lui din Montaigne şi moralişti, succesivele ediţii din acel *Cerc al lecturilor* etc. etc.

Dar mai ales pe *omul* Iisus Hristos.

(Îl citea şi-l aprecia chiar pe Giordano Bruno, abia redescoperit la vremea aceea.)

Dar să mă opresc, am lungit-o prea mult cu balivernele astea, m-a luat valul aproape fără să-mi dau seama şi am impresia că nu am reuşit să exprim decât foarte prost ce aveam (sau nu aveam) de exprimat. N-am ce face, trebuie să mă resemnez şi, cu altă ocazie, să încerc să mă abţin. De ce să pui probleme fără rezolvare?, vorba lui Ionesco. Şi repetă: fără rezolvare (dezlegare)! Să te resemnezi, zicea tot el, dar „ştia că o să-l apuce din nou…“ Până când dracu'?

Ajung mereu, aproape fără să prind de veste, la întrebările fără răspuns. De ce dracu'?

Repet iar finalul *Căutării intermitente* (potrivit şi grăitor titlu): „Căci era incorigibil. Să te resemnezi, zicea el, să te resemnezi. Da, să stai liniştit…

Să te rogi. Nu Ştiu Cui.

Sper: Iisus Hristos.“

Încerc să mă resemnez… cu Cioran. Nota acesta (*Caiete*, III, Humanitas, 2005, p. 305) în martie '71: „Soare, «glorious day» etc.“ Ce e cu acest „etc.“? Se ruşina Cioran să spună că se bucură de o zi frumoasă de primăvară? Şi repetă „lucrul cel mai bun pe care l-a spus Rimbaud, potrivit lui Pierre Lapparent“: „Primăvara mi-a adus râsul de idiot.“

Şi mie, dar aici, la oraş, nu prea râd. Şi aş vrea să râd, să râd ca un idiot, cât mai mult, măcar până la toamnă…

Marţi, 25 martie, 10:25

Am citit de mai multe ori pagina lui Borges din Prologuri (1988) despre Thorstein Veblen şi lucrarea acestuia Teoria clasei oţioase (1899). Cu toate că am predat economia un an de zile, nu ştiam nimic despre acest „economist“ cel puţin ciudat, trăznit (Borges îl face „ilustru sociolog“). Până în toamna trecută, când am citit din Filozofii lucrurilor pământeşti de Robert L. Heilbroner, o carte despre marii economişti şi ideile lor, inclusiv despre Veblen. Ciudat individ, într-adevăr. De exemplu: nu spăla vasele zilnic, le lăsa să se adune grămadă şi punea furtunul pe ele etc. Borges: „Când, în urmă cu mulţi ani, mi-a fost dat să citesc această carte, am crezut că este o satiră. Am aflat mai târziu că era prima lucrare a unui ilustru sociolog. De altminteri, este de ajuns să priveşti de aproape o societate ca să-ţi dai seama că nu este Utopia şi că descrierea ei imparţială riscă să se învecineze cu satira.“

Noaptea trecută, adică spre dimineaţă. Mi-am propus ca în următorii 15-20 de ani să cercetez *sistematic* 10 literaturi – cele principale: greacă, latină, franceză, rusă, engleză, germană, italiană, spaniolă, americană şi sud-americană – (mai bine chiar 50 de ani) şi să scriu cîte un volum de note, însemnări, *impresii asupra*… în cazul fiecăreia. Şi limbile. (Al unşpelea e cu scandinavi, japonezi etc.)

Şi filozofie, dar pe epoci.

Şi religii.

Şi Arte.

Să fac asta împreună cu câţiva prieteni, în primul rând pentru plăcerea mea, dar şi pentru aceşti prieteni, pentru nepoţelul meu Niki, pentru copiii pe care încă nu-i am, pentru cei puţini care vor mai fi interesaţi de aşa ceva, adolescenţii în primul rând.

E o „utopică nebunie“, dacă nu mă înşel. Dar voi (*vom*) face. Oricum citesc şi iau note, nu? Trebuie doar să fiu mai harnic şi *sistematic*. Cel puţin 10-12 caiete pe an. Să facă şi Alin, Victor, Cosmin. Gata.

Se întâmplă să mai fac uneori unele completări, „adaosuri“, pe pagina din stânga. Oare le-aş putea înmulţi la nesfârşit? Un fel de palimpsest uriaş… (În care să-şi dea mâna – să se *întâlnească* măcar – toţi scriitorii, gânditorii şi înţelepţii lumii; Borges e un maestru de neegalat; texte peste texte, citate reale sau imaginare, complementare şi contradictorii, la infinit…)

Lui Ch. „erudiţia“ – nesfârşitele „trimiteri“ din Borges, obiceiul lui, mania şi obişnuinţa lui de a pomeni sute de autori şi de opere – i s-a părut „făcută“, ostentativă, dezgustătoare chiar, cabotinism curat. Evident, nu e aşa, e doar plăcerea şi bucuria *întâlnirii*.

Profesorul. Trebuie el să transmită *cunoştinţe*? Copiilor, da. La universitate, mai puţin. De simple cunoştinţe gem bibliotecile (şi cele virtuale, mai nou). Dar ce? Stări de spirit, atitudini, mirări, uimiri, trebuie doar să mijlocească acele „întâlniri admirabile“. (Am ajuns să vorbesc ca Noica, fără să-mi dau seama : „stări de spirit“ e, cred, chiar vorba lui.) Am în vedere, desigur, cultura umanistă. Dar de *mirare* e nevoie şi în ştiinţe, chiar dacă, aparent, acolo sunt numai ecuaţii sau reacţii chimice, planuri înclinate, acceleratoare de particule, găuri negre, fosile din pleistocen, „praf“ cosmic, paralelipipede, amoebe, inimi artificiale, asteroizi,

nebuloase, „cosinusuri“ (ce dracu-s astea, nu-mi amintesc nimic?!) sau pretins obiective legi economice.

De aceea Nae Ionescu a fost un profesor mai bun decât Motru, P.P. Negulescu, Vianu sau Blaga. Adevărata valoare şi importanţă a unui profesor nu e direct proporţională cu numărul cărţilor lui, nici cu bogăţia „subsolurilor“ acestora, ci se măsoară în funcţie de influenţa lui directă asupra celor ce-l ascultă.

Dar, îmi spun, numai cărţile rămân. Nu i-am auzit nici pe Nae, nici pe molcomul Blaga, dar acesta din urmă e *încă* profesor, Nae mai puţin, cu toate că au apărut cursurile lui, însă un curs îngrijit de discipoli nu e tocmai o carte…

Nu ştiu cum a fost Hegel ca profesor, nu mi-a fost dat să-l ascult, dar au rămas prelegerile sale…

Caietul 38
26 martie – 3 iunie 2008

Miercuri, 26 martie, 13:30

Azi am aflat că nenea Salon de la moară nu a mai fost operat, a fost trimis acasă cu salvarea şi, după ce l-au deconectat de la aparate, a murit. Era, oricum, în comă profundă. Ziceam eu că nu mai e de cântat din anglicei… (pe 18 martie, la începutul caietului precedent).

La Dostoievski, dar şi la Tolstoi: cel care vrea să schimbe lumea, dar nu poate renunţa la o ţigară: „Daţi-mi numai să fumez şi schimb lumea, o fac mai bună…“

Dante: „*Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria*.“

Michelangelo: „În mine nu se naşte nici un gând care să nu poarte pecetea morţii.“

(Din *Cartea de la San Michele* a lui Axel Munthe, căruia îi sunt recunoscător pentru că mi-a reamintit aceste vorbe extraordinare.)

Pavese transcrie în jurnal din cartea lui Şestov despre Kierkegaard. Eu transcriu aici din *Meseria de a trăi*:

„Începutul filozofiei nu este uimirea, cum ne învaţă Platon şi Aristotel, ci disperarea.“

Kierkegaard citat de Şestov: „Numai cavalerul credinţei este fericit: el stăpâneşte asupra finitului, în vreme ce cavalerul resemnării nu este aici decât un trecător, un străin.“

Dostoievski: „Conştiinţa neputinţei noastre de a ajuta sau de-a aduce cea mai mică uşurare omenirii în suferinţă, fiind cu totul convinşi de această suferinţă, poate să transforme în sufletul nostru dragostea pentru umanitate în ură pentru umanitate.“

Pavese spune că danezul şi-a îngăduit să creadă că „…El, creatorul cerului şi al pământului, era tot atât de descurajat şi de nenorocit ca şi el…“

„…conştiinţa rezonabilă nu poate suporta ceea ce-i spun nebunia şi moartea“, zice Şestov.

„Căci dacă trebuie ales între bine şi rău, aceasta înseamnă că libertatea s-a şi pierdut: răul a pătruns în lume şi a luat locul alături de *binele suprem* divin.“

Libertatea infinit mai mare, calitativ diferită, pe care o posedă omul, zice Pavese, apoi citează: „constă nu în a alege între bine şi rău, ci în a scăpa lumea de rău. Omul nu poate avea nici o legătură cu răul: atâta timp cât răul există nu există libertate; şi tot ceea ce oamenii au numit până acum libertate nu e decât iluzie şi înşelăciune. Libertatea nu alege între bine şi rău, ea distruge răul.“

„…este deasupra cunoaşterii voinţa Celui care a creat omul după chipul şi asemănarea Sa.“

„Toată teodiceea, adică *justificarea lui Dumnezeu*, se bazează pe acest fapt că Dumnezeu nu poate depăşi adevărurile pe care nu le-a creat. Astfel, teodiceea nu-l justifică atât pe Dumnezeu, cât răul.“

„Dumnezeu înseamnă că totul e posibil. Dumnezeu înseamnă că această cunoaştere către care aspiră cu atâta aviditate raţiunea noastră şi către care ea *ne împinge în mod irezistibil* nu există. Dumnezeu înseamnă că răul nu există câtuşi de puţin: există numai acel *fiat* originar şi acel *valde bonum* paradiziac, în faţa cărora se topesc şi se transformă în fantasme toate adevărurile noastre bazate pe principiul contradicţiei, pe acela al raţiunii suficiente şi pe încă multe alte «legi».“

Pavese îl citează în altă parte şi pe Foscolo: „Cine este capabil, aşadar, de senzaţii mai puternice are o mai mare capacitate de-a avea idei.“

Nu mă simt bine deloc. Mi-am luat azi acest nou caiet, dar nu mai scriu. Nici un reazem ferm, nici o speranţă vie, puternică şi stabilă, nici o consolare adevărată. Dar de unde toate astea, de vreme ce mă hrănesc aproape numai cu răutăţi şi rumeg încontinuu aceleaşi întrebări care *nu au răspuns*? Întrebările nasc alte întrebări, sau capătă răspunsuri parţiale şi îndoielnice.

Nu mai pot, acum. De-aş reuşi să renunţ la citit, la toate cărţile, la aceste caiete! Să trăiesc doar, pur şi simplu, fără să-mi pun întrebări şi fără să caut răspunsuri, să trăiesc aşa, ca o plantă, ca un copac. Am obosit, tare am mai obosit! De ce nu au scris oamenii mai multe cărţi frumoase şi mai puţine răutăţi? Dar nici eu nu caut autori senini… Hotărâsem să-i citesc acum, în

timpul postului, măcar acum, *doar* pe Sfinţii Părinţi. Ce anume nu mă lasă? Mizeriile mele obişnuite, de care m-am săturat. Cui să cer ajutor? Poate acelui Dumnezeu pe care nu-l înţeleg, în care nu pot să cred cu adevărat. Câteodată cred, mi se pare că-i simt *prezenţa*, îl simt cum *veghează*. Cred: e o certitudine că El Este. Dar nu ţine mult: nu mai cred, revin la îndoielile mele, la întrebările mele fără răspuns…

În ce să cred? Nimic nu e mai puternic decât îndoiala, de ce să mă amăgesc? De ce e lumea atât de vastă, de haotică, de contradictorie şi de neînţeles? Cum pot, totuşi, oamenii să trăiască, să alerge după treburi, să *accepte golul*, moartea celor pe care-i iubesc, moartea pur şi simplu, moartea unui fluture, unei flori, unui pui de rândunică, cum pot îndura durerea, *spinul din carne*, tortura propriei conştiinţe, tăcerea zeilor?…

Ce puţin pot, uneori, cuvintele.

Joi, 17 aprilie, 10:10, Alba Iulia

Constat că nu am mai notat nimic de multişor, timp în care mâzgălelile de pe foi s-au înmulţit îngrijorător. Nu mă îndur să le arunc, mai bine le trec aici, oricum nu am, acum, altceva mai bun de făcut…

În perioada asta am tehnoredactat – adică a făcut-o Diana, eu doar am dictat şi apoi am corectat – câte ceva de prin caiete pentru doamna Babeţi; nu ştiu ce va ieşi din asta, dar nu-mi fac iluzii; oricum, o să public jurnalul chiar pe cont propriu, cu o parte din notele de lectură, la vreo editură de pe-aici etc.; italianul mi-a promis că voi putea lucra la Centrul Cultural, ceea ce mi-ar prinde foarte bine.

România „micro“: Tini a rupt din greşeală un apometru, iar firma care trebuia să-l înlocuiască a întârziat nu cu săptămânile, ci cu lunile! Cică le lipseşte nu ştiu ce aprobare! Nenumărate vizite la ei, numeroase telefoane în toată perioada asta, nervi, bani mai mulţi pentru apă (8 metri, cu toate că nu consumăm decât 3-4). Instalatorul care, în sfârşit, a venit – după 4-5 luni! – era băut, slab, în zdrenţe murdare, cu pantofi foarte vechi şi scâlciaţi, neîncrezător în clasa politică şi indignat de felul în care se comportă elevii la şcoală şi pe stradă.

Individul care s-a ocupat cu proiectul pentru gaz l-a făcut prost: de aici – numeroase încurcături, telefoane peste telefoane, l-am căutat şi nu l-am

găsit de mai multe ori etc.

La firma cu gazul – EON! – au fost din nou încurcături, au întârziat şi ei foarte mult – tot cu lunile! –, am plătit taxe peste taxe, destul de mari fiecare, am făcut multe drumuri cu maşina la sediul lor, maşină care merge cu benzină (care e scumpă), iar drumul până acolo e plin de gropi şi nu găsesc locuri de parcare. Îl înjur spurcat pe Iliescu şi ai lui, că ei sunt la originea tuturor relelor din ţara asta.

Dar trebuie să recunosc că nici eu n-am apucături de neamţ, nici de japonez: cărţile sunt mereu împrăştiate, nu-mi pun ordine în hârtii, nici măcar nu-mi tai unghiile la timp…

(Văd oameni, românaşi de-ai noştri, care lucrează – adică se fac că lucrează – la trotuare, canalizări, şosele, iar raportul e cam de fiecare dată acelaşi: doi lucrează, plictisiţi, trei stau şi discută, mai plictisiţi.)

Mi-am cumpărat *Oblomov*, E.P.L., B.P.T., 1964, 2 vol., în seria albastră, cu toate că mai am şi o altă ediţie, tot veche. Nu l-am recitit, dar l-a citit Pitti, cu delicii, şi mi-a declamat şi mie câteva pasaje, savuroase.

Trebuie să-i reiau masiv pe ruşi, aşa cum mi-am propus.

27 martie

C., în autogara din Timişoara, înainte să urce în autobuz. Am stat de vorbă o oră. Eu tocmai sosisem. Mi-a spus aşa: „Dacă aş muri acum, sau mâine, nu aş avea nici un regret… Înţelegi: Nici unul! Dimpotrivă!

— Nu ai regreta nici că nu ai făcut dragoste?

— Ba da, dar…“

Noaptea

Cu Ch. în bucătărie, ca de obicei. Am golit trei sticle de vin, până dimineaţă. A fost prima oară când mi-a povestit pe larg despre mama lui şi despre Ovidiu, despre problemele din familie… Tanti Stela s-a sinucis pentru că locul ei nu era acolo, nu s-a adaptat niciodată…

Am aflat de la radio, în aceeaşi seară, de moartea lui George Pruteanu; trebuie să fac rost de lista lui cu cele 100 de cărţi fundamentale, să văd în ce măsură coincide cu a mea.

Am vorbit cu Ch., desigur, şi despre puştanii care am fost, naivi, îndrăgostiţi, încrezători. Ch.: „Sex *oral*!… Bubule, cât am decăzut…

Atunci, mă emoţionam când *o vedeam*, iar o îmbrăţişare şi un sărut ar fi fost *totul*. Acuma, *cunnilinctus*, felaţii, gemete şi orgasme! Bubule, ne-am *maturizat*… E oribil… “

28 martie

Masteranzii de la cursul doamnei Adriana Babeţi nu au reuşit să rostească numele nici unui scriitor sinucigaş din secolul XX. Eram în ultima bancă şi, câteva momente, nu am intervenit, i-am lăsat să se gândească. Dar mi-era jenă, mă simţeam vizat şi eu, doar stăteam în bancă, mi-era ruşine, îmi venea să ridic mâna, ca la grădi.

I-am înşirat: London, Zweig, Drieu, Trakl, Pavese, Hemingway, V. Woolf, Kawabata, Mishima, Esenin, Montherlant, Celan, Ţvetaeva. (Cineva şi-a amintit de Weininger, care, de altfel, nici nu e scriitor şi de care ştia probabil din anul I, tot de la cursul doamnei Babeţi.) Cei de la engleză, să nu ştie ei nici măcar de Virginia Woolf sau de Hemingway?…

În pauză profa mi-a spus că studenţii *nu citesc*, că ea vine la curs fără tragere de inimă, plictisită. (Dar nici eu nu am ştiut ceva din Platon când m-a solicitat doamna Babeţi – „Ne spune colegul!“ –, am ezitat, m-am bâlbâit. Era ceva din *Phaidon*.)

Tot din Timişoara, cărţi: stau în cumpănă dacă să-mi iau sau nu Wittgenstein – *Lecţii şi convorbiri despre estetică, psihologie şi credinţa religioasă*, cu 3 lei, dar nu ezit să-mi cumpăr un suc, la acelaşi preţ: Maslow, cu piramida lui, ştia el ce ştia. Sucul l-am băut în câteva minute şi mi-a plăcut, cu toate că nu-i sănătos, cu Wittgenstein am petrecut câteva ore, dar nu prea mi-a plăcut.

Gregory Vlastos – *Socrate. Ironist şi filozof moral*, la reducere, în seria întreruptă a Monografiilor Humanitas. Citită parţial la Văliug, dar nici asta nu prea mi-a plăcut, poate şi din cauză că e lipsită de unitate, o carte care la origine a fost o serie de conferinţe. A apărut în 2002: de atunci, sute de studenţi s-au perindat pe la Facultatea de Filozofie din Timişoara, unii poate şi prin librărie, dar nu s-au îndurat să şi-o cumpere nici măcar la reducere. Din cauze de genul ăsta a fost abandonată seria…

Nici cei de la engleză nu au fost interesaţi de superba carte a lui Anthony Burgess despre Shakespeare – tot din 2002 –, cât un pachet de ţigări. Câte

sute de studenţi au trecut între timp pe la Facultatea de Litere, chiar pe la secţia de engleză, şi câte exemplare din cartea asta admirabilă s-au vândut? 15? 20? Cel mult 20, în 5-6 ani…

De la Bogdan am împrumutat Beckett – *Molloy*…, Univers, 1990. Nu are nici el teatrul, dar am văzut că se va reedita. Am abandonat-o şi pe asta la Văliug, îmi făcea rău şi nici nu mai aveam loc în geantă, din cauza „ghidului" şi caietelor, pe care nu îndrăznisem să i le las doamnei Babeţi, care mi-a spus că nu se simte prea bine nici fizic, nici psihic. Pe Beckett o să-l reiau, dar vreau în primul rând teatrul.

(Adevărul e că, în ultima vreme, nu prea am avut nici eu poftă de citit, nu ştiu de ce. Am început şi am abandonat destule cărţi, nu mă mulţumea cu adevărat nici una; dintre cele pomenite, mi-a plăcut cu adevărat numai cartea lui Burgess despre Shakespeare, dar şi din asta am mai sărit unele paragrafe; încă nu mi-a revenit nici acum pofta aia obişnuită de citit, mă plictisesc repede; lehamitea asta e cauzată, cred, de excesele din ultimele luni, din iarna asta, când am citit mai mult ca niciodată: văd că de la sfârşitul lui noiembrie până la sfârşitul lui martie am umplut 6 caiete, cam 300 şi ceva de pagini, în care e vorba, ca de obicei, în primul rând despre cărţi, ceea ce reprezintă, pentru mine, un record. Record care nu e cine ştie ce performanţă, dar de care-s destul de mândru şi îmi zic că nu am pierdut vremea. Dar acum am obosit.)

(Oare Biriş, ilustrul profesor de filozofie I. B., ce cărţi îşi cumpără şi ce mai citeşte?, ne întrebam, glumind şi ironizând cu Cosmin. Autointitulatul HEGELIAN Biriş! Ce dracu' a priceput din Hegel şi cam cât a citit din el? Nu pare să fi învăţat nici cât negru sub unghie din voluminoasele prelegeri ale maestrului neamţ.)

La Văliug ai mei au pregătit o masă pentru vecini, de pomană lui tata. Oamenii aceia, pe care-i cunosc de vreo 25 de ani, dar pe care îi văd rar, sunt tot mai îmbătrâniţi (fireşte…) şi mai posaci. Se gândesc, probabil, la moarte, la faptul că se apropie momentul în care trebuie să părăsească scena. De ce trebuie să moară oamenii? De ce *murim*? (Eu ştiu că nu numai Socrate e muritor, nu sunt Ivan Ilici.) Dacă îmbătrânim – atât de repede, totuşi… – şi murim şi putrezim şi suntem uitaţi, de ce ne mai naştem? Tata

a părăsit cam devreme şi pe neaşteptate scena, au trecut trei ani, trei ani în care nici măcar nu i-am ordonat şi transcris poeziile…

(Numai tuşa Dora e mereu voioasă şi zice că nu o doare nimic, nu a fost nici măcar o dată la doctor.)

Vineri, 18 aprilie

Vinerea trecută eram binedispus, mă pregăteam să merg să o iau pe Pitti de la bancă şi să plecăm acasă. Înainte am dus gunoiul: două ţigănci erau lângă tomberoane, cu un căruţ, şi se pregăteau să plece; dar au văzut că mă apropii, m-au aşteptat, cu gândul că o să găsească şi în plasa mea cu gunoi câte ceva…

Acasă. Am dus două căruţe cu gunoi de bălegar în „Poduri“. M-a ajutat Claudiu, întors din Italia, apoi am băut două beri la birt. Observ, ca de fiecare dată, că unii dintre consăteni sunt prost îmbrăcaţi şi murdari, necăjiţi, că nu au decât 2–3 dinţi în gură etc. Ce sărăcie lucie! Claudiu a fost deja de două ori în Italia, iar peste o lună va pleca în Elveţia. A strâns ceva bani, cu greu – a doua oară a lucrat într-o fabrică de marmură sau aşa ceva, a locuit în condiţii precare, fără căldură –, şi-a cumpărat o bicicletă bună – o bicicletă, nu un tractor sau o maşină! –, şi-a făcut baia, îşi repară casa şi mai are încă nişte bani. Discut cu el despre sărăcia de la noi şi sunt surprins să constat că e totuşi optimist…

Măcar asta ne-a adus UE: posibilitatea de a munci în străinătate, oricum pe bani mai mulţi – Claudiu câştiga aici cam 100 de euro, acolo câştigă 800; îl întreb cât i-au promis elveţienii: 1200, iar condiţiile vor fi sigur mai bune, chiar dacă ar locui într-o şură, dar va fi o şură *elveţiană*.

Blândul profesoraş de limba română, coleg de cancelarie, care mă întreba indiferent cine e Kundera, pe când răsfoiam unul dintre romanele acestuia în librărie. Numele îi părea vag cunoscut…

Pornografia a devenit o adevărată *industrie*, cu o *cifră de afaceri de 8 miliarde de dolari*, în creştere rapidă în ultimii ani. Ce-ar zice un Tolstoi, ca să nu zic un Vasile cel Mare? Tolstoi ar mai scrie postfaţa aceea la *Sonata Kreutzer*? Dar Kant? Nici cer înstelat deasupra, nici legea morală în mine…

Hubert Reeves în *Pământul e bolnav. Ce şanse avem să supravieţuim*:

„Într-adevăr, una dintre marile victime ale acestei industrializări la scară planetară este contactul fiinţelor umane cu stelele. Astăzi aştrii, planetele, Calea Lactee, care au însoţit atâta vreme fiinţele umane în viaţa lor nocturnă, sunt necunoscute unei mari părţi a populaţiei. Felinarele oraşelor, iluminarea drumurilor, fără îndoială necesare, dar adesea excesive, ne privează de această emoţie intensă pe care o are fiecare în timpul unei nopţi întunecate în faţa cerului înstelat. Există azi o mişcare, născută printre astronomii amatori, care ia din ce în ce mai multă amploare, prin care se cere reducerea iluminaţiei *pentru ca oamenii să poată privi din nou stelele*“ (subl. mea, p. 131).

„Fiecare plantă, fiecare animal este o minune: o manifestare a prodigioasei inventivităţi şi creativităţi a vieţii, care s-a dezvoltat timp de sute de milioane de ani şi din care am ieşit şi noi. Spectacolul renaşterii vegetaţiei primăvara, întoarcerea păsărilor călătoare sunt elemente care lipsesc cumplit umanităţii contemporane, mult prea închistată în betonul urban. Bucuria faţă de frumuseţea naturii este vitală pentru echilibrul nostru psihic“ (p. 135).

(Ivan K. avea dreptate: universul *se sprijină pe absurdităţi*…)

La ştiri, aud despre o fetiţă sfâşiată de câini…
Prietenul Ivan şi copiii lui sfâşiaţi de câini nu mă lasă în pace…

Luni, 21 aprilie, 13:00

Nenea Salon a fost, totuşi, operat, s-a simţit destul de bine o zi, apoi a intrat în comă, apoi în comă profundă. A fost dus acasă şi, când l-au deconectat de la aparate, a murit.
Alin îmi spune: „Parcă îl aştept… să vină gi-ungiva…“
Bani daţi la doctori: 30 de milioane celui care l-a operat – şi care n-a zis că e prea mult, cu toate că nu trebuia să ia nimic; cinci milioane anestezistului şi în fiecare zi, vreme de trei săptămâni, asistentelor, infirmierelor, brancardierilor. A plătit şi tomografiile, radiografiile, medicamentele, perfuziile, pansamentele, totul, de parcă nenea Salon nu şi-ar fi achitat, ca miner, aproape 40 de ani asigurarea de sănătate. Ce ţară mizerabilă, scârboasă, *cumplită*…

Alin îmi povesteşte şi despre un copilaş de 3 ani care avea şi el *o tumoare pe creier*. Nu vorbea, nu vorbise niciodată, dar se juca, alerga de colo-colo. Nu vorbea, zice Alin, „…chiţoia… ca un şobolan…“. Medicii apreciau că mai are de trăit cel mult 3 săptămâni, sau 3 luni, nu mai ştiu… Nici nu contează… Alin chiar era pe culoar când unul dintre doctori îi explica mamei copilaşului ce şi cum…

Eu aş vrea *să-mi explice însuşi Dumnezeu*. Dar ce să explice? Nu ştie nici El, nici El nu are vreun *răspuns mulţumitor*. Nu există răspuns, există numai tumori în căpşorul copilaşilor de 3 ani, de 2 ani şi 5 luni, de 18 luni, poate au tumori şi unii dintre cei încă nenăscuţi, nu ştiu, nici nu vreau să aflu…

…Nu mai vreau nimic acum, nimic. Orice aş vrea şi orice aş primi, acum e târziu, prea târziu, nimic nu contează cu adevărat, totul e nimicnicie şi coşmar câtă vreme tumorile se dezvoltă în capetele micuţilor. (Cancerul vrea şi el *să trăiască*, se spune undeva în romanul lui Soljeniţîn; da, să trăiască, de ce nu?…)

A început să mă doară capul, la fel ca pe Ivan K. – cel Groaznic, mai groaznic decât ţarul respectiv – în timpul teribilei discuţii cu Aleoşa.

Ivan Karamazov cel Groaznic, adică unul dintre acei „copilandri cu caşul la gură“ care spunea că „*trebuie* să *rezolvăm* în primul rând problemele eterne, asta-i grija noastră cea mai mare“. Şi eu, eu Gabriel, trebuie să le rezolv… Diavolul să le mai rezolve, Satana, demonul răului, îndoielii şi lipsei de sens, numai El le-ar putea face faţă.

Conştiinţa asta a Răului are ceva satanic, dar, chiar să pot, n-aş vrea să mă lepăd de ea, nu vreau să fiu ignorant, vreau să-mi menţin luciditatea asta necruţătoare, chiar dacă mă va ucide. Trebuie să convieţuiesc aşa, cu ea, cât pot, numai până la moarte, până la moarte…

Omul ăsta, adică şi eu, e al dracului de rezistent: Răul se tot loveşte de conştiinţa lui, dar n-o poate nimici, platoşa care ne protejează e al naibii de tare, e nevoie de foarte multe lovituri pentru a o sfărâma. Prin cordonul ombilical am primit, probabil, şi un foarte puternic vaccin, un antidot împotriva grozăviilor cu care unii, puţini, suntem zilnic confruntaţi, ele ne asaltează mereu, dar nu reuşesc să ne doboare decât cu mare greutate, dar reuşesc până la urmă. Ivan şi-a pierdut minţile…

Încerc să trec la altceva.

Galbenii ca potenţiali stăpânitori ai lumii, la Soloviov – *Scurtă povestire despre Antichrist* (1900), Kazantzakis – într-o scrisoare din 1935 către Panait Istrati, Ibáñez (1925), probabil şi la mulţi alţii.

Kazantzakis: „Peste 3 zile plec în China şi Japonia. Sunt fericit că pot vedea faţa galbenă a lui «Dumnezeu», acei ochi de maimuţă, acele surâsuri prefăcute, acele măşti misterioase ale viitorilor noştri stăpâni“, în Panait Istrati – *Corespondenţă cu scriitori străini* (Minerva, 1988, p. 163).

Ibáñez: „… dar dacă într-o bună zi sutele de milioane de asiatici găsesc un conducător şi un ideal comun…?“ (*Călătoria unui romancier în jurul lumii*, Editura Sport-Turism, 1984, traducere din spaniolă de H.R. Radian, vol. 3, ultima pagină)

Acum, văd că primele trei bănci din lume sunt chinezeşti; greşesc, trei din primele şase:

1. INDL.&COML. BK. OF CHINA

4. BANK OF CHINA ‘H’

6. CHINA CON. BANK ‘H’

Dar pericolul nu e aici, el vine din altă parte, după părerea mea: încălzire globală, arme nucleare şi multe altele…

Hubert Reeves: „O planetă sănătoasă întâlneşte o planetă bolnavă:

Ce ţi s-a întâmplat? – Ce să mi se întâmple, m-am îmbolnăvit de umanitate! – Stai liniştită, am avut şi eu boala asta. Închipuie-ţi, dragă, că e un puroi care se macină singur. Se duce de la sine!“

(Humanitas, 2005, p. 22)

Vicente Blasco Ibáñez merită citat mai pe larg. Nu i-am citit nici unul dintre romane, dar am citit câte ceva din relatarea în trei volume a călătoriei sale în jurul lumii, care e scrisă excelent. La finalul ei: „Ceea ce am învăţat nu este nici vesel, nici liniştitor. Cred că există acum în lume mai mulţi oameni ca niciodată. Progresele igienei şi uşurinţa transporturilor au evitat o mare parte a măcelurilor, epidemiilor şi crizelor de foamete care au alcătuit dintotdeauna biata noastră istorie universală. Suntem din ce în ce mai numeroşi pe scoarţa planetei noastre, ceea ce devine îngrijorător, deoarece alimentele nu se înmulţesc cu aceeaşi repeziciune. Aş putea să fac un rezumat brutal spunând că mai bine de jumătate din oamenii de pe glob suferă de foame. Până acum, noi, albii, am primit cea mai mare parte, dar

dacă într-o bună zi sutele de milioane de asiatici găsesc un conducător şi un ideal comun…? Această călătorie a servit ca să mă facă să văd că demonul războiului este încă departe de a muri. Am văzut viitoarele câmpuri de luptă: Pacificul, China, India; cine ştie dacă nu şi Egiptul şi vechile lui teritorii ecuatoriale! Se prea poate ca la aceste ciocniri viitoare să mai fim de faţă şi noi, şi dacă scăpăm de un asemenea coşmar, le vor vedea cu siguranţă generaţiile viitoare… Ce de lucruri pe care oamenii le-ar putea evita dacă ar fi însufleţiţi de bunăvoinţă.

[…] Toţi oamenii sunt la fel ca înainte, iar progresele noastre sunt pur exterioare, mecanice şi materiale. N-a sosit încă marea revoluţie, cea interioară, cea pe care a început-o creştinismul, dar fără succes, deoarece nici un creştin nu-i aplică învăţăturile. Ceea ce am învăţat este că trebuie să ne creăm un suflet nou, şi atunci totul va merge strună. Trebuie să ucidem egoismul; şi astfel, abnegaţia şi toleranţa, pe care acum nu le practică decât vreo câteva suflete alese, vor ajunge să fie virtuţi comune tuturor oamenilor.“

Marţi, 22 aprilie, 09:00

Am mai spus că în ultima vreme nu prea am avut poftă de citit, dar am citit totuşi, fără prea mult entuziasm, mai mult din obişnuinţă. Următoarele:

Acasă, cu Steluţa pe la Criş, duminică dimineaţa, am reluat pagini din *Schiţă pentru istoria lui Cum e cu putinţă ceva nou*, remarcabilă din toate punctele de vedere, exemplară, excepţională ca lucrare de doctorat în filozofie; din *Isvoade*, care are un titlu cum nu se poate mai potrivit, am recitit paginile frumoase despre Maxim Gorki – pe care eu nu-l ştiu deloc, despre Cantemir – pe care l-am citit şi puţin, şi superficial. Dar de unde timp şi forţă pentru toţi aceştia? Sunt foarte mulţi. Apoi despre Rilke şi *Getica* lui Pârvan – pe care nu o cunosc decât indirect, despre experienţa traducerii lui *Faust* ş.a.

Seara – din *Jurnalul portughez*: a devenit o obişnuinţă să reiau măcar câteva zeci de pagini, din cele aproape 1000 ale volumelor, de fiecare dată când vin acasă.

Noaptea – din Fernando Pessoa. Dintre „cei trei Pessoa“ – cel puţin trei! –, îl prefer şi acum pe Álvaro de Campos.

(Oare chiar am citit din obişnuinţă, fără prea mult entuziasm? Acum nu mai sunt chiar aşa sigur.)

Entuziasmul mi-a lipsit aici, la Alba.

Din chinezi, adică *Trei poeţi din Tang: Li Tai-pe, Van Vei, Du Fu*, Univers, 1978. Van Vei:

„Zace-n bălării grădina –
n-am mai lucrat de zile-n şir –
dar, iată, în bibliotecă
am cărţi de preţ, adevărate…[…]
că, iată, trece încă-un an
şi visele rămân doar vise.“

„Zi de zi,
câte-un capăt din firul vieţii se rupe,
an de an,
înfloreşte câte-o primăvară.
Să bem!
Mai avem vin în cupe.
Cât despre flori, nu le plângeţi:
lor iarăşi li-i dat să răsară.“

Li Tai-pe.

„Rămas-am iar înstrăinat
pribeag pe căi sihastre
până la marele popas
de dincolo de astre.“

Du Fu:

„O casă de-am putea zidi sub cer,
cu acoperiş enorm, durat cu artă,
să aibă milioane de-ncăperi,
pentru săraci şi oropsiţi de soartă
Clădire fără păs sub ploi şi vânt,
Ca munţii de înaltă şi frumoasă
O, de-aş putea să văd pe-acest pământ,
Asemenea nemaivăzută casă,

Atunci chiar fără acoperământ,
chiar îngheţat tot aş striga:
Nu-mi pasă!“

Câte ceva din Anna de Noailles – *Umbra zilelor*, Dacia, 1982, o antologie de versuri şi proză. Unele pagini sau pasaje sunt desăvârşite: se mai întâmplă, nu foarte rar, să descopăr încă, la vârsta asta, scriitori clasici.

Roza vânturilor. Poeme din lirica secolului XX, antologie şi traducere de Petre Stoica, Univers, 1977. Trebuie să copiez aici măcar două-trei versuri:

Requiem

„Nu, nu-s eu, altul e cel care suferă.
Eu n-aş fi putut. Tot ce s-a întâmplat
Acoperiţi cu un giulgiu negru,
Şi îndepărtaţi felinarele…
Noapte.“

(Anna Ahmatova)

„Am venit pe lume într-un secol când murea trandafirul
şi motorul era învingător în lupta cu îngerii…“

(Jorge Carrera Andrade,
poet ecuadorian)

„Nu dispreţuiţi cuvântul; lumea e zgomotoasă şi mută,
poeţi, singur Dumnezeu vorbeşte…“

(Antonio Machado)

„Fragmente,
flegme de suflet,
cheagurile de sânge ale veacului 20 –
cicatrici – circuitul tulburat din zorii creaţiei încă,
istoricele religii vechi de cinci veacuri
căzute în ruină,
ştiinţa: fisuri în Parthenon…[…]
Crize de exprimare şi accese erotice:
acesta-i omul de azi,
interiorul – un vacuum
continuitatea personalităţii

e ocrotită de hainele
care ţin zece ani dacă stofa-i bună.“

(Gottfried Benn)

Scurtă şi excelentă postfaţă a aceluiaşi Petre Stoica.

Vineri, 25 aprilie, 8:50

Încă la Alba, dar plecăm mâine-dimineaţă.

Un vis urât, ciudat, astă-noapte: Argentina transformată printr-un uriaş incendiu – *ekpirosis* – într-un enorm deşert.

Şi încă unul: Andrei Pleşu operat pe cord (Doamne fereşte…).

Sigur că nu încerc să comentez, să caut *explicaţii…*

Moartea Monicăi Lovinescu. Ştirea – oribil cuvânt în acest context – a fost dată, pe Antena 1, singurul post pe care-l avem aici, numai spre sfârşitul jurnalului, celebrul *Observator*, aproape ca un fapt divers, după ce fuseseră prezentate: o sinucidere misterioasă – o studentă silitoare, aparent fără probleme; şoselele însângerate de la noi – în medie cam 10 morţi pe zi, cifră aflată în creştere continuă în ultimii ani: dacă-mi amintesc bine, în 2005 erau „numai“ 6; apoi veninoasele nimicuri politice şi de alt fel. Liiceanu, într-o scurtă intervenţie telefonică, a spus că Monica Lovinescu a murit *în stil românesc*, adică aproape părăsită şi uitată…

(Asta-i ţara lui Gigi Becali, Silviu Prigoană, Adrian *Minune* şi ceilalţi, care fac *rating*!)

Monica Lovinescu. Oare cum e să spui: vreau să fiu incinerată, iar urna cu cenuşă să fie păstrată în ţară, la cavoul familiei, din Fălticeni? Cum e *să mori*?

Tot mai mulţi dintre cei pe care-i iubesc, oameni care-au călcat cândva praful acestei planete ciudate şi misterioase, de la Parmenide, Heraclit şi Socrate până la Francisc din Assisi, Leopardi, Eminescu, Noica, Eliade, Culianu şi atâţia alţii, sunt acum *dincolo.* Unde?, asta nu ştiu, dar *dincolo*. Şi-au început demult călătoria, iar alţii urmează să şi-o înceapă în curând. Eu? Dacă aş fi sigur că acolo o să-i întâlnesc, moartea ar fi aproape o bucurie: un fel de *banchet* împreună cu ei, *acolo*…

(Înşir mai departe: Lao Zi, Gautama, Rumi, Pascal, Angelus Silesius, Nerval, Axel Munthe, Hesse, Cioran, Van Gogh – câţi sunt! Marcus Aurelius, Plotin, Böhme, Dostoievski şi Tolstoi, Borges, Petru Creţia şi atâţia alţii. În curând – Sábato (dacă nu a murit deja), Márquez, bunicile mele…

Cum poate omul îndura atâta moarte? Nu e chiar o vulgaritate să mai respiri şi să te agiţi, să citeşti, să bei şi să cânţi?

Trebuie să fiu împăcat şi cât de cât înţelept, să nu pun astfel de întrebări patetice. Dar sunt uimit de *firescul* cu care oamenii (om sunt şi eu, desigur) continuă să-şi ducă zilele, fără să fie scandalizaţi, consternaţi, năuciţi de atâta moarte, de crime atroce şi suferinţe amuţitoare, fără sens, de Rău.)

Vorbesc cu „maestrul“ Adrian Cosmin, cu toate că acum nu mă aude: imaginează-ţi o căsuţă la ţară, cu livadă şi grădină, un câine, o bibliotecă mare şi frumoasă (10 mii de cărţi), doi bătrâni erudiţi şi înţelepţi (noi!…) care încă le mai citesc, cu pricepere şi cu melancolică bucurie. Se întâlnesc acolo toţi scriitorii, filozofii, înţelepţii şi artiştii veacurilor, e loc şi înţelegere pentru toţi, e fericire, tihnă, împăcare cu Răul lumii şi cu moartea. Poate cei doi bătrâni mai şi scriu câte ceva, despre autorii lor dragi şi despre cărţile lor, despre muzicieni şi pictori, despre ei înşişi. Se plimbă, înoată, discută încă între ei sau cu prieteni, cu copii şi nepoţi, privesc totul cu împăcare şi adâncă înţelegere, în felul înţelepţilor cu care au trecut prin ani… Chiar şi suferinţa e o sărbătoare pentru ei, cum spune undeva Patapievici…

Joi, 15 mai, 13:05

Trei săptămâni de când nu am mai scris, nu am avut chef deloc. Adevărul e că nici acum nu prea am, dar trebuie!

Întreaga poftă de citit mi-a revenit în Săptămâna Mare, dar nu pentru Părinţii Bisericii, aşa cum îmi propusesem.

De la anticariat, ieftine: *Rabelais* de Ovidiu Drimba, Ed. Tineretului, 1963, dar pe Rabelais însuşi nu l-am citit încă nici acum, la 28 de ani; mi-e ruşine, dar adevărul e că nici nu s-a reeditat, iar prin anticariate nu l-am găsit niciodată. Cred că e pe lista de lecturi obligatorii şi *urgente* încă de acum 8-9 ani. De umplut lacuna asta enormă în vara care urmează, acum, măcar acum, în ceasul al şaişpelea.

(Dar, îmi spun, nici pe Boccaccio, Hugo sau Proust nu i-am citit, cu toate că mă aşteaptă în biblioteca de la Văliug de o viaţă, aşadar în cazul lor chiar nu am nici o scuză.)

Care e momentul cel mai potrivit pentru o capodoperă clasică? Cine poate spune? Vieţile oamenilor – şi viaţa mea laolaltă cu a lor – sunt prea dezordonate pentru un asemenea răspuns.

(Cartea lui O.D. e excelentă.)

Alta, superbă: Stefan Zweig despre Erasmus – *Triumful şi destinul tragic al lui…*, Univers, 1975. Cartea asta, îmi amintesc foarte bine, era în vitrina clasei de la Vaţa, aşadar am avut-o sub ochi vreo 4 ani. Îmi amintesc chiar că am vrut să o fur, dar mi-era frică; sigur, pe vremea aceea nu ştiam nimic nici despre Zweig, nici despre Erasmus, dar cartea mă ispitea ca o făgăduinţă a unei bucurii viitoare. Am găsit-o într-un anticariat de aici, din Alba Iulia, după 15 ani, şi bucuria nu a întârziat, a crescut de la o pagină la alta. Ce uluitoare e reîntâlnirea asta a unor cărţi după ani şi ani!

Cartea de tinereţe, dar excelentă, a lui Horia Lovinescu despre Rimbaud, Univers, 1981;

Francis Bacon – *Noua Atlantidă*, traducere, introducere şi comentarii de Virgil Cândea, cuvânt înainte de Tudor Vianu, Ed. Ştiinţifică, 1962, o cărticică din care, totuşi, am sărit unele pasaje.

Şi *Iisus, Fiul Omului* de Kahlil Gibran, apărută cu *Săptămâna Financiară*! E o carte frumoasă asta, dar nu în întregime. Am luat-o cu noi la pădure şi văd acum că Pitti a pus între paginile ei, ca semne, o buruiană mică şi o floricică.

Din cartea lui Alexandru Petrescu, iubitul meu profesor, despre *Cunoaştere metafizică şi experienţă religioasă*, după o copie a lui Cosmin. Titlul e foarte potrivit pentru Petrescu, un geniu oral fără îndoială, dar care în scris, din păcate, nu e decât un profesor oarecare. Nimeni, citind cursurile lui A.P., nu poate bănui ce om minunat le-a alcătuit. Sigur, cursurile tipărite sunt bune, dar ele nu depăşesc nivelul universitar obişnuit, pe când cele *vorbite* sunt magnifice. Lecţiile lui Petrescu nu pot fi decât impropriu denumite cursuri: ele sunt de fapt superbe deliruri – de o perfectă rigoare şi coerenţă – prilejuite de marile teme ale filozofiei occidentale în întregul ei, de la presocratici la Noica. Despre orientali nu l-am auzit vorbind, dar cred că, dacă şi-ar propune, după 2-3 ani ar face-o cu aceeaşi competenţă. Mi-e

dor de amplele incursiuni petresciene în istoria cugetării omeneşti, trebuie să merg la Timişoara să-l ascult.

Vineri, 30 mai, 9:45

Perioadă foarte proastă, dintr-o sumedenie de motive. Aproape totul mi-e potrivnic, dar nu vreau şi nu pot să stărui. E greu, dar pot încă să citesc, şi destul de mult. O obişnuinţă. Scrisul mi-e nesigur şi deja mă doare mâna, dar trebuie să încerc (măcar) să mai recuperez câte ceva din viaţa dezordonată, banală şi anostă pe care o duc. Nu am cu adevărat chef de nimic, nu mă atrage nimic, cu adevărat nimic nu-mi spune nimic. E aproape un miracol că-mi place încă să citesc, deşi, desigur, fără încredere şi entuziasm. Nu mai am încredere în nimic (aşadar nici în mine), praful s-a ales de toate proiectele mele, nu ştiu ce sens a avut şi are viaţa mea, dacă are unul, ceea ce e puţin probabil. Aproape totul mă răneşte şi mă deprimă şi mă întristează, dar de la o zi la alta nu mai am „forţă“ nici măcar pentru o doză bună de scârbă faţă de lumea asta. Nu înţeleg acum nimic din rostul lumii, nu pricep de ce oamenii îşi pot relua nimicurile lor în fiecare dimineaţă, pentru ce se agită, ce sens au alegerile astea greţoase (la primării), cum pot unii să scrie atâtea şi atâtea cărţi proaste de care gem librăriile, de ce unii îşi aruncă copiii în foc, de ce le plac telefoanele din aur masiv sau platină, mai scumpe decât o casă, de ce au murit, la cutremurul din China, în câteva minute, aproape 100 de mii de oameni şi 5 milioane au rămas pe drumuri, de ce ascultă vecinii atât de insistent manele (şi eu împreună cu ei), de ce bătrânul gârbovit de pe stradă se încăpăţânează să mai trăiască cinci zile sau doi ani, de ce mai răsare încă soarele. Lumea asta a fost prost concepută, creaţia a fost o mare ratare încă din prima secundă. Orice „expertiză“ lucidă nu poate arăta decât acest lucru. Când calc, calc pe o gâză, şi o strivesc. Dar nu vreau asta, nu vreau! Când mănânc, mănânc cadavre, mă hrănesc cu hoituri prăjite, deşi nu vreau, dar nici nu vomit, ba chiar îmi plac stârvurile fripte. Totul e moarte, aici; în sufletul meu, de asemenea. Ştiu că nu m-am scrântit, totdeauna au existat oameni care au gândit la fel. Ei există încă şi vor exista, poate chiar vor fi din ce în ce mai mulţi. Şi ei au dreptate, nu istericii care se agită pe scena lumii.

…Dar vreau să scriu despre lecturile din ultima vreme (4-5 săptămâni).

Marţi, 3 iunie, 10:55

N-am mai scris data trecută despre lecturi. Încerc să o fac acum, mi-am pus pe masă vreo douăzeci de cărţi pe care trebuie măcar să le pomenesc aici. Sper să reuşesc, deşi tocmai am vorbit cu Cosmin la telefon despre tot felul de răutăţi.

În Săptămâna Mare, aşadar cu mai mult de o lună în urmă, dar şi ieri, am repetat împreună cu Petru Creţia (cum fac şi acum, dar în scris):

„N-aş şti să spun şi nu este suflet omenesc care să ştie să spună pe deplin ce a fost în sufletul lui Iisus în noaptea aceea din Grădina Ghetsemani. După Cină îi lasă pe ceilalţi apostoli acolo, luând cu el doar pe Petru şi pe cei doi fii ai lui Zebedeu, Iacob şi Ioan (evanghelistul?). Iar acestora le spune: «Sufletul meu este cuprins de o întristare de moarte» (*Matei*, 26, 38 şi *Marcu*, 14, 34). După aceea se roagă tatălui în două rânduri, implorându-l să îndepărteze de la el paharul acela al suferinţei şi al morţii. Iar celor trei ucenici le spune într-un rând, în zbuciumul acelei nopţi: «Duhul este plin de râvnă, dar carnea e slabă.» Dacă adăugăm la acestea tristeţea infinită a strigătului de pe cruce: «Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?!» (*Matei*, 27, 47; *Marcu*, 15, 34; *Psalmi*, 21, 1) putem şti că a existat în lume o asemenea tristeţe, a unei fiinţe omenesc-divine, şi, ca tristeţe omenească, *o putem înţelege şi veşnic împărtăşi*. Dar poate fi tristeţea lui Iisus o tristeţe numai şi numai omenească?“

(*Tristeţea*, în *Studii filozofice*, Humanitas, 2004, p. 100)

Duhul e plin de râvnă, dar carnea e slabă. Iisus ştia ce spune dar, totuşi, în textul despre *Plăcere*, Petru Creţia zice că distincţia dintre suflet şi trup e una *falacioasă* (deşi adoptată de toate marile tradiţii culturale, religioase). Aşa cred şi eu: Duhul trebuie să pătrundă în carne, carnea trebuie să se preschimbe-n Duh.

Diana a postit tot postul, a mers la biserică şi dimineaţa, şi seara (înainte şi după opt-nouă ore la bancă), s-a rugat, s-a spovedit. Şi a avut un somn liniştit.

Eu nu.

Nici măcar nu i-am citit pe Sfinţii Părinţi, nici *Filocalia*, din *Evanghelii* foarte puţin, la fel şi din Toma de Kempis.

Alexandru Paleologu: *Amicus Plato sau… despărţirea de Noica*, Eikon, Cluj, 2006. Citesc prima oară acest text superb abia acum, însă e unul complet revăzut faţă de cel despre care se vorbeşte în *Jurnalul de la Păltiniş*. Cărticica asta mai conţine şi un excelent interviu cu autorul şi câteva pagini introductive de Cristian Bădiliţă.

„Arsenalul“ filozofico-literar al lui Paleologu e impresionant, cu toate că autorul nu ţine morţiş să o arate, nu e lăudăros sau cabotin, dar cine ştie să citească printre rânduri îşi dă seama cu uşurinţă de asta. Sunt invocaţi, cu graţie şi naturaleţe, Homer şi presocraticii, Platon, Montaigne, Kant, Schelling, Hegel, Nietzsche şi alţii. Două citate:

„Fără îndoială că şi pentru cei pentru care cultura este un «act grav» rămâne bucuria, delectabilul, încântătorul sau satisfacţia profundă pe care le dă cultura ca atare, constituită desigur din filozofie, dar esenţialmente din frumuseţe, fie că e vorba de frumuseţea coerenţei şi adâncimii filozofiei, fie de frumuseţea muncii făcute cu pricepere (căci atunci face sigur parte din cultură), fie de frumuseţea luptei necesare dusă cu sânge rece şi eroism lucid, fie, în sfârşit, de frumuseţea artei; în toate acestea intră, mai vădită sau mai puţin vădită, mai aspră sau mai îmbietoare, dar intră ca semn sigur al culturii, plăcerea, mult hulita şi sfânta plăcere…“ (p. 52)

(De completat cu rândurile astea textul amintit despre *Plăcere* al lui Petru Creţia: se întregesc de minune.)

Renunţ să mai transcriu celălalt fragmenţel, dar e pe ultima pagină.

Tot ce spune Paleologu în interviu e interesant, uneori fermecător.

Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit (scrisori), de la Cosmin. Am citit şi recitit aceste scrisori abia acum, la aproape 8 ani de la apariţie. Îmi amintesc că doamna Adriana Babeţi ne spunea, spre sfârşitul primului an de facultate, că Eminescu ne va oferi în curând o mare surpriză. Corespondenţa a făcut, cum era şi firesc, destulă vâlvă, şi tocmai de aceea nu m-a interesat atunci, la apariţie (cum s-a întâmplat şi cu *Omul recent* sau *Uşa interzisă*), nu voiam, din teribilism prostesc, să citesc ce citea toată lumea în perioada aceea. Apoi am uitat, după care n-am mai găsit cartea.

Mare lucru de spus nu am. Doar că îmi pare rău că nu am scos pasajele cele mai răscolitoare, nu puţine.

Din nou întristat de trista viaţă a poetului. Şi scârbit de lumea aceea şi de oricare. Caragiale e „pezevenchiul cel de grec“, „şarpe veninos“,

„archicanalie ingrată, mincinoasă şi spioană“, „mizerabil“.

Regretul obişnuit: Eminescu nu a avut parte de două-trei decenii fără grijile mărunte dar sufocante ale vieţii, timp în care *sigur* s-ar fi ocupat serios, printre multe altele, şi de filozofie. Românii şi (vorba lui Andrei Pleşu) parastasele lor culturale grandioase. Eminescu trebuia ajutat *atunci*, la începutul anilor ’80, dacă nu şi mai devreme. Dovedise deja cu asupra de măsură că merită din plin şi mai mult decât oricare altul să fie ajutat.

Eu i-aş fi dat bani pentru încă doi-trei ani în Germania, la doctorat, apoi o mare şi aleasă bibliotecă, o catedră de filozofie. *Restul* l-ar fi făcut singur, un *rest* care ar fi însemnat enorm pentru cultura filozofico-literară a ţării. Dar nu! Mai bine, au decis românii, să-şi piardă minţile ca ziarist-salahor la o foaie prăpădită: o să-i ridicăm statui mai târziu. Dar nu a fost cu adevărat *ajutat* nici mai târziu: manuscrisele lui au zăcut într-o ladă nenorocită câteva decenii, iar la 100 de ani de la moartea sa marea ediţie de *Opere* nu era încă încheiată, nici măcar manuscrisele fotocopiate.

Vinovat faţă de Eminescu sunt şi eu: îl cunosc nu mai mult decât un intelectual mediocru. Nu am parcurs marea ediţie academică, nu i-am cercetat manuscrisele. Ce ruşine! Nu am aşadar dreptul de a-i judeca şi dojeni pe alţii!

O singură bucurie: Eminescu a văzut, totuşi, marea…, contrar celor spuse de Noica.

(Eminescu a avut, chiar în *acele* condiţii, o uriaşă, o incredibilă putere de muncă: mii şi mii de pagini în doar câţiva ani. Forţa aceea eminesciană, mai mult decât impresionantă, trebuia numai reorientată de la ziaristică spre filozofie, erudiţie multilaterală, literatură comparată etc.

Ce-ar fi ieşit?…

Ştiu că n-are sens, dar nu am putut şi nu pot să nu încerc să-mi imaginez cum ar fi arătat opera lui Eminescu dacă poetul ar fi trăit cât Goethe sau Victor Hugo. Regretul acesta e veşnic. Dar e zadarnic.)